

füvelődik *füvelődik* tn. i. 'tapad, fűződik'. *Hi-jába rázom* ;, *nem hull ebből ki a bál:ha, mintha o-da lenne fű-velődibe* :

füventében *füventébe, füventibe* hsz. 'fű korában, zsenge állapotában'. *Le-dült ez a bu:za mék fű-ventébe* :

füventeg ~ mn. 'fű állapotban levő, szárba nem csapott' (búza). *Fü-venteg a bu:za.* (Badaló.)

füves ~ mn. 'fűtől benőtt' (pl. hely).

Füveskert *Füveskért* hn. (Sárközüjlak).

fűz ~ (-ök, -öl) ts. i. **1.** 'reihen' (pl. dohányt, paprikát stb. zsinigre). **2.** 'einschnüren' (pl. szíjat fűz a bákkancsba). **Sz.** *Bocskört fűz* (= bocskort készít). *Husz-krájcárér fűznek most egy bocskört.* L. be-, felfűz, üz-fűz.

fűzér ~, *fűzér* (-t, -je) fn. **1.** 'fonálra, zsinigre fűzött holmi' (pl. paprika, gomba, dohány). — **2.** 'fűzérnyi'. *Ety fűzér paprika, dohány* stb. **II.** **Fűzér** hn. (Lázár).

Fűzes ~ hn. (Ricse).

fűzet ~ (-ek, -él) ts. i. 'készített' (bocskort). *Meny-gyek, a sus-tērél fű-zetek egy bocskört magam:nak.*

fűzfa *ficzfa* fn. 'weidenbaum'.

fűzfaharmónika *ficzahermónika* fn. 'a físzharmónium népetimológias neve'.

fűzfajövés *ficzfajövés* fn. 'a fűzfa sarjadzása, fiatal veszszeje'. **Nr.** A köszvényes embernek fűzfajövést kell főzni a fürdővizébe.

fűzfanadrág *ficzfanadrág* fn. 'vékony nyári nadrág'.

fűzfás *ficzfás* fn. 'füzes, fűzfaerdő, fűzfás hely'. **II.** **Fűzfás** hn. (Pusztadaróc).

Fűzkert *Fűzkért* hn. (Vetés).

fűző *fűzői* (-t, -je) fn. 'cipőfűző zsinór'.

Fűzőldje *Fűzőldgye* hn. (Ökörítő).

G.

gabalyít *gabajit* (-ok, -öl) ts. i. 'egy lökessel ráterít'. *A kizs gu-bát a nya-kamba gabajitottam* :

gabalyodik l. összegabalyodik.

gabógyál *gabógyáll* (-állok, -ász) ts. i. 'ostobaságokat fecseg, esztelenségeket beszél'. *Te-leissza ma:gát osz min-déjélét ős-szevissza gabógyáll* :

gabógyás *gabógyás* mn. 'féleszü, bolondos'. (Vö. NySz. *kábolgyás, MTsz. gaborgyás.*)

gabona ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'rozs' ; **a)** 'maga a növény' ; **b)** 'a termése'. **2.** 'rozsvetés'. *A hóüttestét a gabonába lökte.* (Nd.) **Sz.** *Meg-érd gabonája az Isten:nek* (= elaggott, öreg ember).

gabonaasztag ~ fn. 'rozskeresztből épített boglyaalakú rakás'.

gabonafő *gabonafű* fn. 'rozskalász'.

gabonaföld *gabonaföld* fn. 'rozssal bevetett szántó-föld'.

gabonakenyér *gabonakényér* fn. 'rozskenyér'.

gabonakereszt ~ fn. 'rozskévékéből rakott kalangya'.

gabonakéve *gabonakéve* fn. 'rozskéve'.

gabonapálinka *gabonapálinka* fn. 'rozspálinka'.

gabonaszalma *gabonaszálma* fn. 'kicsévelt rozsszárakból álló rakás'.

gabonaszár ~ fn. 'roggenhalm'.

gabonórium *gabonórium, gabonórium (-ot, -ja)* fn. 'rozspálinka'. *Á-ron Dávidnál be-vágunk vagy nyóuc litér gabonóriu: mot.*

Gábornok *Gábörnok hn.* (Kömörő, Fülesd).

Gáboró *Gáboróu hn.* (Mezőgecse).

Gacsály *Gacsály* 'falunév'. **Nr.** A gacsályiakról azt költötte a néphumor, hogy a réten egy gólyacsoportot tilosba tévedt borjúknak néztek s utánuk indultak, hogy *behajtsák* őket (= zálogban elhajtsák). Azóta mondják róluk, hogy: *Gacsályba behajtották a gólyját.*

gácsér ~ (-t, -ja) fn. 'him kaesa, him ruca'. V. ö. ruca.

gacsi ~ (-t, -ja) fn. 'kacsa, ruca' (az egész Szamosháton s a Tiszaháton is).

Gacsoba ~ fn. 'tréfás név'. *Évette Gicsebe Gacsobát, As se tuggya kicsodát* (tr. lakodalmi hivogatóból).

gacsol *gacsól, (-olok, -ősz)* ts. i. 'gacsosan jár'. (L. gacsos 2.)

gacos ~ mn. **1.** 'girbe-gurba' (pl. fa). **2.** 'görcsbelábú, ikszlábú'.

gádor *gátör (-t)* fn. l. pincegádor.

gagó *gagóu (-t)* fn. 'gólya'. (Mezőgecse, Bereg vm.)

gágog ~ (-ott, -na, -jon) tn. i. 'gackern' (a lúd). **K.** *É-rendeztem mán a vá:lut, ne: gágogjanak má: rám* (= ne zsémbeljenek).

gagyog ~ (-ok, -ksz) tn. i. 'gügyög' (gyermek).

gaj l. gally.

gája ~ fn. **Sz.** *E-vitte mán a gá:ja* (= elvitte a manó!) *Lög: ē:, fi-jam, e-gye meg a gá:ja! Vi-gye el a gá:ja! Tes-sék inni belöül:le. I-gyék a gá:ja, fi-jam, nem: iszom: én. Mi: a gá:ja is vöüt még ott?* (Vö. MTSz. gája.)

gajáta ~ (-át, -ája) fn. 'kis faedény, melybe a juhokat fejjik'.

gajdol *gájdöl (-olok, -ősz)* tn. i. 'részeg módra dalol, rútul, ordítva dalol'.

gajlábu l. dajlábu.

gajmó *gāimóu* (-*t*, -*ja*) 'fn. kampó, a bot görbe vége'. (Mezőgecse).

gajmós *gāimóus* mn. **1.** 'kampós, görbevégű' (bot). (Mezőgecse). **2.** 'görbe-gurba' (fa).

gála ~ (-*át*) fn. 'fényezés, pompa'. *Mos na-gyon nagy gálát visznek*: **Sz.** *Gálába teszi magát* (= kiöltözik, díszbe öltözik).

galád ~ mn. 'piszkos, szaros'.

galádság *galáccság* (-*ot*, -*ja*) fn. 'ocsmányság, piszok, szar'. *Be-le ne lépj abba a galáccság:ba*.

galagonya *gelegonya* (-*át*, -*ja*) fn. 'craetagus *Oxyacantha* L.'.

galagoly *galagyól* (-*olok*, -*ősz*) ts. i. 'hebegve, részeg módra beszél'.

galamb ~ (-*ot*, -*ja*) fn. **1.** 'taube'. **2.** 'galamb alakra sütött tészta'. **K.** *Gyer ide, ga-lambom!* (= kedvesem). **Sz.** *É-mehetünk a galambok ára:vál* (= zsebre tehetjük, amit kaptunk, gondolkozhatunk a kárunk, kudarcunk felől). *Ne várt, hogy a süléd galamb a szádba repüj:jön* (= ne várd ölbetett kézzel a jószerencsét). *Uty szereti*; *mint a ga-lamb a bu-zát* (= igazán, teljes szívből szereti). **Km.** *Nem repüll a süléd galamb az embér száj:ba* (= nem jön a szerencse az embernek a helyébe).

Galambfirtő *Galampfirtőj* hn. (Atya).

galambház *galampház* fn. 'taubenschlag'.

Galambos-erdő *Galambos-ērdőj* hn. (Császló).

Galambos-erge *Galambos-ēрге* = mocsár neve a Galambos-erdőben. (Császló).

Galambszérű *Galampszērű* hn. (Kisपालád).

galambtojás *galamptojás* fn. 'taubenei'.

galambtoll *galamptallu* fn. 'taubenfeder'.

galand ~ (-*ot*, *galanygya*) fn. 'szalag a lányok hajában'.

galázol *galázól* (-*olok*, -*ősz*) ts. i. 'gázol, tapos' (füvet).

L. legázol.

gál-hét ~ fn. 'az a hét, amelyre *Gál* napja (október 16-a) esik'. *A jö-vőjű héten ne vesselek*; *mē gál-hét lesz*: **Nr.** A régi gazdák szerint gál-héten nem jó búzát vetni, mert üszkös lesz.

gálicső *gálickű* fn. 'réz- v. kékgálic'. **Sz.** *Ab-bú se lez gálic:kű* (= nem sikerül, semmi sem lesz belőle).

Gallagó *Gallagóu* hn. (Csengerbagos).

Gál-laposa *Gál-lapossa* hn. (Mikola).

gallér ~ (-*t*, -*ja*) fn. 'kragen'. **Sz.** *Se ingem, se gallérom* (= nem fűz hozzá se rokonság, se barátság). *Nincs-ű nekem a galléromhoz vār:va* (= könnyen megválhatok tőle). **Vö.** nyak **2.**

gally *gāj* (*gajal*, *gajak*, *gaja*) fn. 'ághulladék, fáról letört száraz ág'.

galopp kalupp fn. 'vágatás' (lóé). *Ka-lubba ment a : lú* (= vágatva).

Galos ~ 'tónév' (Kisszekeres).

Gálrekesz ~ hn. (Botpalád).

galuska ~ (-át, -ája) fn. 1. 'knödel'. V. ö. felvert galuska.

2. *haluska* (-át, -ája) 'hosszúkás, szalagformára metélt főtt tészta'. *Turóus, lekváros, káposztás haluska*. L. furulya-galuska.

gálya gája fn. *Sz. O-jan nehéz ;, mint a gá-ja :* (vmi tárgy).

gamó gamóu (-t, -ja) fn. 1. 'alul lábmankóval ellátott egy pár hosszú bot, melyre föllépve gólyalábon járnak a gyermekek'. 2. 'kampósvégű bot'. 3. '(görbe) láb' (gúnyos ért.). *Le-ütöm a gamóu:dat*. Vö. gólyaláb.

gamózik gamózik (-ok, -öl) tn. i. 1. 'gólyalábon jár, gamón lépeget'. (Vö. gamó 1. és gólyaláb). 2. 'görbevégi labdaütővel lapdázik'. (Vö. gamó 2.)

ganaj, ganajlé l. ganéj, ganéjlé.

ganajlik ganajlik (-ok, -asz ; -ott, -ana ; ganajojjon) tn. i. 'szarik' (jószágról, tr. emberről).

ganajos ~ mn. 'trágyás, megtrágyázott' (szántóföld).

ganajoz ~ (-ok, -öl) ts. i. 'trágyáz' (szántóföldet). L. megganajoz.

gánes gancs (-ot) fn. 'birkózás közben használt fortély az ellenfél elejtésére' (l. gáncsol). *Gancsot vét neki*.

gánesol gancsöl (-olok, -ősz) tn. i. 'birkózás közben lábát az ellenfél lába mögé veti, hogy az hátra bukják'.

ganéj gané (-t, -ja, ganéját v. ganáját) fn. 1. 'nagyobb állatok szara'. *Márhagané, tehengané, lúgané* (de *tyuk-, disznó-, liba-, kutya-, macska-, egér-, létyszár*). a) 'emberi szar' (euph.). *Kend be ma-gad ganéjávál ; meg-gyógyull : 2. 'istállótrágya'. Ma e-gész nab ga-nét hördött a sze:kér. Tyuggané, libagané* (= a tyúk, liba ólában összegyűlt trágya). 3. 'trágyadomb, szemétdomb'. *Lök ki azt a büdös to:jást a ga-néra : K. Ga-né embér vagy : !* (= hitvány, semmi-házi). *Sz. Érd gané* (= megérett, sokáig rakáson állott, rothadt trágya). *Megindül bennem a gané* (= megindul a székem, meghajtódik a hasam). *Te, ha rád nézek, meg-indül bennem a ga:né !* (t. i. olyan rút vagy). *O-jany gyenge mán ez az : inq, mint a ga-né* (= foszlik szertesztét). *An-nyi itt a szil:va, mint a ga-né :* (= sok). **Nr.** Ha szorulásod (= székrekedés) van, szállót egyél s megindul benned a gané. L. liba-, ló-, marha-, tyúkganéj.

ganéjlé ganélé fn. 'trágyalé'.

ganél ganél (*ganéllók, ganélsz ; ganéltam, -nék, ganéjjak*) tn. i. 'szarik'. L. leganél.

gang gang (-ot, -ja) fn. 'tornác' (úri házaknál).

gán-gán gán-gán isz. 'a nagyharang hangját utánzó szó'.

1. gangos ganġos mn. **1.** 'horgas'. *Vēr-tünk a Túr fenekire há-rom ganġ-gos cöveket, oszt av-väl foktuk le az átást.* — (-t, -sa) fn. **2.** 'széna- v. szalmatépő horog'.

2. gangos ganġos (-onn) mn. 'büszke, hetyke'. *Ganġ-gosō jár.*

gánna ~ (-át, -ája) fn. 'viburnum opulus L.'.

Gánnás-ág ~ hn. (Egri).

gánnyadt gánnyatt mn. 'vézna, beteges, vánnyadt'.

gányol gányól (-olok, -ősz) ts. i. 'tákol, imígy-amúgy megfon' (sövényt). *Le-hed belőülle ety kis rekezd gányól:ni.* L. körülgányol.

garad l. garat.

garád ~ (-ot, garággya) fn. 'töviskerítés' (Botpalád).

II. Garád hn. (Botpalád).

garádics l. grádics.

garas ~ (-t, -sa) fn. 'groschen' (kihalóban). **K.** *Szóy-sinçs rul:la, né-kem is jęférne a ga:ras* (= a pénz). **Sz.** *Fo-gához veri a ga:rast* (= takarékos, nehezen adja ki a pénzt). *Szü-kibe van a ga:ras* (= kevés a pénz). *Én-tellem le a ga:rast* (= rajtám van a sor a szólásban, én kezdtem el a beszédet). *Ne-ugas! nem-a tijéd a ga:ras* (kutyának mondják tréfásan). **Km.** *Jobb-a sűrű garas, mint a ritka fo:rint* (= jobb a biztos kiesiny haszon gyakran, mint a bizonytalan nagy ritkán). L. fagaras.

garasos ~ mn. **1.** 'garas árú'. fn. **2.** 'garas értékű pénz'. **Sz.** *An-nyit ér az ű szá:va, mint a rě-gi kędgarasos* : (= nem érvényes).

garaszol, garaszolás l. daraszol, daraszolás.

garat garad (-ot, garaggya) fn. 'a malomkő fölött levő négyszögű fatölcser, melybe a megőrlendő magot feltöltik'. *Felőüt a garadra.* **Sz.** *Felőnt a garadra* (= berug). **Vő.** még a szórómalom részeit.

garázdálkodik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'civakodik, kötekedik' (részeg ember).

garboneás gārboncás mn. 'veszekedős, házsártos'.

garboneáskodik gārboncáskodik (-ok, -öl) tn. i. 'veszekedik, házsártoskodik'.

gárd ~ (-ot, gárġya) fn. 'a kút korlátja, kávája, kerítése'. L. kút.

gárdolat ~ (-ot, -tya) fn. 'gárd, káva, kerítés' (a kútnál).

gargarizál gārgarizáll (-ok, -zász) ts. i. 'gurgeln'. *Tim-sóus vízzę gārgarizáltam a tör:kom, oszt a használt:*

garmada gārmada (-át, -ája) fn. **1.** 'a szakasz-tás után a szērűn maradt szóratlan gabonarakás'. **2.** 'vám-búza v. vámtengeri csomója a malomban'. *A móy-nár be-lemeritette a kőpécét a gār-madába, osz vár-ta a pat-kányokat.*

garnyászol *gārnyászól* (-olok, -ősz) ts. i. 'kaszál'. *Ki-
viszem: a ka-szát is:; legaláb gār-nyászolok ety kizs: gaszt.*

Gáspár ~ 'férfi személynév'.

gát ~ (-at, -tya) fn. 'üttöltés, utat feltöltő, földdel behányt rőzse'. **II. Gát** igen sáros útrész neve (Egri). **Sz.** *U g y j á r n a k a ren-de-ke-ny keresz-tül, m i n t a g á t o n n:* *Em-bër vagy a gá:tonn!* (= ember vagy a talpadon). *Em-bër vagy a gá:tom, m i n t a szar· a lapá:tonn* (= ironikus dicséret).

Gáteleje *Gáteleji* hn. (Mikola).

Gátfarka *Gátjárka* hn. (Garbole).

gátol *gátál, gától* (-alok, v. -olok, -ász, v. -ősz) ts. i. **1.** 'feltölt, járhatóvá tesz' (szekérutat). **2.** 'töltéssel elzár' (pl. árkot, vízmenést). L. begátol, elgátol, meggátol.

gátor l. gádor.

gatyá ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'bőszárú vászon lábravaló' (férfiak nyári öltözete). Részei: *a)* a két szára; *b)* *üllete* (= a két szár találkozása az alfel alatt); *c)* *kőrca* (= a derékon levő szegélye, melybe a madzagot húzzák); *d)* *madzaga* (= kötőszalagja); *e)* *rőit* (= díszítés a két szár alsó szélén). **2.** 'dús pihézet a tyúk lábán'. **K.** *A pan-tallóy job-bá járja, m i n t a ga:tya* (= a pantallós ember jobban táncol, mint a gatyás). **Sz.** *Jóy· hējre tette a gatyá:ját* (= gazdagon nősült). *Tü-ri jē fele a gatyá:ját* (mondják, mikor a rosszul sodrott fonalszál szövés közben a borda járása nyomán felkoszlik). *Il-lik né:ki, m i n t a te-hennek a ga:tya* (ír. = rosszul áll neki). **Km.** *Szűg· gatyá, nagy· üllet, ab-ba van a becsül:let.* L. szük-gatyá, tyúk-gatyá.

gatyakore *gatyakörc* (*gatyám körca, gatyát körca* stb.) fn. 'a gatyá szegélye a derékon, melybe a madzagot húzzák'.

gatyakötésig *gatyakötésig* hsz. 'derékig', 'övig'. *Ga-tya-kötésig ért a: viz.*

gatyamadzag ~ fn. 'szöttes madzag, melyet a korbba húznak s úgy kötik fel a gatyát'. **Sz.** *Szo-rittya a gatyamad:zag* (mondják tréfásan az olyan emberre, aki torkaszakadtából énekel). *An-nyit adok a világra, m i n t a ga-tyám madzagára* (= nem törődöm a világgal).

gatyamadzaghúzó *gatyamadzakhuzóy* fn. 'csont vagy fapálcika, melynek segítségével a gatyamadzagot a korbba húzzák'.

gatyás ~ mn. 'gatyában járó'. Vö. gatyaszáros.

gatyás-tyúk *gatyás-tyuk* fn. 'olyan tyúk, melynek a lábán végig dús tollpelyhezet van'.

gatyaszár ~ (*gatyám szára, gatyát szára* stb.) fn. 'a gatyának az a része, melybe az ember a két lábát dugja'. *Gatyaszárba jár* (= a gatyában jár).

gatyaszáros ~ mn. 'gatyába öltözött, gatyás'. *Gatya-száros embër. Gatyaszárosō jár* (= gatyában jár).

gatyauillet ~ fn. 'a gatyának az a része, mely a két láb között s az ülepet takarja'.

gavallér ~ (-t, -ja) fn. **1.** 'udvarló, lányok körül forgolódo fiatalember'. A *Rāi-ti jányának sog· gavallérja van*: — **2.** 'bőkezű, a vett szolgálatot úriasan jutalmazó'. Az *ö-rek Tērnyejī ga-vallér embēr vóyt*: **II. Gavallér** kutyanév. **Km.** *Csak az· a legēn gaval:lér, kineg zseb-jēbe a tal:lér* (= azt hívják g.-nak, akinek pénze van).

gavallérosan, gavallérosonn hsz. 'gavallérhoz illően, bőkezűen, úri módon'. *Mek·fizettem ne:ki ga-vallérosonn: Ga-val-lérosonn ellátták*:

gavalléroskodik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'bőkezűsködik, úri módon fizet'. *Oszlán alk-ugy ve:le, ne· gavalléroskogy*:

gavar *gavār* (-t, *gavarok*) fn. 'legény, fiatalember'. (Lázári.)

gaz ~ (*gaszt, gazok*) fn. **1.** 'gyim-gyom'. Az *ö-kör mīn-dēk csak kab-dosott a ga-zok utánn*: **2.** 'szénafű, széna, takarmány'. *Jóu· kizs gaszt gārnyászōtam a reg:gēl. Tégy· az ökor elibe ē kizs: gaszt*. **3.** 'szalma, alomnak való'. *Lōkj· ē kizs gaszt az ökor a:lá. Valami fe-neknek vitteg gaszt·, hogy jōt:tem*. **4.** 'konkoly s egyéb szemét a kicsévelt búzában'. *Sog· gaszt ki-rostáltam ēn eb:üll*. **5.** 'búzaalja, ocsú'. *Ki· kém má szelēlni aszt a kizs: gaszt abbull a tekenōū:üll*. **II. Gaz** hn. (Óvári). A hagyomány szerint vár volt a helyén. **Sz.** *Fé-re bo-kor a gaz előüll!* (mondják tréfásan, ha a gyerek a felnőtt embert kitérésre szólítja fel az útból, vagy olyan fenyegetésre, melytől senki sem fél). *It· van a ji-lem mellett: ety kizs gaz:ba*: (tréfás útbaigazítás annak, aki valamit keres). *Gazon kōütt* (= törvénytelen származású). *E-riggy in:nēn, te tōl-vāi, ga-zon kōütt!* *Gaszt· lōköt: rá* (= ellopta). — **Km.** *Az a-nya-fōüdnēk a gaz· az ēdezs gyērme:ke, a ve-temēn csak mos-toha*: (= a gazzal nem törődünk, mégis virul, a veteményt meg ugyancsak kell ápolni). L. keserűgaz, Kétrét-gaz, Kisgaz, Méhesgaz, Nagygaz, Széboz-gaz, Valá-gazza, Varga-gaz.

gazda ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'háziúr, házigazda'. *Nīncs-ithunn a gaz-da?* **2.** 'földműves, földbirtokos'. **3.** 'ura vkinek'; tulajdonos'. *Mōm: meg gazdád:nak, hoty ke-restem*. **Sz.** *Jám-bōr-nāk monygya a gaz:dát* (= elszunnyad, elalszik). *Se· gazda, se-szīvessēg* (= tréfás panaszkodás borközi állapotban: 'ném szíves a gazda'). **Km.** *A gaz-da négy ökörel a naty· kapum be-hōrggya, a gaz-dasszony a kō-tōüjēvel a kis· kapuη ki-hōrggya* (= hiában keres ott a gazda, ahol pazarló a gazdasszony). *Gaz-da szemē hizlajja a mār:hát* (= a jó gazdának mindenre gondjának kell lenni). *Amijen az ud-var, o-jan a gaz:da* (= udvaráról lehet megismerni a gazdát). *Szār-nak, kār-nak nīndzs· gazdā:ja* (= a kártevő nem szokott önként jelentkezni). *Az i-dōü a gaz:da* (= a földművesnek az időjárás

parancsol). *Is-ten a gaz:da, em-ber a szó:ga* (= ember tervez, Isten végez). *Roz: gazda az, aki a maga háza körül nem lél dóy:got* (= a jó gazda mindig tesz-vesz a ház körül). *Sü:rü gazda rit:ka guba:, rit:ka gazda sü:rü guba:* (= ha a cseléd gyakran változtatja a gazdáit, rongyosan marad). L. nagy-gazda.

gazdaember *gazdaembēr* fn. 'földműves, gazdálkodó ember'.

gazdag ~ mn. 'reich, vermöglich'. **Sz.** *A: má nem: teszen gazdag:gá* (= nem olyan nagy összeg). *Hogy vagy? M i n t s z e g é n y e m b ē r g a z d a g v á r o z s b a* (= rosszul). — **Km.** *Gaz-dag ember akkor eszik, mikor a-kār, a sze-gēm, mikōr van.* (t. i., mikor van mit ennie). *A gaz-dak, ha bo-lond is, okosnak tārtyák:* (sokat elnéznek neki). *A gaz-dagnak az e-gere is kövēr:* (= a jómód csekélysegekből is kitetszik). *Sze-gēnnnek szeg: a seggi:be, gaz-dagnag gaz:* (= a szegény embernek sokat kell lótni-futni). *Sze-gēny embēr csikóuja ha-mār lú:, gaz-dag embēr jánya ha-mar eladóy:* (= a szegény hamar befogja a csikáját, a gazdag könnyen férjhez adja a lányát). *Ha mek-hal egy gazdag, m i n -d e n k i o d a b a l l a g ;* *ha mek-hal ety sze-gēny, a-lig van egy le:gēny* (= a gazdagnak sok a barátja).

gazdagság *gazdakság (-ot, -a)* fn. 'reichtum'.

gazdálkodás ~ *(-l, -a)* fn. 'landwirtschaft'.

gazdálkodik ~ *(-ok, -öl)* tn. i. **1.** 'földművelést folytat'.

2. 'beosztással él, takarékoskodik'. *Itt: ez a had zság bu:za, gaz-dálkogyatog belőül:le. K.* *A Bod-ri a kony:hán gazdálkodik:* (= kutat, kárt tesz).

gazdálkodó *gazdálkodóy (-t)* fn. 'földműves, szántóvető'.

gazdaság ~ *(-ot, -a)* fn. 'vagyon'. *El-égett a gazda:ság.*

gazdasszony ~ fn. **1.** 'háziasszony'. **2.** 'úrnője pl. a cselédnek'. **Km.** *A gaz-da négy ökōrel a naty: kapum be-hōrgya, a gaz-dasszony a kö-tőjével a kis: kapu ki-hōrgya* (= hiában keres ott a gazda, ahol pazarló a gazdasszony). *A szá-rasz ja a leg-job gazdasszony:* (= könnyű a száraz fával főzni, a főző-kemence melegét szabályozni). *Amijen a szo-ba, o-jan a gazdas:szony* (= a szobáról lehet megismerni a jó gazdasszonyt).

gazdasszonykodik *gazdasszonkodik (-ok, -öl)* tn. i. 'vezeti a háztartást.

gazduram ~ fn. 'gazdám, gazda uram'.

gazember *gazembēr* fn. 'schurke'.

gazi ~ mn. 'törvénytelen származású, fattyú'. *Gazi cigány.*

gazi gyermek *gazi gyērme* fn. 'zabigyerek, törvénytelen gyermek'. Vö. *gaz* alatt: *gazon köll.*

gazipulya *gazipuja* fn. 'zabigyerek'.

gazol *gazól* (-olok, -ősz) tn. i. **1.** 'szemetel, szemetet hullat'. **2.** 'vhová szarik'. **3.** 'gazit szed, füvet szed'. *Nem szabad a máléba gazól:ni* (értsd: máléban). **4.** 'gyomlál' (Szamoskóród).

gázol *gázól* (-olok, -ősz) tn. i. 'waten'. L. kigázol.

Gazoldal *Gazóudál* hn. (Vámosoroszi).

gazos ~ mn. 'gazitól fölvert, gyomos'.

Gazoskert *Gazoskër* hn. (Olcsvaapáti).

gé ~ (-t, -je) fn. 'a g betű egyik neve'.

gebe ~ (-ét, -éje) fn. 'rossz, sovány ló'.

gebed *gebbed* (-ek, -él) l. meggebed.

gebernusz *gebërnusz* (-t) fn. 'pálinka'. (Szárzaberek).

Gée *Géc* falunév. Vö. Nagy-, Kispéc.

geci ~ (-t, -je) fn. 'ondó'. **Sz.** *Kiveri a gecit* (= onanizál).

gecizik ~ (-ek, -él) tn. i. 'onanizál'.

gédeleg *gëdeleg* (*gëdëlgett, gëdelegne, gëdelegjen*) tn. i. 'pislálól, halványan, füstölve ég' (lámpa). *Csag gë-deleg ez a lám:pa, tán nÿndzs benne o-lái.*

gédelget *gëdëlget, gëdëlget*, (-ek, -él) ts. i. 'dédelget'.

Gedeon ~ 'férfi szn'.

Gedi ~ 'a Gedeon név becéző alakja'.

gége ~ (-ét, -éje) fn. 'kehle'.

Gégértó *Gégértóy* hn. (Császló).

geleb l. kebel.

gelegonya l. galagonya.

Gelényes *Gelényes* hn. (Vetés). A hagyomány szerint egy elpusztult helység neve.

gelice l. gerlice.

Gelicepatak ~ pataknev. (Kisszekeres).

gelicetövis *gelicetöviss* fn. 'a széna közt termő tövises

gaz, melynek tuskéje a jószág nyelve tövébe fúródva veszedelmes bajt okoz, *ononis spinosa* L.'. (Vö. NySz., MTsz. *iglice*).

Geline ~ hn. (Rozsály).

gém ~ (-et, -je) fn. **1.** 'ardea cinerea L.'. **2.** 'a kútágas két ága közötti tengelyen forgó kétkarú emelő'. (V. ö. kút.) L. kútgém, vaském.

gémberedik *gëmberedik, gimberedik* l. meggémberedik.

gémfarsangos *gëfársángos* fn. 'gémnek öltözött farsangi álarcos'.

gémfos *gëfos* fn. **Sz.** *Ö-csém, a-gyagos! Ti-jéd a gë:fos* (tréfás megszólítás).

gémthollú *gëmtallu* fn. 'a gémnek farkából, szárnyából kihullott tolla, melyet a legények bokrétaaként hordanak a kalap mellett'.

Genesidüllő *Gen-csidüllőü* hn. (Garbolc).

genyedtség *genyeccség* (-et, -e) fn. 'geny' (sebhen).

georgina *geōrgona* (-át, -ája) fn. 'georgine'.

georgona l. georgina.

gép ~, *gép* (-et, -je) fn. 'cséplőgép'. L. varrógép.

gépél *gépél*, *gépél* (-elek, -ész) ts. i. 'cséplőgéppel csépel'.

L. elgépél.

gépelés *gépelés* (-t, -e) fn. 'cséplőgéppel való cséplés'.

gépeléskor *gépélskőr* hsz. 'cséplés idején' (július végén, augusztusban).

gépés ~ (-t, -ek) fn. 'cséplőgépmunkás'. Élükön áll a *gépész*, ennek segéde a *peckás* (fűtő). Van aztán *zsákos*, *mázsás*, *kévehányóú*, *étetőü*, *kévevágóú*, *faros*, *kisjukas*, *szálmahördő*, *põivahördőú*, *kazálrakóú* v. *kazlas*.

gépész ~ (-t, *gépéssze*) fn. 'cséplőgépkezelő'.

gépkerék *gépkerék* fn. 'a cséplőgépnek v. kazánnak a kereké'.

gépprés *gépprés* fn. 'a cséplőgép számára fizetett százalék a kicsépelte terményből'.

gépészij *gépészijj* fn. 'a cséplőgép szerkezetét forgató szíj'.

géral *géral* (*géralt*, *géralna*, *géraljon*) tn. i. 'gőzöl, párolog'. *Ne had mán aszt a kolompért abb'a tekenőübe géral:ni, hanem tör-jed össze fe:le.*

gérázik v. **gérádzik** l. begérázik.

Gereben.

gereben *gerebeny* (*gerebent*,

gerebennye) fn. 'hechel'. Sz. *Az-é jóú Istenem tegyen a gerebembe!* (káromkodás).

gerebenez *gerebenyez* (-ek, -él) ts. i. 'hecheln'.

gereblye *gerebje* (-ét, -éje) fn. 'fafogakkal ellátott hosszúnyelű szerszám, mellyel a réten az elhullott szénát összekaparják'. Résezi: 1. *nyele*; 2—3. *ina* (a nyél két ága, mely a gereblye fejébe van erősítve); c) *feje* (= fogakkal ellátott része); a-b) *fogai*. Sz. *O-jā száraz:; mint a ge-rebje* (= nagyon sovány).

Nr. Ha valaki le akarja rázni a nyakáról a terhére vált szerelmezt és meg akarja magának nyerni a közömbös szeretőt, fogjon egy denevért, tegye bele új csuporba, ássa el egy hangyabolyba, de fusson onnét, mert az ember megsüketül a denevér visitásától. Másnapra a hangyák csak a csontját hagyják a denevérnek. Van a denevér csontvázában egy villaalakú meg egy gereblyealakú csont. Ha a terhére vált szeretőt a villával megérinti, sohasem alkalmatlankodik többé. Ha pedig a közömbös szeretőt a gereblyével érinti, utána bomlik. L. nagygereblye, vasgereblye.

Gereblye.

gereblye ina gerebje ina fn. 'a gereblyenyél két ága, mely a gereblye fejébe van erősítve'. L. gereblye.

gereblyél gerebjéll (-ek, gerebjész) ts. i. 'gereblyével kapar' (pl. szénát). L. fel-, meggereblyél, összegereblyél.

Gerebze ~ hn. (Olcsvaapáti).

Gerecekert Gerecekért hn. (Ökörítő).

gerenda ~, *gëręnda* (Sárköz) (-át, -ája) fn. 'balken'.

II. Gerenda hn. (Mánd). **Nr.** Egy szobában nem szabad két gerendának lenni, mert az ilyen szobában kísértet jár. Ha másképp nem segíthetnek, krétával kell egy harmadikat rajzolni. (Mezőgecse). Az időelőtti, korai kakasszó (éjjel) azt jelenti, hogy valaki eltévedt. Ilyenkor háromszor meg kell verni a mestergerendát s ezt mondani: „*A·ki téved, ne téveggyen, sza·badiccsa meg az Is:ten.*” L. mestergerenda, Sovány-gerenda.

gerendely gerendēi (-t, -eje) fn. **1.** 'az eke rúdja, mely elől a taligához van kapcsolva'. **2.** 'a boronának az a része, melybe a boronafogak vannak verve'.

gerезд gerędz (-et, geręzgye) fn. 'fürt' (szöllő). *Egy gerędz szőállöü.* L. hátgerезд.

Gergely Gęrgęi 'férfi szn.' **Sz.** *Gęr·gęi ráz·za a szakál:lát* (mondják a márc. 12-i, gergelynap i zimankós, hóviharos időre). **Nr.** A nép megfigyelése és hagyománya szerint Gergely napján zimankós, havas idő szokott lenni.

gergelynap i idő gęrgęinap i időü fn. **Sz.** *Męr·ges ; męnt a gęr·gęinap i időü :*

gerhes l. girhes.

gerine ~ (-et, -e) fn. 'rückgrat'. Vö. hátgerезд.

gerjedezik gęrjedezik tn. i. **Sz.** *Gęr·jedezik ; męnt a ci·gány asszon dunnája a na:ponn* (= kezd indulatba jönni, tr.).

gerjeszt gęrjeszt (-ek, -él, -ett ; -ene ; gęrjessen) ts. i. 'szít'. *Tüzed gęrjeszt.*

gerjesztő gęrjesztöü (-t, -je) fn. 'tüzgyújtásra való forgács, aprófa'.

gerlice gelice (-ét, -éje) fn. 'Turtur turtur L.' **Sz.** *Uty·szereti ; męnt a ge·lice a pár:ját* (= igazán, tiszta szívből szereti).

gérokk ~ (-ot, -rokja) fn. 'úri kabát, úrias szabású ujjas'. *Akivél nekem ba·jō van, le·gyę rájta gé·rokk, azt is letépem.* **Sz.** *Ne·sze, Pista, frakk·, ha nem teccik a gérokk !* (= nesze neked ! ezt megkaptad ! Adorján).

gersli gęrsli (-t, -je) fn. 'aprószemű, fehér vagy piroszínű cukor, melyben citfer-mag van' (giliszta elleni orvosság).

gerslicukor gęrslicukōr fn. = gersli.

gesztenye ~ (-ét, -éje) fn. 'marone'.

gesztenyefa ~ fn. 'kastanienbaum'.

gesztenyehaj l. gesztenyeháj.

gesztenyehéj *gesztenyehái* fn. 'kastanienschale'.

gesztenyeszín *gesztenyeszín* mn. 'kastanienbraun'.

gezemice ~ (-ét, -éje) fn. 'ághulladék, száraz gally'.

Szeg-gyelek ety kizs gezemicét a tűz:re.

gieses-gacsos *gicsezs-gacsos* mn. 'girbe-gurba'.

gieses-göesös *gicsezs-göcsös* mn. 'göbös, girbe-gurba' (pl. fa, faág).

Gidrán ~ lónév.

gidres-gödrös *gidrezs-gödrös* mn. 'gödrös, egyenetlen'.

gilimonyú *gilimonyu* mn. 'vékonyfaszú'.

giliszta ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'regenwurm'. **2.** 'spulwurm'.

Nr. Ha a giliszták a lyukból kinyujtóznak, eső lesz. L. pántlikagiliszta.

gilisztahugyozás ~ fn. 'gyomorsavtúltengéstől okozott hányásinger'.

gilisztás ~ mn. 'bélgilisztáktól gyötört (pl. gyermek).

II. Gilisztás hn. (Homok, Vámosroszi).

gimnásztika ~ (-át) fn. 'testgyakorlás'.

gindár ~ mn. **1.** 'vékony, nyúlánk; vékonygyökerű' (pl. petrezselyem, zeller). *Be. gindár szálaai vannak ennek a szöüllőjnek!* **2.** 'sovány, nagycsontú' (ökör). *Be. fene gindár ez a márha! Rái-ti is vet két gin:dárt.*

ginyeszár ~ mn. 'sovány, vézna, girhes' (ember, állat).

gipsz ~ (-et) fn. 'gips'.

girhes *gērhes* mn. 'sovány, gyöngé, beteges'. *Gērhes lú, macska.*

Gíza ~ fn. a Gizella név becéző alakja.

Gizella ~ női szn.

giz-gaz ~ fn. 'mindenféle gyom'.

glancos-kefe ~ fn. 'lőszórkefe, mellyel a lábbelire kent fénymázát fényesre dörzsölik'.

gléda ~ (-át) fn. 'reihe, glied'.

glóház *glóucház* fn. 'üvegház'.

glott ~ (-ot) fn. 'ruhabéllésnek való, olcsó, fekete szövet'.

Goda-düllő *Goda-düllői* hn. (Dabolc).

Gódaék *Góydaék* hn. (Kisar).

gódére *góydére* (-ot) fn. 'vérehulló fecskéfű' (chelidonium maius). **Nr.** A szemölcsöt a gódére nedvével kell bekengetni s elmúlik tőle.

gohér *guhér* (-t, -ja) fn. 'egy szöüllőfaj neve'. (Mezőgecse).

gólinea *góulinca* (-át) fn. 'fű közül felnyúló dudva'.

Niņes. ot: jü, csak eggy-egy góu-linca kerüll itt-ott a kasza a:lá.

gólya *góuja* (-át) fn. 'storch'. **II. Gólya** gúnynev. (Óvári).

K. *Góy-ját látok:!* (mondják annak, akit először látnak tavasszal mezitláb). **Sz.** *Tö-ri a bōrsot a góu:ja* (= kelepel).

É-vitte a góuja az ozson:nát (= elment a gólya, rövidebbek a

napok : megszűnt az uzsonna). *Én-gem se a gólya kötött* : (tr. = én is ember vagyok, engem is számba kell venni). **Nr.** Ha a gólya tolla tavasszal szép fehér, száraz nyár lesz, ha barnás, akkor esős. Mikor tavasszal először lát az ember gólyát, kezdjen el futni s akkor egész nyáron serény lesz. A gólyák Szent István napján (aug. 20) költöznek el. Mikor a gólya zabkeresztre száll, már készülődik az útjára.

gólyafészek *góujafészek* fn. 'storchnest'. **Sz.** *Józzep-házán góujafészek; Minden embér láttya, Csak a vak nem láttya* (szokták gúnyosan énekelni a gyerekek, ha egyik társuk nem vesz észre valami őt érdeklő dolgot). **Nr.** A gólyafészket nem szabad elrontani, mert tüzes üszköt hoz a ház tetejére a gólya.

gólyahúgy *góujahugy* fn. 'dipsacus fullonum L.'. A gólyahúgy tövét köszvény ellen orvosságnak használják. A levelek tövén meggyült vizet, melyről a növény nevét nyerte, szeplő ellen való orvosszernek tartják.

gólyaláb *góujaláb* fn. 'alul lábkampóval ellátott rúdpár, melyre föllépve játékból járnak a gyerekek'. *Góujalábō jár.* V. ö. gamó 1.

gólyalábú *góujalábu* mn. 'hosszú, vékony lábú'.

gólyamosó-hó *góujamosóu-hóu* fn. 'márciusi-hó'.

gólyaorr *góujaōr* fn. 'geranium pratense L.'.

Gólyáshirip *Góujáshirip* Hirip falu teljesebb régi neve.

gólyavirág *góujavirág* fn. 'capsella pastoris L.'.

golyó *gojóu (-i, -ja)* fn. 'kugel'. L. ágyú-, kugli-, puska-golyó, tők-golyója.

golyva *gōiva (-át, -ája)* fn. 'kropf'.

golyvás *gōivás* mn. 'kröpfig'.

gomb ~ (-ot, -ja) fn. 'knopf'. V. ö. ablak gombja, bölcső gombja.

gomba ~ (-át, -ája) fn. 'pilz, schwamm'. **Nr.** Ha a gombát az ember megnézi a tövén, nem nő tovább. L. bolond-, csirke-, disznógomba, fül gombája, kékhátú-, keserű-, picsirti-, szekfű-, tinóri-, törzsökgomba.

Gombás ~ hn. (Egri, Aranyosmeggyes). (Régen erdő volt.)

gombázik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'gombát szed'.

gomblyuk *gombjuk* fn. 'knopfloch'.

gombol *gomból (-olok, -ősz)* ts. i. 'knöpfen'. L. be-, ki-, rágombol.

gombolyég *gombajég (-ot, -ja)* fn. 'knäuel'. *Egy gombajék fonāl.*

gombostű ~ fn. 'stecknadel'.

gombozik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'gombbal játszik' (dobósdit).

Gomoró *Gomoróu* fn. **Sz.** *Mek-szorült* :, *mīn Go-moróu vėginn a gut:ta* (Mezőgecse) (= bajban van).

gond ~ (-ot, *gonygya*) fn. 'sorge'. **Sz.** *Éveti a gonygyát*

(= megszabadul a gondjától, leveszi róla a gondját). *Mi gondod vā rá?* (= mit törődöl vele?) *A ru-hádnag gony-gy át visēld:* (= vigyázz reá, óvd meg a romlástól). *Még az-izs gondot át:*, *hoty ho-va ájjung be a szekē:rēl* (= törődést, gondot okoz).

gondol gondól, gondúl (Avasújváros, Józsefháza, Kisbáony) (-*olok*, -*ősz*) ts. i. **1.** 'denken'. **2.** 'vél, hisz'. *Eszt nem-gondöltā vōuna rul:lad. Job, mind gondól:tam.* **3.** 'képzel, gyanít, sejt'. *Gon-dolom ém má, hogy mijjēr nem: jōlt.* **4.** 'ausdenken'. *Gon-dojj ety szá-mot.* tn. i. **5.** 'sich erinnern'. *A lēl-kem is keserū, ha āra a házra gondo:lok.* **Sz.** *Gondolō förmānn* (= találomra). L. el-, fel-, ki-, meg-, rágondol.

gondolkozik gondólkozik (-*ok* v. -*om*, -*öl*) tn. i. **1.** 'nachdenken'. *Gon-dōkosz csak, hát-ha eszedbe jut.* **2.** 'gondoskodik'. *Gon-dōkoz magad:nak más hejirūll: Fā-rūl kēn gondólkoz:ni.* **K.** *E-riggy a kovácsnál fe:le, ne gondōkozz:* (= ne habozzál, ne dévānkozz).

gondoskodik ~ (-*ok*, v. -*om*, -*öl*) tn. i. 'gondolkozik'. *A-zon gondoskodom ēp-pē, hoty ki-is vōut a felesē:ge.*

gonosz ~ mn. 'böse, schlimm'. **Sz.** *He-tē vannak:*, *mīnt a go-noszok:*

Gonyimonyú *Gonyimonyu* gúnynev. (Kispeleske).

gordon *gōrdony* (-*nt*, -*nnya*) fn. 'nagybögő'.

gordonos *gōrdonyos* (-*t*) fn. 'nagybögős, bögőhegedűs'.

gordonozik *gōrdonyozik* (-*ok*, -*öl*) tn. i. 'nagybögőn játszik'.

górē *gōurē* (-*t*, -*ja*) fn. 'sövény- vagy lécfalú, négy lábon álló építmény, melybe csövestengerit raktároznak'.

gorone ~ (-*ot*) fn. 'földhát, dombos hely'.

gorond ~ (-*ot*) fn. 'domborulat, domb'. **II. Gorond** hn. (Ökörítő, Sonkád). L. Bikkfásgorond, Magasgorond.

Goronderdő *Gorondērdōū* hn. (erdőnév) (Sonkád).

Gorongy *Goronygy* hegynév. (Dabolc).

Gorzás *Gōrzás* hn. (Vetés).

Gorzáshát *Gōrzáshát* hn. (Egri).

gő ~ (-*t*, -*je*) fn. 'a g betű egyik neve'.

gőb ~ (-*öt*, -*je*) fn. **1.** 'bog, csomó' (pl. a madzagon). **2.** 'csomósodás, daganat' (pl. az ember nyakán). **3.** 'göcs a fában'. **Sz.** *Mīn-dē jóul van, csak egy nagy gőbje van* (= ez mind igaz, de van egy bökkenő). *Be-kapta a gő:ből* (nőszemélyről = megesett). V. ö. göm.

Gőbhát *Gōphát* hn. (Kisbáony).

gőbölődik l. összegőbölődik.

gőbös ~ mn. 'göcsös' (pl. fa); 'bogos, csomós' (pl. testrészt).

gőböz ~ (-*ök* -*öl*) ts. i. 'bogoz'. L. összegőböz.

gődény *gōūděny* (-*nt*) fn. **Sz.** *I-szik, mīnt a gōū-dēny* (= sokat iszik).

gödör *gödör* (*gödört* és *gödrot*, *gödörök*, *gödörje* és *gödre* fn. 'grube'.

gödörháj *gödörháj* fn. 'viz' (tr.). *Gödörhájjal kentem meg a csizsmámat* (= vízben jártam vele).

gödörös ~ mn. 'grubig'.

Gőge *Gőge* hn. (Vámosoroszi).

gőgiesél *gőgieséll* (-*llek*, -*sz*) tn. i. 'lallen'.

göm ~ (-*öl*, -*je*) fn. 'bog, göb'. (Mezőgecse).

gömbelyég l. gömbölyeg.

gömböc ~ (-*öl*, -*ce*) fn. **1.** 'disznóbendő'. **2.** 'disznóvérrel s finom húsdarabokkal töltött disznóbendő' (ételnemű).

gömbölyeg *gömbejég*, *gömböjög* (Szatmárhegy) mn. 'gömbölyű, gömbalakú'.

gömös ~ mn. 'bogos, göbös'. (Mezőgecse).

göncöl-szekere *göncöl-szekere* fn. 'a nagy-medve csillagcsoport'.

göndör *göndör* mn. 'kraus'.

göndörhajú *göndörhaju* mn. 'kraushaarig'.

göndörödik ~ (-*ött*) tn. i. 'sich kräuseln'.

1. göngyöl *göngyöl* (-*t*) fn. 'göngyöleg, hosszúkás csomóba csavart szösz' (amennyit egyszerre a guzsa yra kötnek). *Egy göngyöl szösz*. **Sz.** *A n · n y i ez a pu:ja, m i n t e g y g ö n y · g y ö l s z ö s z* (= olyan kicsi).

2. göngyöl *göngyöl* (-*ölk*, -*ősz*) ts. i. 'burkol, takar valamibe'. L. begöngyöl, összegöngyöl.

gör gör (-*t*, -*je*) fn. **1.** 'rög, göröngy'. **2.** 'labdává préselt, megszarított massa'. *Én te-szek még ebbe a vízbe két gör komlóuskör:pát*. **Km.** *Ha min-den görhöz hozzáruug az ember, é-kopik a csizma:ja* (= ne hajts minden apró mendemondára).

görbe görbe (-*énn*) mn. 'krumm, buckelig'. **Sz.** *Görbe utonn* (= csalárdsággal, nem becsületesen). *E-rigy, mē mon-dok egy gör:bét* (= mondok egy csúfot).

Görbedszeg *Görbedszeg* **1.** hn. (Görbed). **2.** tanyanév (Sárköz).

görbelábú *görbelábu* mn. 'krummbeinig'.

görbeorrú *görbeōru* mn. 'krummmasig'.

görbevas *görbevas* fn. 'a végén meggörbitett tüzpizskáló vas'.

görbevezér *görbevezér* fn. 'az eketaliga rúdját szabályozó görbe vas, cságattyú' (L. eke).

görbit *görbit* (-*ek*, -*él*; -*ett*; -*ne*; *görbiccsen*). L. be-, el-, meggörbit.

görbül *görbüll* (-*ök*, *görbüsz*) L. be-, el-, meggörbül.

göres *göres* (-*öl*, -*e*) fn. **1.** 'bog' (pl. a madzagon). (Mezőgecse.) **2.** 'krampf'. **Sz.** *Huz-za a göres a lá:bom* (= az izmok fájdalmasan összehúzódnak benne). *Összekapta a göres*

(= tagjait hirtelen összehúzta a görcs). **Nr.** Akire g ö r c s j á r, igyék lóganéből facsart levét, meggyógyul tőle. Lásd gyomorgörcs.

göresöl *görcsöl* (-ölök, -ősz) ts. i. 'birkózás közben ökle hegység az ellenfél hátába fúrja (s ezzel veszi el az erejét)', **göresös** *görcsös* mn. 'bogos, göbös'. **Görcsös bot.**

Göresösszeg *Görcsösszeg* hn. (Fertősalmás).

göreány *göreány* (-nt, -ek) fn. 'iltis'. **Sz.** O-jam бүдös :, mint a g ö-rény.

görenyszöllő *göreyszöllő* fn. egy szöllőfaj neve (Mezőgecse).

Görgődomb *Görgődomb* hn. (Tisztaberek).

Görjös *Görjös* hn. (Kisbábony, Halmi).

görögdinnye ~ fn. 'wassermelone'.

göröncös ~ mn. 'egyenetlen felszínű, rögös, érdes'.

göröngyi-béka *göröngyi-béka* fn. 'varangyos béka'.

Görönjött *Görönjött* gúnynév (Óvári).

görös ~, mn. 'rögös, göröngyös' (pl. út).

görtörés *görtörés* fn. 'rög tördelés, a borona után épen maradt göröngyök széttörése'.

gőszöl l. gőzöl.

göte *götte* (-ét) fn. 'tarajos göte, triton cristatus'. **Nr.** A götéről azt tartják, hogy ha az ember megissza, megnő a hasában.

göthös ~ mn. **1.** 'beteges, köhögős, hüléses'. **2.** 'betegségokozó, járványos'. *Ojan göt-hös, e-gösséktelen időü jart ak:kör.*

gőz *göüz* (*göüsz*, *göüzi*) fn. 'dampf, dunst'.

gőzmalom *göüzmalom* fn. 'dampfmühle'.

göző l. gözü.

gőzöl *göüzöl*, *göüszöl* (-t, -ne, *göüzöjjön* v. -szöjjön) tn. i. 'gőzt ereszt, gőzölög'.

gőzös *göüzös* (-t, -ök) fn. 'vonat'. A *göü-zösöm ment Szakmára.*

gözü *gözö* (Badaló) (-t) fn. 'vakondok'.

grácia *grácia* (-át) fn. 'kegyelem'. *Ke-gyelem, grá-cija fejem:nek!* (meséből).

grádics ~ (-ot, -ccsa) fn. 'lépcső'.

grádieskóró *grádicskóró* fn. 'tanacetum vulgare L.'.

grádiesos ~ (-onn) mn. 'barázdás, egyenetlen'. *Jāi, be-grádiesosō vaktad a haját annak a pujának!*

gránátéros ~ (-t, -ok) fn. 'gránátos' (katona).

gráner *gránēr* (-t, *gránerek*) fn. 'famunkás, fűrészelő munkás'.

gránie ~ (-ot) fn. 'országhatár'.

grannárium *grannárijom, grennárijom* (Nagypalád) (-ot) fn. 'az egyház magtára'.

grasszáll ~ (-ok, grasszász) tn. i. 'játssza az előkelőt'.

griz ~ (griszt) fn. 1. 'finom búzadara'. 2. 'a belőle készült pép'.

gróf *gróuf* (-ot) fn. 'graf'. Sz. *Hogy vagy? Mint a tőb-bi gróufok, pénz-néküll* (tréfás felelet).

guba ~ (-át, -ája) fn. 'gyapjuból készült, gallér nélküli, bő, fürtös suba'. Sz. *O-jā fekete* :, *mint a gu-ba* (mondják a fonálra, ha szapuláskor nem lesz szép szőke, ha keletlen marad). *Lát-tam az apádat egy ronygyozs gubába!* (tréfás ráförmedés). *Il-lik ne:ki, mint a ci-gánnak a gu:ba* (ir. = nem illik rá). *Kür-la a gu:bám, ki-láccik a pu:cám* (mondják tr. a kurta gubáról). *Guba alatt* (= alattomban). Km. *A szür-szü-ri* :, *a gu-ba re-keszti* :, *a bun-da nem-ereszti* : (t. i. a hideget. Értelme az, hogy a háromféle felöltő közt legmelegebb a bunda). Nr. Az egyszerű falusi emberek közt legelterjedtebb téli felöltő nálunk a guba. Van fehér, fekete, szürke, daru (= daruszín) guba.

gubaes gubics (-ot, -ccsa) fn. 'tölgyfagubacs, gallapfel'.

gubadarab ~ fn. Sz. *Csak nem-ettem gubadara:bot!* (= csak nem bolondultam meg, nem ettem meszet).

Gubahatár ~ hn. (Fertősalmás).

gubarángatás *gubarángatás* fn. Sz. *E-gésszenn a ma-rasztásig meg a gu-barángatásig ot vóutál*: (tr. = oly sokáig maradtál ott, hogy már rád untak).

gubás ~ (-t) fn. 1. 'gubakészítő mester'. mn. 2. 'gubában járó'.

Gubásföld *Gubásföld* hn. (Egri, Szárazberek).

gubavarró-tű *gubaváró-tű* fn. '1 dm. hosszúságú, erős tű'.

gubáz ~ (-ok, -öl) l. kigubáz.

guberál *guberáll* (-ok, guberász) ts. i. 'fizet'. L. kiguberál.

gubics l. gubacs.

gubó bugó (-t, -ja) fn. 'a hernyó tokja, mellyel körül-szövi magát'. L. selyembugó. Vö. bunkó.

gubojodik ~ (-ok, -öl, -ott, -na, gubojoggyon) tn. i. 'gubbaszkodik'. L. összegubojodik.

gubózik *bugózik* (-ott, -na, -zon) tn. i. 'beszövi magát' (hernyó). Vö. bebunkóz.

1. **gugg** ~ l. leguggol II.

2. **gugg** l. guggon.

guggol *gugull* (*gugullok, gugulsz*) tn. i. 'kauern'. L. leguggol.

guggon *guggonn* hsz. 'guggoló helyzetben'. *Vóut ojan tők kösz:te, mint én gug:onn. Guggonn ül* (= guggol).

gugue ~ (-ot) fn. 'apró emberke'. *Hogy vaty, te kizs gu-guc?* (gyerekhez intézett kérdés).

gugul l. guggol.

Gugyori ~ hajdani korcsmanév (Egri).

guhér l. gohér.

gulászta ~ (-át, -ája) fn. 'a megborjadzott tehén első, felforralt s megtürösödött teje'. **Nr.** Mikor a tehén megellik, a tejéből gulásztát forralnak s aki abból iszik (inkább a gyerekeket), szemközt öntik vízzel. A néphit szerint ezt azért teszik, hogy a borjú egészséges s a tehén jó tejelő legyen.

gulya guja (-át, -ája) fn. **1.** 'igásmarhákából álló nyáj, ökrök v. tinók falkája'. **2.** 'gulyányi'. *Nyáj· juha vóút·; nyáj· diszta·; meg gu·ja márhája az én apám:nak.* **Sz.** *Fé-re, pu·ja, jön· a gu·ja!* (= félre az útból, gyerekek!) L. ökr-, tinógulya.

gulyadéllő *gujadéllőü* fn. 'a gulya delelő helye'.

gulyás gujás (-t, -sa) fn. 'ökr- v. tinónyáját őrző pásztor'.

gulyásbojtár *gujásböjtár* fn. 'a gulyás segédje'.

gulyáshús *gujáshus* fn. 'apritott marhahúsból főzött, igen zsíros húsleves'.

gummi gumi (-t, -ja) fn. 'törlő gummi'. **K.** *Gu·mi az ő·rodra* (tr. = szar). L. kutyagummi.

gummipuska *gumipuska* fn. 'nyúló gummiból készült kavicslövő játékszer, csujzli'.

gummiz gumiz (-ok, -öl) ts. i. 'gummival töröl' (pl. írást). L. kigummiz.

gúnár gunár (-t, -ok) fn. 'a lúd hímje'.

gunnyaszt ~ (-ok, -öl; -ott; -ana; *gunnyasszon*) tn. i. 'kórnyadozik, beteg állapotban összegubbaszkodik' (kül. házi szárnyasról). **K.** emberről is (= szótlanul, szomorúan ül).

gurdaj gürdē, gürdāi (Vetés) (*gürdēt, gürdēja, gürdék*) fn. **1.** 'vastag kórójú dudva'. *Gyere· csak, tēp·jük ki fele ezeket a gurdē:kat.* **2.** 'kórója, vastag szára vmely dudvának'. *Mi·jē vastag gürdēja van ennek az is·tentelem pa·rénak!*

gusztus ~ (-t, -sa) fn. **1.** 'étvágy'. *Ha mek·kóustolja, ē·mety tülle a gusztus:sa.* **2.** 'kedv, vonzalom'. *Nē· vóud gusztusom a nóuták:hoz.* **3.** 'izlés'. *Ha jó· gusztussa vóuna, má le·fulhatna itt a: viz.*

gutta guta (-át) fn. 'szélütés, szívszélhüded'. *Megütötte a guta.*

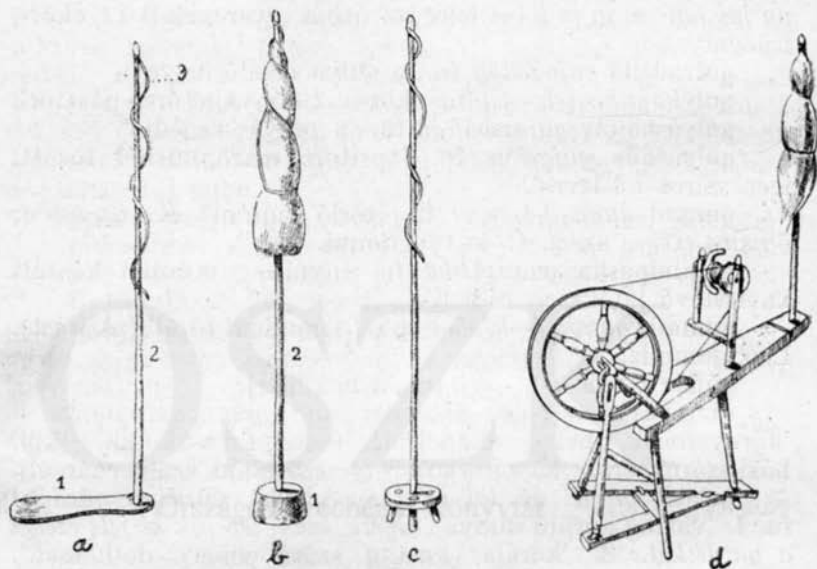
2. Gutta hn. (Hirip). **Sz.** *Mek·szorüll·; miñ Go·moróu véginn a gut:ta* (Mezőgecse).

guttaütés gutaütés fn. 'szélütés, szívszélhüded'.

gúzs guzs (*gust, guzsza, guzsok*) fn. **1.** 'rekettye vagy tölgyfa vesszéből csavart erős kötél'. **2.** 'a vödörnek gúzsból vagy félköralakú vaspálcából készült fogója v. karja'. (L. hangaré). **K.** *Hun· a guzsō vóútál? Hun· a guzsō van az a fiju?* (= hol a pokolba? hol az akasztófán?) **Nr.** Mikor a kotló a fészken ül, nem jó gúzszt tenni a tűzre, mert nyak-tekercs lesz a csirke. L. lőcsgúzs.

guzsaly guzsái (*guzsajat, guzsaja*) fn. 'spinnrocken'. Részei: 1. *tálpa* (melybe a guzsalypálca van erősítve); 2. *pácája* (melyre a szösz felkötik); 3. *madzaga* (= szalagja vagy köteléke, mellyel a szösz fonás végét a guzsalyra kötik). Fajai: *tálpasz guzsái* (a), *tönköűzs guzsái* (b), *székes guzsái* (c), *kerekezs guzsái* (d). Sz. *Gu-zsajat kötött a má:lé* (= kihányta a selymét).

guzsalymadzag guzsáimadzag fn. 'a guzsaly szalagja v. köteléke, mellyel a szösz a guzsalyra kötik'. L. guzsaly.

Guzsaly; a) talpas, b) tönkös, c) székes, d) kerek guzsaly.

guzsalypálca guzsájpáca fn. 'a guzsalynak fölnyúló rúdja, melyre a szösz felkötik'. L. guzsaly.

guzsalytálp guzsájtálp fn. 'a guzsalynak az a része, melybe a guzsalypálca van erősítve'. L. guzsaly.

gúzsos guzsos mn. 'gúzszerű, nehezen rágható, rágós'. *Gu-zsos ez a zapszál:ma, nem eszi a jóy:szág. Gu-zsos mánt ez a pukkammá:lé.*

gúzsosodik l. meggúzsosodik.

gügyög ~ (-ött) tn. i. 'gögicsél, gagyog' (a kis gyermek).

gürüzdöl gürüzdöl (-t) ts. i. 'reszel (torkot)'. *Gürüzdölí a törkát* (pl. éneklés előtt, hogy hangja tisztább legyen).

Gy.

gyakor l. Sárgyakra.

Gyakorfa *Gyakörfa* hn. (Nagypalád).

Gyakorszeg *Gyakörsege* hn. (Sonkád).

Gyakortölgyes *Gyakörtőügyes* hn. (Egri).

gyakorlat *gyakollat (-ra)* fn. 'fegyvergyakorlat' (katonai műszó).

gyaláz ~ (-ok, -öl) ts. i. 'schmähen'. L. legyaláz.

gyalázat ~ (-ot) fn. 'schmach, schande'.

gyalázatos ~ mn. 'unverschämt, frech, schamlos'.

gyallit l. gyarlit.

gyalog ~ hsz. **1.** 'zu fuss'. — mn. **2.** 'gyalog járó'.

Gyalog embér. Sz. Csag gya-log, mím Ba-log (= nem szekeren, nem lóháton). **Km.** *Akinek lo-va niñes, jár-jony gya-log* (= akinek nincs módja, ne urizáljon).

gyalogpaszuly *gyalokpaszuj* fn. 'bokros paszuly, nem felfutó paszuly'.

gyalogszék *gyalokszék* fn. 'alacsony, karatlan szék, kis négylábú szék'.

gyalogszerben, gyalogszerrel *gyalokszërbe, gyalokszërél* hsz. 'gyalogosan, gyalog'.

gyalogszeres *gyalokszeres* fn. 'olyan szegény ember, aki rétről, erdőről a hátán hordja haza a mindennapi tűzifát'. *Eszť a sok lo-mot a gya-lokszeresek hatták: itt.*

gyalom ~ (*gyálmot*) fn. 'kerítő háló, melyet csónakon húznak'. (Nagypalád).

gyalu ~ (-t, -ja) fn. 'hobel'. L. tökgyalú, káposztagyalu.

gyaluforgács *gyaluförgács* fn. 'hobelspan'.

gyalul *gyalull (-ok, gyalűsz)* ts. i. 'hobeln'. L. megyalul.

gyalupad ~ fn. 'hobelbank'.

gyámbász l. meggyámbász.

gyámoltalan *gyámóltalan (-ull)* mn. 'magán segíteni nem tudó élhettlen, ügyetlen'.

gyámoltalanság *gyámóltalāság (-ot, -a)* fn. 'élhettlenség, ügyettlenség'.

gyanakszik l. elgyarlakszik.

gyanít l. elgyarlít.

gyanta *gyenta (-át, -ája)* fn. 'harz'.

gyantáz *gyentáz (-ok, -öl)* ts. i. 'gyantával dörzsöl, gyantával beken' (pl. vonót). **K.** *Gyen-tázzurjk:!* (mondják mulatás közben = 'igyunk, hogy jobb kedvvel daloljunk').

gyanú *gyanu (-t, -ja)* fn. 'argwohn, verdacht'. **Sz.** *Kiveti*

a *gyanuját* (= végére jár a gyanításának, eloszlatja a két-ségét, elveti a gondját).

gyapju ~ (-*t* és *gyapjat*, *gyapja*) fn. **1.** 'wolle'. **2.** 'sarjú, sarjadzás' (takarmányé). (Istvándi). Az *él-sőü gyapját is ü vákta a széná:nak*. A *hār-madig gyapját a lú-herének csak fe-lébe kapja*: **Km.** *Rosz-ju az, aki a maga gyapját él nem bír:ja* (**1.** annak mondják, aki nagy melegben mindjárt szabadulni igyekszik felsőruhájától; **2.** olyan emberre is mondják, aki kényelemből vagy tehetetlenségből szabadulni igyekszik birtokai egy részétől). *Láty-pásztor alad gyap-jat szarik a fār:kas* (= gyöngye kormányzás, erélytelen igazgatás alatt az erősek elnyomják a gyengéket).

gyaporít l. gyarapít.

gyaporodás l. gyarapodás.

gyaporodik l. gyarapodik.

gyár ~ (-*at*, -*a*) fn. 'fabrik'.

gyarapít *gyaporít* (-*ok*, -*öl*; -*olt*; -*na*; *gyaporiccon*) ts. i. 'vagyont, jószágot gyűjt, sokasít, növel'. Az *ap-ja szereszte a va:gyont, ü ke-vesed gyaporított*: *Ü- bizony nem- sokad gyaporított a pujájá:nak*.

gyarapodás *gyaporodás* (-*t*, -*a*) fn. 'lépesedés, vagyonosodás'.

gyarapodik *gyaporodik* (-*ok*, -*öl*) tn. i. 'vagyonosodik, gazdagszik'.

gyarlakszik l. elgyarlakszik.

gyarlaszt l. elgyarlaszt.

gyarlít *gyārlit*, *gyallit* ts. i. 'szüntet, csökkent, csillapít' (fájdalmat). *Te-szek e kis timsóüt ēre a fájóus fogam:ra*, *gyār-littya ety ki:csüt*. L. elgyarlít.

Gyarmati *Gyārmati* családnév. **Sz.** *Tull-estem rāj:ta*, *mīny Gyār-mati a lo:vānn* (Adorján) (rosszul végződött vállalkozásra).

gyárt ~ (-*ok*, -*öl*) ts. i. 'mesterséggel, iparszerűleg készít'.

gyártó l. kerék-, szijgyártó.

gyász ~ (-*t*, -*a*) fn. **1.** 'fekete ruha, gyászöltözet'. *Gyászit visēl. Letette a gyászt*. **2.** 'gyászolási idő' (egy év). *Még le- se töjitt a: gyász, má meg-esküttek*:

gyaszol *gyaszöl* (-*olok*, -*ösz*) tn. i. 'siet, gyorsan szedi a lábát'. (Óvári).

gyaszol *gyaszöl* (-*olok*, -*ösz*) ts. i. 'trauern, betrauern'. **Sz.** *Māi- más-szōr, mikor a tyug- gyá-szöl* (= majd ha fagy). **gyászruha** ~ fn. 'trauerkleid'.

gyáva ~ mn. **1.** 'feig'. **2.** 'élhetetlen, gyámoltalan'. **Km.** *Gyá-va népnek niņcs- hazá:ja* (= nem érdemli, hogy hazája legyen).

gyáváskodik ~ (-*ok*, -*öl*) tn. i. 'élhetetlenkedik, szerénykedik'.

gyé ~ (-t, -je) fn. 'a gy betű egyik neve'. L. gyö.

gyehenna ~ (-át) fn. 'a pokol tüze'. *Hun.* a *gyehennába jártál?* **II. Gye**henna Szatmáron egy városrész neve, hol a bordélyház volt. **K.** *De csak erőjütette a vény gyehe:na* (= a vén pokolra-való).

gyék l. gyik.

gyékény *gyékény* (-nt, -nye) fn. 'gyékényből font ponyva, takaró'. **Sz.** *Egy gyékényenn árullunk*: (= egy hajóban evezünk). **Nr.** A gyékényt használják ekhónak (=szekérfödélnek), vminek a befödésére, szárítanak rajta bűzát, a piaci árusok áruikat rakják reá.

gyémánt *gyémánt* (-ot, *gyémánytya*) fn. 'diamant'. **K.** *A-ranyom, ru-bintom, gyé-mántom!* (= drága kincsem!)

gyenge *gyenge, genge* (-énn) mn. **1.** 'puha, finom, gyöngéd'. *Nem messze van ide Pest; Fekügy mellém gyenge íest.* (Nd.) **Az é rózsám gyenge szájac csökölni.** (Nd.) **2.** 'érzékeny'. *Nem bántalak: ény, gyen-ge az é szí:vem.* **3.** 'erőtlen'. *Má nē: vagyog be:tek, csak még gyen-ge vagyog: Jóy: lessz ez a kis le:ves abba a gyenge gyomrod:ba.* **4.** 'fiatalkorú, ifjú' (ember, állat). *Gyenge bárány. Kis anygyalom, uty hallottam, kérnek; Éfelöjüllem bátram mehec férhez; Három esztendejig oda leszek, Hazajövög, gyengebbet szeretek* (Nd.). **5.** 'lágý, szétfolyó' (tészta). **6.** 'zsengés, éretlen' (pl. tök, kukorica). *Gyen-ge még ez a má:lé.* **7.** 'gyarló, rossz, hitvány'. *Mi-jeny gyenge ez a buza, kegyélmes Isten! Sz. Gyen-ge, mint a hár-mat* (pl. gyermek, de tárgyakról is). *Gyen-ge bürbe van:* (= rossz színben, rossz bőrben van). *Hallot, Klá:ri! — Hal-lom a sz:t a gyenge: szó ut* (félig tréfás, félig gúnyos válasz).

Gyengebárány *Gyengebárány* gúnynév. (Adorján).

gyengefájú *gyengefájú* mn. 'gyöngé testi szervezetű'. *Gyengefájú gyērmek.*

gyengéll *gyengéll* (-em, -ed, -i) ts. i. 'gyengének vél, gyengének itél'.

gyengemálé *gyengemálé* fn. 'zsengés kukorica, főznivaló tengeri'.

gyengemeleg *gyengemeleg* mn. 'langymeleg'.

gyengepiross *gyengepiross* mn. 'halványpiross'. *Gyenge-piross a rózsám órcája* (Nd.).

gyenge-rózsaszín *gyenge-rózsaszín* mn. 'halvány rózsaszín'.

gyengés *gyengés* mn. **1.** 'kissé gyöngé, gyöngékedő'. *Én: ojaný gyen-gés vagyog:, tug-gya az Is-tem, mi: lét.* **2.** 'kissé rossz, kissé gyarló'. *A mi: máléng bizony gyen-gés a me:zöünn.*

gyengesavanyú *gyengesavanyóú* mn. 'savanykás, enyhén savanyú'.

gyengeség *gyengeség* (-et, -e) fn. 'erőtlenség'. Sz. *U-tóyll-érte a gyenge:ség* (tr. = berugott).

gyenge-természetű *gyenge-térmészetű* mn. 1. 'gyöngye szervezetű'. 2. 'érzékeny idegzetű'.

gyengít *gyengít* (-ek, -él) ts. i. 'gyengévé tesz, erőtlentit'. L. elgyengít.

gyengül *gyengüll* (-ök, *gyengüsz*) tn. i. 'gyengévé lesz, erőtlenedik'. L. elgyengül.

gyenta, -áz l. gyanta, -áz.

gyentel *gyentél* (-elek, -ész) ts. i. 'gyomroz, dögönyöz'. (Kocsord). L. meggyentel.

gyep ~ (-et, -je) fn. 'rasen'. Sz. *A gyep·vērje fel az udva:rod!* (átok = ne legyenek jószágaid, légy koldus-szegény).

gyepel *gyepél* (-t, -ne, *gyepejjen*) tn. i. 'gyepet eszik, füvelget, legel'.

gyeperész *gyeperész* (-ett, -ne, -szen) tn. i. 'füvet eszeget, legelész, gyepelget'. *Ez a két·ökör od·gyeperészett: a ré:tenn: Ot·csak a kecs·kég gyeperésztek:*

gyepes ~ mn. 'gyeppel benőtt'.

gyepesedik l. begyepesedik.

gyepjüz l. körülgyepjüz.

gyeplő *gyeplő* (-t, -je) fn. 'kétfelől a ló kantárjához csatolt hosszú szij, melynél fogva a kocsis a lovakat kormányozza'. Sz. *Utánna löki a gyeplüt* (mentére hagyja a dolgot, leveszi róla a gondját). *Lök·je utánna a gyep:lüt, nem·ér a: má sem·mit.* (Szamosszeg).

gyeplős *gyeplős* (-t, -se) fn. 'négyes lófogatnál az első párban a baloldali ló'. V. ö. szeker, négyellő.

gyeplőszár *gyeplőszár* fn. 'a gyeplő hosszú szija, melyet a kocsis kezében fog'.

Gyeptelek ~ hn. (Botpalád, Nagypalád).

gyepü ~, *gyepü* (-t, -je) fn. 1. 'a szántóföldek fenék-barázdái közt vonuló fölszántatlan gypszalag, mely a határt jelöli'. 2. 'élősövény, fákból, cserjebokrokból álló kerítés'.

Gyepüköz *Gyepüköz* hn. (Kispalád).

Gyepűszeg *Gyepűszeg* hn. (Kisar).

gyere ~ (tb. 2. sz. *gyērték*) h. tn. i. 'komm'.

Gyeride ~ 'kutyanev'.

gyermek *gyērmek* (-et, -e, -it; tb. -ek, Adorjánban: *gyērmekik*) fn. 'kind'. Sz. *Ár:tatlam:; mint a ma·születed gyērmek:* (= nincs benne bűn). *Mek·hóytt a gyē:mek, ē·múlt a koma:ság* (= elmúlt az érdek, elmúlt a barátság). Km. *Nē·ma gyērmeknek an·nya se érti a sza:vát* (= ha nem kérsz, ha nem panaszkodol, senki sem segít rajtad). Nr. Mikor a kis gyermeket fürösztik, a tekenő négy szögletére hamut szoktak hinteni. Fedő alatt nem szabad főzni a gyermek

fürdővizét, mert nem veszik észre a szépségét meg a jó tulajdonságait. A kis gyermeket 'f a v i r á g o n' (= favirágzaskor) nem jó elválasztani, mert hamar fog őszülni. A gyermeknek egyéves koráig nem szabad levágni a körmét, mert körmös (= tolvaj) lesz. A haját sem szabad addig levágni, mert szemfájós lesz. Ha a csecsemő anyja vödörből iszik és végigcsorog a szája szélén a víz, nyálás (= csorgó nyálú) lesz a gyermek. Ha pedig tököt lop az anyja, kopasz lesz a gyermek. Ha a gyermekeken átlépnek, nem nő meg, csak, ha ugyanakkor visszalépnek rajta. Ha a gyermek retteg álmában, nap-és-éjt (= melampyrum nemorosum L.) tesznek a párnája alá. Vagy pedig köpnek a négy világtáj felé, közben pedig imádságot mondanak. A koránérett, ú. n. okos gyermekről a nép azt tartja, hogy nem lesz hosszú életű. Ha a gyermek nagyon megkíván valami ennivalót, adni kell neki, mert nagy beteg lesz. Mikor fát ültetnek, gyermekkel tétetik le a gödrébe és szórátják be földdel a tövét, mert akkor a fa sokáig él, míg ha öreg ember ülteti el, kevés ideig él. Gyermeknek nem jó idős emberrel egy ágyban hálni, mert arra száll át belőle az életerő. L. gazigyermekek.

gyermekágy *gyērmekágy* fn. 'kindbett, wochenbett'.

Sz. *Gyērmekágyat fekszik* (= gyermekszülésben, szülés utáni gyengességben fekszik).

gyermekágyas *gyērmekágyas* mn. 'szülés miatt beteg'.

Gyērmekágyas asszony.

gyermekhalál *gyērmekhalál* fn. 'ijesztésül használt név olyan ételre, melyből a gyermeknek nem akarnak adni'.

gyermekruha *gyērmekruha* fn. 'csecsemőruha, a csecsemő fehérneműje'.

gyermekség *gyērmekség (-el)* fn. **I.** 'gyermekkor'. **2.** 'gyermekbeszéd, éretlen beszéd'. *Ne beszéljeny gyērmekséget!*

gyertya *gyērtya (-át, -ája)* fn. 'kerze'. **Sz.** *El-ógtom a gyērtya:dat* (= kioltom az életedet).

gyertyámos l. gyertyános.

gyertyánfa *gyērtjáfa* fn. 'hagebuche' **Nr.** Szádokfa, gyertyánfa és nyirfa gyökerét össze kell főzni, a levét meginni s 'kisarjádzik' tőle az ember beteg tüdeje.

Gyertyánfadomb *Gyērtjáfadomb* hn. (Halmi).

gyertyános *gyērtjános, gyērtjámos (-l, -sa)* fn. 'gyertyánfaerdő, gyertyánfás hely'. **II.** **Gyertyános, Gyertyámos** (Kishodos) hn. (Égri, Kishodos, Fertősalmás); tanyanév (Sárköz).

Gyertyánosdüllő *Gyērtjánoszdüllőü* hn. (Kőszegremete).

gyertyaszentelő *gyērtjaszentelőü* fn. 'február hó 2. napjára eső ünnep'. **Nr.** *Ha gyērtjaszentelőü napjám mek-futamodik a lúszar az uc-cán* (= olvadás van), *gaz-da, ragd-el az*

éző:ket (t. i., mert hosszú tél következik). Ha gyertyaszentelő Boldogasszony napján a medve meglátja az árnyékát (= napfényes idő van), hosszú télre van kilátás.

gyertyatartó gyertyatartó fn. 'leuchter'.

gyík gyék (-ot, -nak) fn. 'eidechse'. **Sz.** *Ugy jár a sze:meg, mint a gyék-nak*: (= szemes, mindent észrevesz). **Km.** *Akít a csu-szóú mekcsip, a gyéktull is fél*: (= akinek a kása megégette a száját, a túróat is megfújja). L. torokgyík.

gyilkos gyilkos (-t, -sa) fn. 'mörder'. **Km.** *Ki: minek nem mestere, gyil-kossa az an:nak* (= a hozzá nem értő kárt csinál).

gyógyít gyógyít (-ok, -öl) ts. i. 'heilen'. L. meggyógyít.

gyógyul gyógygyull (-ok, gyógygyűsz) tn. i. 'genesen'.

gyoles gyóucs (-ot, -csa) fn. 'leinwand'.

gyoles-ing gyóucs-ing fn. 'gyolcsból készült ing'.

gyomlál gyomláll (-ok, -ász) ts. i. 'gyomtól, gaztól megtisztít' (pl. kertet, búzát). L. kigyomlál.

gyomlálás gyomlállás (-t, -a) fn. 'jäten, ausrottung'.

gyomor gyomör (gyomrot, gyomra) fn. 'magen'. **Sz.**

Gyomrombull utállom (= szivemből utálok). *É gyomóra* (= étkezés előtt pl. enni v. inni vmit).

gyomorégés gyomorégés fn. 'magenbrennen'.

gyomorémelygés gyomoréméigés fn. 'gyomor felkeveredése, undor érzés'.

gyomorerősítő gyomorerőüsitő fn. 'a gyomor működését helyreállító orvosság' (kül. keserű pálinka).

gyomorfájás gyomorfájás fn. 'magenschmerz'.

gyomorgöres gyomörgöres fn. 'magenkrampf'.

gyomor-szája gyomör-szája (gyomrom szája, -t szája stb.) fn. 'a gyomor kezdete, nyílása'.

gyomroz ~ (-ok, -öl) ts. i. 'dögönyöz'. L. meggyomroz.

gyónik gyóunik (-ok, -sz) tn. i. 'beichten'. L. meggyónik.

gyóntat gyóuntat (-ok, -öl) ts. i. 'beichte hören'. L. meggyóntat.

gyors n., l. sebes.

Gyorsvonat Györsvonat gúnynév. (Adorján).

győ ~ (-t, -je) fn. 'a gy betű egyik neve'.

gyökér gyükér (-eret, -ere, -erit) fn. **1.** 'wurzel'. **2.** 'szétágazó erezet (pl. májban), légső szétágazása a tüdőben'. *Ézeket a gyü-kereket ne-héz éreszé:ni* (t. i. a megabárolt sertés-tüdőben). *Szive gyükere* (= a szív főere).

Gyökös ~ 'családnév'. **Sz.** *Nem-nész se:mēre, csak megy·ne·ki, miny Gyö·kös a köd:nek* (= vak-tában, meggondolatlanul, ész nélkül fog hozzá). **Nr.** Gyökös-ről azt beszéli a népi anekdóta, hogy a ködöt víznek nézte s nekiment, hogy megússza.

gyömbér ~ (-t) fn. 'ingwer'. **Km.** *Nē·valóú a disztóunag gyöm:bér. Nem·kell a disztóunag gyöm:bér, mak-tull is mek-*

hizik: *a* (= kár valakinek olyat adni, amit nem tud kellőképpen értékelni, haszonra fordítani).

gyömölcs l. gyümölcs.

gyömör *gyömör* (-örök, -sz) ts. i. 'gyűr' (pl. ruhát). L. összegyömör.

gyömörös *gyömörös* mn. 'gyűrött, vasalatlan'. *O-jany gyömörös ez a keszke:nőü, mintha a ku-tya szájába járt vóna*:

gyömöszöl l. csömöszöl.

gyöngé l. gyenge.

gyöngy *gyöngy* (-öt, -e) fn. 'perle'. **K.** *Gyönggyöm* (népdalban = kincsem!, megszólítás).

gyöngyházgomb *gyöngyházgomb* fn. 'gyöngykagylóból készült gomb'.

Gyöngyöllőhegy *Gyöngyöllőühegy* 'hegynév'. (Szatmár-hegy).

gyöngyös *gyöngyös* mn. 'tarkás halványszürke' (tyúk).

II. Gyöngyö: 'ökörnév'.

gyöngyöshurka *gyöngyöshürka* fn. 'a sertésnek porcogós légzőcsője'. (Gömböcbe szokták tölteni).

gyöngyözik *gyönggyödzik* (-ött) tn. i. 'csillogó cseppekben foly' (izzadság).

gyöngytyúk *gyöngtyuk* fn. 'perlhuhn'. **Nr.** A gyöngytyúk azt kiabálja: *tokány, tokány!* vagy: *kovát, kovát!*

gyöngyvirág *gyönggyvirág* fn. 'maiblume'. **K.** *Jányom, jányom, gyönggyvirágom!* (Nd.)

gyönyörködik *gyönyörködik* (-ök, -öl) tn. i. 'sich ergötzen'.

gyönyörű ~, *gyönyörü* (-enn) mn. 'nagyon szép'. *Gyönyörü esz néz:ni!* **Sz.** *Szeb, miny gyönyörü* (ironikus dicséret).

gyönyörűség *gyönyörűség* (-et, -e) fn. 'gyönyörködés, gyönyör'. *O-ja szép ez a bu:za, hogy gyönyörűség néz:ni. Nem-sog gyönyörűsége van a pujájá:ba.*

György *György* férfi szn. L. Gyuri, Gyurica.

Györteleke *Györteleke* fn. Györgytelek falu népi neve.

győz *győüz* (-ök, -öl) ts. i. **1.** 'siegen'. **2.** 'bir, képes'. *Na, eszl ē- győüzöl hórda:ni!* (= kevés). *Nem- győüsztelek: má vár:ni: Ki- a fene győüzi mindék féllegetni?* (Nd.) *Nem- győüszte ma:gát ki-aludni:* **3.** 'ellátni győz, ellátni bír'. *Nem- győüzöm eszl a fi:jut ru-hávál: Mán a nem- győüzi ma:gát ē-tellél: A-lig győüsztüg zsák-kal, o-jan árpá vón!* **Sz.** *A:dok: én, csag győüz:zed a fejet kab-dosni!* (= adok én, de ütést).

Km. *Sok- vārju lo-vad győüz* (= sok gyenge legyőz egy erőset).

L. legyőz.

győződik l. belegyőződik.

gyufa ~ (-át, -ája) fn. 'zündhölzchen'. **Sz.** *Ugy- állott ott az em:bér, mint a gyu-fa a tokjá:ba* (= sűrűn, zsúfolva).

gyufás-skatulya *gyufás-katuja* fn. 'gyufásdoboz, gyufatok'.

gyufatartó *gyufatártó* fn. 'asztali készlet, melyben gyufa áll'.

gyújt *gyút*, (Tiszahát:) *gyöt* (-ok, -öl; -*nyk*, -*tok*, -*nak* v. -*anak*; -*ott*; -*ana*; *gyúccsál* v. *gyúccs*) ts. i. **1.** 'zünden, anzünden'. **2.** 'lő, tüzel'. *O-da gyötök ne:ki* (Badaló) L. be-, fel-, meg-, rágyújt.

gyújtás l. lámpagyújtáskor.

gyújtó *gyútó* (-l, -ja) fn. 'öngyújtó'.

gyújtó-fű *gyútó-fű* fn. 'linaria vulgaris Mill'.

gyujtogat *gyúto* (-ok, -öl) ts. i. l. meggyujtogat.

gyúl ~ l. meggyúl, kigyúl.

Gyula ~ férfi szn.

gyulladás l. tüdőgyulladás.

gyúr ~ (*gyurok*, -sz) ts. i. 'kneten'. *Tésztád gyúr*.

Gyuri ~ 'a György név becéző alakja'. L. habrinka-gyuri, pacuha-gyuri.

Gyurica ~ a György név becéző alakja.

gyúró-tekenő *gyuró-tekenő* fn. 'kisebb fajta gömbölyű teknő, melyben tésztát gyúrnak'. Vö. dagasztó-tekenő.

gyü ~ isz. löndítő és biztató szó.

gyújt *gyút* (-ök, -öl) ts. i. **1.** 'zusammensammeln, zusammenhäufen'. **2.** 'szénát bukóz, szénát kalangyáz'. *Meny-nyűng gyü-teni*; *mē meg-ázik a : rend*. L. fel-, meg-, összegyújt.

gyűjtés *gyűtés* (-l, -e) fn. 'takarmánynak kalangyákba, petrencékbe rakása a réten'.

gyűjtő *gyűtő* (-l, -je) fn. 'szénagyűjtéssel foglalkozó munkás'. *Vi-szek a gyűtők:nek e kis o-zsonnát*: **II. Gyűjtő** hn. (Kisar).

gyüker l. gyökér.

gyül ~ (*gyülünk*) tn. i. 'sich sammeln, sich häufen, sich versammeln'. **Sz.** *Rony-gyony gyült, sze-meten nőütt!* (szidal-mazó szó = jött-ment, rongyon és szemeten vagyonosodott). L. be-, meg-, össze-, rá-, telegyül.

gyülekezik ~ (-ett, -ne, -zen) tn. i. 'sich versammeln'. L. összegyülekezik.

gyülés *gyüllés* (-t) fn. 'tanácskozó ülés'. *Meny-gyek a gyül-lészbe*:

gyüllés l. gyülés.

gyüöl *gyüölül* (ri.) (*gyüölüli*) ts. i. 'hassen'.

gyüöllet *gyüölület* (ri.) fn. 'hass'. *Gyüölüledbe vette* (= meggyüölölte).

Gyülvész *Gyülvész* hn. (Vetés).

gyümölcs *gyümölcs* (-öt, -cse) fn. 'alma v. körte aszalvány'. *Ebbüll a sok kör-tébüll o-jaň kevézs gyümölcs lesz*; *mer ős-szeaszik*: **Nr.** Az aszalt gyümölcsöt forró vízben megpuhítva téli csemegének, nagypénteken pedig bójtós ételnek használják (a kálvinisták). — Ha karácsony első vagy

másodnapján megsüti a nap a gyümölcsfákat, sok gyümölcs lesz jövőre.

gyümölesalja-gaz *gyömőücsajja-gaz* fn. 'stellaria media L.'

gyümölesalja-fű *gyömőücsajja-fű* fn. ua. **Nr.** A gyümölesalja-füvet megforrázva daganatra szokták kötni.

gyümölesoltó-Boldogasszony *gyömőücsóútó-Bóuldogasszony* fn. 'márc. 25-ike'. **Nr.** Ha gyümölesoltó-Boldogasszony napján napkelte előtt tiszta idő van, jó esztendőnek a jele.

gyűr ~ (*gyűrök, -sz*) ts. i. 'sebtiben összetűr, gomolyagba gyömör'.

Gyürefoka ~ hn. (lapályos kaszálóhely) (Ricsé).

Gyürekert *Gyürekēr* hn. (Olcsvaapáti).

gyüremlik ~ (*-ett*) tn. i. 'tűrődik, gyűrődik'. *Alá gyüremlett a lába.*

gyűrököl *gyűrököl* (*-ölök, -ősz*) ts. i. 'nyomkod, gyömöszöl; gomroz'.

gyűrű *gyűrű, gyűrű* (*-t, -je*) fn. **1.** 'ring'. **2.** 'a disznó végbelének záróizma' (tr.). **Sz.** *Jegybe-gyűrűbe* (= tétlenül). *Nem űlhetünk naphosszat je gy be - gy ű r ű : b e, hanem len-diteni is kē vala:mit.* L. arany-, jegy-, karikagyűrű.

gyűrűgaz *gyűrűgaz* fn. 'malva silvestris'.

gyűrűs *gyűrűs* (*-t*) 'zsidó vándorkereskedő, ki rongyért, csontért gyűrűket, csecsebecséket, játékszereket árul'. **II. Gyűrűs** **1.** 'erdőnév' (ma már szántóföld). (Nagykoles). **2.** hn. (Gacsály, Ricsé). **Nr.** A gyűrűs a falu utcáján élénkhangú sípjával hívja magára a figyelmet. A néphit szerint: ha jár a gyűrűs, jó idő lesz.

Gyűrűsalja *Gyűrűsajja* hn. (Kisnamény).

Gyűrűsföld *Gyűrűsfőüd* hn. (Szárzaberek).

gyüszű *gyüszű* (*-t, -je*) fn. 'fingerhut'.

gyüszűnyi ~ mn. 'egy gyüszű tartalmú, kicsiny térfogatú' (pl. pohár).

gyüszűszájú *gyüszűszáju* mn. 'piciny szájú' (tr.).

H.

1. ha ~ hsz. **1.** 'mikor?' (Csak a ráolvasásban:) *E-fij köült a nyelve:menn. — Ha köült? — Ma köült* stb. — ksz. **2.** 'mikor, midőn'. *Nē fáj e mindē:tig, de ha fáj, na-gyō fáj : A lēl-kem is keserū, ha ránēzek āra a bőrnnyu:ra. Mājt, ha fagy! 3.* 'wenn'. *Job lenne :, ha meg-vakārnād aszt a lo:vat, mint il táncōlta:tot. Dē-re le-kaszáhattad vōyn aszt a kizs : gaszt, ha embēr vōy:nál. Ha- ētōrik, ē-tōrik, én nem tehetek rul:la É vāt hiitam :, de ha- eccē nem jön! Ez az ár-pa a Ká-daré vōyna, ha vōy:na* (= nagyon gyarló). **4.** 'akár..., akár'. *Mīn-dēgy mán an:nak, ha- ētetel, ha- nem : Ha- hiszel, ha- nem,*

má-hoz két hétre meg-ellik a Nyāl:ka. **5.** 'hogy'. *Ma· este nem· tudom, ha ē tudok-ē men:ni. Nem· kerül sőr ma a mi aszta-gun·k-ra? — Nem· tudom, ha nem-ē.* **6.** 'habár'. *Ha kōü-ti is, a ma-gájét kōüti: Ha nyo-morékonn is, csak él:ne lega:lább.* **7.** 'hacsak, nisi'. *Mān csag gya-lok, ha ē nem meny:gyek. Mos· má csak vo-naŋō, ha ē nem ē:ri.* L. *hogyha, mintha, néha, soha, valaha.*

2. ha ~ ksz. 'hanem'. *Nem· Dará lakik :, ha Szak-máronn : (Óvári).*

3. ha ~ isz., hallgatásra intő szó. *Ha· hogy dörög ! Ha· te ! Mi· csorog ott ?*

1. há ~ (-t) fn. 'a h betű egyik neve'.

2. há l. **2. hát.**

hab ~ (-ot, -ja) fn. 'tajték'. *A leves habja.*

habar *habār (-arok, -ársz)* ts. i. **1.** 'habarással, tej- és liszt-keveréssel készít' (ételt). *Ha-bārtad a pa-szūit vagy rán-lot-tad? Habārt paszūi (= habarással készült paszuly).*

2. 'hadar, gyorsan, hadarva beszél'. **Km.** *Sze-gény embēr viz-zē főüz :, má-lélisztē habār (= szegénynek az étele is szegényes).* L. *kihabar.*

habarás ~ (-t) fn. 'tej és búzaliszt keverék'. *Csi-náltam ety kis ha-barást a paszūi:ba.* V. ö. rántás.

habarék *habarék (-ot)* fn. 'pocsolya, híg sár'.

habaricál *habaricáll (-ok, -cász)* ts. i. 'habargat, habarást keverget'.

habda ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'csizmaszárból készült lábszár-védő bocskorhoz'. **2.** 'igen bő csizma'. *Na, te· ugyā vet-tél nekem egyy ojä hab:dát, hogy a há-szija:rull izs bele ugōrt-hatnék:.*

hablibláb ~ isz. táncszóban előforduló réja. *Hablib-láb, hablibláb ! Télbe-nyárba mezitláb !* (tánczó).

habog ~ (-ok, -ksz) tn. i. 'hebeg, dadog, akadozva beszél'.

habogás ~ (-t, -a) fn. 'hebegés, dadogás'.

habogós *habogóus* mn. 'hebegő, dadogó'.

habók *habóuk (-ja)* fn. 'szeszély, hóbort'. *Fē-jött a habóuk:ja (= rájött a bolondja, hóbortja).*

habókos *habóukos* mn. 'hóbortos, bolondos'.

háborodik l. megháborodik.

háborodott ~ mn. 'bolond, elmeháborodott'. *Uty· kijából :, mint ety há-borodott :*

háború ~ (id.), *háboru (-t, -ja)* fn. 'krieg'.

háborúság *háboruság (-ot, -a)* fn. 'civakodás, egyenet-lenkedés'. *Az a vén· asszom meg min-dég a háboruságocs csinájja kösz:tök.*

habos ~ mn. **1.** 'hullámosan kalapált, recés'. *Ha-bos a kasza é:li.* **2.** 'tajtékos' (pl. szappan).

habréhab ~ isz. kurjantás táncközben.

habri ~ mn. 'gyorsbeszédű, hadari'.

habrinka-gyuri *habriŋka-gyuri* fn. 'gyorsbeszédű, hadarva beszélő ember' (tr.).

habrinkál *habriŋkáll* (-ok, -ász) tn. i. 'gyorsan beszél, hadar'.

habzik ~ (*habzott, habozna, habozzon*) tn. i. 'tájékozik, habot hány'.

habzsol *habzsól* (-ojja) ts. i. 'mohón, zajjal eszik' (pl. disznó moslékot).

haecacaré ~ isz. 1. tánckurjantás. fn. 2. 'zajos multság'.

haecapacárezik ~, *lacapacárezik* (-ok, -öl) tn. i. 'nevetgéléssel, haszontalan fecsegéssel lopja a napot'. L. elhacapacárez.

haecaré ~ isz. tánckurjantás. *Hacaré happ!* (Nagypeleske).

haeci ~ ts. i. 'addsa, hozdsza'.

haecide ~ ts. i. 'addsa ide'.

haecucaré ~ isz. tánckurjantás. *Ha-cucaré ca-cuca!*

haeuka ~ (-át, -ája) fn. 'könnyű ruha, kül. kabát'.

Ved· rád aszt a haeu:kát.

haesak ~ hsz. 1. 'wofern'. *Gyēr·tek el es:te, haesak le:het.*

Hacsak vazz·búl vā, vāg·ni kē ne:ki (t. i. a késnek). 2. 'kivéve, ha...'. *Niŋcs· id bun:da, haesak a gubát jē nē ve:szed.*

had l. hadd.

hadar l. habar 2.

hadd *had* ts. i. 'hagyd, hogy...'; engedd, hogy...'. *Ne·vidd : ē, had· ájjon ott az a dē:zsa. Had· járjon ā:ra. Had· mongygák : ot, ne· törőjgy vél:le! Had lám· csak. Hal lám· csak (= hadd lássam csak). Had nēm : csak (= hadd néz·zem csak). a) (Múlt idővel.) Had· atta : ott! Had· vitte : ott! Had· ment : ott!*

hadifogoly *hadifogōi* fn. 'kriegsgefangene'.

hadifogság *hadifokság* fn. 'kriegsgefangenschaft'. *O·da vóyt az u:ra a ha·difokságba :*

hadinál *hadináll* (-ok, -ász) tn. i. 'himez-hámoz, ötölhatol'. V. ö. hinodál.

hadisegély *hadisegēi* fn. 'a hadbavonultak hozzátartozói-nak járó pénzsegély'.

hadnagy ~ (-ot, -gya) fn. 'leutnant'.

hadonászik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'hadarász, ide-oda csapkod'.

hág ~ (-ok, -öl v. -ksz) tn. i. 1. 'lép, tapos'. *Vi·gyáz : mer a lú· a lá·bodra hág : Valami tő·vzsbē háktam a tálpom:māl. 2. 'párosodik, kanol' (a csődör). V. ö. hágat 2. L. bele-, ráhág.*

hágat ~ (-ok, -öl) ts. i. 1. 'fedeztet, közösültet' (kanca-lovat csődörrel). tn. i. 2. 'párosodik, megtermékenyül' (kanca). V. ö. hág 2.

hagy hágy (*hagyok, hagyól* v. *hacc*) ts. i. **1.** 'verlassen, hinterlassen'. *Ót hattam* :, *ahun ta-nállam* : **2.** 'juttat, elfogyasztatlan, elköltetlen hagy'. *Ne-ked is hattam ě kic cibérét a csupör:ba*. **3.** 'hagyományoz, örökségkép hagy'. *A ta-got a két-fijára hatta* : **4.** 'enged'. *Mu-szái vóút ne:ki hagy-ni, hoty ki-vájja a sze:mit. Ne-hagy behäl:ni ! Jái* :, *ne-haggyanak* :, *meg-akárnak* : *öl-ni* ! **5.** 'leenged' (árat). *Kér-te egy Be-rekre valóg embēr het-venö-tēr, ény nyóuc-vāra hattam* : **6.** 'ereszt, növeszt' (pl. bajuszt). *Ba-juccot hágy magá:nak. Ha-gyot kétje:löül sza-kállt magá:nak*. **7.** 'szab'. *A ka-zal ajját há-rom öl szélesre hattuk* : **8.** 'felad' (leckét). **Sz.** *Bas-szom, aki hagyott* (= teremtett) *ēre a világra !* (káromkodás). *Ne-had ma:gad ! Hát ha-gyod ma-gad ?* (bátorító szólások = ne engedd magad bántani). *Hagy b ě k i t annak a kutyának !* (= hagyj neki nyugtot, ne ingereld). V. ö. hadd. L. el-, meg-, ráhagy.

hagyma ~ (-át, -ája) fn. 'zwiebel'. Részei: a) *feje* (= gumója, gyökere); b) *szára*; c) *ciňkóujja* (= magtokja). L. csúszóhagyma, fokhagyma, fordított hagyma, vereshagyma.

hagymafő *hagymafű* fn. 'hagymagumó'.

hagymahaj *hagymahái* fn. 'a hagymát borító hártyás héj'.

hagymamag *hagymamag* fn. 'zwiebelsame'.

hagymamártás *hagymamártás* fn. 'vöröshagymából készített vastagétel'.

hagymás ~ mn. **1.** 'hagymával bekent, behagymázott'. *Hagy-más vóút a* : *kés, az-érzik a kĕnye:renn*. **2.** 'hagymával süttöt'. *Hagymász zsir*.

Hagymásgróf *Hagymásgróuf* gúnynev (Mezőgecse).

hagymaszag ~ fn. **1.** 'hagymaillat'. mn. **2.** 'hagymaillatú'. *Mi-tüll oja hagymaszag ez a kĕnyĕr ?*

hagymaszár ~ fn. 'hagymabördő'. **II.** **Hagymaszár** gúnynev (Egri, Óvári).

hagyogál *hagyogáll* (-ok, -gász) ts. i. 'hagyogat, gyakran hagy vhol'. *Még a pu-jáját is ot hagyogájja, ha ěmegyen othun:nĕn*.

hagyogat ~ (-ok, -öl) ts. i. 'hie und da lassen, öfter lassen'. L. elhagyogat.

hagyul (Szamosszezen, a Tiszaháton : *hagyól*) l. kihagyul. **hahó** *hahó* isz. löcsendesítő szó.

1. haj l. haj-haj.

2. haj *hái* (*haját, -a*) fn. 'haar'. **Sz.** *Niň-csen a n n y i h a · j a m s z á l a, a h á s z o r o t j á r : t a m* (= sokszor jártam ott). *Hái-ba* :, *mĕrt a ru-ha drá-ga* : (tr. biztatás verekedő gyermekekhez = hajba ragadjatok). **Nr.** *H a j a t v á g n i* (nyírni) újhald péntekjén szabad. A levágott haját

nem szabad kisépenni, mert az egér v. a madár fészket rak belőle s lehull az ember haja. A levágott haját el kell égetni. Ha a haj a tűzben erős sercegéssel és pattogással ég el, annak a jele, hogy a gazdája indultatos természetű ember. A nők a hajukat három ágba szokták fenni. — A nyírfa oldalát megcsapolják s az onnan kifolyó nedvet hajnövesztőnek használják. — A gyermeknek egy éves koráig nem szabad a haját levágni, mert szemfájós lesz. — A leány, ha el akarja csábítani a legényt, a haját tübe húzza s a legény ruhájába varrja. L. árvalányhaj.

3. haj *hāi* (haját, haja) fn. **1.** 'héj, kéreg, hüvely'. *Disznógy ment a zsidóú pítvarába, Megette a kolompért hajába* (Nd.). *Ennek a pa-szūinak na-gyō vastag a ha:ja. Hagyma, álma, dijó, mogyoróú, gesztenye, dinnye, tök, málé, kényér haja.* **2.** 'huzat'. *A párna haja.* L. dinnye-, dió-, fa-, gesztenye-, hagyma-, kenyér-, párna-, paszuly-, tökhaj.

háj *hájj* (-at, -a) fn. 'schmer, fett'. *Hájjál keni a haját, csizmájál, a szekeret.* **Sz.** *Meg-iltta a kocsis a hájj árát* (= nyikorog a szekérkerék). **Km.** *Éb-re kē bizni a háj:jat, māj meg-eszi: a* (= tolvajra ne bízd a pénzedet). L. csepleszháj, háj, zsöndörháj.

hajadon-főn *hāidō-fūnn* hsz. 'fedetlen fővel'. *Ne jár kī hāidō:-fūnn.*

hajal *hajāl* (-alok, -ász) ts. i. 'hájától megtisztít' (napraforgó-magot, kölest, diót).

háj-alja *hájj-ajja* fn. 'a sertés hája alatti húsos rész'.

hajaló *hajalóu* (-l, -ja) fn. 'héjtisztító gép a malomban'.

Hajas ~ lónév.

Hajasrét *Hájjasrēt* hn. (Pálfalva).

hájastáska *hájjastáska* fn. 'hájjal készített lekváros sütemény'. **Sz.** *O-jam pizkos előltem ez a ru:ha, mi n t a háj-jastáska:* (= zsíros, kerges a pizsoktól).

hájbókol *hājbókól* (-olok, -ős) tn. i. 'hajlong'.

hájca-vica *hāica-vica* fn. 'hajsza, hühó, zürzavar'.

hajeavicál *hāicavicáll* (-om, -od) ts. i. 'hajszol, hajkorász, ide-oda kerges' (jóságot).

hájcühé *hāicühé* fn. 'hühó, lárma'.

hajdan *hāidan, hāidon* hsz. 'egykor, régen'.

hajdanában *hāidanába* hsz. 'egykor, régen'.

Hajdár *Hāidár* fn. ökörnév.

hajdináromban *hāidináromba* hsz. 'hajdanában' (tr.).

hajdon-főn l. hajadon-főn.

hajfonat *hāifonat* fn. 'haarflechte'. **Nr.** Ha a hajfonatból néhány hajfürt véletlenül kimarad, abból azt jósolják, hogy rövidesen meghal valaki.

haj-haj *hāi-hāi* isz. 'hei! ach! eheu!'

hajhász *hāihász* (-ok, -öl) ts. i. 'hajszol, kergelész'.

Men-nyit hājhásszuk eszt a szegē jóuszágot! K. Most is az az asszō hājhássza a Mōur tehene-it? (= legelteti, gondozza).

hajigál hajigáll (-ok, -gász) ts. i. 'dobál'. L. el-, ki-, meghajigál.

hajigálózik hajigállózik (-ok, -öl) tn. i. 'dobálózik'.

hajingál hajingáll (-ok, -gász) ts. i. 'dobál'. (Vári; tiszaháti szó.)

hajít hajit, hajēt (-ok, -öl, *hajitana, hajicson*) ts. i. 'werfen'. Sz. *Po-fō hajētalak:!* (tr. = arcul ütlek). L. bele-, el-, ki-, meghajít.

hajítás hajitás (-t) fn. **1.** 'dobás'. **2.** 'kődobásnyi távolság'. *Ety ha-jitás mitüllinġ a temp:lom.*

hajító-fa hajító-fa fn. 'dobálásra, dióverésre használt fa'. Sz. *Nem-ér: ety ha-jító-fát:* (= nem ér semmit).

hajk hajk (-ot) fn. **1.** 'mély bevágás a kidöntendő fa törzsébe a töve felé'. **2.** 'a kidöntendő fa törzséből kivágott darab'. V. ö. hajkol.

hajkal l. halkkal.

hajkefe hājkefe fn. 'keményszőrű, hajsimitó kefe'.

hájkerület hājkerület fn. 'húsos rész a sertés hája körül'. V. ö. háj-alja.

hajkol hājköl (-olok, -ōsz) ts. i. 'kidöntendő fa törzsét mélyen bevágja, hajkot vág rá'. *Ne-héz a fāt hājköl:ni.* Vö. hajk. L. lehajkol.

hajkolás hājkolás (-t) fn. 'mély bevágás a kidöntendő fa törzsébe'.

hajkorász hājkorász (-ok, -öl) ts. i. 'hajszol, ide-oda üz' (jóságot). L. behajkorász.

hajlás hājlás (-t) fn. 'izület' (pl. térdben).

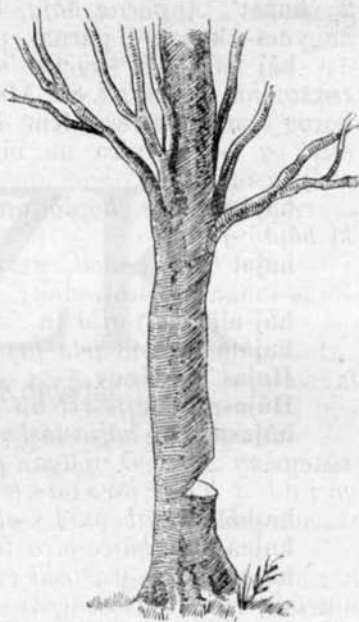
hajlik hājlik (-ott, -ana, *hajojjon*) tn. i. 'sich beugen, sich bücken' (vmi tárgy). Sz. *Hājlik a vi:lág* (= változik a világ). L. hajol.

hajlít hājlít (-ok, -öl) l. meghajlít.

hajlókázik hājlókázik (-ok, -öl) tn. i. 'sokszor lehajlik'. *Ne-tessék hājlókáz:ni, māj-fészedi a pu:ja.*

hajlós hājlóus mn. 'hajlékony'.

Hajlós-láp Hājlóus-láp hn. (Nagyhodos).

Hajk.

hajnal *hājnāl* (-t, -a) fn. 'pirkadat' (keleten). **II. Hajnal** hn. (Szatmárhegy). **Sz.** *Setét hājnāl* (= kora hajnal). *Fē-kőüt-tün*: *mék se-tét hājnālba*: *Cigá hājnāl* (= kései idő, fényes nappal, restek hajnala). *A·hājnālotat!* *A·hājnālat az apád-nak!* (káromkodás). **Nr.** Ha a hajnal felleget, eső lesz. Ha a hajnal délre húzódik, esés lesz. L. esthajnal.

hajnalban *hājnālba* hsz. 'hajnalkor, hajnal idején'. **Sz.** *Setét hājnālba* (= kora hajnalban).

hajnalesillag *hājnālesillag* fn. 'morgenstern'.

hajnallik *hājnallik* (-ott) tn. i. 'virrad, hajnalodik, pitymallik, pirkad'.

hajnaltök *hājnāltök* fn. 'rózsaszín v. piros héjú sütőtök'.

Hajnal utca *Hājnāl ucca* fn. utcanév, falurész neve (Szárzaberek, Józsefháza).

hajó hajó (-t, -ja) fn. 'schiff'. **Sz.** *O·jan nagy ez a csizs:mā, mīnt ety ha·jóu*: (= rendkívül bő).

hajókázik *hajókázik* (-ok, v. -om, -öl) tn. i. 'mindenféle vízi járművön közlekedik'.

hajol *hajull* (*hājlok* v. *hajullok*, -úsz, *hajullunk*, -tok, -nak; -tam; -nék; -jak) tn. i. 'sich beugen'. (emberről; tárgyról: hajlik). *Ha·jūi bele job-ban abba a mozdóútál:ba*. L. lehajol.

hajrá *hājrā* isz. 'nosza, rajta'. *Hāi-rá, happ!* (tánc közben használt isz.) **Sz.** *Te-tejévél, hāi-rá happ!* (mondják ironikusan, ha valaki nagyon bőkezűen mér valamit).

hajsz *hājsz* isz. 'balra' (ökörtelő szó). *Hājsz, ide, Bim-bóu!*

hajszra *hājszra* hsz. 'balra'. *Té-rizsd aszt az ök:röt hājsz-ra*: **hajsza** l. hajca-vica.

1. hajt *hājt* (-ok, -öl; -ott; -ana, *hājcsón*) ts. i. **1.** 'üz, terel' (pl. juhot, tehenet). **a** 'irányít, kormányoz' (befogott lovat, ökröt). **2.** 'sarjadzik'. *Nem·hājtót más ágat a kis rőy-zsa:fa*. **3.** 'tűrést, ráncot, fodrot varr' (ruhán). *Nīncs·hova hājlan* *ebbüll a szoknyá:bül, hisz a·néküll is rövid*: **4.** 'forgat, működtet' (gépet, szórómalmot, köszörüt). *Kend·meg a tenge:jét, mīny·gyá könnyebbē hājtod*: (szórómalmot). **5.** 'széket indít, hasat hajt'. *Nem·hājt ez a rici:nus*. **Km.** *Á-ra valóu az ö:rek, hāi·csa a köszörükö:vet* (tr. = az öreg ember is lendítsen valamit a ház körül). *Amék kutyád bot-tā hājtanak a nyul után, nē·fogja az aszt: él* (= kikényszerített munka, segítség nem sokat ér). L. be-, bele-, el-, fel-, ki-, le-, meg-, össze-, visszahajt.

2. hajt *hājt* (-ok, -öl) ts. i. 'hajít, dob' (Túrterebeles).

hajtás *hājtás* (-t, -a) fn. **1.** 'sarjadzás, sarj, fakadás (növényen)'. *Az ö·kőr le-rágja azokat a gyenge hājtáso:kat*. **2.** 'rövidítés céljából való ráncvarrás (pl. szoknyán), ruha

szélének föltűrése és végigvarrása'. **Sz.** *Ety hājtásra* (= 'auf einen zug' pl. meginni vmit). L. bolthajtás, csordahajtás.

hajtó *hājtóy* (-t, -ja) fn. 'forgattyú' (kézzel hajtott gépeknél). L. villahajtó.

hajtogat *hājtogat* (-ok, -öl) ts. i. 'hajlogat'. *Hājtogattya a szél a tezejét* (fának). L. összehajtogat.

hajtós *hājtóys* mn. 'lusta, akit (v. amelyet) folyton hajtani, nógatni kell'. *Hājtóys lú*.

háj-tőke *hāj-tōki* fn. 'a sertés két hátulsó lába közt levő háj'.

hajtú *hājtú* fn. 'haarnadel'.

hajul l. hajol.

hajvágás *hājvágás* fn. 'hajnyírás'.

hájvaj *hājvāi* fn. 'olvasztott háj, hájszir'.

hák ~ (-ot) fn. 'felköhögött nyálka, turha' (Szamoszeg).

1. hal *hāl* (*halat, hala*) fn. 'fisch'. **Sz.** *Hāl-gat* :, *mīnt a sūlt· hāl* : (= ostobán hallgat). *Hogy vagy? Mīnt a hāl· a hārgonn* (= rosszul). **Km.** *Fū-túl bűdössődik a* : *hāl* (= ahol romlott a vezetőség, megromlik az egész intézmény). **Nr.** Úr színeváltozásának napján (aug. 6-án) a halak megbolondulnak és kifeküsznek a partra. L. cigányhal, körmös hal.

2. hal *hāl* (*halok, hālsz* ; *hóuttam* ; *hālnék* ; *hajjak*) tn. i. 'sterben'. **Sz.** *Hammába hóutt* (= élehetetlen, gyámoltalan, gyáva). *Uty· kabdos* :, *mīnt a viz·be halóy* : (= fűhöz-fához kap). *A·ratáskor a jég· alá hóutt az ap·ja* (= törvénytelen származású, fattyú gyermek). L. holt, meghal, belehal, él-hal.

hál ~ (-ok, -sz) tn. i. **1.** 'übernachten, schlafen'. **2.** 'éjszakát tölt' (tárgyról). *Kī· hālt ez a sze:ker az ud·varonn* : *Mán uty· hāl az a hászjaāi:tóy fél·nyitva* : **Sz.** *Csak hāl-ni jár bele a lē:lek* (= fél lába már a sírban van, beteges). L. el-, meghál.

hála ~, *hálá* (-át, -ája) fn. 'dank'. **Sz.** *Hálá legyen a jóy Istennek ! Hálá Istennek !* (Elisioval :) *Hál' Istennek !* (= Gott sei dank !) *Nēm· tudok elēk háláf adni az Isten:nek* (= nem tudom eléggé megköszönni az Istennek).

halad ~ (-ok, -öl) tn. i. **1.** 'megyen, távozik'. *Ha·laggy a boud·ba fele do·hányér ! Ha·laty ha·za fele ! Kap·jug be az ebē·det egyy· áncváira* :, *osz ha·laggyung dóy·gunjra* : *Nēm·sokat nēsstem jobbra·bā:ra, hanēm ha·lattam magam:nak to·vább* : **2.** 'hatol vmely irányba'. *Jóy· halad benne a* : *kés* (tökben). **3.** 'előhaladást tesz' (pl. munkában). *Ha·latt a kaszál:lás, hát hār·mā vóytunjk* : **4.** 'halasztódik, halogatódik'. *Csak· halatt a do:log eg·gyik naprull a má·sikra* : **K.** *Ne· ájjunjk mék* : *fél, hat· halaggyon e kicsit az e:béd* (= emésszünk meg egy kicsit). **Sz.** *Nēm· nēzi aszt, aki sza:lad, In·kább addj*

u-tal halad : (mondja, akit pl. vmi jelentéktelen öltözködési hibára figyelmeztetnek). L. bele-, el-, lehalad.

háládatlan ~ mn. **1.** 'undankbar'. **2.** 'ami nem éri meg az árát, az utánjárást stb.'. *Na-gyō háládatlā szövet ez a szūr:ke.*

háládatos ~ mn. **1.** 'dankbar'. **2.** 'ami megéri az árát, az utánjárást stb.'. *Ez a posz-tōy nēm-szēb* : , de *na-gyō háládatos* : *Háládatos kis virág ez a betőuni:ka.*

halad-marad ~ tn. i. 'halasztódik, halogatódik'. *Ad-dik halad-marad* : , mik *ki-mulik az idő:üll.* *Rē-genn igérgeti ű má, hogy ēhoz:za, de mīn-détik halat-maratt* :

hála Isten fn. Sz. Nēm-ēr ety hálá Is:tent (= nem ér egy fabatkát).

halál ~ (-t, -a) fn. 'tod'. **K.** 'gyötrelem, bosszúság'. *Nīncs nagyup ha-lálom, mīnt ha ve-le eg-gyüt kē dōy-gozni. Az az é halá:lom, hogy e mīn-dég a bōrt-kéri* : *Nīncs annál na-gyup ha-lálom, mīnt mikor a pu-ja kē-nyeskedik. Nīncs nagyup ha-lálom, mīnt ha jōū-zōk, osz va-laki dus-kál ben:ne. Sz. Jōy vōynál ha-lálnak* : (mondják a lassú, késve járó embernek). *Halálá van* (= haldoklik). *U-gat a halál kutya:ja* (mondják, ha vki nagyon mélyről, tudóvészesen köhög). *O-jā sápat* : , mīnt a ha-lál. **Km.** *Mīn-denki adōus ety halál:lāl* (= a halált senki sem kerülheti el). *Ha-lál ellen nīncs ōrvas:ság* (= contra vim mortis nullum est medicamen in hortis). **Nr.** Ha a kutya fejét lefelé tartva vonít, halált jelent. Akinek ablaka alatt éjjel a kutya vonít, az meghal. L. gyermekhalál.

halálból halálbull hsz. 'halálosan, nagy mértékben'. *Halálbūl szereti.*

halálkodik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'nagy ömlengéssel, hízkeléssel mond köszönetet'. **K. 1.** 'örvend, lelkezendik, örvendő kérdezősködik' (pl. régi ismerősök, ha találkoznak). *Gyēr-tek* : má, ne- *hálalkoggyalok egymásnak o-jā so:kat. 2.* 'szerelmeskedik vkivel, ölelgetőzik, csókolódik'. *Ot hálalkottak valami fejjércseléd:del a kērt-végibe.*

halálos ~ (-onn) mn. **1.** 'halált okozó, halálhozó'. *Halálos mēreg, belekség. 2.* 'szörnyű, rettenetes'. *Ēn o-jā ha-lálozs būdössēget még nēm-éreztem* : *O-jā halálos rossz ez a fi:ju, hogy nīncs pár:ja hat vármegyébe* : **Sz.** *Halálos ágy* (= az az ágy, melyben vki meghal). *Halálos ellēség* (= engesztelhetetlen).

halányos ~ (-t, -ok) fn. 'ulánus' (katonai műszó).

Halastó Halastóy hn. (Egri, Józsefháza).

halász ~ (-t, -ok) fn. 'fischer'. **Km.** *Ha-lász, va-dász, ma-darász mīnd-ēhenkőúrász* : (= kevés hasznot hajtó mester-séget űz).

halászik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'fischen, fischfang treiben'. L. kihalász.

halaszt ~ (-ok, -öl; -ott; -ana; -asszon) ts. i. 'verzögern, aufschieben, verschieben'. L. elhalaszt.

halesont *hālcson* fn. 'ruhaderekak feszesen tartására való hosszú, lapos, hajlékony csont' (cethalé).

halhatatlan *hālhatatlan* mn. 'rettentő, szörnyű, irtózatos'. *Mi-tüll oĵā hālhatatlan* bűdöss ez a csupór? Vö. halálos 2., holt, holt-halálos.

halina ~ (-át, -ája) fn. 'vastag szűrposztó'.

halinaesizma *halinacsizma* fn. 'posztócsizma'.

halk, **halok** l. hajk.

halkkal *hāikāl* hsz. 1. 'csöndes hangon, lassan'. 2. 'lassú tempóban, nem gyorsan'. *Csak hāi-kāl hānd a kē:vēt, e-csém, mer ē-romlik a ka:zāl.*

hall ~ (-ok, -assz; -ottam; -anék; hajjak) ts. i. 1. 'hören'. 2. 'megszólító szócska' (jelentő mód jelen tárgyas ragozású 2. és 3. személye) a) *Jāi-, hallod, be-ē vaty pusztūva!* (= rossz színben vagy). *Hat-vaŋkilenc korona, a-, hallot, szép- pēz: Bi-zō, hallod, a nē- vōum bolon:cság. Őucs-kullok: már én- is:; hal-lod. b) Ne- tréfájjom: má, haj-ja! Be- mindig jóu kedve vam magának, haj-ja! Bi-zō, hajja, eszt ē-vitték: e) Be- szép virág van it, haj-játok! Hāl-gassatok ē: má, hajjá:tok! Na-, hajjátok, még i-jet se láttam, mijőyta kétágu va:gyok. d) Még- valami sza-gát érzek én en:nek, haj-ják, Hāt-, hajják, e- nekem na-gyō rosszull esett:! Mi-féllék magok, hajják? Sz. Csak fīl-heggyē hallottam: (= nem tudom a dolgot alaposan, csak félfüllel hallottam). Se-lát, se-hāl, ha aszt a könyvet a kezibe ve:szí (= teljesen elmerül benne, nem tudja, mi történik körülötte). Eg-gyik filem bal-, a má-sik nem- hall (= egyik fülelem be, a másikon kieresztem; fülem mellett elengedem). So-se hallani: jőyt! (= tréfás csodálkozás pl. gyerekes dicsekvésre). Haj-ja a haraŋk:szóyt (mondják az udvaron vagy kertben tenyésző növényekre, mert szebben, gazdagabban fejlődnek, mint a mezeiek). L. meghall.*

hallás ~ (-t, -a) fn. 'gehör'.

hallatára hsz. Sz. *File hallatára* (= 'vkinek jelenlétében' pl. mond vmit).

hal-lé *hāl-lé* fn. 'halmosadék, olyan víz, melyben halat mostak'.

hallga *hālga* isz. 'hallgass oda! no, csak hallgasd!' (Avasújváros).

hallgass *hālga* fn. Sz. *A te- nevet hāl-gass* (= ne szólj a mások beszédébe).

Hallgass-föld *Hālga-s-fōūd* hn. (Homok).

hallgat *hālga*t, *hāga*t (-ok, -öl) ts. i. 1. 'aufmerken'. *E moŋ-ta a me-sēt, a tōb-bi mek hā-gatta.* tn. i. 2. 'gehörchen, anhören'. *Moŋ-tam, hogy ne hāl-gass āra a vēŋ kōtnivalōy:ra.* 3. 'csöndben van, nem beszél'. *Hāl-gas: má, ne- járjon a:*

szád! *Ha· ettél, itt· a kisz szék, űj· le osz hāl·gass.* **K.** *Na· ha avval a szīlkévél megeszik ety paszūjt, hát hāl·gathat* : (= meg lehet elégedve). **Sz.** *Hāl·gat, mint a sūlt· hāl* (= ostobán hallgat). *Hāl·gat* :, *mint a szar· a fű·be* ; *mint a hu·gyóú disznóú* ; *mint aki o·daszārt* : (= büntudata miatt hallgat). *Vóút· ott o j ā zen·ge·zonga, h o c s c s a k h ā l · g a t n i k e l l e t t* : (= igen hangos veszekedés volt). **Km.** *Job· jóüllakva hāl·gatni, mint éhesē lārmáz·ni* (= senkinek sem kellemes a békétlenkedés, ha nincs reá oka). L. el-, meghallgat.

hallgatás hālगतás (-t, -a) fn. 'schweigen, stillschweigen'. **Sz.** *Az·óúta csak h ā l · g a t á z s b a v a n a d o : l o g* (= nem beszél róla senki, feledésbe merült). **Km.** *Ot·hunnülēs, hāl·gatás nem· kerül pēz·be* (= aki nem mer vmi vállalkozásba fogni, igaz, hogy nem kockáztat, de nem is nyerhet semmit).

hallgató nóta hālगतóú nóúta fn. 'hallgatni való nóta, nem táncnóta'. L. ugrós.

hallgatózik hālगतóúzik (-ok, v. -om, -öl) tn. i. 'horchen'.

hallik ~ (-ott, -ana) tn. i. **1.** 'hallatszik'. *E·gész nyá·rō hallott az ágyu·szóú* **2.** 'érezik'. *Hal·lik mán a szaga a tők·nek* (tr.).

hallodék hāllodék isz. '2. személyre vonatkozó megszólító szócska, hallod-e'. (Vö. hall 2.) *Nem· tudok : é, hāllo·dēk, sem·mit se rul·lok.* *É·, hāllo·dēk, nem· mon·tam rul·lok se· jóút, se· rosszat* : *É· kén adni eszt az ök·röt, hāllo·dēk, oszt az á·rábūl ven·ni kéne ety szeke·ret.*

haló halóú mn. **Sz.** *Az Is·ten ál·gya meg : még a ha·lóú porába is* : (= még a sírjában is). L. vízbehaló.

1. háló hálóú (-t, -ja) fn. 'netz, fischergarn'. L. ághegy-, kaparó-, meritő-, pókháló.

2. háló l. kinnháló.

halogat halogat (-ok, -öl) ts. i. 'halasztgat'.

halott ~ fn. 'tote, leiche'. **Sz.** *Las·sam, pá·ter, a keresz·tél, szār·hatnék a ha·lott* (= lassan a testtel, hátrább az agarrakkal). **Nr.** A halottnak közvetlen a meghalás után lefogják a szemét és felkötik az állát. Mielőtt kiterítik a halottat, megmossák, ünneplőbe öltöztetik, egy éjjel virrasztanak mellette. A temetés után tort ülnek. A halott szemfedelét a koporsóban a szeménél fölszakítják vagy föl vágják, hogy a halott lelke lásson, mikor visszajár. A halotton a koporsóba tételkor meg kell oldani a ruhát, hogy özvegye ismét férjhez mehessen, ill. megnősülhessen. Mikor halott van a háznál, a tükröt meg a képeket le kell takarni vagy a fal felé fordítani, mert különben megszorodik a halott a háznál. Ha valaki fél vagy megiszonyodik a koporsóban kiterített halottól, szorítsa meg a halott lábujját. Ha a temetés után is fél tőle, nézzen háromszor a kéménybe. Ha az ember halottal álmodik folyton visszatérő, rémes álmot, az illető halott

ruhájából szerezzen egy darabot, égesse el és a füstjével füstölje meg magát. A rossz álom megszűnik. Aki a halottól fél, vagy gyakran álmodik vele, azt meg kell füstölni annak a kendőnek egy darabjával, mellyel a halott álla fel volt kötve. A halottas menetet nem szabad az ablakon keresztül nézni, mert aki nézi, az is halott lesz. A patkány elűzésének egyik módja az, hogy a halottat szatyínggal (= kötőszalaggal) megméri s a mértékül használt szatyíngot a patkány lyukába teszik (Adorján). Vö. holt. L. prédikációs halott.

halottkém *halotkém* fn. 'hivatalos halottvizsgáló'.

halpézn *hālpēzn* fn. 'halpikkely'.

halszálka *hālszálka* fn. 'fischgräte'.

haluska l. galuska.

halvány *hālvány (-nt, -ok)* fn. 'kihalt folyómeder, mély mocsár, tófenék'. *Neg. indujvatok ijen nagy écca:ka, még be-le-hājtotok : valami hāl-vamba : II. Halvány* hn. (Kisar, Vámosoroszi).

Halványégre *Hālvány-égre* hn. (Mikola).

hályog *hājog (-ot, -ja)* fn. 'augenstar'. *Hājog ereszkedett a szemire. Sz. Fa-gyott an:nyit, mīnt az olá szemīnn a há:jog* (= fagyott egy keveset). L. tyúkhályog.

hályogmeggy *hājogmeggy* fn. 'nagyszemű meggyfajta'.

Hályogos *Hājogos* hn. (Nagyecsed).

hám ~ (-ot, -ja) fn.

'pferdegeschirr'. Részei (l. a rajzot): 1. *szügyellőü* (= a ló szügyét takaró erős szíj); 2. *mārszīj* (= a hám két oldalát a ló marján keresztül összekötő szíj); 3. *seggitőü szīj* (= a vállszijat a szügyellőhöz kötő szíj); 4. *vālszīj* (= a hám két oldalát a ló vállán keresztül összekötő szíj); 5. *hātszīj* (= a hám két oldalát a ló hátán keresztül összekötő szíj); 6. *haslőü* (= a hám két oldalát a ló hasa alatt összekötő szíj); 7. *hāmtáska* v.

Hám.

istrānkláska (= ebbe van húzva az istráng kötele, hogy a ló oldalát ne rontsa); 8. *istrāng*; 9. *fārmatrīng* (= a hámat a ló farka alá erősítő szíj). A marszīj, vállszīj és hátszīj együttvéve *hāmszīj*ak. *Sz. Vē. lúra ve-res hām* (mondják pl., ha öregasszony élénkszinű ruhába öltözik). *Ki-vēnūll a hām:bull* (öreg, nem bír dolgozni).

hámán hámány (-nt, -ok) fn. 'hámánnapi zsidó farsangos'. (A hámán mindenféle ringy-rongyba kiöltözött zsidó, kit a zsidó gyerekek nagy zsvajjal, vastag tréfák kíséretében üznek végig a falun). **Sz.** *Asz· művölték ve:lem, mint a há-mánnnyál*: (= mindenféle gúnyt, csintalanságot üztek velem).

hámán-kalács *hámán-kalács* fn. 'a zsidók hámánnapi süteménye'. (Ünnep után a keresztyéneknek is szoktak vele kedveskedni.)

hámán-nap *hámán-nap* fn. 'a zsidók *purim* ünnepe'.

hamar *hamār* (*hamarább* v. *hamarébb*, *lehamarább* v. *-hamarébb*) hsz. **1.** 'gyorsan, rövid idő alatt'. *Fuss· el a boud:ba, de ha-mār járč*:! *Ha-mār meguntad a kapál:lást, hé*! **2.** 'könnyen'. *Ha-mār burull az ijen kis csu:pör. Ő-reg embërnek ha-mar esig ba:ja. Sz. Hamār tårt* (= nem tartós, nem sokáig tart, pl. szövet). **Km.** *Akinek ha-mar ütöü keze van, annak fi-zetöü erszënyye legyen*: (= a verekedős ember legyen készen a pénzbírságra).

hamarább, hamarébb l. hamar.

hamarjában *hamārjába* hsz. 'sietve, futtában'. *Nem-tuttam neki hamārjába mit monda:ni*.

hamarosan *hamarosonn* hsz. 'gyorsan, rövid idő alatt'.

hámfa *háfa* fn. 'trittel, zugscheit'. **Sz.** *Nem· törí el a há:ját* (= nem szorgalmas, nem erőlteti meg magát a munkával). *Ki-rugott a háfa:bull* (= nagy dinom-dánomot csapott).

hámfa-tasli *háfa-tasli* fn. 'a hámfa közepén levő vasalás, melyhez a hámfakarika van erősítve'.

hamis *hamiss* (-ann) mn. **1.** 'pajkos, huncut' (pl. gyermek). **2.** 'vad, szilaj'. *Hamis kutya* (= harapós). *Hamis tehen*.

hámlik ~ (-olt, -ana) tn. i. 'foszlik, hántódik' (pl. a bőr).

hamm *hám* isz. 'elnyeléssel, bekapással fenyegető vagy elnyelést, bekapást jelentő szó' (a gyermeknyelvben). *Hám·, be·kaplak*!

hammahodik, hammas l. hamvahodik, hamvas.

hámos ~ mn. 'húzásra használt, ígás' (ló). **Sz.** *Tud·lag, De-res, mijē jóy hámos: vagy*! (= hiába dicsekszel, jól tudom, hány pénzt érsz).

hámos-ló *hámos-lú* fn. 'húzásra használt (nem háta) ló'.

hámoz ~ (-ok, -öl) ts. i. 'hójától tisztít' (pl. krumplit, gyümölcsöt). L. meghámoz.

hámtság ~ fn. 'az iştiráng bőrhüvelyé a hám két oldalán'. L. hám.

hamu ~ (-t, *hamma*) fn. 'asche'. *Vedd· el a lámpa ham:mát. Sz. As· se tuggya, a ha-muba takārja-ē, vagy a pará:zsá:ba* (tr. = nagy becsben tartja, nem tudja hova tegye, hol tartsa, hogyan kényeztesse). *A vën· asszō lël·kendezel, há·lál·kodott. A s· se tut·ta, hogy a ha·muba te gy e n-ē*,

vagy a parázsá:ba. Ugy örült a kis tyuk:nak, hogy as·se·tut·ta, a ha·muba tegye-é, vagy a parázsá:ba. Hammába-hótt (= éhbetlen, gyámoltalan, ügyetlen). *El-alutt a: tűsz ham·mábul:* (= teljesen kialudt, csak a hamva maradt). *A ha·mut veri a: lang* (tr. = kialudt a tűz). *O-daadnám ety kötél hamu:jër* (= ingyen is odaadnám). — **Km.** *Ha·mu alatt lakik a: tűz* (= lassú víz partot mos). — **Nr.** A csecsemő fürdetésekor a tekenő négy szögletére hamut szoktak hinteni, hogy ne ártson neki az igézet. Ha fáj az ember toroka, meleg hamut kell rá kötni.

hamuféreg hamuféreg fn. 'a káposzta levelén levő szürke levéltetű, *aphis brassicae* L.'

hamuhulló hamuhulló fn. **1.** 'fűtő- v. főzőkemence hamutartó fiókja, melybe a hamu hull'. **2.** 'fűtő- v. főzőkemence rostélya, melyen át a hamu a tartóba hull'. (Az utóbbit *rostélynak* is hívják).

hamus ~ (-*onn*) mn. 'hamutól lepett, hamutól piszkos'.

hamuszín hamuszín mn. 'hamvas szürke'.

hamvába-holt hammába-hótt mn. 'gyámoltalan, éhbetlen'.

hamvahodik hammahodik (-*ott, -na, -gyon*) tn. i. 'hamuvá lesz, hamuvá válik, hamvad'. L. *elhamvahodik*.

hamvas hammas mn. **1.** 'hamuszínű, hamvas szürke'. *Az e-nyém* (= tyúkjaím) *ojā sár·gák* :, *meg ojā ham·masok* : fn. **2.** 'vastag, durva vászonlepedő, melyet szapuláskor hamuval megtöltve a szapulókádban legfölül tesznek s rajta keresztül szűrik a forró lugot a szapulóra ; más alkalommal pedig háti terhet (szénát, fűvet, rőzsét) hordanak benne'. *Hoz·zatok ety hammasz gaszt a tehen:nek*.

hancúzik hancuzik (-*ok, -öl*) tn. i. 'hancúrozik, vkivel együtt ugrándozik, viháncol, birakozik'. *Ne· hancuzzatok* :, *mē jē·kél édesapá:tok, oszt a seg·getekre vér* :

hánes l. hárs.

handabandáz l. elhandabandáz.

Handal Handāl fn. a község alsó felének a neve Lázárban.

handráz l. elhandráz.

hanem hanem ksz. 'sondern, aber'.

hang hang (-*ot, -ja*) fn. **1.** 'ton, laut, klang, stimme'. **2.** 'dallam'. *Próy·bálgatták a nóútá:kat, oszt ém meg mon·tam neki:jek, hogy nem· ér sem·mit, nem· a hangjám meggyen* : *A sza·vát tu·dom* :, *csak a hang·ját* : *nem* (a nótának). *Nem· az ennek a nóútának a hang:ja*. **Sz.** *É·tévészletted az ének hang:ját* (= hibáztál, hibát követtél el). L. félhang.

hangaré *hangarék, han·karék, hon·korék* (Szamoskóród) (-*ot, -ja*) fn. 'a kútostor vashorga, melybe a vödröt akaszt-

ják'. A rajzon 1. a hangaréék végződése ; 2. kőucs, mely megakadályozza a vödör leesését merítéskor.

hangiesál *hangicsáll* (-ok, -csász) tn. i. 'dalol, énekel, trillázik' (tr.).

hangol *hangól* (-olok, -ősz) tn. i. 'hangoskodik, zsémbel, pöröl'. Ne. *hangojj* : l

hangos *hangos* (-onn) mn. 1. 'laut tönend'. *Be-széli hangosabbann* : 2. 'hideg'. *O-daki na-gyō hangos a leve:gōü.* (Csak itt.)

hangya *hanygya* (-át, -ája) fn. 'ameise'. Sz. *Ad-dig ējsem ; míg a hany-gya nem eszi a kezibüll a kēnye:ret* (átkozódás).

hangyaboly *hanggyabōi* fn. 'ameisenhaufen'.

hangyatozás *hanggyatozás* fn. 'ameisenei'.

hankaréék l. hangaréék.

Hanka-rét *Hanka-rét* hn. (Mezőgecse).

hant *hont, hunt* (Mikola) (-ot, *honytya*) fn. 1. 'göröngy, gyepes göröngy'. *Huz-zatok rá hon-tot* (koporsóra). *Hon-tok vannak a mezsgyé:be* (= gyepes göröngy). 2. 'kis földhányás' *Az u-görkát hond-ba ültetik* :

hánt ~ (-ok, -öl) ts. i. 1. 'kérgétől, héjától megfoszt, megtisztít' (pl. fát). 2. 'kukoricát foszt, héjától megtisztít'. *Gyēr-tek es:te mi-nállunk hán-tani* : L. fel-, le-, meghánt.

hántás ~ (-t, -a) fn. 'a kukorica megtisztogatása a héjától'.

hántó *hántóú* fn. 'kukoricafosztóka, olyan őszi esti összejövetel, ahol kukoricát fosztanak'. *Es-te meny-gyek a hán-tóúba* :

hantol *hontól* (-olok, -ősz) ts. i. 'porhanyós földhányásba ültet' (pl. dinnyét, ugorkát).

1. **hány** ~ (-at, -ann) nm. 'wie viel'. Sz. *Há: szélbe van?* (= milyen állapotban van?) *Meg-nézem mán aszt a tallut a hász:já, hoty há: s z é l b e v a n* : L. akárhány, egynéhány, valahány.

2. **hány** ~ (-ok, -öl) ts. i. 1. 'veteget, szór, dobál'. *Hány-nyatok az asztagra e kisz szál:mát. Hányya a farát* (a ló) (fel-feldobálja). *A csizmámba nincszen ták, Mínd: a paszűjba hánták*. 2. 'dob, vet'. *Vídd: innen aszt a furu:ját, mer a tűz-re hányom* : 3. 'elszór, elhagy, elveszni hagy'. *Ho-va hántátok innen aszt a kis pockot? Kí: tuggya, hova hánta a pennát?* 4. 'ver'. *A seg-gedre hányok evvel a kasörnyá:vál*. Sz. *Hányya magát* (= hetvenkedik). *Vö. hánykodik. Szemire hány* (= szemére vet). *Szokrat hány* (= szikrázik). *Cigánkereket hány* (= kezén-lában kerék módra forog). *Hányya a keresztet* (= egyre-másra veti a keresztet). *Mikor eg-gyet-eggyet na-gyocs*

Hangaréék.

csattant, az o-lá hán·ta magára a keresztet. Hándijóud van? *Nem·nagyō hánnya magát* (szój. = nem sok van). *Hánd· az ōrod alá az é:tēlt, osz men·nyűnk* : (= gyorsan edd meg). Vö. hányik. L. be-, el-, fel-, ki-, le-, meg-, össze-, rá-, széjjelhány.

hányadán *hányadánn* hsz. **1.** 'milyen állapotban, hogyan'. *Meg·nézem : má, ha·nyadá van az a ruha hász:jánn. Ugy· meg·ijetem :, hogy as· se tudom, ha·nyadá vagyok* : **2.** 'hányadrészert?' *Ha·nyadá vágják a buzáló:kat?* — *Ti·zennegyedēnn* (= 14-edrészt).

hányadik *hányadik* nm. **1.** 'wie vielter'. **2.** *hányadika* 'a hónap hányadik napja'. *Ha·nyadika vam ma?*

hányas ~ mn. **1.** 'hányat jelentő'. *Há·nyasz szá van a céduládra írva? Az e·nyémre ha·tos van ír:va.* **2.** 'milyen számmal jelzett'. *Hányas cérna, pamut?*

hányás ~ (-t, -a) fn. 'okádás, rókázás'. *Előüvette a hányás. Erőüeti a hányás* (= hányási ingere van).

hányasdiban *hányaszdiba* hsz. 'hányásával'. *Hányaszdiba fogjuk?* (t. i. lovakat az ekébe). Vö. hármadi, négyesdi, kettősdi.

hányasi ~ mn. 'hánykor induló, hány órasi'. *Há·nyasi vonat?*

hanyatlik ~ (-ott) tn. i. 'ferdül, dül, hajlik (pl. épület). L. elhanyatlik.

hanyatt *hanyott* hsz. 'rücklings'. *Māi· hanyott eszem : Ne· feküty ha·nyott.*

hányféle *háféle* nm. wie vielerlei'.

hányféleképen *háféleképpenn* hsz. 'auf wievielerlei art'.

hányik ~ (-ok, -öl v. -sz) tn. i. 'okádik, rókázik'. L. ráhányik, kihány.

hánykodik *hánkóúdik* (-ok, -öl) tn. i. 'hányja-veti magát, hetvenkedik'. *Uty· hánkóúdik :, mīntha Is·ten tuggya mījen nacs csomóú vó:na.*

hánykolódik *hánkólóúdik* (-ok, -öl) tn. i. 'hányja magát, forgolódik, ide-oda fetreng'. *Nem· aluttam e·gēssz ēc·caka :, csak hánkólóúttam az á:gyonn.*

hányóban *hányóúba* hsz. **Sz.** *Hányóúba van* (= hányódásban van, hányják-vetik, pl. könyv).

hányódik *hányóúdik* (-ott) tn. i. **1.** 'hányódásban van, ide-oda vetődik'. *Mit· hányóúdik ez a könyv az asztalonn?* **2.** 'kallódik, vész, tűnik'. *Ki· tuggya, hova hányóúdoll az a kis : lű!* **3.** 'biztos állás, foglalkozás nélkül ide-oda vetődve él'. *Nem· tom, hum·, mē·re hányóú:dik szegē vēn em·bēr.* L. elhányódik.

hanyott l. hanyatt.

hányszor *háször* hsz. 'wie oft, wie vielmal'.

hánytat *hántat* (-ok, -öl) ts. i. 'erbrechen machen' (pl.

orvosság). **Sz.** *Hántattya magát* (= hetvenkedik, dicsekszik). *Az ő hántattya az eszt...* (= azon töri az esztét...) L. meghánytat.

hányt-vetett hánt-vetett mn. 'használatból kikerült, elnyűtt, ide-oda hányódó'. *Nincs a tekintetes úrnak valami hánt-velét nadrágja? Hánt-velét seprű, fűsü.*

hány-vet *há-vét (hányó-velem)* ts. i. 'ide-oda dob'. **Sz.** *A z ő hánta-vetette a je: jít, hogy jöjjő haza je:le* (= azon törté a fejét). *Hánnya-veli magát* (= hetvenkedik). *Ot hánta-vetette ma: gát, hotyhát ki vagyok, é vagyok, az é-gig látok:*

háp ~ isz. 'a kacsza hangját utánzó szó'.

hápog ~ (-ott, -na, -jon) tn. i. 'háp háp hangot ad' (ruca). Vö. rápog.

hápogás ~ (-l, -a) fn. 'a kacsza háp-háp kiáltása'.

hápogó *hápogóu (-l)* fn. 'fűzvesző lehúzott héjából készült rekedthangú dudaféle'.

happ l. hopp.

happaré ~ isz. **1.** 'vhonnan való leugrás után, a gyermekek emelgetése közben vagy elesésük alkalmával mondott szó'. — fn. **2.** 'nyavalyatörés' (tr. káromkodásban). *Tör-jön ki a happaré! Jöj-jő rád a happaré!*

hapták ~ isz. **1.** 'vigyázz!' (katonai vezényszó) fn. **2.** 'vigyázz állás, katonás állás'. *Haptágba áll.* (Vö. ném. *habt acht!*)

hara ~ fn. 'durva pokróc'. **Sz.** *O-jan éles ez a: szösz, mjnt a ha-ra.*

harag ~ (-ot, -ja) fn. **1.** 'zorn'. **2.** 'haragos viszony'. *Haragba vā velle. Nem szoktam é haragot tárta:ni.* **Sz.** *A mit adot jókedvibe, ve-gye vissza haragjába* (= nem törődöm a haragjával, hiszen eddig sem volt hozzám semmi jóval). **Km.** *A ha-rag árt a szépség:nek* (leginkább bosszantás végett mondják a haragoskodó embernek). *Nagy vizegbe naty-halak, nagy barátság naty-harag* (= túlságos nagy barátságoknak nagy harag a vége). (Ricse).

haragít l. megharagít.

haragos ~ mn. **1.** 'böse, zornig'. *Q-haragoson nézet rám!* (= olyan h.) fn. **2.** 'ellenség'. *Sok haragossa van a jalu:ba.*

haragszik *harakszik (-om v. -ok, -öl; -uttam, -udott; -udnék; -udna; -uggyak, -uggyon)* tn. i. 'zürnen'. **Sz.** *Ha-harakszik, huz-za le a csizma:ját, hán-nya széjjel a kapcá:ját* (= senki se törődik a haragjával). *Ha-harakszik, te-gyē rulla v. ha-harakszik, māj-megbéküll:* (= nem törődünk a haragjával). **Km.** *Aki ha-rakszik, a-béküll:* (= ha haragszik valaki, majd megbékül). *A ku-tya is harakszik az órá:jér* (= az érzékeny sértés mindenkit kihoz a sodrából). **Nr.** *Harakszom rád:* egy társasjáték neve a benne előforduló párbeszédéről. (Harag-

szom rád! — Miért? — Mert pisze az orrod. — Nekem az úgy tetszik.) L. megharagszik.

haragtartó haraktártó mn. 'sok ideig haragvó, nehezen békülő'.

harák ~ (-ot, -ja) fn. 'felkrárogott v. felköhögött köpet, turha'. *Odaköppött egy naty harákat.*

harákol harákól (-olok, -ősz) tn. i. 'mélyen fekvő nyáklát felköhög, hákog, krárog'. Vö. hártog, kártog.

harang harang (-ot, -ja) fn. **1.** 'glocke'. Részei: *kávája* (= köpönyege); *ütőüje* v. *nyelve*; *koronája* (= sisakja a tengely fölött); *tengeje*; *kötele*; *harangláb*. **2.** 'kolomp az állatok nyakában'. **3.** 'harangozás'. *É-hatták a harangot* (csak ebben az egy használatban). **Sz.** *Ős-ze fele huzzák a harangot* (= egyszerre harangoznak az összes harangokkal). *Fére-verik a harangot* (= a féloldalán harangoznak, pl. tűz esetén). *Mái megaggya a naty ha:rang, a ki-csi meg rá-huzza*: (= örökké elvárhatsz, míg megkapod a kölcsön adott pénzedet). — *Fē-vērtē a csákvári harangot* (jőelőre elhíresztelte a dolgot). **Nr.** Hallik a mikolai harang, eső lesz (Egri). A harangkongását utánzó szavak: A nagy harang közelről ezt kongja: *bóvóvóvóvóvó-bóvóvóvóvóvó*; távolról ezt: *gán-gán, gán-gán*. A kis harang így szól: *cingilingi-cingilingi*. Az egri harangok ezt kongják: „*Bū-zakenyēr, sóvdörhus! Bū-zakenyēr sóvdörhus!*“ — A *ricsei* harang ezt kongja: „*Gál Tóuni—Gál Jóuzsi.*“ A sárközújlaki görög keleti templom nagyharangjai ezt mondják: „*Bū-zakenyēr, má-lékenyēr.*“ A kis harang pedig ezt feleli rá: „*A-kärmijēn, csak legyēn! A-kärmijēn, csak legyēn!*“ A darai harang így panaszkodik: „*Da-rán niņcs kenyēr! Da-rán niņcs kenyēr!*“ Az óvári harang ellenben azzal dicsekszik, amivel az egri. A harang találós-meséje: „*Dombonn ülőü Demetērnek kinn a löüdürgőüje.*“ Vö. ladang, csatrang, pergő.

harangláb harangláb fn. 'a harang (fedett) állványa'.

harangos harangos (-ok) fn. 'főkolompos, vezető ember'.

harangozik (-ok, -öl) tn. i. 'läuten'. **Sz.** *Ab-ba a templomba jár*: *amégbe ü-veggē harangoznak*: (= a korcsmába jár). *Hal-lom, hoty harangoz:nag, de nem tudom, hoty hun* (= sejttem, rémlik előttem, de nem tudom bizonyosan). *Ha-rangoznak a pap kutyájá:nak* (= kinn csüng a gatyamadzagod). **Nr.** Vasárnap és ünnepnapon hármas harangszó hívogat a templomba. Mikor halott van a faluban, napjában háromszor: a reggeli és esti istenitisztelelet után meg délben harangszóval gyászolják s temetéskor harangszóval kísérik egész a temetőig. — Mondóka a harangozásról: „*Harangoznak, halat fognak, Két kräicárēr hatot adnak.* L. elharangoz, kiharangoz.

harangozó harangozó (-t) fn. 'glockner'. **Sz.** *Az ő-rába*

hõrgya a harangozóú pészit (= nemsokára kiköhögi a tüdejét, nem húzza sokáig).

harangszó *harangszóú* fn. 'glockenklang'. **Nr.** Harangszóval álmodni hírhallás. *Haj-ja a harang:szóút* (mondják az udvaron vagy kertben tenyésző növényekre, mert szebben s korábban fejlődnek, mint a mezeiek).

harangütő *harangütőü* fn. 'a harang nyelve'.

harangvirág *harangvirág* fn. *campanula persicifolia* L.'

harap ~ (-ok, -öl) ts. i. 'beissen'. **Sz.** *O-jam pör vā ; hoty ha-rapni lehet* : L. bele-, el-, le-, megharap.

harapás ~ (-t, -a) fn. **1.** 'beissen, biss'. **2.** 'harapásnyi, falat'. *Aggy. ety harapás kénye:ret.* L. kutyaharapás.

harapdál *harabdáll* (-om, -od) ts. i. 'itt-ott megharap' (pl. almát).

harapnivaló *harapnivalóú* fn. 'ennivaló'. *Ag-gyatok valami harapniva:lóút.*

harapófogó *harapófogóú* fn. 'beisszange'. **Sz.** *Kü-lönös ; mint a ha-rapófogóú* : (= barátságtalan, szeszélyes, bogaras ember).

harapós *harapós* mn. 'bissig, böse' (pl. kutya). **K.** *Ha-rapós időü van* : (= hideg, csipős).

1. Haraszt ~ hn. (Sima, Pusztadaróc).

2. haraszt ~ (-ol, *harasztlya*) fn. 'puhára font fehér v. színes gyapjúfonál'.

harasztkeszkenő *harasztkeszkenőü* fn. 'puha gyapjúfonálból kötött nagykendő' (fejre, nyakba).

harasztkesztyű *harasztkesztyü* fn. 'puha gyapjúfonálból kötött kesztyű'.

haretér *härctér* fn. 'schlachtfeld'.

harsa *härca* (-át, -ája) fn. 'Silurus Glanis L.'

Hargas *Härgas* hn. (Köszegremete, Nagyhodos, Garbold). Vö. még *horgas*.

Hargasfa *Härgasfa* hn. (Gacsály).

Hargaspatakhát *Härgaspatakhát* hn. (Pusztadaróc).

hargászik l. horgászik.

hargos l. horgos.

harieska ~ (-át, -ája) fn. 'heidekorn'.

haris *harizs* (*harist, harizsa*) fn. 'crex pratensis Bechst'.

Árokpártő szóüll a harizs (Nd.).

harisnya n., l. strimfli.

hárít *hárít* (-ok, -öl) ts. i. 'félre seper, útból eltol'. *Há-rist fere a füleñ:csét, oszt akkor i-hadz belőül:le.*

harkály *härkäü* (-t, -a) fn. 'picus maior L.'

harmad *härmad* szn. (r.) 'harmadik'. *Härmad* v. *härman napra. Härmad részü.* Vö. harmadik.

harmadában *härmadába* hsz. 'harmad részért'. *A sze-gén nép mek-kapáll egyy-e kis má:lét härmadá:ba.*

harmadfű hármatfű mn. 'harmadéves, harmadik évében levő' (csikó, borjú).

harmadik hármadik szn. 'dritte'. Sz. *Kēi·fē: mán, az-ó·ŭta a kó·ŭ·dus a hār·madik jaluba jár:* (= késő van, rég feljött a nap).

harmadikszor hármadikszór hsz. 'harmadszor, drittens'.
harmadnap hármannap hsz. 'harmadik napon'. *Hár·madik kērőü is jō hārman·nap.*

harmadnapig hármadnapig, hármannapig hsz. 'három napig, három napon át'. *Ot·vannak hār·mannapig.*

harmadnapos hármannapos mn. 'háromnapos, most harmadik napos'. *Má szá·raz a kē·nyér, pedig mēk csak hār·mannapos :*

harmadnapos hideg hármannapos hideg fn. 'dreitägiges fieber'. **Nr.** Harmadnapos hideg ellen orvosság: Az ember vágja le kilenc körmet, nehány hajaszálát. Vágjon el egy fehér hagymát keresztben. Tegye közé a körmet és a haját. Kösse az egészet egy rongyba. Fusson le vele a kert egyik szélén s a rongyot akassza egy parlagrózsafára ezt mondván: „*Ró·ŭ·zsafa, ró·ŭ·zsafa! Éŋ·gem hī·j·nak az őrdögök a la·kadalomba. De én nem·megyek :, hanem a hi·degemet kűdöm hejjet·tem.*” Mikor ezt elmondta, a kert másik szélén fusson vissza s a hideg elhagyja.

harmados hárματος mn. 'földbérként fizetett harmadrész termés'. *Hárματος málé, hárματος kender.*

harmadrendű búza hármadrendű buza fn. 'cséplőgéptől kirostált hibásszemű, szemetes búza'.

harmadszor n., l. harmadikszor.

harmannap l. harmadnap.

hármás ~ mn. **1.** 'dreifach'. — fn. **2.** 'hármat jelentő szám'. *Ne·tűrűld le a hár·mast.* **3.** 'a kockajáték egyik figurája' (l. kockázás).

hármásával hármassávál hsz. 'hármankint'.

hármásdi hármazsdi fn. 'hármás fogat'. *Nem·bírja a lú kettő·űzsdibe az ekét abba a kemē·fő·űd:be, hár·mazsdiba fogjatok :* (Csak határozó alakban hallottam.)

Hármashatárdomb ~ hn. (Ricsé).

harmat hármat (-ot, -tya) fn. 'tau'. *Leesett a hármat. Sz. Gyeŋ·ge, mīnt a hár·mat* (kül. gyermekről, de ritkán tárgyakról is). — **Km.** *Lám·pavilágnál szé·pet, hármatō jó·ŭ·füvet nem·kē nēz:ni* (t. i., mert szebbnek látszik a valónál). **Nr.** Némelyek a harmatot megszedik, mert gyógyító és szépítő hatásúnak tartják. A megszedése úgy történik, hogy tiszta kendőt húzgálnak a harmatos fűben s mikor teleitta magát harmattal, egy tiszta edénybe facsarják. — Aki Szent György nap éjjelén meztelenül harmatot szed a zöld búzáról, a búza gazdájának a tehenétől elveszi a tejet.

harmatos *hārmatos* mn. 'betaut, voll tau'.

harmat száradtára *hārmat száradtára* hsz. '8—9 órára, mikorra a harmat felszárad' (értsd nyáron).

harmine *hārmīnc*, (öregek:) *hārmic (-at)* számn. 'dreissig'.

harminead *hārmīncad* fn. **Sz.** *Ak-kō leszél te kutyák hārmīncag: gyánn* (= szorult helyzetben, nyomorult állapotban).

Harmine-öl *Hārmīnc-öl* hn. (Egri).

harmineszor *hārmīncōr* hsz. 'dreissigmal'.

hármónika *hērmőynika (-át, -ája)* fn. 'harmonika' (kézi).

hármónikás *hērmőynikás (-t)* fn. 'kézi harmónikán játszó zenész'.

hármónikázik *hērmőynikázik (-ok, -öl)* tn. i. 'kézi harmónikán játszik'.

harog l. horog.

három ~ (*hārmat, hārmānn, hārmāt*) számn. 'drei'. **Sz.** *Há-rom az Isten igassága* (= legyen kerekén három, mert a három szent szám). **Km.** *A bāi: meg-nem ál háro:mig.* (Babonás színezetű közmondás. Akkor szokták mondani, mikor valamely balesetet, kárt rövid időn belül más követ.) *Há-rom dolog a leg-nehezebb; vár-ni, nem-jönni; men-ni, nem-haladni; le-feküdni, nem-aludni.*

három embernek való szilke *három embernek való szilke* fn. 'akkora szilke, melybe háromszemélyes adag étel jár'.

Három-ér ~ hn. (Csengerbagos).

háromfertály *hārōfērtái* számn. 'háromnegyed'. **Sz.** *Há-rō-fērtái, nīncs egy rōij* (= félbolond, nem épeszű).

Háromhold *Háromhóud* hn. (Fehérgyarmat).

háromlábú *háromlábú* mn. 'dreifüssig' (pl. szék).

háromrét *háromrēt* hsz. 'három rétesen, háromba hajtva, hármasan túrve'. *Ha kétrēt nē fér, be-létér három:rēt.*

háromszor *háromszōr* hsz. 'dreimal'.

háromszor-annyi ~ mn. 'dreimal so viel'.

három-ujnyi *három-unnyi* mn. 'olyan vastag v. széles, mint három kézujj'.

hárpia *hārpīja (-át)* fn. 'zsémbes, veszekedős személy (kül. asszony)'. *Vē. hār-pīja!*

hárs ~ (*-at, -a*) fn. 'faháncs'. *Hār-sāl kötösztē fel a szőül:lőüt.*

hárságy ~ fn. 'gyékényből font ágy'.

hársas ~ hn. (Sárköz).

hársfa ~ fn. 'lindenbaum'. Gyakoribb neve: *szádokfa*.

hársfavirág ~ fn. 'lindenblüte'. **Nr.** Theája köhögés, hurut ellen népszerű orvosság.

hártya ~ (*-át, -ája*) fn. 'häutchen' (pl. tojáson).

hártlyátlan ~ mn. 'szálkátlan'. *Hártlyátlan paszűj.*

hártlyog ~ (-ok, -sz v. -öl) tn. i. 'krákog, hákog'. Vö. kártlyog.

has ~ (-t, -a) fn. **1.** 'bauch'. **a)** 'anyaméh'. Az *a-nyám hasába se vógt job dóu:gom*. **2.** 'edény öble'. *Csupör, szilke, kancsóu hasa.* — Sz. *Ugy jóullakot ;, hoty fé-reáll a ha:sa* (= nagyon jóllakott). *Ugy jóullaktam ;, hoty bál-hát lehetne őlni a hasa:mönn* (= csakúgy feszül a hasam). *Fáj: a ha:sam.* — *Me·lek has t ki v á n:* (felelik rá) (= trágár szólás, melyet tréfásan a hasfájásról panaszkodónak felelnek). *Kéj: fé: má! A nap: a ha·s ad ra s ütött:* (= későn van). *A hasanra esett* (= megfeküdte a gyomromat, hasfájást okozott). *Iη-káp has· pukkannyom ;, minthogy étel marag:gyon* (= a telhetetlen, nagybélű embert jellemző irónikus szólás). *A ha-sa az Iste:ne* (= a hasának él). *Bársonyujjas, kő-rog a has* (= cifra nyomorúság). *E·cs a p j a a h a s á t a zsiros étél* (= hasmenést okoz). *Ha-sam legyen a kopőrsóutok!* (= így szidják tréfásan az aprómarhát). *Ez·a·has! E-zér hál meg az i:nas!* (tréfás rímjáték). — **Km.** *Kas·toz róukánag do-basz a ha:sa* (= aki dolgozik, az jól lakik). Vö. dokhesz. L. egyhasi, előhasú nagyhasú.

hasábos hasápos (-onn) mn. 'nagy göröngyökké, hasábokká tapadt' (ázott, nedves föld szántás alkalmával). *Ha-sáposő számlik a: főüd.*

hasad ~ (*hasatt, -ná, -gyon*) tn. i. 'sich spalten, zerreißen'. L. be-, el-, ki-, meghasad.

hasadás ~ (-t, -a) fn. 'riss, spalt'.

hasadó-köszvény hasadó-köszvény fn. 'bőrrepedezés a mezitlábba ember sarkán'.

hasajó l. hasaló.

hasal *hasāl* (-alok, -ász) tn. i. 'hason fekszik'. L. le-, ráhasal.

hasaló hasajó (-t, -ja) fn. 'a szövőszék két végén levő henger, melyre elül a kész vásznat, hátul a fonalat tekerik'. *Élsőü hasajóu, hátülsőü hasajóu.* L. az *osztováta* rajzán.

hasápos l. hasábos.

hasas ~ mn. **1.** 'vemhes, fiadzós' (állat). *Ha-sas a ko:ca.*
2. 'öblös' (edény).

hasfájás ~ fn. 'bauchschmerz'.

hasfájós hasfájóus mn. 'hasfájást okozó'. *Kūr-ta, vas-tak hasz-nállóus, Hos-szu, vő-kő has-fájóus* (a murokról szóló egészségi szabály).

hasgál hazsgáll (-ok, -sz) ts. i. 'hasitgat'.

hasgat hazsgat (-ok, -öl) ts. i. **1.** 'apróbb darabokra hasít'. *Reg-gelibe hazs-gatott ety kis fát.* — **2.** 'hasgató fájást okoz'. *Uty· hazsgattya a fájás a feje:met! Hazs-gattya a lábom a kösz:vény.* L. el-, felhasgat.

hasgatózik haszgatóúzik (-ott) tn. i. 'nyilaldosik, úgy fáj, mintha hasgatóznék'. A *ludni se tuttam*; *uty haszgatóúzott a fejem*.

hasgúzs haszgúzs fn. 'a szekér bérfaít alul egymáshoz erősítő, hevederszerű gúzs' (újabbán vasból). Vö. szekér, rajz.

hasigál hasigáll (-ok, -sz) ts. i. 'hasítgat'.

hasít *hasít* (-ok, -öl; *hasiccsak*) ts. i. 'spalten'. L. be-, el-, fel-, kétfelé-, ki-, le-, meghasít.

hasíték hasíték (-ot, -ja) fn. 'schlitz, riss' (ruhán).

haskó haskóú (-t, -ja) fn. 'hasacska' (gyny).

hasló haslóú (-t, -ja) fn. **1.** 'a ló hasa alatt átkötött szij, mely a hámot a ló hátához erősíti'. Vö. hám, rajz. **2.** 'hasgúzs a szekeren'.

hasmánt hasmánt hsz. 'hason, hason fekvé'.

hasmenés hasmenés fn. 'híg székelés, has folyás'. Nr. A hasmenés egyik orvossága a szenesvíz.

hasogál hasogáll (-ok, -sz) ts. i. 'hasítgat, hasogat'. Vö. hasgat, hasigál, hasgál.

hasonlít hasólit (-ok, -öl) tn. i. 'ähnlich sein' (vkihez).

hász, hássen l. hát-hiszen.

hászija, hászja l. ház-híja.

használ használl (-ok, *hasznász*) tn. i. **1.** 'es nützt, nützlich ist'. *Mín-déjéle órvasságot próbáltam, eg-yyik se használt. Ha a szép szóú nem használ, ves-szóit ne:ki.* — ts. i. **2.** 'élvez, hasznát veszi'. *Az a-póússa bírtokát hasznájja: z. Ez o-yan órvassák; h-oly h a · n e m h a s z n á l, n e m · i s á r t: (= ártatlan szer). Hasz-náll ne:ki, mint a ci-gá lovának a rakon:ca (ír., t. i. a rakoncával való verés). Hasz-nájjom; mint a ci-gá lovának a rakon:ca (tréfás jókívánság tánc után. Adorján).*

használós használlós mn. 'egészséges, jóhatású'. *Hos-szu, vė-kő has-fájóús, Kūr-ta, vas-tak hasz-nállós* (egészségi szabály a murokról).

hasznos ~ mn. 'nützlich'. **Km.** *Szė-gyen a fu:tázs, de hasz-nos*: (= a gyávaság tréfás indokolása).

haszon ~ (*hasznót, haszna*) fn. 'nutzen, vorteil'. **Sz.** *Használ veszi* (= benützen, gebrauchen). *Ahogy dóú-gozik, ugy · veszi hasz:n-át. Ne-ked nē · vesszük · ma sem · mi hasz · nod? Mi haszna? (= hasztalan, hiában). Mi · hasz na adom annak a kis fingreszelőü zsidóúnak? Nē · várja a: meg esz-tendejik se: Mi · hasz na indittyák el a vonatol, ha nem ereszlenek rá senkit? Km. Niņcs · ojan kár, amibe haszon ne len:ne* (= minden rosszban van valami jó is).

haszonélvezet ~ fn. 'nutznießung' (földbirtoké).

haszontalan ~ mn. **1.** 'hasznavehetetlen, értéktelen'.

Mics· csinájjak evvel a haszontalan írásokkāl? **2.** 'semmire-kellő' (pl. kölyök). Vö. haszttalan.

haszontalanzkodás *haszontalanzkodás* (-t, -a) fn. 'rosszal-kodás, pajkosság'.

haszontalanzkodik *haszontalanzkodik* (-ok, -öl) tn. i. 'rosszalkodik, pajkoskodik' (pl. a gyerek).

haszontalanság *haszontalāság* (-ot, -a) fn. 'csekélység, apróság, hiábavalóság'. *Nem· kē mindē haszontalāságēr sīr:nī. Ēn nem· tudom so·ha, mi lesz ve:lünk, ha min·dē ha·szonta-lāságēr ijē sok pēszt kell ad:nī. Ne· tōüzd az időüt ojā ha·szontalāságok:kāl.*

haszttalan ~ hsz. 'hiában'. *Vá·tig bēkitettē vōun ű·kōd, de hasz·ttalan:*

hat ~ (-ot) szn. 'sechs. Sz. *Nīncs· ki a hat:ra* (= hiány-zik egy kereke, nincs teljes esze). *Na· ēn kī· v a g y o k v e l e a h a t : r a* (ir. = meg vagyok velē akadva, nagy bajban vagyok vele). *Ugy· megyem, mīnt hat·* (= ugyancsak megy pl. a dolog; büszkén, katonásan lépked pl. az ember). *Ugy· dōggoznak·, mīnt hat·* (= erősen v. ugyancsak dolgoznak).

1. hát ~ (-at, -a) fn. **1.** 'rücken'. **2.** 'szántőföldnek középső dombos része'. *Mōn·tam, hogy a hátára szāncsátok a jōū:det. Sz. Ak·kō lássam·, mikor a há·tam közepit:* (= bár sohase látnám). *Neki veti a hátát* (= neki támasztja, neki feszíti). *Sze·mibe di·csēri·, há·ta megget meg le·gyyalazza:* (= távollétében). *Bi·róū hátán törték:* (= mond-ják a darabos, hanyagul tört borsra, sóra). *Csak nem· hagyom, hōy fāt vāgjanak a háta:mōnn* (= nem leszek a végletekig türelmes). *A kis ō·rōksēgīnek ety·kettōüre kī mēnt a há:-t á n n* (= elpazarolta, elgazdálkodta). *Nīncs· ijē roszt puja több a jōū t h á : t á n n* (= a világon, a föld kerekéségén). *Há·tá viszi a batyu:jád, bot· a paripá:ja* (= hátán háza, kebelén kenyere. Adorján). *Szīj·jat hasítok a hátad:bull!* (fenyegető szólás). *Az Istē háta mellett* (= nagyon messze és félreeső helyen). *Meg·ēl: a jēk· hátánn is:* (= életrevaló). **Nr.** A nátha egyik orvossága az, hogy a náthás ember meg-csókolja valakinek a háta közepét. Ez esetben arra a másakra megy át a betegnek a náthája. L. bogárhátú, Csúrhát, Erdő-hát, Göbhát, Homoródhát, Kashát, Kocsorhát, Korong-hát, Krasznahát, Lázhat, Réthát, sároshátú, Szárazhát, Tiszahát.

2. hát ~, há ksz. **1.** 'tehát'. *Kī· van az ut ad:va, hács csak mēn·ni kell: De az as·szon nem· hagyod bēkit ne:ki, mig rá·nem let·, hogy jōū·, hát meg·mōnygya. Na jōū·, hát e·gyetek! Van·ē hát valami hasz:na? Jár· az ember a sár·ba, hū, hát kī·ázik a tyuk:szem. Gye·re: hát! Jōsz· hát? **2.** 'akkor'. *Na·, ha esz kī·tanállot, hát em·bēr leszēl: Mikor ē·jārat, hát e·üt a fo·jōū pārtýára. Ha a kis· fījunak valami ba·ja lesz,**

hát meg-vérlek : Az *é-nekkārba mikōr jē·jele gyülünk, hát a-tárt me:sét. Mék ha nē·vette vōun is él ser·ki, hát ve-tet vōum magának vaty két fat:tyat, oszt élt·vōuna* : **3.** mellékmondat után következő főmondat, vagy főmondat szakasz bevezető szava. *Még ez·a kasza, akil i-deadotl édesapám, hát jobb-Én·amennyi nōu-tát tuttam ré-gē, hát sok·vōut* : Ami a pá-pistáknak pi-rozs betűvel van kitével a mappába, hát *ā-ra rá-szorélt-tyák az embért, hogy megünnepej:je* (Túrterebes). **4.** 'az előző mondat v. mondatok tartalmát megerősítő feleletek bevezető szava'. *Ki·kém má hājtani a jóvszá:got. Hát ki·biz : a, hal-lod.* — *Nē, hát ē-kopott ez a vas a küszö-bönn? Hát él·biz : a.* — *A gu-bál is vi-gyűk? Hát pēr-sze!* — *Hát·bizon ne-héz a szegény embēr sōr:ja.* **5.** 'persze, természetesen, hogyne' *Pis-ta is ot·vōut? Hát!* — *Hát i-hatnék a te-hen? Hát!* *Mám meg-ihutt egy vidē:rél.* — *A csi-kóut is kihājtot-tad? Ki·hát!* — **6.** 'tovább folytatott kérdés bevezető szava'. *Nagy-apát hogy·van? Jóul, hálá Isten:nek. Hát·nagyanyád e-gēssé-ges?* — *Hát·a lú e-lég nagy·vōut?* — **7.** 'meglepetést, csodálkozást jelentő szó' a) (közlő mondatokban). *O-damegyek ; hát·lá-tom, hogy vér·bugyog a mejji:büll. Meg-nésztek, hát él·Ta-náll ety körcs-mát, oz be-megyen. Hát·ot·mulat ecs cso-móu ku-pec. Be-nyitok ; hát·az as-szony ot·jekszik a hász·közepinn : ē-nyúlva : Amint ott ül, hát·a le-vegőibe valami be-szédet hall.* — b) (kérdésekben). *Hát ha-gyod ma-gad? Na, hát jē-mosta mán·a mosat-lant? Hát nem·jössz? Mos·veszem az ölömbe eszt a pu-ját, hát má nem·ide hu-gyolt? 8.* 'no, nos, *Hát hal-lom, hoty szép·ety tempóut tettek a csép-lés:nél. Hát·csak jóul·tuggyátok az embért kunéroz:ni. 9.* 'ugyanbizony, vajjon'. *Na, hát mit·akársz? Hát·ezek vajom mit·akárná:nak? Hát·e ki·az annya picsája? L. hogyhát, nohát.*

hatalmas hatálmas mn. 'mächtig'. **Km.** Aki e-rőösebb, az·a hatálma:sabb (= az ököljog sokszor győz az igazság fölött).

hatalom ~ (-ālmat, -āлма) fn. 'macht'.

háta pecsenyéje ~ fn. **Sz.** *Leesett a háta pecsenyéje* (farzsábája van).

határ ~ (-t, -ja v. -a) fn. **1.** 'terminus, grenze'. **2.** 'a határvonalaktól körülzárt területe egy falunak, városnak'. *A ha-tár-rō siņcs annál külömb : zab. Hét·falu határja se terem annyj gabo:nát. Há-rom határt vērt el a : jég.*

határkő határkű fn. 'grenzstein'.

Határlapos Határlaposs hn. (Rozsály, Szárazberek).

határos ~ mn. 'angrenzend, nachbar'.

határoz ~ (-ok, -öl) tn. i. 'számít, fontos, tesz vmit, dönt, nyom a latban'. *Hogy e ki-csit meg·vam pēr-zsél-ve? Nem·határoz : a sem-mit : A bu-za határozsz so:kat. A·nekem*

nem határosz :, *hogy ű mit* : *mõnd*. L. meghatároz. Vö. végez.

Határszeg ~ hn. (Kishodos).

hatás ~ (-t, -a) (ritka) fn. 'wirkung'. *E mek-teszia ha:tást* (orvosságról).

hátas- vö. hátí-.

Hátaslag ~ hn. (Vámosoroszi).

hátasló *hátaslú* fn. 'lovaglásra használt ló'. Gyakoribb : *hátíló*, l. ott.

Hat-fa ~ hn. (Zajta).

hátgerezd *hádgerizd* (Szárazberek) fn. 'rückgrat'. *Meg-érzi a hádgerizdenn a fõra:dást*.

hátha ~ hsz. 'denn vielleicht'. *Nem-kén azokat a szer-számokat elad:ni, hát-ha valamék fiju rávállana az apja mestér-ségire. Prõy-báld mek* : *hát-ha használ*.

hathatós *hathatóys* (-onn) mn. 'kräftig, energisch' (szer, beszéd).

hát-hiszen *hászzen, hász* hsz. 'hiszen, doch, ja'. *Há-szen amit az õty-ház rányk szab, mik-is csak mekjizettyük* : *aszl. Mi-csináltam? Hász van-nekem dõy:gom ne-kem is* : *Hád-lám* : *má, hász nem-eszem* : *meg*.

Hathold *Hathóyd* hn. (Méhtelek).

hátí-düff ~ fn. 'hátbaütés ököllet'.

hátikas ~ fn. 'háton hordozható kas, melybe pl. a kofák a portékáikat hordják'.

hátikosár ~ fn. = hátikas.

hátí-ló *hátí-lú* fn. 'lovaglásra használt ló, hátas-ló.

hátí-tereh *hátí-tere* fn. 'háton vitt köteg' (pl. fa).

hatodikszor *hatodikszõr* hsz. 'sechstens'.

hatos ~ fn. **1.** 'sechser'. **2.** 'szárazmalomban a kő tenge-lyét, szórómalomban a vitorlát forgató fogaskerék szerkezet'. *Hátossa* (csak személyragos alakban). **II.** **Hatos** hn. (Pató-háza). Vö. szórómalom.

hátra ~ hsz. **1.** 'zurück, rückwärts'. **2.** 'félre, az árnyék-székre, baját végezni'. *Ta-nitõy úr, tes-sék hátra ereszte:ni. Naty-Feri hát-ra ment* :

hátrább *hátrébb* hsz. 'mehr zurück, weiter hinten'.

hátrafelé *hátrafele* hsz. 'rückwärts'.

hátrál *hátráll* (-om, -od ; *hátrált, -álta*) ts. i. 'gátol, késlel-tet, hátráltat'. *E-csak min-dék hát-rájja az embert a dõy-gá:ba*. L. meghátrál.

hátramaradás ~ fn. 'kár, veszteség, rövidség, hátrány'. *Ké-sõücské jöttem* : *de azér nē-võut sem-mi hát-ramaradás* :

hátramenés *hátramenés* fn. **Sz.** *Ros-szabb a hát-ramenésnél* : (= kellemetlen dolog).

hátramosztító *hátramosztító* fn. 'rest, ügyetlen cseléd v. munkás'.

hátrébb l. hátrább.

hatrétesen *hatrétesenn* hsz. 'hatszorosán, hatba türve'.

hatszál-bajusz *hatszál-bajucc* fn. 'ritkás, kevés szálból álló bajusz'.

hatszál-guba ~ fn. 'kopott, vékonyra nyútt guba'.

hátszj *hátszjij* fn. 'a hám két oldalát a ló hátán keresztül összekötő szj'. Vö. *hám*, *rajz*.

hatször *haccōr* hsz. 'sechsmal'.

hattyú *hattyu* (-t, -ja) fn. 'schwan'. **II. Hattyu** kutyanév (fehérszínűeké).

hátul *hátull* hsz. **1.** 'hinten'. — fn. **2. hátulja** *hátujja* (*hátujjom*, -od) **a)** 'hátsó része, vége'. A *kért hátujja*. A *hász hátujja*. **b)** 'fara'. A *mült-kor ugy. összedőjtölte a töb:bi, hogy még most. is huzza a hátuj:ját*. **Sz.** *Se. eleje, se. hátujja* (= formátlan, idomtalan, fölismerhetetlen, pl. tárgy; értelmetlen, ostoba, pl. beszéd).

hátulrunnen *hátūrunnen* hsz. 'von hinten'.

hátulsó *hátülső* (ff. *lekhátülső*) mn. 'das hintere'.

hátulsó-ház *hátülső-ház* fn. 'az udvar felőli, hátulsó szoba, a család rendes tartózkodási helye'. Vö. *első-ház*. L. ház.

hatvan ~ (-t, -onn) számn. 'sechzig'.

Hatvani ~ hn. (Gacsály).

1. havas ~ mn. 'hóbortos, bolondos'.

2. havas ~ (-onn) mn. 'behavazott, hótól lepett'.

havaz ~ (-ok, -öl) ts i. 'hógolyóval dobál'. L. meghavaz.

havazás ~ (-t, -a) fn. 'hógolyóval dobálás'.

havazik n. (helyette: esik a hó).

havazódás *havazódás* (-t, -a) fn. 'hógolyózás'.

havazódik *havazódik* (-ok, -öl) tn. i. 'hógolyóval dobálódik'.

havibaj *havibāi* fn. 'menstruation'. Vö. *havi-tisztulás*.

havi-tisztulás *havi-tisztulás* fn. 'menstruation'. **Nr.** Amely fára havi tisztulással mászik föl egy leány, az a fa kiszárad.

havi-vak ~ mn. 'időszaki szemgyulladásban szenvedő' (ló).

ház ~ (-at, -a) fn. **1.** 'haus'. **2.** 'lakás'. *Ē-jön dēl, mire kitakariltja a há:zat. An-nyi érkezésem siñcs :, hogy a há:zat összeszeggyem* : **3.** 'szoba'. *Vi-gyjük a má:sik házba* : **4.** 'egy szobára való, egy szobát betöltő'. *Ety ház butōr*. **5.** 'háztartás'. *Vet-tem a hász szükségire, ami kel:left. Naty házat visznek*. **6.** 'a házhoz tartozó gazdaság'. *Ā-ra legaláb ne. köüccsünk :, ami a hástül kite:lik*. **Sz.** *Szeg-gye össze kend a motjóu:ját, osz pa-kojjon in:nen to.v ább ety ház:zäl* (= menjen tovább isten hírével). *Sok. hástull él, ke-véstül bōyldogull* (mondják a házakhoz bejáró, mások kenyerén élő szegény

asszonyról). *I-gyunk, uty· sincs há:zunk ; ha lesz, meg-gyúttjuk:* (tréfás szólás ivás közben koccintáskor). *Māi· fējōr-dull a ház ; o-jan kegyetlen dallás tesznek :* (= majdnem feldől, majdnem leomlik). *Fē·fōrdittyák a házat* ezek az istentelenek, míg oda le:szek (= fölforgatják a házban a rendet). **Km.** *Nem· tuggya az embēr, mire lép ki a ház:bull* (= a véletlen baj könnyen utóléri az embert). *A jóy· fedel tartya a há:zat* (= a jól fődött ház tovább tart). *Ház· nem· templom ; em·bēr nem· anygyāl* (= házások közt megesik a szóváltás). *A· kijábál legjob:bann, akinek a há:za ég :* (mondják arról, aki legjobban tüntet fölháborodásával, hogy a gyanút magáról elhárítsa). *Nem· öröm asz, ha a szomszēt háza : ég* (= ma nekem, holnap neked). *Sok· ház ég be:lőül, nem· láccik ki:vüll* (= sok családban kívülről nem is sejtett belső ellentétek, gyűlölködések vannak). *Ahá ház, an-nyi a szo:kás* (= kinek-kinek más a felfogása, ízlése stb.) — **Nr.** A ház vályogból, a módosabbaké téglából, a legszegényebbeké paticsból készült szalma-, zsúp- vagy nádfedelű építmény. Újabban már mind gyakoribbak a zsindefedelek. A házakat az udvar hosszában építik véggel az utcára. A bejárat az udvar felől van. Innen először is a ház középpontjában levő pitvarba lépünk. Itt van a sütökemence s nyáron a konyha. Innen jobbra és balra egy-egy szobába juthatunk. Az utca felől eső szoba az *első-ház* (Szamosszegen, a Tiszaháton : *felsőház*), vagyis a tiszta szoba. Itt hál a vendég, itt vannak az eladó lány holmijai. Itt állanak a *sifon*-ban az ünneplő ruhák. A pitvaron túl az udvar felőli másik szoba a *hátszó-ház* (Szamosszegen, a Tiszaháton : *alsó-ház*). Itt él a család. Télen itt folyik a főzés is. Néha valamelyik nagyobb szobából közfallyal még egy kis oldalszobát is elkerítenek kamrafélének. Ez az *oldalház*. — Minden háznál van a falban úgynevezett *fehēr csúszó*, mely nagyon szelíd állat, nem bánt senkit. Ezt nem szabad megölni, mert ez a *ház áldása*. Minden háznál van a néphit szerint *tarka menyét* is. Azt sem szabad megölni, mert az is áldást hoz a házra. L. *első-ház, földes-ház, galamb-ház, hátszó-ház, község-háza, oldalház*.

1. haza ~ (-át, -ája) fn. 'vaterland'. **Km.** *Gyá·va népnek nincs· hazá:ja* (= gyáva nemzet nem tudja megőrizni a hazáját).

2. haza ~ hsz. 'nach hause'. **Sz.** *Ha· tele, ha:za vele !* (= 'ha tele van, vidd haza'. Adorján). *Be· haza gondóltál !* (mondják annak, aki elfingja magát).

hazaér tn. i. 'nach hause gelangen'.

hazafias hazafijas mn. 'patriotisch'.

házig hazáig hsz. 'bis nach hause'.

hazajön ~ tn. i. 'nach hause kommen'.

házajtó házajtóu fn. 'haustür'.

hazaküld *hazaküd* ts. i. 'heimschicken'.

hazamegyen ~ tn. i. 'heimgehen'.

házas ~ mn. 'nős'.

házasélet *házasélet* fn. 'nős állapot'.

házasember *házasembēr* fn. 'nős férfi'.

házásít *házásít* (-ok, -öl) l. elházásít.

házasodik ~ (-ok v. -om, -öl) tn. i. 'nősül'. Sz. *Balkézre*

házasodott (= vadházasságban él vkivel). **Km.** *Akärmiĵe vě legény, házasodik vöülegény; akärmiĵe věn asszony, férhez megyem menyasszony* (= vén legény is lehet völegény, vénasszony is menyasszony). L. megházasodik.

házasság ~ (-ol, -a) fn. 'ehe, ehestand'. **Km.** *A házasság nem köücsönj kényer*: (= nem lehet visszaadni). *A jóü házasságot hét. tél, hét. nyár választja: meg* (= hét év alatt válik el, hogy boldog-e a házasság). **Nr.** Csak az a házasság boldog, melyet a templomban kötnek.

házaviszen ~ ts. i. 'nach hause tragen'.

házbér n., l. háztaksa.

házfedél *házfedél* fn. 'hausdach'.

házfüst-nézni *házfüst-nézni* hsz. 'háztűznézésre, leány-nézőbe'.

ház-házhíja *ház-házhíja* fn. 'házpadlás'.

házhíja *házhíja, hászja* (-át, -ája) fn. 'padlás'. Sz. *Fél-hajittya* (vkinek) a csizsmáját a házhíjára (= túléli) *Mek-hóüd Bu-ga?* — *Meg. biz: a, Bu-gáné meg me-gént férhez ment: — Csak nem. tán: ! — Ne. fējjen túl:le, fē. ha. jittya a még vaty kettő ü nek a csizsmáját a háshíjára. O-jan nagy ez a csizs:ma, hogy a háshíjárull izs beleugörthatnék: (= túlságosan bõ). Hű. van anyád? — A háshíján, kör. pa vam ben:ne* (tréfás kitérõ válasz, ha nem akarja megmondani, hogy hol van, akit keresnek). *Ne. törd ugy ma:gađ, mē ma-hóünap a háshíjára a kerüll a bü:röd* (= maholnap meghalsz). L. disznóól-házhíja, ház-házhíja, kamara-házhíja, ól-házhíja, tyúkól-házhíja.

házhíja-ajtó *házhíja-ajtóü, háshíja-ajtóü* fn. 'padlásajtó'.

házhíja-lyuk *háshíjajuk* fn. 'padlásra vezetõ nyílás'.

házi ~ mn. **1.** 'háznál levõ, otthoni'. **2.** 'háznál készült, nem bolti'. *Házi cerna*. **Km.** *U-ti cifra, házi rossz* (= a rossz háziasszony az utcán kicsipi magát, de otthon rendetlen, piszkos).

házieskó *házieskóü* (-t, -ja) fn. 'kis ház, házikó'. *Apja kis házieskóüjába be-köszön ü. is* (Nagypalád).

háztaksa *háshíjaksza* fn. 'házbér'.

hazudik ~ (-ok, -öl; *hazudnék, hazudna; hazuggyak, hazuggy, hazuggyon*) ts. i. 'lügen'. Sz. *Ahányat szóüll, an.nyít hazudik: (= minden szava hazugság). Uty. hazudik:, mintha*

öl-vasná : (= hidegvérrel, cinikusan hazudik). *Uty· hazudik* :, *csakuty jüs·töl az öra a:latt* (= szemtelenül hazudik). *Vóyt·ot* :, *h o g y n e · h a z u g g y a k*, *szá·zig valóy is* : (= hogy se sokat, se keveset ne mondjak). *I·gazat nem· tuduy mon·dani*, *ha·zudni meg nem· akaruyk* (= tréfás felelet arra a kérdésre, hogy miért ül a társaság olyan szótlanul). **Km.** *Mes·szirü jötnek sza·bat hazud:ni* (= sokat járt-kelt ember v. idegen bátran hazudhatik, mert tudja, hogy állításának úgy sem járunk utána). L. le hazudik.

hazudozás ~ (-l, -a) fn. 'folytonos hazudás'.

hazudozik ~ (-ok, -öl) ts. i. 'folyton hazudik'.

hazug ~ mn. **1.** 'lügnerisch' (ember). **2.** 'nem igaz, hazudott, kitalált' (beszéd). **Sz.** *Ha·zug, mint a ci·gány* (= szégyentelen, szemtelen hazug). **Km.** *Kön·nyebb utóüll·érni a hazug embért, mint a sánta ku:tyát* (= mendacem opor·tet esse memorem).

hazugság hazukság (-ot, -a) fn. 'lüge'. **K.** *Mos· jön ki a hazukság belöül:led* (mondják, mikor a pálcával a gyerek hátára ütnek s a kabát nagyon porzik). **Sz.** *Hazukságba hágy* (= **1.** 'meghazudtol', **2.** 'nem tanuskodik vkinek igaz állítása mellett'). *Niñcs· hazukság né·küll?* (kérdik ravaszul, ha vmely állításban kételkednek. Az ügyetlen ember rendszeren megbotlik a feleletben: *Niñcs*, tehát hazugság).

hazulrunnen hazürunnen hsz. 'hazulról'.

hazunnen hazunnen hsz. 'hazulról'.

házvég házvég fn. 'a ház egyik fele, egyik oldalon levő szobája'. *Ety kis ház·végbe lakok : a si·kátörba : Van· ety kis ház·végem a túlsóy vé:genn.*

he hē isz. **1.** 'szólj! beszélj! nos!' *Mij·jēr nem montat, hē·? — Pista! — Hē! — Vágjál ety kis : fát.* **2.** 'mit mondtál? mi az? hogy mondtad?' *Be·szélt ēdesapám Karikás·säl? — Hē·? — Asz· kérdzem :, hogy be·szélt ēdesapám Karikás·säl?* (Az 1. jelentésben a hangmenet ereszkedő, a 2. jelentésben pedig emelkedő, mint az eldöntendő kérdésé).

1. hé ~ isz. '2. személyre vonatkozó bizalmas megszólítás: heus! he!' *Le·tapotod a ren:det, hé·! Csak häj·käl händ a ké:vét, hé·, nem· kēl párvá:väl! Mi· a, hé·! Fog· mek· csak, hé·! Áj·jalok mek, hé·, fi·juk!* L. még: hékám, hékás. Vö. hej.

2. hé l. hével-léhvél.

hebeg ~ (-ek, -sz) ts. i. 'stottern'.

hébe-hóba hébe-hóba hsz. 'olykor-olykor, néha-néha'.

hecsepecs hecsepeccs (-et) fn. 'a vadrózsa piros bogyója s a belőle főzött lekvár'. Vö. még: seggyakars.

hecsepecslekvár ~ fn. 'a vadrózsa piros bogyójából főzött lekvár'.

heduvál heduváll (-ok, -vász) tn. i. 'lärmáz, veszekedik' (Szamoskóród).

hegedű *hegedü (-t, -je)* fn. **1.** 'geige'. **2.** 'hosszú fonott kalács' (tr.). Vö. muzsika.

hegedül *hegedüll (-ök, -űsz)* ts. i. **1.** 'geigen, auf der geige spielen'. **2.** 'üt, vág' (tr.). *Sá-ri, ne kutyáz ;, mē szá-jō hegedüllek : ! O-jan tizenkettőüt hegedüllök a feneke:dē, hogy nyóuc-van esztendőüs korodba is megemlegeted : !* Vö. muzsikál. L. elhegedül.

hegedűs n., l. muzsikus.

hegedűszó *hegedűszóy* fn. 'hegedűhang, hegedűjáték'. **Sz.** *Drá-ga, mint a he-gedűszóy :* (t. i. a hegedűszó pénzbe kerül, de csak addig a tiéd, míg hallod).

hegy ~ *(-et, -i)* fn. **1.** 'berg'. **2.** 'spitze'. *O-jan kicsi ;, mint a tú- hegyi : Sz. Hegyē, vőülgyō lakadalom* (= dinomdánom, gondtalan mulatozás). *Tűvél hegygel össze* (= felváltva majd a tövével, majd a hegyével egymás mellé. Így rakják a kender és lenkévéket az átásba). **Nr.** Közel látszik a hegy, eső lesz. Füstöl (= ködfelhős) a hegy, eső lesz. L. fülhegy, késhegynyi, lábujjhegy.

hegyalja *hegyajja* fn. 'a hegy töve, alsó része'. **II. Hegyalja** hn. (Avasújváros, Halmi).

hegyel *hegyél (-elek, -ész)* ts. i. **1.** 'fölpócol, magas helyre tesz' (magát). *Pis-ta má jóy-előüre oda hegyellte ma:gál a sze-kēr telejire :* tn. i. **2.** 'hetykélkedik, rátartian viselkedik'. *Hoty- he-gyellt a tárka keszkenőü:be.*

hegyes *hegyess (-enn)* mn. **1.** 'gebirgig'. **2.** 'spitzig'. **3.** 'hetyke, peckes, büszke'. *A mostani hegyes jányok, Dohá-fábríkába járnak* (Nd.). *Ém- meg itt- ülök naty hegyes:senn, ahejjet, hogy lenditenék vala:mit. Fel-ültünk a sze-kēr telejire naty hegyes:senn* (= nagy peckesen, egyenes tartással). **II. Hegyes** 'tehénnev'. **Sz.** *Hegyessel köp* (= nagy ívben köp, sercent).

hegyesfa ~ fn. 'a kazalfödélnek két végébe tűzött karó, melyhez az árva-póznát kötik'.

hegyez ~ *(-ek, -él)* ts. i. 'hegyesít, hegyessé tesz' (pl. cöveket). **Sz.** *Ē-mehec : Ku-kutyimba : za-bot hegyezni* (= mehetsz a sóhivatalba, senki sem törődik veled). L. ki-, meghegyez.

hehé *hehé* isz. **1.** 'hej !' **2.** 'hohó !' Vö. hej.

hehentés *hehentés (-t, -e)* fn. 'siklás, glissando az énekben'.

hej *hé, héj* isz. 'ach, hei'. *Hé-, jóy- gaz e ! Héj-, jóy- vaty te ! Hé-, be- tuggya ! be- nagyon tuggya !* Vö. hé.

1. héj l. hej.

2. héj n., l. haj.

héja *héjja (-át)* fn. 'astur palumbarius L.' **Sz.** *Rá-csap, mint a héj-ja a csirké:re* (= mohón elragad, elkap vmit). **Nr.** Késsel nem szabad a főzőkemence karikáját a lyukra húzni, mert elviszi a héja a csirkét.

hëjamadár *hëjjamadár* fn. 'héja'.

hék ~ *isz.* 'jobbra!' (ökörterelő szó, rendszeren a csára szóval együtt.) *Hék-csá-ra, Ren-des! Csá-ra ide hék!* (Nyujtva énekelve ejtik).

hékám ~ *isz.* '2. személyre vonatkozó bizalmas, kedélyes megszólítás'. *Gye-re csak, hékám! Nem-ugy lessz: a, hé-kám!*

hékás *isz.* '2. személyre vonatkozó bizalmas megszólítás'. *Hogy-vaty, hé-kás? Fog-mek csak a zsá-kot, hé-kás!*

hektika *heptika* (-át, -ája) fn. 'tüdővész, sorvadás, tüdőbaj'. **Nr.** A hektika népi gyógyszerei: reszelt tormát kell mézzel keverve nyelegetni; frissen fejt tejet kell azon melegen iszogatni; tehénistálló gőzében kell minél többet tartózkodni; szádokfa, gyertyánfa és nyírfa gyökerét össze kell főzni, azt iszogatni s „kisarjadzik“ tőle az ember tüdeje.

hektikás *heptikás* mn. 'tüdővész'.

helyel-hellyel *hejjël-hejjël* hsz. 'helyel-közzel, emitt-amott'. *Bi-zõ, hej-jël-hejjël még a gaz- is fëvërte: Ke-rüll abba hejjël-hej-jël még üsz-kõzs buza is:*

hely *hejj* (-et, -e) fn. **1.** 'ort, raum, platz'. *Tón hejjenn állott ez a do:hány? Mäjd-ém még o-da viszem az ë:tëlt hej-jedbe: ! O-da hoszták a zsá:kot hej-jembe: 2.* 'tartó hely, vminek illõ helye'. *Nem-az ágyõ van annak a nadrágnak a hej-je. Nincs-ít sem-mi hej-jed! Pa-kojj innen! — Nincs-annak a pipának az aszta:lõ sem-mi hej-je: 3.* 'illõ alkalom'. *It nincs-hej-je a dallás:nak. Nincs-mos sem-mi hej-je az ojan ézetlem beszédek:nek. 4.* 'nyom'. *Õ-jat ütök: rát, hogy ot-marad a hej-je. Mire vis-szamentün má hüll-hej-je vóút a zsák:nak. 5.* 'vhol való szolgálat'. *Klá-ri a ta-vaji hejjire ment szóugál:ni Vam-má hej-jed? (= beszegõdtél már?) Sz. Ott a hejjenn. (1. = épen ott, ugyanott, ugyanazon a helyen). Kí-tellem a le-velet, hogy ë-viszem a pos-tára, oszt ott-a hej-jë hat-tam: Ott-a hejjë van: a most-is:, ahová tet-ted (2. = 'rögtön, azonnal, azon helyt'.) Csak eg-gyet ütöttem a feji:re, oszt ott-a hej-jem megdõglött: Vóút-ott ety kut-, oz be-lement fi-ridni, oszt ott-a hej-jem belefült: Most a hejjenn (= épen most, ebben a pillanatban). Most-a hej-jë láttam: Most-a hej-jem ment el innen egy: nyúl. — Ugy a hejjenn (= 1. 'éppen úgy'.) Én ugy-a hejjë haltam:, ahogy vóút: Ahoty ki-vitték, ugy-a hejjë hozom bé a cipõj:ket. Vi-szem én: eszt igy-a hej-jen ki-, ahogy van- (= 2. 'azonnal, rögtön'). Ahogy mek-tõjt a tyu-kom, ugy-a hejjenn ë-tërpszkedett, oz meg-dõglött. Min-dég monygya:, ém meg ugy-a hej-jenn ëjelëitem: Nem-leli hej-jët (= nyugtalan, izgatott, nem tud egy helyben maradni). It-leli hej-jët (= itt tanyázik, mindigre ide telepszik). Ez a nya-vajás kutya min-dég it leli hej-jët a kony-hába: Én-nye, ez a po-kõra való macska*

hát nem az asztalō leli hej-jét? Még a hej-jit is mekfűjűnám: Még a hej-jit is mektürűlném: (= 'a tenyeresen hordoznám, megbecsülném'. A szívesen látott vendégnek széket törölnek s úgy ültetik le). Bas-szom a lēlke hejje! (enyhe káromkodás). Km. Hi-vallā vendégnek āi-tōy mellett a hej-je (= nem bánnak vele szívesen). Cse-lédnek, ku-tyának kinn a hej-je (= a jó cseléd mindig talál künn dolgot, nem tolakodik a szobába). L. műhely, térhely, tűzhely.

helybenhagy *hēibehāgy* ts. i. **1.** 'helyesel'. **2.** 'eldönget, elpáhol' (tr.). *Ész jóul hēibehatták:*

helyből *hēibüll* hsz. 'állóhelyéből'. *Hēi-büll á-talugrik szász-tű hosszát.*

helyében *hejjēbe* mn. 'anstatt, statt'. **Km.** *Jóutēt hejjēbe jóut várj* (= jót jóval viszonznak).

helyes *hejjes* mn. **Sz.** *Hej-jes a böü-gēs, fi-jatal a mār:ha* (gúnyos helyeslés). L. himlőhelyes.

helyett *hejjet* (-em, -ed, -e; -űnk, -etek, -ek) nu. 'anstatt, statt'.

helyheztet *hēihesztet* (-ek, -él) ts. i. 'stellen, setzen'. L. elhelyeztet.

helypénz *hēipēz* fn. 'raktárpénz; olyan díj, melyet pl. csomagörzésért a vasúti raktárnak fizetnek'.

helyre *hēire, hēre* hsz. 'auf seinen platz'. **a)** *Hē-re ne!* (e szókkal terelik az ökröt, tehenet az ólba).

helyretesen *hēireteszen* ts. i. 'helyrenyomkod, helyreken, helyre igazgat' (pl. kificamodott testrészt). **Sz.** *Hēireteszi a derekát* (tr. = ellátja a baját).

helyrűnne *hēirűnne* hsz. 'helyről'. *Sok hēirűnne.*

helyrűnnet *hēirűnnet* hsz. 'helyről'.

helység *hēiség* fn. 'hely'. *Ez a falu be szép hēiség, Benne lakni gyönyörűség* (Nd.).

helyt *hēit* hsz. 'helyen, helyben'. *Ke-rüll osztán a két: hēit. Hēit vaggunx:!* L. helyt-helyt, helyütt.

helytelen *hēitelen* mn. 'rossz magaviseletű, pajkos, illetlen' (pl. gyermek).

helytelenkedik *hēitelenkedik* (-ek, -él) tn. i. 'illetlenkedik, pajzánkodik, rosszalkodik'.

helytelenség *hēitelēség* (-et, -e) fn. 'illetlenkedés, pajzanság'.

helyt-helyt *hēit-hēit* hsz. 'hellyel-közzel, itt-ott'. *A főüt-hátá hēit-hēit meg-dült e kicsit a bu:za.*

helyütt *hejjütt, hejjett* hsz. 'helyen'. *Két hejjütt. Na-gyō jóu hejjet járnak:*

helyzet *hēizet* (-et, -e) fn. 'állás, foglalkozás, hivatal'. *Hēizetet is kap.* (Lázári).

hemzseg ~ tn. i. **1.** 'nyüzsög'. **2.** 'zsibong, zsong'. *Ot-vancogot, hem-zsegett a sog zsidóu a filem:be.*

hemzsegés *hemzsegés* (-t, -e) fn. **1.** 'nyüzsgés'. **2.** 'zsibongás, zsbaj'.

henceg ~ (-ek, -él v. -sz) tn. i. 'hetvenkedik'.

Hencida ~ tn., mesebeli helynév. **Sz.** *Hen-cidárúl Bon-cidájik főjt a sárگا: lé* (mesében használt szólás = 'hétországba szülő lakomát csaptak').

hencesereg *hencesereg* (-érgék, -reksz; -érgünk, -rektek, -regnek; -rektem, -érgett) tn. i. 'hentereg, fektében ide-oda forog'.

henderbucka *hendərbucka* fn. 'bukfenc, fejen keresztül buckázás'. *Hendərbuckát vét.*

henderbuckázik *hendərbuckázik* (-ok, -öl) tn. i. 'bukfencezik'.

henderedik l. henteredik.

henterget l. meghenterget.

hentergőzik l. hentergőzik.

henger *hengēr* (-t, -je) fn. 'walze'. (rögtördelő eszköz). Fajai: **1.** *sima hengēr* (= síma felületű); **2.** *tövisses hengēr* (= melynek felülete erős vasfogakkal van kiverve).

hengerbucka l. henderbucka.

hengerrel *hengērēl* (-elek, -ész) ts. i. 'walzen' (szántóföldet). L. meghengerel.

hengerít n., l. hömbörít.

hengszál *hengszál* fn. 'a csűrszarufa hegyéről aláfüggő gerenda, mely a csűr mestergerendáját felülről tartja'.

henteredik *henderedik* (-ek, -él) tn. i. 'gördül, gurul, hemperedik'. **Sz.** *Ugy a főüthöz váglak: , hoty ha-tot henderedēl*: Vö. hömbörödik.

henterget l. meghenterget. Vö. hömbörget.

hentergőzik *hendērgőüzik* (-ök, -öl) tn. i. 'hentereg, fetreng'. L. behentergőzik. Vö. hömbörgőzik.

hentes ~ (-t) fn. 'fleischhauer'.

hepeiáskodik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'bakafántoskodik, kötekedik'.

heppen ~ (-ek, -ész) tn. i. 'toppan, libben, váratlanul ott terem'. *Be jóy, hogy ide heppentēl!*

heppent l. kiheppent.

heptika l. hektika.

herbathea *hērbatē* (-tejet) fn. '(gyógy) thea' (bodzavirágból, hársfavirágból stb.).

herce-hurea *hērce-hūrea* fn. 'vesződés, bajlódás'.

herce-hureál *hērce-hūrcáll* ts. i. 'ide-oda hurcol'.

herdál *hērdáll* (-ok, -sz) ts. i. 'pazarol, fecsérel, szór, költ' (vagyont). *Mi közü hozzá? A ma-gamēt hērdállom, ha hērdállom*. L. elherdál.

here ~ (-ét, -éje) fn. **1.** 'drohne'. **2.** 'henye, dologtalan, másokon élősködő ember'.

herél *herēll* (-ek, -sz) ts. i. **1.** 'heréjétől, nemzőképességé-

tól megfoszt' (emlöst, de madarat is). *Csikóqt heréll. Kokast heréll. 2. 'leveleit időnkint letépi' (hogy nagyobbra nőjjon). Zellért heréll. L. kiherél, megherél.*

herélő heréllőü (-t) fn. 'házi állatok herélésével foglalkozó ember'.

herélt ~ fn. 'herélt ló'.

1. hergel hērgēl (-elek, -ész) ts. i. 'rajta henteregve össze-gyürköl' (pl. ágyat). L. le-, összehergel.

2. hergel hērgēl (-elek, -ész) ts. i. 'ingerel, bosszant' (pl. kutyát).

hering hering (-et) fn. 'hering'. **Sz.** *O-jā savanyóü : , mint a hering :*

hērmán hērmán fn. (jelentése ismeretlen). *Hērmán, fodōrmán, A nagy őüsz boszōrkány* stb. (gyermekvers).

hermónika, -ázik l. hármónika, -ázik.

hernyó hīrnyóü (-t, -ja) fn. 'raupe'.

herreg hēreg (hēregelt) tn. i. 1. 'herr hangot ad' (a kutya, mikor ingerlik). **2.** 'hörög' (ember). Vö. rög.

herseg hēseg (-ett) tn. i. 'hers hangot ad' (pl. az alma, mikor rágják v. a fogak alá került homokszem).

hersegős hēsegőüš mn. 'rágás közben hers hangot adó' (mint a fog alá került homokszem). *Kü-vágás utānn őürtēk eszt a liz:tet, hē-segőüš lessz a kēnye:re.*

hertyeg hērtweg (-ek, -ēl, v. -ksz) tn. i. 'krákog'. Vö. hártvog.

hervad hērvad, hīrvad (Tiszahát) (-ok, -öl) tn. i. 'welken, verwelken'. L. elhervad.

hervaszt l. elhervaszt.

hess hēss (tb. hēssetek) isz. 'szárnyas állatot kergető szó' (tyúkot, libát, legyet stb.). **Sz.** *Hēs, légy, ne száí rá !* (mondják gúnyosan a kényeskedőre).

1. hét ~ (hetet, hetenn) számn. 1. 'sieben'. **2.** 'római VII-es számmal jelölt kártyalap'. *Mak hét. Sz. Ugy megbántam : , mint amēk kutyā he-tet fijadzik : (= nagyon megbántam). Vi-gyáz : , mē héd-bāi lessz : ! (= nagy baj lesz). He-tē vannak : , mint a go-noszok : (mondják a hétből álló csoportra). Km. A jóü házasságot hét-tél, hét-nyār választya : meg (= hét év dönti el, hogy boldog-e a házasság). Nr. Ha karácsonyig hét darab fonalat fon a leány, a farsangon férjhez viszik. A hét babonás szerepéről l. a megver alatt.*

2. hét ~ (hetet, heti v. hete) fn. 'woche'. **Sz.** *Se-heti, se-hava : (= kevés ideje, rövid idő óta). Mēk se-heti, se-hava, hogy beál:lott.*

hētheli hēdbēli mn. '1907-beli, akkor rukkolt be'. *Hēdbēli örek csont (= 1907-es öreg katona). (Kaszárnyai kif.)*

hetedhét hetethét mn. **Sz.** *Hetethét őrszág ellen* (mesében használt szólás = 'messze földre').

hetedik ~ (-et, -e) szn. **1.** 'siebente'. — fn. **2.** *hetedike* 'a hónap hetedik napja'. **Sz.** *A kőy-dus mán a he-tedik faluba jár* (= későn van már, ideje már fölkelni).

hetedikszer *hetedikszēr* hsz. 'hetedszer'.

hetes ~ (-t) **1.** mn. 'egy hétig tartó; heti idős'. *Hetes esőü. Kéthetes csírke*. — **2.** fn. 'hetet jelentő számjegy'. **3.** 'római VII-es számmal jelölt kártyalap'. *Piros hetes*.

hétfő *hétfü* (-t, -nn) fn. 'montag'. **Nr.** Körmöt vágni hétfői napon kell, mert ez esetben elkerüli az ember a fogfájást.

heti ~, *héli* mn. **1.** 'wöchentlich'. *A mult héli esőü.* **2.** 'hetenkinti'. *Mért nem mégy, mért nem mégy a héli vásárba?* (Gyermekvers.)

hétköznap ~ fn. **1.** 'wochentag'. — hsz. **2.** 'wochentags, am wochentag'. *Ne sirassō hétköznap, csak vasárnap* (Nd.).

hétköznap ~ mn. 'hétköznap járatos' (pl. ének).

hétköznapló *hétköznapló* mn. 'hétköznap viselt, viselő, dolgozó'. *Hétköznapló ruha*. Vö. vasárnapló.

hét számra ~ hsz. 'heteken át, hetekig'.

hétszer *héccēr* hsz. 'siebenmal'. **Sz.** *Héc-cer a nyavaja!* (káromkodás = hétszer törje ki a nyavaja.)

hétszer *héccerte* hsz. 'hétszer annyira'. *Héc-certe nyomorékabb* :

hét szűk esztendő *hét szűk esztendőü* fn. **Sz.** *O-jā fősvém ; mint a hét szűk esztendőü* : (= igen fősvény).

hetven ~ (-t) számn. 'siebzig'.

hetvenedik ~ számn. 'siebzigste'.

hetvenhetedik *hetvēhetedik* szn. 'siebenundsiebzigste'.

K. *Le-pocskondijásza : még a het-vēhetedik nagyapját is* : (= legyalázta minden rokonságát).

hetvenkedik *hetvenkedik* (-em v. -ek, -él) tn. i. **1.** 'henceg, dicsekszik'. **2.** 'életének hetvenedik évében jár'. *Mán én is hetvenkedem* : (tr.)

hetyeg ~ (-ek, -ksz) tn. i. 'pityeg, pityereg' (hangutánzó szó).

heveder *hevedēr* (-t, -je) fm. **1.** 'gurt, bauchgurt, sattelgurt'. **2.** 'az ajtó deszkáit összetartó, keresztben ráerősített deszkapánt'. **3.** 'az ajtósaroknak az ajtóra szegezett pántja'. L. ajtó, rajz.

hével-léhvél *hévél-lévél* hsz. 'nagy sietve, lélekszakadva, nekibuzdulva'. *Sza-lat naty hévél-lé:vél, hát-ha utóüllénné még az ap:ját. Ne-kifoktak naty hévél-lévél, oszt az-utá fél-behatták*.

hever *hevēr* (-erek, -ērsz) tn. i. 'tétlenül, munka nélkül van' (ember, jószág), 'használatlanul áll' (pl. föld).

heveredik ~ (-ek, -él) l. leheveredik.

heverészik *heverészik* (-ek, -él) tn. i. 'tétlenül fekszik'.

heverő *heverőü* mn. 'használatban nem levő, fölös'. *Niņcs ety heverőü kaszá-tok?*

heverőben *heverőjübe* hsz. 'használatlanul, fölöslegben'.
Niņcs· ety sallóutok heverőjü-be?

hevertet *hevértet* (-ek, -él) ts. i. 'pihentet (jóságot), munkálatlanul hagy (földet)'.

hevesvérű *hevesvérű* mn. **1.** 'hideget jól tűró, nem fázékony'. **2.** 'lobbanékony, indulatos'.

hevül *hevüll* (-ök, -sz) tn. i. 'melege van'. *Ti· tán na-gyō he-vülltök?*

hézag *hizak* (-ot, -ja) fn. 'egymás mellett levő tárgyak közötti üreg, köz, rés'.

1. *hí híj* (*hijok, híjsz, hijunjk; híjtam, híjt; híjnék; hijjak, hijjál*) ts. i. **1.** 'rufen'. **2.** 'nennen, heissen'. **3.** 'auspielen' (kártját). *Mos te· híjsz? Mit· híjtál? Zōjūd· āl·sōut?* — **Sz.** *Ész nem· hijják sem·minek:* (= ez nem ér semmit). L. be-, el-, elő-, ki-, le-, meghí.

2. *hí* l. *híja*.

hiában *hijába* hsz. **1.** 'hasztalan, ok nélkül'. *Hi·jába beszész an:nak, meny-gyen: az a ma-ga bo-lont feje után: Nem· hijába mongygák, hogy aki siked, bolond is: a, mer ugy· is van: a.* **2.** 'mindamellett, hogy...'. 'dacára annak, hogy...'. 'noha, ámbár'. *Hull· a szem· is:; hi·jába: zōjūd* (t. i. a búza). *Ma-ga töb· gombát lél:; hi·jába a fa tövénn: áll.* **Sz.** *Az az egy· rozz tehene vóut, aszt· is ēvette az Is:ten.* — *H á t · h i · j á b a : !* (= fájdalmas belenyugvást kifejező felelet).

hiányosság *hijánosság* (-ot, -a) fn. 'szükség, fogyatkozás, vmiben való hiány'. *Niņcs· valami hijánosság·god? Én· is ot vóutam:; hogy ne· legyē sem·mi hi·jánosság.*

hiba ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'fehler'. *Sok· hiba van az ĩrkád:ba.*

2. 'hibázás, véték'. *Ot· tette meg a hi:bát, mikor a jánt· ēvette.*
3. 'fogyatkozás, hibásodás, romlás'. *Niņcs· ennek a dinnyé:nek sem·mi hi·bája a vilá:gonn.* **Sz.** *Mi· a hi:ba János:ba?* (tr. = hát mi a baj?) *Örek hiba* (= súlyos hiba, nagy vétség). **Km.** *Ki·csi hiba nem· nagy bāi:* (= csekélységért nem kell nagy hűhót csinálni). *Niņ·csen embēr hiba né:küll* (= a leg-tökéletesebb embernek is van valami gyarlósága).

hibádzik l. *meghibádzik*.

hibás ~ mn. **1.** 'schuldig'. *Hogy a tél·ket elatták, ab·ba is a felesége vóut a hi:bás.* **2.** 'romlott, nem egészséges'. *Vi-gyázz ár'a kōrtē:re, mē hi·bás a fél óyda:la.*

hibázik ~ (-ok, -öl; -nék, -nál, -na; -zak, -z, -zon) ts. i. **1.** 'hibát követ el'. *Mit· hibázott a kis fiju? Mán engedēlmet kérek, ha valamit hibásztam. Av·vā hibásztam:; hogy ak·kor oda nem attam őt forin:tér.* tn. i. **2.** 'hiányzik'. *A rē·tojának két· foga is hibázik: Mikōr meg·ōlvastam, hi·bázod belōjulle hār·mīnc krājcār.* **Sz.** *Vi·gyázz, ne· hibázz!* (= légy gondos). **Vö.** *meghibádzik.* L. *elhibáz.*

hibáztat *hibásztat* (-ok, -öl) ts. i. 'hibásnak mond, okol'.

hibóka *hibóuka* (-át) fn. 'hig sár, latyak' (Szamosszeg).
hid *hid* (-at, *higgya*) fn. 'brücke'. Sz. *O-jā sűrű ez a vászon, mint a hid.* (= kitűnő vászon). *Tes-sék adni ety krāj-cárt.* — *Māit.*, *ha le-lek a ju-kas hidonn* (= elutasító válasz, ha a gyerek pénzét kér).

hidas ~ (-t) fn. 'komp, dereglye'.

hideg ~ (-enn) mn. 1. 'kalt'. — fn. 2. 'kälte, frost'.

3. 'láz, hideglelés, hidegborzongás'. *Es-tére érzem: é, hogy éngem bőr-zogat a hi:deg. Esz-tendejik csag bőrt illam:; oszt at-tü hagyott el a hi:deg.* Sz. *É-kezd jāj-gatni, hogy ű-tet na-gyō leli a hi:deg* (= gyötri a láz). *Fogja a hideg* (Mezőgecse = leli a hideg). *Mōny-gya a kis: já, hogy a nagy-apját na-gyō rázza a hi:deg* (= borzogatja a láz). — *Jár-ja még a hideg a vñ as-szont?* (= tart még a hideglelése?) *Mikor a hang-ját hallom, má v-é-g i k fut a hátamon a hi:deg* (= borzadok, irtózat fog el). *Ki-hánta a hideg a szá-ját* (= láz miatt felömlés van az ajkán). *Faluvégē van egy naty ház, Éngem azér a hideg ráz* (Nd. = forró vágy emészt). *Hi-deg időü lágý embér:nek!* (mondják tr., ha nagy hideg van; értsd hozzá: de aki legény, az nem fázik). *Hideg, mint a jég* (pl. valami testrészt). *Rak-jatok annak a fiju:nak jóu-tüzel:; mer ot meg-veszi az Istē hide:ge* (= megfagy). Nr. Ha téli időben erősen rohog a tűz a kemenében, annak a jele, hogy nagy hideg lesz. Ha téli éjszakán „meresztik a szemöket a csillagok” (= tisztán, fényesen ragyognak), erős hideget jelent. Ha télen a szobában ugrándozik a macska, hideg következik. L. forróhideg, tolvajhideg.

Hidegjárda ~ fn. 'a kegyesrendiek *Hildegarde* nevű szatmári kolostorának népetimológias elnevezése'.

Hidegkátyó *Hidekkátyóu* hn. (Sár).

hideglelés *hideglelés* fn. 'fieber'.

hideglelős *hideglelőis* mn. 1. 'fieberkrank, fieberhaft'.

2. 'hideglelést okozó' (pl. szilva).

hidegrázás ~ fn. 'fieberfrost'.

hidegvágó *hidegvágóu* fn. 'vésőforma erős acélszerszám, mellyel a kovács a tüzes vasat kettévágja'.

hidegvizes ruha ~ fn. 'hidegvizes borogatás'. Sz. *A tes-vér is ojam:; mint a hi-degvizes ruha:* (= gyöngé orvosság, gyöngé segítség).

hidláb *hidláb* fn. 'hid-oszlop, hidat tartó cölöp'.

Hidláb-szeg *Hidláp-szeg* hn. (Kömörő).

hidlás *hidlás* (-t, -a) fn. 'istállónak, ólnak alul üreges deszkapadlózata'. *Kis pēi lovam rugja-vágja a hidlást* (Nd.).

Hidvég *Hidvég* hn. (Kisbábony).

hig *hig* (-onn) mn. 'flüssig, fliessend, dünn, weich' (pl. sár, tojás).

hígály *higái* mn. **1.** 'híg, tartalmatlan, lefölezött, zsiradékaltan' (tej). **2.** 'ritkás, vékony szövésű, lenge' (pl. szövet). Vö. *vigály*.

hígít l. felhígít.

hígul l. meghígul.

hihet ~ (-ek, -él) ts. i. 'er kann glauben'. *Na, maga hi-het neki-jek.*

hibó l. hűhó.

híja *hijja* (vminek) fn. 'mangel'. *Még a dél-be ety· hijja se vóul a csirké:nek. Mék sok· hijja van a litēr:nek. Szász-forintot fizettem neki három hij:jánn. Sz. K i · c s i h i j j a, hogy le nem es:tem (= majd leestem, szinte leestem). Eg-gyik ti-zenkilenc, a má-sik ety· hijjá husz (= mind a kettő egyforma, egyik se ér többet a másiknál).*

híjadék *hijjadék* (-ol, -a) fn. 'rés, üresség'.

Hili ~ gúnynév (Óvári).

hilli-hulli ~ mn. 'ritkás, csellengő' (pl. búza).

hilmi-holmi *himmi-hummi* mn. 'inci-finci, apró-cseprő, alacsonyrendű, közönséges'. *Ém· még ijē him-mi-hummi ap-róu emberektől nem· ijedek: meg. Nem· állok szóuba mindēféle himmi-hummi embere:kél.*

hímes *himes* mn. 'színesre (pirosra, zöldre, kékre, sárgára, tarkára) festett' (tojás). *Himes tojás (= húsvéti, festett tojás). Sz. Uty· kē vele bán:ni, mint a hi-mes tojással: (= ki-méletesen, tapintatosan). Nr.* A hímes tojást különböző színű anilin festékekkel meg berzsennel szokták festeni. Szokták a tojást vöröshagyma héjában is főzni, hogy vöröses színt, továbbá zöld búzában, hogy zöld színt kapjon.

hímez *himez* (-ek, -él; *himezd*) ts. i. 'színesre fest' (húsvéti tojást). Vö. *hímzel*.

himlő *himlőü* (-t, -je) fn. 'pocken, blattern'.

himlőhelyes *himlőühejjes* mn. 'blatternarbig'.

himlős *himlőüs* (-önn) mn. 'blatterig'.

himmi-hummi l. hilmi-holmi.

hímzel *himzél* (-elek, -ész) ts. 'hímez' (ruhát) (Riese).

hinc-háne ~ mn. **1.** 'közönséges, jelentéktelen, kisvagyonú'. **2.** 'megbízhatatlan, akinek a szavára nem építhetni'. *Nem· oja hinc-hánc ember: a.*

hinodál *hinodáll* (-ok, -sz) tn. i. 'hímez-hámoz, ötölhatol, köntörfalaz'. *Ak-kō se mōnta, mit a:kār, csak hi-nodáll idébb-o:dább.*

hint ~ (-ek, -essz; -elt; -ene; *hiñcsen*) ts. i. 'szór' (pl. szalmát, port, cukrot). L. be-, elhint.

hinta ~ Csak e gyermekmondókában: *Hin-ta, ba-linta, Szē-pē szóull a pa-csirta* (= akkor mondogatják, mikor a gyermeket hintáztatják). Vö. *hirinta, hirintázik*.

hinteget ~ (-ek, -él) ts. i. 'szórogat' (pl. cukrot).

hipp-hopp *hip-hopp* isz. 'ugrálást kísérő felkiáltás'.
Hip-hopp! Ot' legyek, ahun a-karok! (mesében fordul elő).

hír ~ (-l, *hire*) fn. 'gerücht, kunde, nachricht'. **Sz.** *Hóut híret köüttették* (= azt a hírt terjesztették, hogy meghalt). *Hire futamodik* (= híre terjed). *Hírit se hallotta* (= azt se tudja, mi fán terem, nem ismeri). *Se hire, se hangja v. se hire, se hamma* (= eltűnt, oda van, nem tudni, hová lett). *Az é· hirem, tuttom nélkül sem-mit oda ne aggy a hász:tull* (= az én tudomásom, megkérdezésem, akaratom nélkül). **Km.** *A rosz· hír szár-nyő jár* : (= a rossz hír hamar elterjed). **Nr.** Ha valakinek életében holt híret költik, az sokáig él. L. közhir.

hirdet l. kihirdet.

híre-hamva *hire-hamma* fn. 'hírmondója, írmagja, nyoma'.
Nem látni: it hi-re-hammát se a gombá:nak.

híre-hangja *hire-hangja* fn. 'híre-hamva, írmagja, nyoma'.
Hi-re-hangja se vóut ot már a villá:nak.

hírel *hírel* (-elek, -ész) ts. i. 'híresztel'. *Aszt· is hirelik* ;
hogy valami pész· is éllopot vóun : L. elhírel.

híres *híres* mn. 'berühmt, bekannt'.

híresztel *híresztel* (-elek, -ész) ts. i. 'verkünden, aussprechen'.

hírinta ~ (-át, -ája) fn. 'hinta' (függő).

hírintázik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'hintázik'.

hírintó *hírintó* (-l, -ja) fn. 'függőhinta'. (Egriben ez a név gyakoribb, mint a *hírinta*.)

hírintózik *hírintózik* (-ok, -öl) tn. i. 'függőhintán hintázik'. **K.** 'ing, fityeg, lóg'. *A-kazd a sarogjába aszt a lán:cot, ne hírintóúzzon: ott.*

Hirip l. Gólyáshirip.

hírmondani *hírmondani* hsz. 'mutatóba, hírmondónak'.
Nem tanálltam éη gom:bát mék hí·mondani se:

hírmondó *hírmondó* fn. 'írmag'. *Nem maratt azō szī:va mék hí·mondóúnak se:*

hírnő l. hernyó.

hírtelen ~ mn. 1. 'lobbanékony, indulatos'. *Az a ba:ja, hogy ety ki-csít hí·telen embēr* : — hsz. 2. 'hirtelenül, váratlanul, gyorsan'. *A ka-lácsot hí·telen kapta a: tüz. Ne kabd el oĵā hí·te:ten.* **Sz.** *Ety ki-csít hí·te:ten keze van* : (= hamar odaüt).

hirtelenében *hirtelennyēbe* hsz. 'hamarjában'.

hirtelenkezű *hirtelenkezű* mn. 'hamar ütő természetű'.

hirtelenszőke *hirtelēszōjke* mn. 'erősen szőke, vöröses szőke'.

hírvad (Mezőgecse, Tiszahát) l. hervad.

1. **hisz**, **hiszen** ~, 'sz. hsz. 'doch, ja'. *Ho·va mēgy oda?*
hisz niη·csennek azok ot:hunn. 'Sz ēpp· az a: bāĵ! **Sz.** Má-

hisz igazán! (= az már igaz!) *Na hiszen! téged*
é-küthettelek a vásá:ra (= 'no! nohát!' félig megbotrán-

kozva, félig gúnyosan). *É le-ütöm azt a dök ku:tyát.* — *De hiszen!* csak asz próbáld: meg! (= fenyegető értelmű felkiáltás). L. hát-hiszen.

2. hisz hiszen (hiszek, -él; hittem, -él; hinnék, -él; higgyek, higgy v. higgyél) ts. i. **1.** 'glauben, trauen'. *Ma-ga még az ap-jának se hi-szen? Ne-higy né:ki!* **2.** 'tart, vél, gondol'. *So-kat hiszem magá:rull* (= sokat tart maga felől). **Sz.** *Hig-gyed, bolond, ég a Túr* (mondják a hiszékeny, ostoba embernek). *Ak-kör hiszem:*, *ha lá-tom* (= pusztá állításra, ígéretre nem hiszem). *Hi-szem is, nem is* (= kételkedem benne). **Km.** *Az as-szonnak csak ak-kő lehet hin:ni, mikő li-ba gypel a sír-jánn* (= mindig csalfa, míg él). L. el-, meghiszen.

hiszem ~ fn. **Sz.** *Ha-nem hiszi, új-jő fel a hi-szem lovára* (= ha nem hiszi, nem törődöm vele).

hit ~, **hüt** (-et, -i) fn. **1.** 'eskü'. *Bu-gáné hüt-tel állította, hogy ű vitte: él. Én nem szoktam a hütemmel jácca:ni. a)* 'házassági eskü'. *Jőj-jenek el a hit-nek mek-hallására* (vőfélyi hivogató). *A hit-nek mek-hálgatására... mek-hijja és élvárja mint jőu-akaróuját* (lakodalmi hivogatóból). *Kis anygyalom, ha mássál mégy a hütre, Buriccsom bé a fekele gyász tüze* (Nd.).

hiteget ~ (-ek, -él) ts. i. 'hamis ígéretekkel biztat'.

hitel *hitél* (-t, -ele) fn. 'kredit'.

hitelbe *hitélbe* hsz. 'auf kredit'.

hitet l. elhitet.

hitetlen ~, **hütellen** **1.** hsz. 'házassági eskü nélkül, vad-házasságban'. *Hü-tellen él a feleségi:vél.* **2.** mn. 'kételkedő, nem hívó'. **Sz.** *Hitetlen Tamás* (= kételkedő ember).

hívány ~ mn. 'sovány' (Ombod).

hív l. hí.

hivat ~ (-ok, -öl) ts. i. 'rufen lassen'.

hivatal *hivatál* (-t, -ala) fn. **1.** 'hívás' (elavult). *Jőjj el, Uram, jőjj el ety hivatalunokra* (karácsonyi köszöntőversből). **2.** 'állás, foglalkozás'.

hivatalos ~ mn. 'meghívott'. *Ű nē vóut hivatalos a lakadalom:ba. Hivatalos vagyok oda én is* (Nd.).

hivatlan ~ mn. 'meg nem hívott'. **Km.** *Hi-vatlā vendégnek aī-tóu meggett a hej:je* (= a tolakodónak megvető bánásmód a jutalma).

hivóeskál *hivóúcskáll* (-ok, -sz) ts. i. 'gyakran hí, hivogató'. *So-se hi-vóúcskáll; lá-tot, hogy nem: jön.*

hivogat ~ (-ok, -öl) ts. i. 'lakodalomra invitál' (szóval).

hivogató *hivogatóu* (-t, -ja) fn. **1.** 'lakodalomra hivogató vőfély'. *It-jártak a hivoga:tóuk.* (Rendesen ketten.) **2.** 'lakodalmi meghívó (vers v. próza)'.

hivó *hivőü* (-t) fn. 'nazarénus'.

hizak l. hézag.

hízás *hízás* (-t, -a) fn. 'kövéredés'. Sz. *Hízásnak indul* (= hízni kezd).

hízeleg, **hízelkedik** n., l. színeskedik, színes-mázos.

hízik *hízik* (-ok, v. -om, -öl) tn. i. 'kövéredik'. Sz. *Csontra hízik* (= soványodik). Km. *Nem tuggya az embér, mitül hi:zik*. L. bele-, el-, meghízik, kihíz.

hízal *hízál* (-alok, -ász) ts. i. 'mästen, fett machen'. L. meghízal.

hízó *hízóu* (-t, -ja) fn. 'hízalásra fogott sertés'.

hm *hm* (emelkedő hangmenettel) csodálkozást kifejező indulatszó. *Eszt a kőr-tét mind· a zivār vërte : le.* — (Felelet :) *Hm ! Sz. Ki-csi, de hm !* (= kicsi, de sokat ér).

1. hó *hóu* isz. ökörcsendesítő és megállító szó. Nr. Ide vonatkozik ez a szójátékon alapuló találós kérdés: *Mikör vā lektöp hóu?* Felelet: Nyáron, mert akkor kiáltják legtöbbször az ökörnek, hogy: *hóu !*

2. hó *hóu* (*havat, hava*) fn. 'schnee'. Sz. *Esik a hóu* (= havazik). *O-jā fejjēr, mīnt a hóu.* (pl. kenyér). *Ki-marat :*, *mīnt a ku-tyaszar a hóu:bull* (kárörvendő ért. = 'hoppon maradt'). Nr. Ha télen sok hó esik, sok búzát és jó szénatermést remélhet a gazda. L. gólyamosó hó, márciusi hó.

3. [hó] — *hava* fn. [**1.** 'monat'. Vö. Sz.] **2.** 'szeszélye, hóbortja, bolondsága vkinek'. *Nēha o-jā hava jō, hogy ē-kez da-nōlni.* Sz. *Fē-jōlt a ha:va* (= rájött a bolondja). *Se- heti, se- hava* (= rövid ideje). Vö. 1. havas.

hóbolygós *hóu-bōigóus* mn. 'hóbortos, bolondos'. *Fe-ne aszt a hóu-bōigóus fejedel !*

hóbolyog *hóu-bōjog* (-ōigok, -ojoksz ; -ōigott) tn. i. 'bolondozik, bolondoskodik'.

hocci, **hoccide** l. hozd-szi, hozdszi-ide.

hodály *hodáj* (-t, -ja) fn. 'akol, juhakol, juhistálló'.

Hodos ~ (-onn) fn. **1.** 'pataknév'. **2.** 'falunév'. *Kis-hodos, Natyhodos.*

Hodoshát ~ hn. (Szárzberek).

Hodosrekettye ~ hn. (Szárzberek).

Hófehérke *Hóu-fejjērke* tn. 'mesebeli hősnő neve'.

hófuvás *hóu-fuvás* fn. 'széltől összefútt hóhalmaz, hórakás'. *Naty hóu-fuvás van az árogbá* (Nd.).

hogy ~ hsz. **1.** 'wie? auf welche weise?' *Hogy- jöttél? Gya-log vaty szeke-remn? a) Jól- ereszt a bu:za* — *Mék-hogy.* (= egyik így, másik úgy). **2.** 'miért?' *Hát- e hogy- maratt it kaszállatlan? Hogy- nem montad nagyapátoknak a tinóu sōrját? 3.* 'mily áron? mily drágán?' *Hogy- vetted eszt a tinóut? Hogy- mērik a husnak kiláját? Hogy- aggya a káposztát? a) Hogy- ez a pár bakkançs?* (= mi áru? milyen drága?) ksz. **4.** 'dass'. *Mék sze-rencse :*, *hogy a fe-jemre nem esett :*

Sog. bóuldok ka-rácsonyi ünnepeket kívánom, hogy éjje:nek. Már két hete, vagyis három, hogy a bőítárom nem látom (Nd.). Uty. tud : mek, hogy ē-töröm a lá:bot, ha még eccer ide: jössz. Aszt. a nóutát fűiták :, hogy „Be. harakszom ar' a szóura.“

a) célhatározó. Vi-gyázatok :, hogy be-le ne hāicsatok valami hālvám:ba. **b)** elliptikus mondatban. **a)** Na., hogy ű nem. jön ide tōb:bet (az bizonyos). Na., hogy e so-se a tījétek : **β)** O-dajutok :, hogy mij-jēr sir a kis : jány. O-dajon a kis fi:ju, hogy vág-jak ē kis fāt. De a le-gēny ot-hatta a : jánt, hogy neki nem. kell ijē rest : jány. **5.** 'mert.' Nem. ásztatom meg a csizs:mám a-zēr :, hogy ōs-szeszárad : Ū a-zēr tud o-jā sok nóu:tāt, hogy né-kē vóút-eggy ojan köny-vem, oszt ēl-lopta : A-zēr szeretném :, hogy bisz-tosab vóun : ugy. **6.** 'mikor'. Itt. alutt : a ta-jiga mellett :, hogy jōl:tem. A más-nap, hoty Szak-mára jártam, az ōr-szágutō szem-bejō velem ety sze-kēr. **7.** 'so dass' (következményes mondat). Ugy. a főülhō váglak :, hoty ha-tot henderedēl : A-dot neki egy o-jany gyūrūt, hoty ha az uj-jába dukta, hát ű-tel nem látta seņ-ki (Kömörő). A-dot neki ety kō-penyéget, hoty ha ma-gára vette, sem-miféle jegy-vēr nem ártot ne:ki (Uo.) **a)** elliptikus használatban (a hogy mellől hiányzik a hozzátartozó mondat). Kōt. az ojan kēvé:ket, hogy ! O-jan dōugoszhatnék ez a : já, hōgy. ! O-jan arāszdōürü lū led belōül:le, hogy ! Ugy. issza., hoty hōgy. ! Na., kō-pōtt egy o-jat, hogy na-gyot. Ugy. ē vagyok járad:va, hogy, osztán azēr mēk-se jönnek hazafe:le. **8.** pleonasztikus használatban szerkezetvegyülēs és analógia útján. **a)** relativ mondatokban. Van. o-jan, akinek hogy át-lúvik az ōuda:lát, mēk-se hāl : meg. Jōy. annak az asszonnak, akinek hogy ura : van, de nekem min-dent magamnak kēl végez:ni. Vóút. a : kōszt sok. ojan :, aki hogy be-állot vóun cseléd:nek. Még ā-ra sēr kentek mos má má:sof, akik hogy iszkorál:nak, hogy ne. igyon : A ki-ráj ōüjēlsége akkōr még a-vóút :, aki hogy rāi-ta van a rē-gi pēzekenn. **b)** mióta mellett. Hat. hete, hogy mijjōyta esz hasznáj:juk. Há-rom hete is vam, mijjōyta hogy nem lát:tam. Pus-z-ta hejj : ez, mijjōyta hogy ēpusztūt a szdōül:lōū. Sz. Hōgy. vagy? (= wie geht es dir?) Feleletek : Mīnt aki egy. lúvāl szánt. Mīnt sze-gēny embēr gaz-dag vározszba. Fris-sem, mīnt az ōn-tōt saláta. Mīnt a lū-fasz a maga būrībe. Mīnt a ku-tya a karōy kōszt. Mīnt a hal-a hārgonn (mind a hat felelet = 'rosszul'). Még le-hetne rāitam seggile:ni. Ōs-sze-vis-sza, mīnt a zab. a szágba (= hol jól, hol rosszul, vegyesen). Meg-vagyok : Hács. csak meg-vagyok (= rendesen) Jōul. vagyok : Vō. hogyhāt. L. akár-hogy, csakhogy, dehogy, hogy-hogy, nem-hogy, valahogy. **hogyán** l. sehogyán.

hogyha hotyha ksz. 'ha, wenn'. Hotyha egy jōy. esōū vóuna, mīny-gyá más vóun' ez a má:lē.

hogyhāt hotyhāt ksz. 'hogy'. Nem. tudot, hotyhāt nem

szabad mos tárta-ni? *É* so-se mondam, hotyhát így vagy : ugy. A jóu-szák se eszi :, mer a-zér hotyhát pe-nyészes : Az danóta az as:sző, hotyhát „É-ment az én uram . . .“ At-tú függ a kaszál-lás, hotyhát hoty· hajítta bele az ember a kaszát a fü:be. a) pleonasztikusan relativumokban. Van itt ojan em:ber, aki hotyhát ot·vóut : É-mentek a má-sik faluba, ahū hotyhács cso-pörtöső vóutak lega:lább. Vö. hogy 8. a).

hogyhogy hotyhogy hsz. 'miért?' *Jāi komā, nagy· bāi van ot:hunn!* — *Hoty-hogy?* — *Bör-zasztóu lármazik az as:szony. Hoty-hogy nē vitted még el eszt a vasat?*

hogy-is-hívják *hogy-is-hijják* fn. 'minek-hívják, izé'. *Ma-gamra veszem aszt a hogy-is-hijjá:kot, libéri:ját.*

hogy-is-ne ~ hsz. 'hitetlenkedés szava'. Vö. *hogyne 2.*

hogy-mint *hogy-mint* hsz. 'hogyan'. *Hogy-mint vattok othunn?*

hogyne ~ hsz. 1. 'wie denn anders? freilich'. *Vet-tetek-sóut?* — *Hogy-ne vettünk vóuna, pēr-sze hogy vettünk! Hogy-ne busülnék, mikōr mi-jen naty kár ért.* 2. 'hitetlenkedés szava, hogy is ne! még mit nem?' *Mēny-gyünk hóu:nap a Tūr-ra : — Hōgyne!* — *I-gen, i-gen!*

hóha *hóuha* isz. 'ökör- v. tehéncsendesítő szó'.

hóhér *hóuhér* (-t, -ja, -ok) fn. 'henker, scharfrichter'. Sz. *A hóu-hér mé-csejje fel a zsi-rodát!* (szidalom). *A hóu-hér kösső fel a neved napján!* (átok) *'Kas-szō fel az a nagy-váradí ve-resnadrágos hóuhér!* (átok).

hohó l. hahó.

hójig l. hólyag.

hók *hók* fn. Sz. *Hókony nyomlak* (= fejbe váglak, homlokon ütök). *Uty· hókony nyomlak :, hogy el-esél : Ne-kukráz ve:lem, mē hókony nyomlak :*

hóka *hók* mn. 1. 'színehagyott, megfakult' (pl. ruha).

2. 'színtelen, halvány' (pl. arc). *Na-gyō hóka vaty: te, fi-jam.*

hókál *hókáll* (-ok, -om) ts. i. 'nagyon kifakultnak tart' (pl. keszkenőt).

hókaorrú *hókāoru* mn. 'fehérfoltos orrú' (ló).

hókul *hókull* l. meghókul.

hol hun hsz. 1. 'wo'. *Hun· a kis furu?* 2. 's egyebütt, és máshol'. *Jár· az ember a sár-ba, hū, hát ki-ázik a tyuk:szem.* Sz. *Hū· jársz itt?* (= mi dologban jársz itt?) II. **hol** . . . , **hol** hun . . . , **hun** hsz. 'egyszer . . . , máskor, majd . . . , majd'. *Hū· fēdagat, hū· lelohad. A hé-tem min-dék kaszátak :, hum-magoknak, hum· másnak.*

1. **hold** *hóud* (-at, -gya) fn. 1. 'mond'. 2. 'nagyobb fehér folt a ló homlokán'. 3. 'az óraingát lendítő kerek rézlap az inga végén, az óra rózsája'. *Az óura hóuggya.* Sz. *Csō-rgóra áll a hóud* (= mikor a két szarva lefelé görbül). *Vára van a hóud:nak* (= udvara, ködkarikája). Nr. *Ha csorgóra áll a*

hold, eső lesz. Ha a hold sárga színű, vagy vára, udvara van, esőt jelez. Ha azonban a hold tiszta, jó idő lesz. A holdat és csillagokat nem szabad ujjal mutatni, mert kiszúrjuk a jó Isten szemét. A holdban kirajzolódó emberi alakról azt tartják, hogy a hegedülő Szent Dávid. L. újhold.

2. hold *hóúd* (-at, -gya) fn. 'joch, morgen' (mérték).

holdas *hóúdas* mn. **1.** 'olyan (ló), melynek homlokán nagyobbacska fehér folt van'. **2.** 'halványarcú' (ember).

holdasorrú *hóúdasōru* mn. 'nagy fehérfoltos orrú (ló)'.

holdfogyatkozás *hóútfogyatkozás* fn. 'mondesfinsternis'.

holdfogyta *hóútfolyta* fn. 'die abnahme des mondes'.

Sz. *Hóútfolytá szüleetl* (= élehetetlen, gyámoltalan ember). *Hóútfolytá szüleet, kö-telē hāl : meg* (= ~). **Nr.** Aki holdfogytán születik, élehetetlen és rest ember lesz, mindentől elkésik; minden munkája sikertelen, eredménytelen. A holdfogytán kell csirke hamarosan elpusztul. Holdfogytán vágott fa nem sarjadzik ki s nem terem meg benne a szű. Ilyenkor kell épület- és szerszámfát vágni. Holdfogytán kell ugorkát, tőköt, paszulyt, krumplit ültetni, hogy ne csak virágozzék, hanem termő is legyen. A házat meszelni holdfogytán legjobb, mert akkor nem szaporodik el benne a pók és egyéb féreg. Vö. holdtölte, újhold.

holdjárása *hóúdjárása* fn. 'mondlauf'. Az *i-dōū mām ba-josō* változik: *meg ebb' a hóúdjárásá:ba*.

holdkóros *hóútkoros* mn. és fn. 'lunátikus, alvajáró'.

holdtölte *hóúttöülte* fn. 'plenilunium, vollmond'. **Nr.** A gyermek születése akkor legszerencsésebb, ha holdtöltére esik, mert akkor lesz a gyermek életrevaló, testileg-lelkileg derék. A tyúkot is úgy kell ültetni, hogy a csirke holdtöltére keljen ki. Vö. holdfogyta, újhold, újság.

holdvilág *hóúdvilág* fn. 'holdfény'. *Két nyárfa köszt fēsütött a hóúdvilág* (Nd.). *Ē-mehetünk csende:seny gya-log is a hóúdvilá:gonn* (= a holdfénynél). **Sz.** *O-ja sáppat :, mīnt a hóúdvilág* (= halvány, beteges-színű).

holdvilágos *hóúdvilágos* mn. 'mondhell'.

hólé *hóulé* fn. 'hóolvadék, hóból kiolvadt víz'.

holibris ~ mn. 'rengeteg'. *Ho-libris pēszt adott ezēr a fōūdēr az a zsi:dōū* (Pátyod). (Vö. lat. horribilis).

hólinga *hóúlinga* mn. 'szórványosan előforduló, itt-ott feltűnedező'. *Hóúlinga gabona* (= búzavetésben szórványosan előforduló rozs).

holló *hollóu* (-t, -ja) fn. 'rabe'. **Sz.** *Hol-lóúk vájják ki a szemed ! (átok). Biróú, bíróú, nagybégányi bíróú, Két szemedet vájja ki a hollóú* (Nd.).

Hollós *Hollóús* hn. (Rozsály, Kispalád).

holmi *hummi, hommi* (-t, -ja) mn. **1.** 'mindenféle, ilyen-olyan'. *Be-mēnt a ház-ba oszl ōs-szeszedet hummi eggyet:mást.*

a) (csekélylő mellékértelemmel) *Ne hozzon ide hummi penyészesz szé:nát.* **2.** 'satöbbi, s több efféle, s más efféle'. *Mig meg-itattunk, mek-fējtünk, hom-mi, addik sok- időü etőüjt: Él-lehet abba tārtaņi: mék csup-rokat, szil-kéket, hum-mit.* *Vóüt-ott ojaņ ka-lamāika, ré-jállás, hum-mi.* **3.** 'egyetmás, cók-mók'. *Szeggy-össze hum-mit, osz men-nyūjk: Ős-szeszedem a hum-mi:mat, osz meny-gyek ha-za. Já-nos jóul-látta, hoty ho-va rakta a hom-mit.* **4.** 'bútor, házi fölszerelés'. *Jár-mán a gyēr:mek hummi mel:lett* (= a bútorokba fogózkodva). L. hilmi-holmi.

holmieska hummicska (-át, -ája) fn. 'bútorzat, ingóság, házi fölszerelés'. *Még az- izz gondot ad az embēr:nek, hoty ho-va tegye a kis hummicská:ját.*

holnap hónap hsz. 'cras, morgen'. **Sz.** *Te-gyük ē maguņ-kat hóu:napra:* (= feküdjünk le). *Hóu-nap is nap lessz:* (= ne akarj mindent ma megcsinálni, holnapra is hagyjál). *Ma meny-asszō, hóu-nap as-szō, hóu-naputāņ ko-mámasszony* (mondják, mikor az esküvő után hamarosan megszületik a gyerek). *Hóu-nap lessz a nap:ja* (= nem halasztom holnapnál tovább). **Km.** *Hóu-nap, hóu-nap! A sok hóu-nap utānn ē-leted is lehalad:* (mondják az olyan embernek, aki mindent halogatni szeret). *A māt-meg-atták, a hóu-napot nem-igērték:* (= nem tudni, mikor jön el halálunk napja). *Ami ma-mektehec, ne-halaszt hóu-nap:ra* (= a munkát ne halogasd).

holnapi hónap mn. 'morgig'.

holnaputān hónaputānn hsz. 'übermorgen'. *Hóu-nap-utāra* (= auf übermorgen). **Sz.** *Hóu-naputāņ kis-keddem, bōr-nyuszopóu pēntekenn* (= soha napján). *Be-rēgen nem láttalak! — I-gen! Hóu-naputā lessz hārmān nap:ja!* (vagyis: ma már láttál).

holt hóüt (-onn, -at) mn. **1.** 'tot, gestorben'. *Az uc-ca te-li vóüt hóüt-emberekkēl.* **2.** 'állóvízé vált' (folyammer). *El-ásztattuk a kendērt valami hóüt Tūr:ba. Hóüt Szamos.* **3.** 'szörnyű, rettentő'. *Esz a vi-zet ki-hānyyák ebbüll a válu:bül, mer e hóüd-büdöss:!* (parancs). *Hóüt-sovány az a csizs:ma, mek-kēn:asz ken-ni:Ho-va akārsz menni ije hóüt pizskosonn?* *Az in-ged is hóüt ronygyos:Be-hóüt szegēség van itt! Hóüd-buta az a fi:ju.* — fn. **4.** 'halott'. *Még a hóüt-tat is mekkacaktatná:* **5.** 'halál'. *Bi-zon csak hun-cut embēr vóüt:ū, hóütta utā legyem mond:va.* **Sz.** *Hóüt részeg* (= tökrészeg, magával jötehetetlen). **Km.** *A hóüt-rül vagy jóüt, vaty- semmit* (t. i. beszélj). *Hóüt-nak-hóüt a barát:tya* (= a halottnak nincs védelmezője, magát védeni nem tudja). **Nr.** *Ha este holtról* (= halottról) *beszélgetnek, mindig hozzáteszik: „Vēraggyon ott, ahū van.“* *Vagy pedig azt mondják: „Ál-moggyō vele a rosz-rekesz.“* Néha meg ezt kérdik: „*Mi-kor is vóüt karácsony ēlsőij nap:ja?*“ (T. i., hogy az ijesztő tárgyról Krisztusra fordítsák gondolatukat.) A holtról nem szabad ros-

szat mondani. „Nem szabad azt már itélni. Ott van az már az ítélőbíró előtt. Ítélje az ítélet.“ Amit a holt álm közben mond, az igaz, igaz volt vagy be fog teljesedni. Amit pedig kíván (álomban), azt teljesíteni kell. — Akinek holt híret költik, az sokáig fog élni. — Ha valaki meghal s a hozzátartozók nagyon hevesen jajgatnak és sírnak, a halottat felsírják a halálából. A halott nem tud addig meghalni, míg a keserves sírás meg nem szűnik, hanem azalatt folyton halódik. Egy leányról beszéltek, hogy halálos ágyán arra kérte az anyját, hogy ne sirassa olyan hevesen, mert *ott* nem akarják beereszteni s az a félig élő, félig holt állapot nagyon kínos reá nézve. — A szájalom, sajnálat különben minden élőlényre ilyen hatással van. Pl. a tyúkot, mikor ölik, nem szabad sajnálni, mert akkor nehezebben döglük meg. L. hamvábaholt.

holt-halálos *hóut-halálos* mn. 'szörnyű, rettenetes'. *De ott o-jā hóut-halálozs бүдөссөг вóут* : , *hogy nem állotta az em:bēr.*

holtig *hóuttig* hsz. 'halálig, élete végéig'. *A sze-gēnnek so-ha sincs uj:jig* (= új búzáig), *még-is hóuttig kēnyere van* : **Sz.** *Csak hóuttig élsz : tēs is* : (= ne gyűjts annyit, mintha holtod után is élni akarnál). **Km.** *Hóut-tig él az em:bēr* (= addig élvezd az életet, míg teheted). *A jój pap hóut-tik tanull* (= tanulni soha sem késő).

holtig-halálig *hóuttik-halálig* hsz. 'élete fogytáig, a sírig' (emphatikus nyomatékkal). *Ity születtem, így maradok hóut-tik-halálig.*

holtra *hóutra* hsz. **1.** 'halálra, halálosan'. *Hóutra ijett. Hóutra járatt.* **2.** 'túlságosan, nagyon is'. *Mek-főütt e : má hóut-ra* : *Van it má : sōj hóut-ra* : *Mek-hült má az a kolom-pēr hóut-ra* :

holtrészeg *hóutrészeg* mn. 'tökrészeg, magával jötehetetlen'.

Holtszamos *Hóutszamos* hn. (Udvari).

holtszén *hóutszén* fn. 'kialudt, nem tüzes szén'. Vö. eleven-szén.

holttest *hóuttest* fn. 'hulla'.

holttetem *hóuttetem* fn. 'a test vmely részén támadt érzéketlen, kemény göb'. **Nr.** A néphit szerint a halottal való érintkezés következtében kapja meg az ember, ha utána mosatlan kézzel eszik.

hólyag *hóujag, hóujig* (-ot, -ja) fn. **1.** 'blase'. **a)** 'kül. a sertés húgyhólyagja, melyet feszesre fölfúva megszáritanak és dohányzacskót készítenek belőle'. **2.** 'fölhólyagzás vmely testrészen' (pl. égés miatt). **3.** 'porcellánból vagy homályos üvegből készült lámpaernyő'. *É-tört a lámpa hóujag:ja.* **Sz.** *Nem hóujag : e, hocs csak sēfuj:juk* (= jó munkára idő kell).

hólyagpapiros *hóujkappiross* fn. 'beföttes üvegre való lantorna papiros'.

hólyagzik hólyagzik (-gzott, -gzana, -gozzon) tn. i. 'hólyagosodik' (pl. megégett testrészt). L. felhólyagzik.

hólyig l. hólyag.

homály homái mn. 'szintelen arcú, halovány, sápadt'.
Be. *homái ez a Szász jánya!* Be. *homái vaty, fijam!*

homályosan homájosonn hsz. 'nem világosan, halványan, nem tisztán'. *Evvē na-gyō homájosō látok*: (pápaszemmel). *Em-lékszek rá homájo:sonn.*

homályosodik l. elhomályosodik.

hombár ~ (-t, -ja) fn. 'deszkából készült, fedeles gabona-tartó szuszék'. (Krassó).

homlok ~ (-ot, -a) fn. 'stirn'. **Km.** *Seη-kinek sincs a homlokára írva, hogy meddig: él* (= nem lehet kiszámítani az élete végét).

homlul l. elhomlul.

hommi l. holmi.

homok ~ (-ot, -ja) fn. 'sand'. **II. Homok a)** falunév. **Sz.** *Homok, Ott a jányok mind lomok.* (= H.-on a lányok lompos öltözetűek. Ingerkedő szólás). **b)** hn. (Józsefháza, Kisnamény).

homokos ~ mn. 'sandig'. **II. Homokos** hn. (Pálfalva).

homokosgödör homokozsgödör fn. 'sandgrube'. **II. Homokosgödör** hn. (Egri).

Homoródhát Homoróuthát hn. (Szamosszeg).

hon hun (-t, -nya) fn. 'otthon, ház'. *Az én anyámad bántot te, aki ne-kei hunt ha-gyot, hoty ke-véjkegyél ben-ne?* Vö. honja. L. itthon, otthon.

hón hón (-a) fn. 'achsel, achselhöhle'. *Hón alatt. Hónom alatt. Hónod alá.*

hónalj hónalj fn. 'achselhöhle'. *Nē. vág ez it hón-āi-ba?* (kabátról).

hónap hónap fn. 'monat'.

hónapos hónapos mn. 'hónapig tartó; hónapi idős'.
Az *én kis jányom hat hónapos*:

hónapos retek hónapos retek fn. 'apró nyári retek, monatretegg'.

hónapos rózsa hónapos rózsa fn. 'rosa Damascena L.'.

hónapszamos hónapszamos mn. 'havi folyásos'. *A szakmári mestérijányok Kilenc szoknyát vesznek rájuk: Három ronygyos, hárō jodros, Három pedig hónapszamos* (Nd.).

honesok honcsok (-ot, -ja) fn. **1.** 'zsombék, kákagyökértől v. gyeptől összetartott földhant (lápos helyen)'. **2.** 'vakandtúrás'.

honesokos honcsokos mn. 'zsombékos; vakondtúrásos'.

II. Honesokos hn. (Kishodos, Pálfalva).

honja hunnya (-át, -ája) fn. 'otthon, ház'. *Az é hunnyamba ne-kem seη-ki se parañsōl*:

honkorék l. hangarék.

honnán *hunnen* hsz. **1.** 'woher? von wannen?' **2.** 'miért, mi okból'. *Hun-nem mondogod eszt?*

honnét *hunnét, hunnet, honnet* (Kömörö) hsz. 'woher? von wannen?'

hont l. hant.

honvéd *hővéd (-et)* fn. 'landwehrmann'.

hopcihér ~, *hupcihér* fn. 'jöttment, tekerdő, semmirekellő'. Vö. kupcihér.

hófehelykrumpli *hópehējkolompér* fn. 'finom minőségű krumplifaj' (bele hófehér és parázs).

hopp *happ* isz. **1.** 'esést, ugrást kísérő felkiáltás'. **2.** 'tánczó'. *Hacaré happ! Sz. Te-tejévél, hāi-rá happ!* (mondják ironikusan, ha vki nagyon bőkezűen bánik valamivel). *Ec-cēr hop-, más-ször kopp* (= mikor van, akkor dőzsöl, mikor elfogy, koplal). **Km.** *Ak-kör mongygál hap:pot, mikor át-ugrottad az ár:kot* (= ne igyál előre a medve bőrére).

hopsálinka *hopsálinka* isz. réja. *Hopsálinka! Sári, Linka! Sőgy gyere vëllem Ety pár-tánra* (Nd.).

hord *hörd (-ok, -öl, -unk, hōrtok v. hōrdotok, -anak; hōrtam)* ts. i. **1.** 'tragen, führen'. **a)** 'búzát, kalászos terményt a lógerbe (rakodóba) gyűjt'. **2.** 'visel' (ruhát). *Sok-kájik hōrtam eszt a ru:hát. Sz. Fē hōrgya az ōrát* (= büszke). L. be-, el-, le-, meghord.

hordás *hōrdás (-t, -a)* fn. 'kalászos termények (kül. búza) beszállítása a rakodóba'. *Hōrdáskör* (= hordás idején). L. búzahordás, zabhordás.

hordó *hōrdóy (-t, -ja)* mn. **1.** 'tragend'. fn. **2.** 'fass'. **K.** *Höm-bōrgeti Szem Péter a hōrdóykat az ég:be* (mondják tréfásan mennydörgéskor).

hordódik l. behordódik.

hordófedő *kas hōrdóyfedőy kas* fn. 'hordó befedésére, rosta alá és komlóskorpa szárításra is használt, karimás szélű, kerek gyékénykas'. Vö. karnya.

hordóíz *hōrdóyēz* mn. 'hordójától ízt kapott, hordóízű'. *Hōr-dóyēz ez a : bōr.*

hordós *hōrdóy* mn. **1.** 'nem szabályos tojásdad, hanem vastaghegyű, hordó v. ellipszis alakú' (tojás). *Ha hōr-dóy a tojás, ne- tedd a tyuk a:lá.* **2.** 'hordóban elrakott, hordóban savanyított'. *Hōrdóy káposzta.*

hordószag *hōrdóyaszag* mn. 'hordószagú' (pl. bor).

horgas *hārgas* mn. 'hakenförmig, gebogen, krumm'.

II. Horgas tónév (Kisszekeres). L. Hargas. Vö. horgos.

Horgasér *Hōrgasér* hn. (Óvári).

horgasín *hārgasin* fn. 'a térd alatt a lábszárát hajlító és mozgató izom'. *Be-leragatt a ku:tya a hār-gasinába:*

horgászik *hārgászik* (-ok, -öl) ts. i. 'horoggal halászik'.
K. Ne: csak a husát hārgászt; hanem a le-vét is egyed:

horgol *hōrgöl* (-olok, -ős) ts. i. 'häkeln'. (Átv. a köznyelvből.)

horgolótű *hōrgolótű* fn. 'häkelnadel'. (Átvétel a köznyelvből.)

horgos *hārgos* mn. **1.** 'horoggal ellátott, horgos végű (pl. rúd). — fn. **2.** 'szalma v. szénatépő horog'. Vö. gangos.

horgos-szeg *hārgosz-szeg* fn. 'kampósvégű, erős vasszeg'.

horkol *hōrköl* (-olok, -ős) tn. i. 'schnarchen'.

horkolás *hōrkolás* fn. 'schnarchen'.

horog *harog* (-rgol, *harogja* v. -rga) fn. **1.** 'fa- vagy vas-horog, mellyel szalmát v. szénát tépnek a kazalból'. **2.** 'halászó horog, angel'. **Sz.** *Ugy él; mint a hal: a hār:gonn* (= irjó dolga van, mint a kutyának a karó közt).

horpad, -aszt n., l. huppad, -aszt és hurkad.

horpasz *hōrpsz* (-om, -od, -sza) fn. **1.** 'négy lábú állat hasának a két hátulsó láb tövével levő része'. **2.** 'az ember hasának az a része, mely a medence elejével érintkezik'. *Uty: fáj it két óudált a hōrpszom!*

horrog *hōrog* (-ok, -ksz v. -öl) tn. i. 'horkol' (Mezőgecse).

hortyog *hōrtyög* (-ok, -öl) tn. i. 'horkol'.

hortyogás *hōrtyogás* (-t, -a) fn. 'horkolás'.

horzsa *hōrzsa* (-át) fn. 'morzsa, szilánk'. (Szamosszeg).

hossza ~ (-át; csak egyes 3. sz.-ű birt. sz.-raggal) fn. 'hosszúsága, eius longitudo'. *Meg-mērem a hos:szát. Más-fél rōűf a hos:sza. Sz. Szē-le hossza eggy:* (= olyan széles, mint amilyen hosszú; kül. kövér és alacsony személyről). *Á-tal-ugrana szász tū hos:szát* (= jó erőben van). *Se: vēge, se hossza* (= végtelen).

hosszában *hosszába* hsz. 'a hosszúság irányában, hosszszanti irányban'. *Nēm: hosszába vitték a rēto:ját, hanem ke:rezbe:*

hosszabbaeska ~ mn. 'kissé hosszabb'.

hosszabbodik ~ tn. i. 'hosszabbá lesz' (pl. a nap).

hosszall ~ (-om, -ottam) ts. i. 'hosszúnak vél'. L. még hosszull.

hosszas ~ mn. 'hosszan tartó'. *Pász-más esőű hos:szas esőű:*

hosszasan *hosszasonn* hsz. 'hosszan, részletesen'. *Eb-be má nēm: igē van ō hossza:sonn* (könyvben) (= olyan hosszasan.)

hosszat ~ hsz. 'hosszáig'. *Vár-tam ot vagy négy óura hos:szat. Nēm: álhatunk it nap hos:szat.*

hosszú *hosszu* (-ann; -abb) mn. 'lang' (tárgy, idő, eljárás). **Hosszu** hn. (Pusztadaróc, Kisar). **Sz.** *A; barátom,*

hos-szu nóvta: (= hosszadalmas dolog). *O-jā hosszú*:, *mínt a szent-iványj ének*: (hosszadalmas szóbeli előadásról). *Hosszu hōrdóu* (= kút). *I-gyunk*:, *vam még a hos-szu hōrdóu:ba*. *Hosszu a keze* (= messze elér a befolyása). *Hosszu a nyelvve* (= sokra ér a szája, sokat pletykál). *Hos-szu büttye lessz en:nek* (= könnyelmű költekezésnek megadja az ember az árát). **Km.** *Njncs o-jā hosszú, aminek eccēr vége ne vóv:na* (= jó sorsnak is, rossz sorsnak is vége van egyszer). *Hos-szu hāi, rō-vid ész* (= a fehérnépnek rövid az esze). *Mi-nél hos-szabb, an-nál ros-szabb* (t. i. az ember). *Vö. még kis és kurta* címszavak alatt. L. nyurga.

Hosszúág *Hosszuág* hn. (Józsefháza).

Hosszúdüllő *Hosszudüllőü* hn. (Garbóc).

Hosszúéger *Hosszuégēr* hn. (Nagypalád, Botpalád).

hosszúéletű *hosszuéletü* mn. 'langlebig'.

Hosszúerdő *Hosszuērdőü* hn. (Gacsály).

Hosszúerdő-alja *Hosszuērdőüajja* hn. (Kisnamény).

Hosszúhát *Hosszuhát* hegynév (Dabolc).

hosszú-ing *hosszu-ing* fn. 'pendely, női és gyereking'.

hosszúlábu *hosszulábu* mn. 'langbeinig'. **Nr.** Ha az orsról lecsüng a fonál (mert vigyázatlanul tekinték föl), annak a jele, hogy hosszúlábú ember jön a házhoz.

Hosszuláz *Hosszuláz* hn. (Kisbábony).

Hosszuliget *Hosszuliget* hn. (Mikola).

hosszull ~ (-om, -ottam) ts. i. 'hosszúnak vél'. *Hos-szulom eszt a pipaszá:rat*. L. hosszall is.

Hosszúmező *Hosszumezőü* hn. (Fertősalmás).

Hosszúrekettye *Hosszurekettye* hn. (Ombod, Lázári).

Hosszúret *Hosszurét* hn. (Egri).

Hosszúsor *Hosszusōr* hn. (Botpalád, Nagyhodos).

hosszúszerű *hosszuszāru* mn. 'mit einer langen röhre versehen' (pl. pipa).

Hosszúszer *Hosszuszēr* hn. (Nagypalád, Atya).

hosszú-villa *hosszu-villa* fn. 'hosszúnyelű villa, melyet magas kazlak mellett használnak'.

hová ~, *hova* hsz. **1.** 'wohin?' **2.** 'hol?' *Ho-va jártál?* (Csak itt!) *O-da jártam: Ba-tizra*: **3.** 'mire? miért?' *Ho-va köüttél mék jel?* *Ho-va kell ennél jop szēna?* **4.** 's máshová'. *Ászt-izs dugdosták ōul-hászjára, hová* :, *oszt ugy mekedet: meg*. **Sz.** *Ho-va, ho-va?* (= hova mégy? v. hova megyen?) *Micscsináj-jak, hō-va le-gy-ek?* (= mihez fogjak? mit tegyek?) *Hō-va lett innen a kosár?* (= hova tűnt el?)

hóvilág *hóvilág* fn. 'hóból sugárzó derengés téli éjjel'.

Hóvilág vam: mos, nem-kē lám:pás.

hoz ~ (-ok, -öl; hozzál) ts. i. 'bringen, tragen, holen'.

Sz. *Szóvra hoz* (= megszólaltat, beszélgetésre bír). *Az ő-reget nem lehet szóv:ra hozni: Ha-jöszök, lesz-tek, Ha-*

hoszlok, esz-tek (tréfás meghívás vendégségre). *Rendbe hoz v: rembe hoz* (= elrendez, eligazít, elintéz). L. be-, el-, elő-, fel-, ki-, le-, meg-, visszahoz.

hozat ~ (-ok, -öl) ts. i. 'holen lassen'. L. elhozat, meg-hozat'.

hoz-d-szi hocci ts. i. 'hozdsza ide'. *Hoc-ci csak aszt a csup-rot.*

hozdszi-ide hoc-ide, hoc-ide ts. i. 'hozdsza ide, hozd ide'.

Hoc-ide aszt a pácát.

hozódik l. felhozódik.

hozzád hozzád ts. i. 1. 'hozzászámít' (pl. egy összeget egy másikhoz). 2. 'nőül ad vkihez' (lányát).

hozzáér hozzáér tn. i. 'hozzányúl'. *Hoz-zá se ér-tem, mégis sír:*

hozzáfog ~ tn. i. 'hozzákezd, nekikezd'. *Ha a hozzáfog, meg-íszik ety kis hőrdőy:vál.*

hozzákenőzik hozzákenőzik tn. i. 'hozzádörzsöli magát, hozzáfénődik'. *Ha a fér-fijak a bār-na ruhájokkāl hoz-zá-kenőüznek a kát-hosz, fe-kete lesz a fo:nāl.*

hozzákoceant ~ ts. i. 'koc hanggal hozzáérint' (pl. kancsót a tányérhoz).

hozzámegy hozzámennygyen tn. i. 'nőül megy vkihez'. *Hát-osz nem- bánta meg az ujj asszō, hoty hozzámēnt az urá-hoz? Hoty tudott az a szép já hozzámēnni ahoz a csunya embērhez?*

hozzányúl ~ tn. i. 'hozzáért'. **K.** *Asz monygyák, hoty hoz-zá nyúlt vóyn a kōs-sēk pēzihez* (= sikkasztott) **Km.** *Nem tuc hozzá, ne nyúij hozzá* (= amihez nem értesz, ahhoz ne fogj).

hozzászokik ~ tn. i. 'sich gewöhnen (an etw.)'.

hozzátartozó hozzátártozó fn. 'rokon'.

hő ~ (-t) fn. 'a h betű egyik neve'.

hő l. hével-léhvél, hevül, hébe-hóba.

hőe hőüc isz., melyet akkor mondogatnak, mikor a gyermeket térden lovagoltatják. *Hőüc, hőüdz! Bányára, Tārka kutya hátára! Zābot adunĵ a lúnak, Cukrot a kis kocsisnak.* (Mondóka térden lovagoltatás közben.)

hőcögtet hőücöktet (-ek, -él) ts. i. 'ütemben le s fel ringat (térden a gyermeket, a futó ló az embert), döcögtet (rögös uton a szekér)'.

hők *hők* isz. 'hátra! vissza!' (ökröt hátra léptető szó). *Hők te, Mo-zsár!*

hőkít hőkít (-ek, -él, -ettem, hőkicsen) ts. i. 'hőköltet, hátra léptet' (ökröt). Vö. curukkoltat. L. meghőkít.

hökken hőkken l. meghökken.

hökken l. hőkken.

hőköl hőköl tn. i. 'hátrál, hátra farol, hátra lép' (ökor, tehén). Vö. curukkol.

hömbörget *hömbörget* (-ek, -él) ts. i. 'gurítgat, görget, hengerget'. **K.** *Höm-börgetik a hör:dóut* (tr. = mennydörög). L. meghömbörget.

hömbörgőzik *hömbörgőzik* (-ök, -öl) tn. i. 'hentereg, hempergőzik, fekvé gurul'. L. behömbörgőzik.

hömbörít *hömbörít* (-ek, -él) ts. i. 'hengerít, gurít, gördít'.

hömbörödik ~ (-ök, -öl) tn. i. 'gurul, gördül, hemperedik'. L. bele-, elhömbörödik, lehömbörödik.

hömbörög ~ (-örgök, -röksz; -örgünek; -örgött) tn. i. 'hempereg, gurul, gördül'. *A go-jóu hömbörög ; nem én : Héj, az én életem nem igeny gyönyörű, Piros két orcámō hömbörög a könnyü.* (Nd.)

hörböj *hörböj* (-t) fn. 'leves' (Kisbábony).

hörböl *hörböl, hörbül* (Kisbábony) (-ölok, -ösz) tn. i. 'hörpöl, szörpöl, hörp-hörp hangot adva eszik'. L. felhörböl.

höresög *höresög, höresök* (-öt) fn. 'hamster'. **K.** *Te, kis hör-csög !* (mondják a mérgestermészetű gyermeknek). **Sz.** *Mérges, mint a höresög.*

hörpent *hörpent, hörpint* (-ek, -él) ts. i. 'egyet nyel, egyet kortyint' (borból, vízből). **Sz.** *Örvendek, mikör hörpentek* (bemutatkozáskor mondott tréfás rimjáték). L. felhörpint.

hörpöl l. hörböl.

hörrög *hëreg* (-ek, -ksz) tn. i. 'röcheln (ember, mérges kutya).

húg *hug* (-om, -od, -a ; -unék, -otok, -ok ; csak sz.-raggal) fn. 'jüngere schwester'.

Hugat ~ hn., dombos fekvésű határrészek neve Ugocsában és Szatmárban (Rozsály, Dabolc). L. Nagyhugat, Palád-hugat.

Hugadomb *Hugaddomb* hn. (Nagypalád).

Hugaterdő *Hugatërdöü* hn. (Nagypalád).

Hugatlapos *Hugatlaposs* hn. (Nagypalád).

húgy *hugy* (-ot, -gya) fn. 'vizelet'. **Nr.** Ha sárgaságod van, vizelj paraszt (= mázatlan) csuporba s akaszd a füstre. Mire a húgy elpárolog, a sárgaság is megszűnik.

húgyhatnék *hutyhatnék* (-nám, -nál) tn. i. 'vizelni kíván, vizelhetnékje van'. Így is : *Hutyhatná vagyok, hutyhatnál vagy, hutyhatnék* stb.

húgyik *hugyik* (-ok, -öl, -ott ; -na ; -gyon) tn. i. 'vizel, pesel'. **Nr.** Gyermekeknek nem szabad a tűzzel játszani, mert álmában az ágyba húgyik. Vö. pisil. L. behúgyik, lehúgy, odahúgyik.

húgyó *hugyóü* mn. 'vizelő, húgyozó'. **Sz.** *Häl-gat ; mint a hu-gyóü disznóü* : (hallgat, mert érzi, hogy bűnös).

húgyókázik *hugyókázik* (-ott) tn. i. 'kilövell, felszökell,

felbugyog' (vér, víz). *Ugy belevágott a nyakába avval a kis kőucs főrmá:vál, hogy még mes-sze hügyóúkázott a vé:ri. Ugy évákta a ke:zit, hocs csakuty hu-gyóúkázott a vér belö:ül:le.*

húgyos *hugyos* mn. **1.** 'húgygal beszenyezett' (ruha). **2.** 'ágybavizelő'. **Sz.** *Hugyos kanca* (nőket szidalmazó kifejezés). *Hugyos kanta* (= így csúfolják azt, aki az ágyba vizel).

húgyós l. vérhúgyós.

húgyozik *hugyozik* (-ok, -öl) tn. i. 'harnen'. (Közönsége-sebb kif.: *hugyik*). **Nr.** A tűzbe nem szabad belehúgyozni, mert aki a tűzbe húgyozik, annak kisebesedik a húgyozó szerszámja.

húgyva-szarva *hugyva-szārva* hsz. 'apránkint'. *Hugy-va-szārva me-gēnt ēkőütöttün két ökör árát.*

huholgat *huhōlgat* tn. i. 'huhog' (bagoly). (Mezőgecese).

hujj ~ isz. sertéshajtó szó. *Hujj él!* (Krassó).

huli ~ isz., sertéskergető szó.

hull ~ (-anak; -ott) tn. i. **1.** 'fallen, herabfallen' (pl. a levél, a gyümölcs a fáról). **2.** 'sűrűn döglök' (mindenféle jószág). *Hullot mārha* (= döglött jószág). L. el-, ki-, lehull.

hulladék *hulladēk* (-ot, -a) fn. 'abfall'.

hullat l. elhullat.

hulló *hullōy* (-ja, -ját) fn. 'frissen rakott boglya v. szekér széna oldaláról lehullani készülő szálak'. *Ka-pārjátok le a hullōy:ját a bogjá:nak.*

hummi, hummieska l. holmi, holmicska.

1. hun l. hol.

2. hun l. hon.

3. hun l. húny.

huncut ~ (-ull) mn. **1.** 'spitzbübisch'. **2.** 'pajkos, kópé' (gyerek). **Sz.** *Nincs ety huncut krājčárom se* (= egy árva fillérem sincs). **Km.** *Két huncut embēr van a vilá:gonn, eg-gyik, aki a má-sét él-veszi, a má-sik, aki a ma-gájét hag-gya* (= az is hibás, aki gondatlanságával, vagy gyámoltalanságával alkalmat ad rá, hogy megkárosítsák).

huncutka ~ (-át, -ája) fn. 'halántékfrizura, halántékra csüngő hajfürt (nőknél), pájész, halántékcopf (zsidóknál)'.

huncutkodik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'pajzánkodik, hamiskodik, dévajkodik'.

huncutság *huncuccság* (-ot, -a) fn. **1.** 'spitzbüberei'. **2.** 'dévajtság, pajkosság, kópéság'.

hunnen l. honnan.

hunnet l. honnat.

hunt l. hant.

húny *hun* (*hunom, hunnya, huntam, hund*) ts. i. l. behúny.

hunyáz l. meghunyáz.

húnyor *hunyōr* (-t) fn. 'helleborus purpurascens W. et K.'

hupcihér l. hopcihér, kupcihér.

hupikék *hupikék* mn. 'kék, mint a vert testrészt, verés miatt kék'. *Māi· ve·szek neket szép· ruhát, hu·pikéket, vēr·vereset* (tr. = majd jól elverlek).

huppad ~, *hoppad* (Szamosszeg) (-tt) tn. i. 'horpad'. *Az a hup·pat tetejü, pi·ros csutkáju a prajil má:lé.* L. behuppad.

huppan ~ (-t) tn. i. 1. 'zuppan, puffan'. *O·janokat huppan az alma a háta:mönn!* 2. 'esik'. L. behuppan, lehuppan. Vö. kuppan, hüppen.

huppaszt l. behuppaszt.

húr ~ (-t, -ja, huok) fn. 1. 'sertés vékonybele, melybe a kolbászt töltik'. 2. 'saite'. Sz. *Mind· ety hurom pendüjjon!* (= mind így sikerüljön). *Ety· hurom pendülnek e:zek* (= egyik sem jobb a Deákné vásznánál).

hureháló *hürcaháló* fn. 'olyan háló, melyet a vízben kikötnek s melyből a hal, ha belement, nem tud kijönni' (a varsa egy neme).

hureol *hürcöl* (-olok, -ösz) ts. i. 1. 'hordoz, ide-oda visz'. 2. 'sokáig visel' (ruhát).

hureolász *hürcolász* (-ok, -öl) ts. i. 'hordozgat, ide-oda hordoz, hurcolgat'.

hurincál *hurincáll* (-ok, -cász) ts. i. 1. 'hurcolgat, ide-oda hordoz'. 2. 'kiméletlenül visel, nyú' (ruhát).

hurka *hürka* (-át, -ája) fn. 1. 'bél' (emberi és állati). *Jāi·, be· fáj a hürkám!* a) Kül. 'a sertés vastagabb bélrészei, melyekbe a hurkát töltik'. 2. 'a sertés vastagbele aprított és fűszerezett hússal, rizskásával kevert tüdő-, ill. májreszeléssel vagy pedig vérrel megtöltve'. (Töltés után megfőzik, evés előtt megsütik. A vérest azonban csak főve eszik). 3. 'ütés helyén nőtt daganat'. *O·ja hürkák vannak a sóydo:rám, mint az uj·jom:* 4. 'vastagabb, rosszul sodrott rész a fonalban'. Sz. *Fo·rog, mint a ká·sás hürka a fazog:ba* (= láb alatt ireg-forog). Nr. Ha a szösz sokáig áll a guzsalyon, hurka terem benne. L. fodros-, gyöngyös-, májas-, seggvég-, tüdős-, véreshurka.

hurkad *hürkad* (-tt, -na, -gyon) tn. i. 'horpad, lohad, ványad, oldala beesik, hasa megapad' (jóságnak éhség v. betegség miatt). *Nem· adok a tehennem es:tik, hat· hürkaggyon ety ki:csit.*

hurkad *hürkadt* (-onn) mn. 'horpadt hasú, beesett oldalú, ványadt' (jóság, rossz tartás v. betegség miatt). *Be· hürkattō jō haza ez a szegēm mārha arull a legelőjürüll!* *Na·gyō hürkatt a ti:nōj, nem· tom, nem· lessz-ē valami ba:ja.*

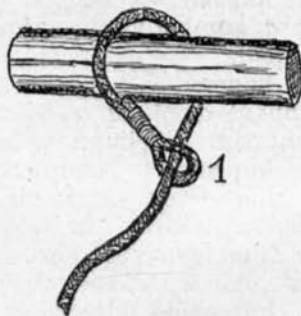
hurkás *hürkás* mn. 'rosszul sodrott, helyel-közzel vastagabb' (fonál). Vö. hurka 4.

hurkatöltő *hürkatöltőj* fn. 'wurstspritze'.

hurkol *hürköl* (-*olok*, -*ősz*) ts. i. 'schlingen, schlinge machen' L. ráhurkol.

hurok ~ (*hürkot*, *hurokja*) fn. 'zsinegen, szíjon, kötelen előre elkészített csomó, melyet vmely tárgyra rátesznek s rajta szorosra húznak'. (Pl. az ostor nyaklóját hurokkal kötik a nyélre). **Sz.** *Nem adnég belőül:le, ha a sze-met hür-ko-n csüngene se:* (= a nagy kívánság miatt a szemed kifordulna se). *Hürkot vét a kötélre* (= hurkot köt). — **Nr.** A hurok így készül: a kötél, zsineg vagy szíj végén van egy szem, vagy karika, vagy egyszerűen egy vágott nyílás (szíjban) s ebbe a szembe, karikába vagy nyílásba belé-

húzzuk a kötél, zsineg vagy szíj másik végét s valamire (pl. nyélre, állat nyakára) ráhúzzuk, ráhurkoljuk. L. molnárhurok.

Hurok.

húrol *huról* (-*olok*, -*ősz*) ts. i. 'kés fokával vakar, tisztít' (a sertés vékonybelét). L. meghúrol.

hurut l. bélhurut.

huruzsvál *huruzsváll* (-*ok*, -*vász*) ts. i. 'horzsol'. L. meghuruzsvál.

hús *hus* (-*t*, -*a*) fn. **1.** 'fleisch'. **2.** 'szilva, barack ehető része'. **K.** *Hus is van a levezs:be* (mondják, ha légy esik bele). **Sz.** *Ki-aludná a paszűjbull a: hus!* (= jól tud s szeret aludni). *Kil-lóudik, mint a ká-poszta hus néküll* (tr. = alig teng-leng, nehezen él, nehezen működik; élőlényről is, tárgyról is, pl. lámpáról). *Hus a seg:get, ta-pogazsd:* (mondják félig tréfásan a gyerekeknek, ha örökké a húst kéri). *Jóy huzsba van* (= kövér). *Ko-mámasszom, mij-jér ojam bus? mij-jér nē veret magába hus?* (tréfás kérdező szólás; Adorján) **Km.** *A ke-nyēr mellé hus: is kell ad:ni* (= add meg kinek-kinek a megillető címét, ne csak a nevéen nevezd). *Óy-csóy husnak hig: a le:ve* (= ami olcsó, az silány szokott lenni). **Nr.** A füstölt húst nem jó újságon (= újhald idején) szedni le a padlásról, mert megfégesedik. L. borjú-, disznó-, fog-, juh-, káposztás, libahús, madárhús, marha-, nyúl-, tyúkhús.

husáng n., l. suháng.

húshagyókedd *hushagyóukedd* fn. 'a farsang utolsó napja, hamvazó szerda előtti nap'. **Nr.** Húshagyókkedden este a legények ostorpattogtatás közben végigvonulnak a falun. A vénleányok ablaka alatt megállnak, kiabálnak, ostorral kongóznak, gúnyos és trágár dalokat énekelnek. Pl. „*Akinek v̄ szűz leánya, Hājsa ki a szűz gujára.*“ (Kispalád).

húslátó *huslátóy* fn. 'hivatalos húsvizsgáló, aki engedélyt ad a levágott állatok hújának kimérésére'.

húsleves *husleves* fn. 'fleischsuppe'.

húsos *husos* mn. **1.** 'izmos, kövér' (ember). **2.** 'telt, vaskos belül' (szilva, barack).

húsos-zsák *husozs-zsák* fn. 'női ing' (tr.).

hússzor *husször* hsz. 'zwanzigmal'.

hústartó *hustártóy* mn. 'húsos, izmos, kövér'. *Mer én ojā szē-libe-szabot, jóy hustártóy já vóutam :*

húsvágó *husvágóy* mn. 'húsaprító, húsdaraboló' (bárd, kés).

húsvét *husvét (-ot, -tya)* fn. 'ostern'. **Nr.** *Fekete karácsonj fejjēr husvét, fejjēr karácsonj fekele husvét* (= ha karácsony hideg, havas, húsvétra esőt, lágy időt várhatunk, de ha karácsony esős, a tél húsvétra is kinyúlik). Ha húsvét napján esik, pünköstig többnyire esős vasárnapokat várhatunk. Ha húsvétkor nem esik, sovány lesz a búza. „*Karácsonba kalácsot, husvédba hust, pünközsbe csak kēnyeret, aszt is csak uty, ha lehet*“, mondja a népi szabály az ünnepi ételekről, arra célozva, hogy pünkösdkor a szegény embernek úgy elfogy a lisztje, hogy nem telik kalácsra. — Húsvét másodnapján járnak a legények a leányokhoz locsolódnival s kapnak tőlük egy-egy pár hímes tojást. A kisebb gyermekek ilyenkor kántálnak, vagyis verses húsvéti köszöntőt mondanak s ők is megkapják a pár tojásukat. Ha a kántáló csak egy tojást kap, nem pedig egy párat, búcsúzóul ezt mondja: „*Nénemasszom, máskör sok málét aggyon a tyuknak, Hoty tőp tojás tojjon az ijē suhanc fijuknak.*“ Azt tartják, hogy húsvét harmadnapján a leányoknak kell visszalocsolni a legényeket. De ezt nem igen gyakorolják.

húsvéti *husvétí* mn. 'österlich'.

husz *husz (-at, -ann)* számn. 'zwanzig'. **Sz.** *Eg-gyik ti-zenkilenc, a má-sik ety-híjjá husz*. (= egyik se jobb a másikonál).

huszadik ~ számn. 'zwanzigste'.

huszadikszor *huszadikször* hsz. 'zwanzigstens'.

huszár ~ (-t, -ja, -ok) fn. 'husar'. **II.** **Huszár** ló- és ökörnév.

huszárkáplár ~ fn. 'husarenkorporal'.

huszáros ~ mn. 'husarisch'.

huszárőrmester *huszárőürmestēr* fn. 'wachtmeister'.

huszárzsír ~ fn. 'kénesőkenőcs, ungv. hydrargyri cinereum' (lapotetű ellen).

huszas ~ fn. **1.** 'huszat jelölő számjegy'. **2.** 'zwanziger' (pénz). *Zūrgetik a kóycsot, pészť akārnak adni ; Ha huszast nem adnak, ēl se fogō venni* (Kántáló versből).

huszesztendő *huszesztendőüs* mn. 'zwanzigjährig'.

húszlejes *huszlejes, huszlájós* mn. 'húsz lej értékű pénzdarab'.

huszonegyes *huszonegyes* fn. **1.** 'huszonegyet jelölő számjegy'. **2.** 'egy kártyajáték neve' (a fölvelt kártyák összegének huszonegynek kell lenni, hogy az ember nyerjen benne).

huszonöt ~ számn. **1.** 'fünfundzwanzig'. fn. **2.** 'huszonöt pálcá- vagy korbácsütés'. *Hu-szonötöt ké vèrni a jenekire.*

Húsztó *Husztó* hn. (Csaholc).

huta ~ (-át, -ája) fn. 'hütte, hüttenwerk'.

húz *huz* (-ok, -öl) ts. i. **1.** 'von'. *Mi-csoda cèrnát, vagy mit huzól magad utánn? Cèrnát huz a túbé. Göbre huzza a madzagot. Rájot huz a kerekre.* **2.** 'magára ölt, vmely testrészére von'. *Bi-zon nem tudom: é so-ha, hogy mit huzunk: rányk, ha ijen drága lessz a ru:ha. Huz-zál magadra vala:mit, mē mek-fázól: Huz-tál vóna: csiz-mát:!* (mondják tr. a macskának, mikor a lábára lépnek s a macska nagyot visit). **3.** 'hegedül'. *Vē-ge a vig:nak, szo-morut huznak:* **4.** 'ver, kongat' (harangot). *Ha-nyadikat huzzák? Fé-re fele huzzák a harangot.* **5.** 'kútból merít'. *Hu-zok ety kis vizet ebbe a válu:ba.* **6.** 'von, rajzol'. *Vonalat huz a táblára.* **7.** 'vmilyen irányban ás, épít stb.'. *Árkat, barázdát, palánkost, jalat huz.* **8.** 'üt'. *O-jat huzott a vállam:ra, hogy még most is fáj:* **9.** 'szagat rángat, gyötör'. *Jāi-, hoty huzza a gōres a bāl lábomat!* tn. i. **10.** 'hasonlít'. *Gyu-ri az ap-jához huz in:káp, csak a sze-me az annyá:jé. Hát a szí-ne husz- hoz:zá.* **11.** 'vonzódik'. *Pom-pás kécs cseléd lessz az eg:gyüt, na-gyō huznak egygō:ve. — Sz. Nem akarok én űvéllé ujjat huz:ni (= kikötni, összetűzni). Szí-vesem:, mīntha a jo-gam huznák (ir. = nem szívesen). A múlt-kor ugy- összedőfőlte a többi eszt az ök:rót, hogy még most is huzza a hátuj:ját (= a hátulsó lábával keservesen lép). Nīncs- ennek lá:ba, csak az i:nát huzza: (= keservesen lépked). Uty- huzták:, mīnt a dō:gōt az uccá:vē:gig (= magán kívül, eszméletlenül, részegen vonszolták). Nem sokkájik huzza (= nem sokáig él). Ne- huzd:, mer ē-szakad: (= 1. 'ne túlozz, ne nagyíts'; 2. 'ne erőltess a dolgot'). Ugy- járod:, ahogy ű-huzza: (= az ő akaratához vagy kötve, az ő tetszését keresed). Ū- huzza a kūr:tát (= ő kap ki, ő jár pórul). Csóyk:ra huzza az embēr szá:ját (= savanyú, pl. a vadalma). Huzza a csen:dest (= alszik). A zsi-dóy is aszt a lovát űti:, amék job-bā huz: (= a figyelem a felé szokott fordulni, akitől remélünk valamit). Hasznol huz (= kap, bevesz). Nyilat huz (= sorsot vet; osztozáskor). Km. Sze-gēny embērt az ág- is huzza:, az eb- is megugattya: (= a szegénynek a szerencséje is szegény). L. be-, bele-, el-, fel-, ki-, le-, meg-, össze-, rá-, széjjel-, telehúz.*

huzakodik ~ (-ok, -öl) tn. i. **1.** 'húzás-vonással fárasztja

magát. *Ot huzakodik azokkal a ne-héz zsá-kokkál.* — 2. 'birkozik, dulakodik'. *Ne huzakoggyatok ; mer el-osztom a kon:col.*

húzás húzás (-t, -a) fn. 1. 'ziehen'. 2. 'írószerrel húzott vonal'. *Nem tom, miféle húzások ezek itt a pappír szé:linn.*

húzat húzat (-ok, -öl) ts. i. 1. 'vontat' (terhet pl. ökörrel). 2. 'hegedültet' (nótát). L. be-, el-, ki-, meghúzat.

húzentrák ~ (-ot, -ja) fn. 'nadrágtartó, hózentráger'.

húzgál húzgáll (-ok, -gász) ts. i. 1. 'huzogat'. 2. 'folyton visel, kíméletlenül nyü'. *Mi-jóuta húzgállom magamon eszt a rossz uj:jaszt, osz még-is tárt : L. fel-, kihúzgál.*

húz-halaszt húsz-halaszt ts. i. 'halogat'. *Nem tom, még meddik húzza-halasztya a dóu:got.*

húz húzó (-t, -ja) fn. 1. 'az ajtó közepére szegezett szíj vagy fogantyú, melynél fogva az ajtót behúzzák'. 2. 'kétfelől a csizmaszárra varrt bőrszalagocska, melynek segítségével a csizmát fölhúzzák'. 3. 'a fürgettyűt forgató zsinég'. L. csizma-, dugóhúzó.

húzódik húzódik (-ok, -öl) tn. i. 1. 'vonódik'. *Göb-re húzódt a gatyamad:zag. A kö-tél na-gyonn a derekamra húzódt : 2. 'vonja magát, vonul, lapul'. Hu-zóuggyunk i-de a bo-kör mellé ; né. Hu-zóuggyunk : a ja- alá ; mer it meg-ázunk : Hu-zóuggy árébb in:nen. A te-rebesi hegynek húzódt az a setél fel:leg. 3. 'félrevonul, elzárkózik'. *Úty húzódt a többi:tüll. L. be-, el-, le-, meg-, össze-, ráhúzódik.**

húzodozik húzódozik (-ok, -öl) tn. i. 'vonakodik'. *Pedig Mę-nyus vá-tik húzódozott a főüdvétél:tüll.*

huzog ~ (-ok, -ksz ; -tam, -ott ; -na ; -jon) ts. i. 'húzgál, huzogat'. (Badaló, Ricse, Botpalád, Mezőgecse s így az egész Tiszaháton).

húzos húzós (-onn) mn. 'feszés, megfeszített'. *Hu-zóu-son tárzd a madza:got. Hu-zóu-sonn áll a kö:tél.*

húz-von húz-von ts. i. 'gyakran húz, cipel, vonszol'. L. elhúz-von.

1. **hű** mn. (= treu), a nép nem használja. Vö. hűséges.

2. **hű** ~ isz. 'ejnye! tyhü!' *Hű, baszszörkányossát ! Hát nem idehu-gyott ? Sz. Hű-bele, Ba-lázs ! Lo-val ad az Is-ten !* (szokták kiáltani valami hebehurgia cselekedetre).

hühó hihóu (-t) fn. 'lárma'. *Hoz-zákesztek naty hihóu:val, oszt an-nyiba hatták :*

hül ~ (hülök, hűsz) tn. i. 'kalt werden, erkalten'. *Nem-tuc várni, hoty hat hüjjon e kicsit az a főróu é-tél ?* L. meghül.

hülemedik l. elhülemedik.

hültszájú hültszáju mn. 1. 'akinek mindegyre kialszik a szájában a pipa'. 2. 'bamba, mafla, hülye, málészájú'. Vö. szájahült.

hülye mn., a nép nem használja. Vö. bambuc, muta, málészájú, murmusz.

hünnnyög ~ (-ök, -sz) tn. i. 'orrhangon beszél, dүнnyög'.
hүpög ~ (-ök, -sz) tn. i. 1. 'hүp-hүp hangot ad' (pl. a bő csizma járás közben). *Nem szeretem én ezt a ci:pőüt, mer e na-gyō hүpög*: 2. 'zokog, hүp-hүp hangon, szipogva sir'.

hүppen (-t) tn. i. 'huppan, дүbben, esés v. ütődés következtében hүp hangot ad'. *O-janokat hүppen ez a nagy rosz csizs:ma, mikō lépeg ben:ne!*

hүppentyű hүppenytyü (-t, -je) fn. 'nagy, bő csizma'. (Járas közben hүppenő hangot ad.) *Nem huzō fē többet eszt a hүppeny:tyüt*. Vö. hүppen 1.

hүség hүség (-et, -e) fn. 'treue'.

hүséges hүséges mn. 'hű, ragaszkodó, odaadó'.

hүségesen hүségesenn hsz. 'híven, gondosan, odaadással, engedelmesen'. *Vit-te naty hүségesenn a ko:sárt u-tánnok fele*: **hүségtelen** hүséktelen mn. 'hütelen, nem hүséges' (pl. cseléd).

hüt l. hit.

hüt ~ (-ök, -öl; -ött; -ne; hűccsön) ts. i. 'kühlen, erkühlen' L. meghüt.

hütelen n., l. hүségtelen.

hütözik hütözik (-ök, -öl) tn. i. 'sich kühlen'.

hүvely n., l. haj (növénynél), tok, kardtok (kardnál).

hүvelyk hүvēik (-et, -e, -it) fn. 'daumen'. Sz. *Hүvēik Matyi* (= Däumling).

hүvelykujj hүvēikujj fn. 'daumen'.

hүvös hүvös mn. 1. 'kühl, frisch'. *Vet fel a nagyuj:jast, mē hүvös az i:dōü. Ma na-gyō hүvös van. Mijē jóü hүvös van itt!* fn. 2. 'hүvös hely, árnyék'. *It csak meg-jár űl-ni a hү-vö-sönn*.

hүvösödik hүvösödik (-ött) tn. i. 'hүvösebb lesz' (az idő).

I. I.

1. i ~ (-t, -je) fn. 'az i betű neve'.

2. i isz. 'ni, la, é'. *Hé, jőj-jetek i-de i!* (Avasújváros.)

iá ~ isz. 'számárordítást utánzó szó'. Sz. *Iá, naty számár! Két filivél kalapáll*. (Csúfolódó gyermekmondóka.)

ibolya iboja (-át) fnn. 'veilchen'.

ibolyaszín ibojaszin mn. 'ibolyakék'.

ibrik ~ (-et, -je) fn. 'fődeles (feketekávés) kannácska'. *Kávés ibrik* (Szatmárnémeti).

icee ~ (-ét) fn. 'halbe'.

iccés ~ mn. 1. 'iccényi, icee tartalmú'. fn. 2. 'halbe'. *Hun. az iccés?*

ice-fice ~ fn. Csak e találós mesében: *Előül megyen ice-fice, Szőróulapát a seggibe*. (Megfejtése: hal.)

Icig *Icik* tn., zsidó személynév.

icinkó-picinkó *icinkóu-picinkóu* mn. 'igen kicsi, icipici'.

icipiei ~ mn. 'igen kicsi'.

iciri-piciri ~ mn. 'igen kicsi, icipici'. *Vóút· eccer eggy i·ciri-piciri kis macs·ka.*

icitólla-motólla *icitóulla-motóulla* isz. 'réja egy nd.-ban'.

ieki-vieki ~ mn. 'hetyke, hányiveti'.

ieu ~ isz. 'uccu' (csak e nd.-ban) *A szakmári vásártérenn,*

Icu, te! ére gyere, galambom! Leányvásár lessz a hétenn.
Icu, te! stb.

ieurka-picurka *icūrka-picūrka* mn. 'igen kicsi, parányi'.

Ida ~ női szn.

idáig ~ hsz. 'eddig, bis hierher'.

ide ~ (*idébb*) hsz. **1.** 'hieher'. *Gyer' ide. Mos· veszem az ölömbe eszt a pu·ját, hát má nem· ide hu·gyott? 2.* 'oldalra, félre' (ökörterelő szó). *I·de Csákóu! Csár' ide, Fic·kóu! Ne, ide, ne! 3.* 'innen'. *Csen·gēr még jóu· stációu i·de. Nem· macskaugrás ide Debre·ceny. Sz. I·de kē biz·ni (= rám kell bízni). Az a né·hán krājcár má s e · i d e, s e · o d a : (= nem számít).*

idébb-odább ~ hsz. **1.** 'hin und her'. *Ot· löüdürgött idébb·o·dább. 2.* 'így meg amúgy, erről is túl is'. *Csak hi·nodált idébb·o·dább.*

idegen *idegeny* mn. 'fremd, ausländisch' (ember, föld).

Km. *I·degen kutyának lá·ba köszt a jár·ka (= szerényen, meghunyászkodva viselkedik az ember, míg idegen).*

idei *ideji* mn. 'ez évi, az idén lett v. termett'. (pl. búza, borjú).

idejében *idejébe* hsz. **1.** 'a kellő időben'. *Má jē·vetette a felit a : té, ē· nem szūrtem idejé·be. 2.* 'korán, jókor'. *Reg·gē jóu·kōr fēkēlnek :, hogy i·dejébe ot legyenek a vásá·ronn. Fe·kügy le i·dejébe, kēj· fel i·dejébe.*

ideki l. idekinn.

idekinn ~, *ideki* hsz. 'hier aussen'. *E·rigy be, i·dekinn mek·fázól : Talán nem is tudot, ki van ideki (Nd). Csiga·biga, gyere ki, Ég a házad ideki (Mondóka).*

idén *idénn* hsz. **Sz.** *Egyik idénn (= valamelyik elmúlt esztendőben). Tud·va tudom, hogy jár·tun·k vóút ott e g g y i k i : d é n n. Ugy· ne járjak :, mint e g g y i k i d é n n a tinóu·vāl. Az idénn (= a most folyó évben). Nem· lessz az i d é s ā r : j u. Ity· csōrgott ez az örök i : d é m m i n · dennap :*

idestova ~ hsz. 'nemsokára'. *Ez· is ēskolába jár : mán i·destova :*

idétlen ~ mn. **1.** 'koraszülött, szörnyszülött' (gyermek). **2.** 'ostoba, éretlen, esztelen' (pl. tréfa). **Nr.** Ha a terhes asszony valamit megszudál, idétlent szül.

idétlen-puja idéllem-puja fn. 'keresztetetlenül eltemetett (halva született) gyermek'. **Nr.** Az idétlen-puja ha ruhátlanul temetik el, minden hetedik évben éjfélkor kiszáll a sirjából s a sírdombra fölállva ruháért kiabál.

idevaló idevalóy mn. 'itteni illetőségű, itt lakó'. *Nem idevalóy a szeretőim* (Nd).

idevalósi idevalóysi mn. = idevaló.

Idomán Idomán hn. (Pusztadaróc).

idő időü, üdöü (-t, ideje) fn. **1.** 'zeit'. *Nincs· mán ár' ü:döü, hogy a vonathoz kimennye:tek. Ot· vóyt: ü da-rab idejig*: **2.** 'élet, életidő'. *E-häitogattam az időüt ere-ä:ra. Még nem töütt ē tülle az ü:döü (= még javakorban van). Még nem mültam ki az időü:büll (= javakorban vagyok).* **3.** 'witterung, wetter'. *É· ne indujgatok ebbe a rossz időü:be. Lett· a:zonn e-lég buza az időühösz kép:pest. Ős-szeszették: aszt jóy· időübe: Csak ál-lana fel az i:döü! (= derülne ki)* **a)** 'jó idő'. *Hóy·nap, ha i:döü lesz, fē-gyütyük aszt a kis sār:jut.* **b)** 'vihár'. *Jön· az i:döü! jön· a nagy i:döü!* **4.** 'bőség, bő termés, évadja, szezonja vminek'. *Na·, az i-dén nē· vóyt ideje a szilvá:nak (= kevés termett). Mikor i-deje van a szilvának, an-nyí terem:, hogy māj· letöri az á:gat. Nincs· most ideje az esöü:nek. Mikor az e-söünek i-deje van, e-sik: az a csil-lagos égbüll is*: **Sz.** Szük időü (= inséges időszak). *Csu-da, hogy él· az em:ber ebb' a s z ü k ü d ö ü : b e.* *É-zér járnak most igen nehéz i:döük!* (mondják rosszalólag a módján felül cifrálkodó személy láttára). *Éccakának idejenn (= éjszaka). Csak nem· kezdél tán é c · c a k á n a k i d e j é f ö j z : n i.* *Mek-hálni sincs i:döüm (= rengeteg dolgom van, nagyon el vagyok foglalva). Nagy időü, nehéz időü (= orkán, vihar, jégeső). Töüti az időüt (= lopja a napot, pazarolja az időt). Nagy időü vam: má (= késő van már). Az én időümbe (= az én fiatalkoromban). Idöüt töüt (= szórakozik). Kártyázung, be-szélgetünk, i · d ö ü t t ö ü t ü η k.* *Idejét ájja (= a maga természetes lefolyási idejét kitölti). É·mulik: a, ha i d e j é t á j : j a* (mondják pl. magától gyógyuló betegségre). *Idöü múlva (= idő multával) Māj· megláccik időü múl:va, Mire hull a szénamür:va (= megválnik idővel, hova dől a dolog). Éjön az ideje (= elérkezik a halála órája). Hát·, akinek ē·jön az i d e j e, az ab-ba a perdz-be odamegyen:, ahü ren-délve van neki a halá:la.* **Km.** *Te·lik az i:döü, mulik az eszten:döü (= az idő eljár). Az i-döü a gaz:da, az em-ber a szóy:ga: (= a földműves gazdának az időjárás parancsol). Eg·gyik időü el-lésége a másik:nak (= változnak az idők s velük az állapotok). Jóy· munhára i-döü kell: (= hamari munka nem sokat ér). **Nr.** Népies időjelölések: **a)** a nap részei: *setél häjnälba, häjnälba, csördahäjtáskör* (kora reggel), *reggél, früstök fele, früstökkör, härmät särattára* (= mikorra*

a harmat felszarad), *féldélbe, délelőjött, délbe, délutánn, ebéd előjött, ebéd utánn, ételész-kör, ozsonna tájba, itatáskör, itatás utánn, csördahajtáskör* (alkonyatkor), *lámpagyútáskör, alkonyodat-kör, este, éjfelbe, éjél utánn*; **b**) időjelölések az esztendőben: *dísznőüléskör, kapálláskör, málészedéskör, szüretkör*. — Időjárásra vonatkozó jóslások: Ha a méhek kinn ülnek a kas szájában, jó idő lesz. Jár a gyűrűs, jó idő lesz. Ha a nappal jár a szél (= mindig a nap irányából fú), jó időnek a jele. Visszanézett a nap (= alkonyatkor felhő alól visszasütött), eső lesz. Csorgóra áll a hold (= a két szarva lefelé áll), eső lesz. Vára van a holdnak (= ködkarikája), eső lesz. Sűrű csillagos az ég, eső lesz. A naplement nagyon veres, szél lesz holnap. Sárga a hold, megváltozik az idő. Tiszta a hold, jó idő lesz. A hajnal felleget, eső lesz. Vö. még: jövendőlés. L. idén.

időelőtt n., l. időnap előtt.

időjárás *időűjárás* fn. 'witterung'. Vö. idő 3. és Nr.

idő-kor *időű-kör* fn. 'időtáj'. *Abb' az időűkörba osztá szü-lelett ety fi-jacskája.* (Nagypalád.)

időnap előtt *időűnap előjött* hsz. 'korán, idő előtt'. *Le-verték azt a szil:vát még i-dőűnap előjött: Na, az i-dőűnap előjött férhez attá a já:nyát.*

időre-midőre *időűre-midőűre* hsz. 'idő multával, jó sok idő mulva'. *I-dőűre-midőűre ugy dél-fele osz fel-ébred a ki-ráj is:*

idős *időűs, üdőűs* mn. **1.** 'alt, bejahrt'. **2.** 'jahre alt'. *Men-nyi időűs ez a kis fattyu? An-nyi időűs, mint Pis-ta.*

időtöltés *időűtöltés* fn. 'zeitvertreib'.

időváltozás *időűváltozás* fn. 'witterungswechsel'.

idővel *időűvel* hsz. 'idő multával'.

idővel-midővel *időűvel-midőűvel* hsz. 'idő multával, idő mulva'.

időzik *időűzik* (-ök, -öl) tn. i. 'időt tölt'.

idres-bodros *idrezs-bodros* mn. 'fodros, fodrokkal-bodrokkal felcicomázott' (pl. főkötő).

ifiasszony *ifijasszony* fn. 'tekintélyesebb birtokosok feleségének címe'. *Kadárné ifijasszony. Hosz-tam az ifijasszon:nak ety kizs gom-bát. Harakszik a zsidógyasszony, Hogy nem mondom ifijasszony* (Nd.). **Sz.** *I-fijasszon csüng: a ronygy, Há-tull a natyfene: konyty* (= fenn az ernyő, nincsen kas). Vö. nagyasszony.

ifiú *ifiju* mn. 'fiatal'. Csak a köv. szólásban: *Ez a fi:ju, mig ifi:ju!* (= ez ám a legény!)

ifrikál *ifrikáll, iprikáll* (-ok, -sz) tn. i. 'fosik'.

igás-ló *igás-lú* fn. 'teherszállításra, szántásra használt ló'.

igavonóság ~ (-ot, -a) fn. 'nehéz, fárasztó munka v. életmód'.

igaz ~ mn. **1.** 'wahr'. **2.** 'törvényes, jogos, igaz úton szerzett'. Az a ház nekem igaz keresményem: **3.** 'wahrheit'. E mondta meg az igazat! Sz. Igazat lát (= igazságot szolgáltat). Én Istenem láss igazat; Vérd meg az álnok hamissat. (Nd.) Ne-ki esett, osz minden igaz ok nélkül űl nya-konn ütötte (= teljesen ok nélkül, ártatlanul). Ne-kem bizony, az igazat megválva, e-szembe se jutott (= őszintén szólva, a hibámat beismerve). Igazat nem tudni mondani, ha-zudni meg nem akarunk (= felelet arra a kérdésre, hogy miért ülnek olyan csendben). Alusza az igazak álmát (= istenigazában alszik). Nem igaz utő jár (= görbe úton, hamisságban jár). Km. Szójj igazad, betörök a fe:jed (= az emberek haragusznak az őszinte szóért). Igaz jószág nē: vész: él (= törvényes tulajdon meg szokott kerülni).

igazán igazán hsz. **1.** 'valóban, csakugyan'. **2.** 'helyesen, okosan, találóan'. Igazám mondd: asz! Hé! be igazám mondta az a pap a templomba! Sz. Má: hisz igazán! (= az már igaz!) An-nyi itt a: lom, hoty két nap se tuggyuk összeszed:ni. — Má: hisz igazán!

igazándi ~ mn. 'igazi, valódi'. Ne-kē vesz-nek egy igazándi órárt: (t. i. nem játék órát).

igazgat ~ (-ok, -öl) ts. i. 'richten, herrichten' (pl. szerket). L. el-, megigazgat.

igazit igazit, igazét igazit, -öl) ts. i. **1.** 'javít' (pl. órát). **2.** 'irányít, útba igazít'. Ke-reste ű, hoty hū lakik a sus:tēr, de nem: tutta sen-ki igazita:ni. **3.** 'alakít'. Nem: jóyl vágja a rendet a ken kaszá:ja. — Nem:, mē zab-ra van igazét:va. L. el-, ki-, megigazit.

igazkodik l. eligazkodik.

igazmondás igazmondás fn. 'wahre rede'. Km. Igazmondás nem: embérszóüllás (= az emberszólás nem vétek, ha igaz).

igazodik ~ (-off) tn. i. 'javul'. Most:, hogy meg-ázott, igazodik ety ki:csit a lú:here is: L. eligazodik.

igazság igazság (-ot, -a) fn. **1.** 'gerechtigkeiteit, billigkeiteit'. Az igazság nem lehet két:tőj, csak egy. A nem: igazság:, hogy ennek a kicsinek semmit se at:tok. **2.** 'wahrheit'. A mondta ki az igazság:got. **3.** 'recht'. Ab-ba ne-ki is vőyt valami kis igazság:ga. **4.** 'igaz biz a! most jut eszembe!' Igassák:!
Híszem még ne-kem is vā husz krājca:rom! Sz. Igassák szerint (= jog, törvény, méltányosság szerint). Ehez neki még jus-sa se vőyna igazság:ri n t. Há-rom az Isten igazság:ga (= aller guten dinge sind drei).

igazságos igazságos (-onn) mn. 'gerecht, billig'. Ozd-el igazságosonn:!

ige ~ (-ét) fn. 'három szál fonál a motólán vagy a vetőn'. Ten-nap meg ma: negy-ven igét fontam:

igen ~, *égen* hsz. **1.** 'nagyon' (nem tagadó szóval). *Nap-pá nem-igē jött: Nem-igen tuttam alud:ni.* **2.** 'körülbelül, majdnem'. *I-gen etyformák ezek a ru:cák. A bē-ki ember is i-gen ugy ēiti a: szóut, mīm mi-felēnk:* **3.** nyomatékosító szó. *Nem- bānom: én, i-gen! Mi-nek ūti bele az órát mīndembe? — I-gen!* (az előbbi kérdést megerősítő válasz). **4.** 'igaz is! most jut eszembe!' *I-gen! Te Róu-za! Mit- mondot neket Sándórúl Kóusáné!?* **5.** 'persze! természetesen!' *Csak-ugyan ūtet lát-tad? — I-gen i-gen!* (kettős igen).

igenesak igencsak hsz. 'körülbelül, valószínűleg'. *I-gen-csak levágjuk a hētenn a bu:zát. Ak-korára mán i-gen-csak íthū leszek: I-gen-csak emeggyūnk szeredá Szakmá:ra. I-gen-csak etyfōrmák: ūk.*

igény ~ fn. **Sz.** *I-gémbe se vet-tem* (= ügybe se vettem, figyelembe se vettem).

igénylő igélőjű (-t) fn. 'földigénylő, aki a földosztásnál igényt tart másoktól elvett földre' (a kommunista világ és a román megszállás óta).

ígér igēr (-ek, -sz) ts. i. **1.** 'versprechen, verheissen'. **2.** 'bieten' (árat). *A múlt- szeredám mán i-gērtek érte száz-nyóucva:nad, de nem- atta: Km. A mát- meg-atták, a hóu- napot nem- igērték:* (= bizonytalan a halál órája). L. meg-ígér.

ígéret igéret (-el, -e v. -i) fn. 'versprechen, verheissung'. **Km.** *Az i-géret szép- szóu: , ha meg-aggyák ugy- jóu: (= könnyű ígérni, nehéz megtartani).*

ígérkezik igērkezik (-ek v. -em, -él) tn. i. 'ígéri magát, ígérettel lekötelezi magát' (pl. segítségül, munkára stb.). L. elígérkezik.

igéz l. megigéz, vö. megver.

igézet ~ (-et) fn. 'bezauberung, zauberei'. **Nr.** Az igézetet oltott vízzel (= olyan vízzel, melybe tüzes szenet oltottak) gyógyítják bizonyos szertartások kíséretében (vö. szenes víz). — Ráolvasás igézet ellen: „*A más szeme vērte meg, a mi kis kutyánk harapja meg.*“ — A kisdedeknek piros szalagot szoktak fűzni a ruhaujjukba, hogy ne fogja az igézetet. Vannak olyan emberek, akiknek „rossz“ a szemük, vagyis ha a kis gyermeket (v. állatot is) sokáig nézik, „megverik szemmel“ vagyis megigézik. Ezért a kis gyermeket nem szabad sokáig nézni. De ha már valaki elkövette ezt a figyelmetlenséget, ellenszerűl pökdősse arcon a csecsemőt e szavak kíséretében: „*Igézet ne fogja!*“ Vö. még: megver Nr.

Ignác ~ férfi szn. Vö. Náci.

így *így* hsz. **1.** 'so, auf diese art'. **2.** 'ilyennek'. *Ity- születtem, így- maradok hóut-tik-ha-lálig.* **3.** 'ilyenkor'. *Ity-*

la-vasz jele min-dég mekszeplőüisödik az ör:cám. Igy reg-gelesē van ety kis i:dőüm. (Utána mindig időhat.). Sz. Igy a hejjenn (= éppen így). Vi-szem én: eszt igy a hejjen ki-, ahogy van. Igy... ugy, így meg amugy (= stb.) É-kezetet káronkodni, hogy az Isten így, hogy az Isten ugy. De így meg amugy, ē-re meg amāra, az ű-dóugába ne szóüjjom be:le! (rendesen elhallgatott káromkodás helyén áll). Hászén így is, ugy is az ű küjvél fenem: (= mindenképpen, akárhogy is). Vö. igyse-ügyse. **igyekezet** ~ (-et) fn. 'streben, bestrebung, fleiss'. **K.** U-gyā jöd belöülle az igyeke:zet (= ugyancsak rókázott v. okádott).

igyekező igyekezőü mn. 'szorgalmas, iparkodó'.

igyekszik ~ (-ek v. -em, -él, -ünk, igyeksztek, igyeksznek; igyeksztem, igyeksznek, igyeksztek) tn. i. **1.** 'törekszik, iparkodik'. Ab-ba igyekezet: , hogy a ven-déglőüst le-itassa. Ár' igyekesz:, hogy ē-ne maraggy a többi:tüll. **2.** 'siet'. Ho-vá igyekesz:nek katona ura:mék? Ta-nitóü ur is ugyan igyekezett: Na-, ho-va igyekszél?

igyel l. ügyel.

igyse-ügyse ityse-utyse hsz. 'sehogyse, semmikép sem'. A-má ity-se-utyse jō vis:sza. Vö. így Sz. alatt: így is, úgy is. **ihaj-csuhaj ihāi-csuhāi** isz., vidámságot kifejező szó. Előül megy a masinista, Ihāi-csuhāi! ki a gőüzöst igazitlya (Nd.). Ihāi, még az éjjel, csuhāi, még az éjjel Kimulatom magamat (Nd.).

ihas ~ mn. 'szomjas' (ritkán és tréfából).

ihatnám vagyok l. ihatnék.

ihatnék ~ (ihatnám, ihatnál, ihatnóünk, ihatnátok, ihatnának; egyéb alakban nem fordul elő) tn. i. 'szomjas'. Sz. Ő-jan ihatná vagyok! (= szomjas vagyok). Ihatnál vagy, ihatnóünk vagyunk, ihatnátok vattok; ihatná vóütam, vóütál, vóüt stb. Vö. ehetném vagyok.

ihol ehun, ehin, ihēn (ez utóbbi: Ricse, Tiszahát) hsz. 'itt, íme itt, ehol'. E-hī szalad: nē! E-hū van: nē!

ij l. ily.

ijed ~, **ijjed** (-ek, -él) tn. i. 'erschrecken'. Ugy-i meg-jettél? De-hogy i-jettem! L. el-, megijed.

ijedelem ~ (-ēlmet) fn. 'schreck'.

ijedezik ~ (-ek, -él) tn. i. 'meg-megijed'.

ijedős ijedőüs mn. 'félénk, könnyen megijedő' (kül. ló).

ijedség ijeccség (-et, -e) fn. 'schrecken'. Sz. I-gyunk egyet ēre a nagy ijeccség:re (tréfás felszólítás poharazásra). **Nr.** Ijedség ellen a gyermekkel hideg vizet itatnak. Ha nagyfokú az ijedség v. rémület, szenes vízzel orvosolják.

ijedt- ijett- (csak személyraggal s leginkább állapot-

határozóként) fn. 'ijedés, rémület'. *Māi-nyavajássá lettem ijettem:be.*

ijen l. ilyen.

ijeszt ~, *ijeszt* (-ek, -él) ts. i. 'erschrecken' (trans.). *Hóutra ijeszt.* L. el-, megijeszt.

ijesztés *ijesztés* (-t) fn. 'erschreckung'. **Nr.** A csuklás gyógyításának egyik módja az ijesztés. Aki csuklik, azt valami módon megijesztik, megrettentik, hogy álljon el a csuklása.

ijesztget *ijezget* (-ek, -él) ts. i. wiederholt schrecken'. **Sz.** *Te vagy az, akivel anyád a többit ijezget-te?* (mondják tr. a rút v. rútnak tartott gyerekek).

ijesztgetőzik *ijezgetőüzik* (-ök, -öl) tn. i. 'rémitget másokat'.

ijesztő *ijesztői* (-t) fn. 'madárijesztő'. *O-jā vagy abb' a ruhá:ba, mint egy i-jesztői:*

ikeg ~ (-ek, -sz) tn. i. **1.** 'fuldokol, levegő után kapkod'. *Mikorára az Ak-los csárdához ért a csapatunk, ak-kör má csak i-kektünk:* **2.** 'fuldokolva sír, zokog'.

iker n., l. egyhasi.

iksz *iks* (-et) fn. 'az x betű neve' **Sz.** *Né-ki se tudom, rávágják-é a három ikset a fűtivalóúfájá:ra* (= kétes, hogy megéri-e a harmincadik életévet).

Ilgó *Ilgói* hn. (Botpalád) Vö. Irgó.

Ilka *Ilka* fn. 'az Ilona név becéző alakja'.

illeget ~ (-em, -ed, -i) **Sz.** *Illegeti magát* (= kellett magát, kényesen mozog v. jár).

illik ~ (-ett, -ene) tn. i. 'passen, es steht gut'. **Sz.** *Il-lik ne:ki, mint a ci-gánnak a gu:ba; mint a te-hennek a ga:tya; mint a ku-tya szájába a to:jás; mint a ku-tya szájába a tallu-sep-rü* (ir. = nem illik, rosszul illik). L. felillik.

Illyés *Ijés* fn. 'férfi személynév'. **Nr.** „*Ijés belenyútotta az ujját*“, mondják nyár utóján a folyók hűvösödő vizére; vagyis nem elég meleg, nem jó benne fürödni. Mivel nyár utóján az ugorka közepe megvizényösödik, azt mondják rá: „*Belehugyott Ijés.*“ Illyés napja július 20-ára esik.

Ilona ~ női szn. Vö. Ilka, Ilonka, Ilus.

Ilonagödre ~ hn. (Egri) **Nr.** A hagyomány szerint itt fogták és rabolták el a tatárok a Gaal József regényéből ismert Szirmay Ilonát. Vö. még: Szirmay Antal: Szathmár vármegye I, 64.

ilonca ~ (-át) fn. 'gyümölcsbe esett féreg, nyú'.

Ilonka *Ilonka* fn. 'az Ilona név becéző alakja'.

Ilus ~ fn. 'az Ilona név becéző alakja'.

ily *ij* mut. nm. Csak egyszámú tárgyese használatos: *ijet* 'talem'.

ilyen *ijen* (*ijet; ijenek, ijeneket*) mut. nm. 'solcher'.

ilyenforma *ijējōrma* mut. nm. 'dergleichen'.

ilyenkor *ijenkōr* hsz. 'zu solcher zeit, um diese zeit'. *Tavaj ijenkōr, jōvōū ijenkōr* (= most egy éve; mostanhoz egy évre). Sz. *Hogy vagy ijenkōr?* (= hogy vagy? Találkozás alkalmával föltett kérdés forma).

imádkozatlan *imátkozatlan* hsz. 'imádkozás nélkül'. *Le ne fekügy imátkozatlan!*

imádkozik *imátkozik* (-om, v. -ok, -öl) tn. i. 'beten'. **K.** *Ne imátkoz ne:ki, hanem üs:set, ha nē fogat: szóút!* (= ne kérd szép szóval). Sz. *Jóul imátkozott* (= szerencsés, rajta van az Isten áldása).

imádság *imácság* (-ot, -a) fn. 'gebet'. Sz. *Csak az imácsák tārtya:* (= igen gyöngye, kevés híja, hogy össze nem dül, el nem szakad, pl. épület, elnyűtt kötél stb.). *Eszt a góúrét is mácsák tārtya:*

imbolyog *imbojog* (-ōigok, -joksz; -joktam) tn. i. 'schwanken'.

Imbre l. Imre.

imely l. émely.

imént *imēnt* hsz. 'vor kurzer zeit, eben vorher'. Vö. elébb 2.

imide *emide* hsz. 'hieher'.

imígy-amúgy *emígy-amúgy* hsz. 'jól-rosszul, felületesen'. *Törd meg becsülletesen; ne csak emígy-amúgy:*

imitt-amott *emitt-amott* hsz. 'hie und da'. *Csak e-mitt-amot van abba egyy-ety szál ken:dēr.*

Imre ~, *Imbre, Ęmre* (Avasújváros) férfi szn.

in in (-at, -a) fn. **1.** 'ér a testben'. **2.** 'mozgató izom (kül. a térdhajlásban). *Nem bírja az i:na. Le-fosta az i:nát. Gyēge mán az i:na az öreg:nek.* **3.** 'futónövény indája, szára, vesszeje'. *Tōg, dinnye, paszūi, komlōy, szedēr, fulánk* stb. *ina.* **4.** 'szerszám, építmény összekötő és tartó váza'. *A rētoja ina* (= a két ága), *a motōulla ina* (= rúdja, pálcája), *a velōū ina* (= váza), *a berena ina* (= a borona gereblyéit kétfelől keresztben összekötő két fa), *az abora ina* (= az a négy oszlop, mely az abora fedelét tartja), *a bōrdahaj ina* (= a bordahéjat függőlegesen tartó két lapos fa). **5.** 'a nyüst-pálcákon végigfutó vastag zsineg, melyre a nyüst fonalszárait kötik'. Sz. *Fon-nya az i:nát* (= csipejét csóváltatva, nehézkesen jár). *Ugy megütötte a másnap a lá:bát, hogy még most is fonnya az i:nát.* *Niņcs ennek az ökörnek lá:ba, csak az i:nát huzza:* (= vánszorog). *Fēl-ti az i:nát* (= félti az irháját). *Vi-szi az i:nát* (= szalad). *Ös-szefosta az i:nát* (= összefosta magát). *Az i:namba van a hatvan eszten:dōū* (= meggyengültem a hatvan esztendőm miatt). *Az i:nába szállott a bátōrsá:ga* (= megijedt). L. aborain, borda ina, gereblye ina, horgasin, nyüst ina.

inal l. elinal.

inális-kanális *isz. réja. Inális-kanális! Szeret a babám is!* (Nd.).

1. inas ~ mn. 'nervig, flechsig, sehnig'.

2. inas ~ (-t, -ok, -sa) fn. 'iparos v. kereskedő-tanonc'.

Szój. *Te csont-tos-inas!* (Értelme: **1.** 'csontkereskedő tanonc', **2.** 'csontos-izmos'). L. boltosinas, csizmadiainas, kalapos-, kovács-, lakatos-, perecesinas.

Inazat ~ hn. (Ombod).

inci-finei ~ mn. 'cingár, vézna, nyápic'.

inda n., l. in 3.

indé... ondé ~ **Sz.** *Vagy indé, vagy ondé* (= akár így, akár úgy). *Vagy indé, vagy ondé, nekem bizom pész kell, Diribizs-darabis kalács nekem nem kell* (karácsonyi rigmus). *Akar indé, akar ondé, Mindéfele csupa ronggyé* (Nd.). (Lat. *inde...unde?*)

indít *indít* (-ok, -öl) ts. i. 'abschicken, absenden'. *Indítom levelem egy gyenge virágnak* (szerelmes levél kezdete). L. el-, megindít.

indóház *indóház* fn. 'vasúti állomás'. (A múlt század 80—90-es éveiben általánosan használták. Ma már az *állomás* kiszorította.)

indul *indull* (*indullok, indúsz*) tn. i. 'sich bewegen, sich aufmachen, sich in bewegung setzen'. *Ná, ho-va indútál? Ne indujjatok ijen nagy écca:ka. Naty szél indült az érdőü fe:lőüll. Sz. In-düi bun-da, lóy-düi zsák!* (= tréfás nógatás indulásra). *Te, zsi-vánna k indült!* (= gonosz, elvetemült). L. el-, megindul.

indulás l. földindulás.

ing *ing* (-et, -e) fn. 'hemd'. Részei: 1. a két *ujj*, 2. a *nyak* (= gallér), 3. a *kézelő* (= az ú. n. mancsetta), 4. az *eleje*, 5. a *hátujja*, 6. a *váll*. **Sz.** *Félti az ingit* (= félti az irháját). *Ugy néz: rám, mint a vő-res ingre*: (= haragosan néz). *Aki nek nem inge, ne vegye magá:ra* (= akit nem illet a megrovás, ne sértődjék meg). *Se ingem, se gallérom*: (= se rokonom, se barátom; nem érdekel a dolga). *Viszi az ingit* (= viszi az irháját). *A fi-jatal asszont az él-sőü ingibe ké megvēr:ni* (tr. = már az első héten meg kell verni).

ingelő *ingelő* fn. 'a férfi ingnek a mellet fődő, duplán varrott, betétes része'.

inges-gatyás *ingezs-gatyás* mn. 'egy ingben s gatyában járó'.

ingeskedik *ingeskedik* (-ek v. -em, -él) tn. i. 'egy ingben jár, ingben ugrál' (pl. a gyerek, mikor az ágyból fölkél). *Ne ingeskegy: má, hanem őü-tösz fe: fele*:

ingnyak *ingnyak* fn. 'inggallér'.

ingujj *ingüj* fn. 'hemdärmel'.

ingyen *ingyenn, ingenn* (Szárazberek) hsz. **1.** 'umsonst,

unentgeltlich'. *En nem dőgözök neki ingy:gyenn. A ka-tujáját ingy:gyenn atlak*: mn. **2.** 'unentgeltlich'. *Inygyem munka. Nem kē nekünk senki inygyem bora* (Nd.). **Sz.** *Nem aggyák azt ingy:gyenn* (= meg kell azért fizetni v. szenvedni). *Inygyē se kēn* (= értéktelen, hasznavehetetlen). *A Krisz-tus kopőr-sőját se őjriszték ingy:gyenn* (= semmit se adnak ingyen).
Vö. potya.

ingenben inygyembe **hsz.** **Sz.** *Az a te-lek i n y · g y e m b e v a n n e : k i* (= nem került pénzébe).

ingenélés inygyennélés **fn.** 'munka nélkül mások nyakán élés'.

ingenélő inygyennélő **mn.** 'munka nélkül mások nyakán élő'.

inistál l. **instál**.

inkább inkább **hsz.** 'lieber, eher, mehr'. Vö. jobban.

inkueorodás inkábborodás **fn.** 'inzsugorodás, mozgató izom összezugsugorodása'.

inneső innesőü, ineksőü **mn.** 'innenső, errülső'. (<in-netső).

innen innen, innén, innet, innét **hsz.** 'von hier, daher'. **Sz.** *An-nyj neki onnen i:de, mint ne-kem innen oda*: (= kezdje ő a látogatást). Vö. erről **2.**

innenső, innetső l. **inneső**. Vö. errülső.

innyujtó-fü innyútó-fü **fn.** 'lysimachia nummularia L.'.
Nr. Az innyujtó-fü köszvény és inzugsugorodás ellen használt gyógynövény.

innyujtó-gaz innyútó-gaz **fn.** = innyujtó-fü.

inpók, inpókos l. **pók 2.**, **pókos**.

instál inistáll, istáll (-om) **ts. i.** 'kérve kér, unszol, alázatosan kér'. *É-megyen: ü, nem kell ütet oja sokat inistál:ni. So-se i-nistáld! Ha nem jöm ma-rad!*

int ~ (-ek, -él) **tn. i.** 'winken'.

integet ~ (-ek, -él) **tn. i.** 'oft winken'.

íny ény (-em, -ed, -i) **fn.** 'foghús belül a fogsoron'.

iprikál l. **ifrikál**.

ipszilon (-t) **fn.** 'az y betű neve'.

1. ír ~ (irok, irsz) **ts. i. 1.** 'schreiben'. **2.** 'levélben tudat'.
Sándor azt írta:, hogy ka-rácsőra hazájön: **Sz.** *Esz ír-d az ő-rodra*:! (= jegyezd meg, hogy ezt még megemlegeted!)
L. be-, fel-, le-, megír.

2. ír ~ (irat) l. **viaszír**.

iramodik ~ (-ok, -öl) **tn. i.** 'szaladni kezd, futni kezd'.
A ha neki iramodik, nem ál mek hazájig.

iránt ~ **nu. 1.** 'in der richtung, gegen'. *Meg-állottunk az u-tonn a hid-iránt. É-re láttā fut:ni a ka-pu iránt*: *Tār-cson e-gyenesen a kul-iránt*. **2.** 'ért, miatt'. *Fél-ségednek nagy-bánaltya lessz: a fa i-ránt*.

irányában iránnyába hsz. 'iránt'. *Od· boncölták a disz:nóút a kul· iránnyába. Nem· sok jóvül vóút irányom:ba. Sz. Torony iránnyába* (= keresztül kasul, árkon-bokron át).

irányos ~ mn. 'alkalmas, ügyes, talpraesett'. *I-rányos kis embër vóút : a.* (Kispeleske).

irányoz ~ (-ok, -öl) ts. i. 'zielen, richten' (puskát vmire).

írás írás (-t, -a) fn. **1.** 'schreiben'. **2.** 'schrift'. *Sz. Öl·vassa ma·ga, én ne m· tudok i : r á s t* (= nem tudok olvasni). *Öreg írás, vé· firkállás* (= **1.** 'haszontalan, értéktelen régi tárgy'. **2.** 'elaggott, hasznavehetetlen ember'.)

írástudatlan írástudatlan mn. 'analfabéta, írni-olvasni nem tudó'.

írástudó írástudó mn. **1.** 'írni-olvasni tudó'. **2.** 'nagy okos, tudakos'. *Hi·szē Zsóy·fi névéd nagy· írástudó : !*

Iratvány ~ hn. (Méhtelek). *Vö. Irotvány.*

ireg-forog irek-forog tn. i. 'forgolódik'.

irégy l. irígy.

irem l. üröm.

irgalmas írgalmas mn. 'barmherzig'. **Km.** *Ír·gālmazs börbéja az embër magá:nak* (= kelést, sebet nem tud tisztoztatni, kezelni az ember magának).

irgalmatlan írgalmatlan mn. 'irdatlan, rengeteg, roppant'. *Ír·gālmatlan nagy.*

irgalmaz írgalmaz (-ok, -öl) tn. i. 'kegyelmez'. *Nem· ír·gālmaznék én ne:ki, hanem ki·huzatnám* (fogat).

irgalom írgalom (-ālmāt, -ālma) fn. 'gnade, barmherzigkeit'.

irgelődik-forgolódik írgelődik-förgolődik tn. i. 'iregforog'.

Irgó írgó hn. (Kisnamény).

irígy irégy mn. 'neidisch'. **Km.** *Jop·, ha száz irégyed vam, mint egy mekszá:nóud* (= sokkal inkább irigyeljenek, mint szánjanak).

irígykedik irétykedik (-ek, -él) tn. i. 'neidisch sein, neid hegen'.

irígység irétytség (-et, -e) fn. 'neid'. **Sz.** *Még az i·rétysek se lél benne hi:bát* (= teljesen hibátlan).

írka írka (-āt, -āja) fn. 'schreibheft'.

írka-fírka írka-fírka fn. 'rendetlen, csúfúl írott írka'.

írkál írkáll (-ok, -sz) ts. i. 'irogat, sokáig v. gyakran ír'.

írkálás írkállás (-t, -a) fn. 'irogatás, gyakori írás'.

irmes l. ürmös.

irogál irogáll (-ok, -sz) ts. i. 'gyakran ír, irogat'.

íromány íromány (-mānt, -mānyya) fn. 'irat'.

íromba ~ mn. 'tarkás szürke, pettyezetett v. sávós szürke'. **Nr.** Akinek méhe van, ne tartson íromba tyukot, mert nem lesz szerencséje a méhhez.

Irotvány ~ hn. (Kisnamény). Vö. Iratvány.

irt *irt* (-ok, -öl) ts. i. **1.** 'roden, reuten'. **2.** 'a szövőszék egymáshoz tapadt fonalrétegeit szétválasztja, egymástól eltépi'. L. fel-, kiirt.

irtás *irtás* (-t, -a) ts. i. **1.** 'a kivágott fa gyökereinek kiszedése, kiásása'. **2.** 'irtott hely, a fagyökerek kiszedése által szánthatóvá tett hely'. **II. Irtás** hn. (Pálfalva). L. Nagyirtás.

Irtásalja *Irtásajja* hn. (Pusztadaróc).

irtogat *irtogat* (-ok, -öl) ts. i. 'lassankint irt'. L. kiirtogat.

irtókapa *irtókapa* fn. 'erős, csákányforma kapa, mely a fa gyökereit is elvágja, gyökérvágó kapa'.

irtós *irtós* mn. 'tapadós, szöszös, könnyen szakadó'. Na-gyonn *irtós* ez a fo:nāl, ba-jos esz szü:ni (a szövőszéken).

irtózik *irtózik* (-ok v. -om, -öl) tn. i. 'borzad, iszonyodik'. L. elirtózik.

is ~ ksz. 'auch'. **a)** *Ag-gyatok : a ki-csinek is : Na-, tés-is it-vagy ? (= te is?)* **b)** *Mön-danám is, nem-is.* **c)** *Jobb-is :, ha le-űsz magad:nak. Be-sose is hittē vőuna, hogy ity jördujjék a sorom ! Az É-gērhatom mind-ledült ; dehát nagy-is vőut : ot rop-pant a bu:za. Mit-is tudot vőum más csinálni, szegém puja ?* **d)** *Mi-kor is vőut karácsony elsőü napja ? Hogy-is hítlák az asszont ? Mit-is montál ?* **e)** *Nem-bánom, ha meg-is hárakszik, ém meg-mondom : f)* *Még na-gyonn is meksülötted eszt a szalon:nát. Sok-is lesz : má !* **g)** *Men-ni is kém-má, hajjá:tok, ha-za fele : Me-gyek is : mág, mē na-gyō sokat űltem : A kis-sebbiket o-da is a-dom ne-ked.* **h)** *Jőu-is vőuna : ! Hé-, be-szép időük is vőutak azok !*

iskola *ęskola, oskola* (-át, -ája) fn. **1.** 'schule'. **2.** 'tanítás'. *Hőu-nap nem-lessz ęsko:la. Hét-fünn ęs-kola lessz : Sz. Sze-retné : ez az ęsko:lád be-kenni háj-jāl, hogy vi-gye el a ku:tya* (mondják az iskolakerülő gyermekre). *Csak mel-lette járt az ęskolá:nak (= nem tanult, nem járt iskolába).*

iskolakerülő *ęskolakerülőü* fn. 'csavargó, hanyag, ok nélkül iskolát mulasztó gyermek'.

iskoláré *ęskoláré* isz. *Ęskoláré fáré ! Kell-ę pukkamalé ?* (tréfás vers, mellyel az iskolásgyermeket csúfolják).

iskolási *ęskolási* mn. 'iskolába járó, iskolás'. *Dēl-vam : má, jön-nek az ęskolási pu:ják ha-zafele : A-van ebb' a köny:be, amit az ęs-kolási puják tanúlnak :*

iskolázik *ęskolázik* (-ok, -öl) tn. i. 'iskolába jár'. (Nagy-palád). *De ęs-kolázni csak ety fél-évig ęskolásztam :*

ismer *ęsmēr, esmēr, ęsmēr* (-merek, -sz) ts. i. 'kennen, erkennen' L. megismer.

ismeretség *ęsmereccsęg, esmereccsęg* (-et, -e) fn. 'bekannt-schaft'. *Nē-vagy velle esmereccsęg-be ?*

ismerkedik *ęsmērkedik, esmērkedik* (-ek, -él) tn. i. 'ismeret-séget köt vkivel'. L. megismerkedik.

ismerős *esmerőüs, esmerőüs (-t, -se)* fn. 'bekannte'.

ismerszik l. megismerszik.

ismét n., l. megint, újra, újfent.

ispán *espán (-t, -nya)* fn. 'verwalter, schaffner'.

istopály *espotái (-t)* fn. 'kórház'.

istálló *istálló, eszálló (-t, -ja)* 'lovak óla'.

Isten ~ (-t, -e, -it) fn. 'Gott'. Jelzői: *teremtőü, élőü, jóü, kegyelmes, szent, szépséges, bődög, öreg, atyaságos, menyébi, atya. K.* Az *Is-teny győüzné esz nadrág:gäl!* (= nem lehet győzni). Az *Is-tē se veszē rájta két krāicár ē:rőüt!* (= nem lehet rajta megvenni). *Hogy ēn- od bos-szan̄koggyak ve-le? Bos-szan̄kog-gyon az- Isten:!* *Nē várunk még ety fél óu-rát? Vár-jon az- Isten:!* (ind. besz. = én nem bosszankodom, én nem várok!) *K' az- Istē látta?* (ind. besz. = én nem láttam!) *Tug-gy' az Is-ten v. tug-gy' a jóü- Isten!* (ind. besz. = én nem tudom.) *Tug-gy a az Is-tem, mikō na-gyon kén az ijenek, hát nem- jut eszibe az embēr:nek* (= Isten tudja, hogy lehet). *Sz. Ke-rüjj a kezem közzé:, tu-dom, hogy mege m leget ed a ma-gy a r o k I s t e:n ēt* (= meglakolsz). *Tett- az ojan csa-lorál, hogy az Is-ten őü-rizzen tül:le!* (= Isten mentsen, Isten óvjon). *Áll- Istennek, áll., áll., áll.!* (mikor a kis babát állani tanítják, ezt mondogatják). *Hál' Istennek! Hálá legyen a jóü Istennek!* (= öröm kifejezése vmely óhajtott esemény bekövetkezésén). *Hā:ször megbántott ű ēn:gem, annak csak a jóü- I s t e n a m e g m o n t h a t ó u : j a!* (= ki se lehet mondani, hányszor). *Gye-re má ha-marább:, az I s t e n á l g y o m: m e g!* (= félig-meddig káromlás). *Szo-rizsd job-bann, az Is-tem me-g-áld:* (indulatos beszédben). *Uszka, Bökém, Magosliget Az I s t e n t ű l l ē b i l l e g e t t* (= 'az Isten háta mögött van'; tr. koldusnótából). *Az an-nya Istene körül jár:* (= az anyja Istenét emlegeti, káromolja). *I s t e n e l l ē v a l ó ű v é t e k v ó ű n e s z t ā r a a r o s z l e g e l ő ű r e, hājta:ni. Is-ten ellē valóü vétek eggy ijē szēp kēnyért leten:ni* (= nagy kár, hiba, vétek). *Ugy- állatok:, mīnt az Is-tem buzája:* (= összeveissza, rendetlenül álltok). *Beg- o j ā v a g y, mīnt akitüll az Isten őürizzen!* (= félbolond vagy). *Na-, e ki-nőjtt az Istem mārka:bull* (= magas termetű, hórihorgas szál ember). *Mā: mektudot: tēs- is:, hány az Isten Terebe:senn* (= majd megemlegeted a magyarok Istenét). *A ha-sa az Istene* (= a hasának él). *Mos- cseppent az Istem mārka:ba* (= most került jó helyzetbe). *Istē fija* (= huszár). *Istē számába hágy* (= gondviseles, felügyelet nélkül hagy vmit). *Ot- hatták, amijek: vóüt Is-tē sz á m á b a: Ad- meg, uram Isten, de mos- mīny-gyár!* (ezt várja Istentől a türelmetlen hívő). *El-ereszti, mīnt az Is-ten a legyet* (= szabadjára ereszti, nem törődik vele, hol jár, mit csinál pl. gyermeket, jószágot). *Az Istem bocsássa meg a bünömet* (mondja a beszélő, ha

beszédében valamely kijelentést bűnnek vél). Az *Istem panaszképpen ne vegye!* (az előbbihez hasonló értelmű szólás). *Á-ra lakik vala:hun az Is-tē háta mellett:* (= igen messze, félreeső helyen). *Ki: leli mek, ha éviszitek az Is-tē háta mellé? Ád: az Isten, amit: ad!* (= lesz, ami lesz! Isten neki!) *Isten nevébe* (= ingyen, fizetés nélkül). *Nem-athattjuk oda Isten nevé:be. É-hörták: má, kit- pészér, kit Isten nevébe. Ha Isten nevébe várának, se kén az ijén csizs:ma. É-kukorékölhat: ott Is-tē világ meddig:* (= elvárhat ott örök időig). *Is-ten ne-ki!* (= nos, hát legyen! vessük el a kockát!) *Is-ten ne-ki, ja-kereszt! Ha-étörík, a-se lessz!* (= u. az) *E-lőüll Is-ten, köz-bűl ki-ráji, Há-tull a nagy lom-pos cigány!* (a menésközben mindegyre hátul maradó gyermeket csúfoló tréfás szólás). Felkiáltások: *Mi-jē rempelés tett az: ott, é-lőü Is-ten!* *Mi-jen nagygazdák lettek a:zok, u-ram Is-ten!* *Mi-jeny gyege ez: a buza, ke-gy-élmes Isten! Te-remtőü szent Isten!* *Mi-tül lettem én ijē sáros?* (= csodálkozást, szörnyülködést jelentő felkiáltások). *Te-remtőü szent szilva!* *Be-sok Istē van a jánn!* (tréfás csodálkozás; Szárazberek). *Ha tud-nát, hoty ki: vagyok én, tu-dom Istenem, hogy nem ütnél: rám* (= bizonyosan tudom). *Amint ott ál-lok, hát: lēl kem Is-tenem, má jön: is hozzá fele valami fe-keseség!* (= kétségbeesést, rémületet jelölő felkiáltás). *Hát: e mi: az Isten csudája a fejedenn?* (= mi a manó? mi a patvar?). *Én nem: tom, mi Isten csudája tutta azl a tehenl lē:ni: Bizony Is-ten!* (eskü). *Be-fogd a szá:dat, mért — Is-ten az a:tyám!* — *uty: hóukony nyomlak:, hogy ā-rül kóqdülsz:* (= eskü-féle indulatos beszédben). *Én: Istenem u-ram!* *Én: Istenem, ne: haggy él!* (felsóhajtások). *Kö-szönés formái Ag-gyon v. a-gyon Istē jóu: napot! v. jóu: reg-gélt:!* *v. jóu: estét:!* *Távozáskor: Min-dē jóut agyon Is:ten!* *Is-ten ál-gya meg mago:kat!* *Jóu: éccakát agyon Is:ten!* *Áldá-sok: Az Is-ten ál-gya meg, ahun eg-gyet lép!* *Az Is-ten ál-gya meg még a lá-ba nyomát is:!* *Az Is-ten ál-gya meg: még a ha-lóu porába is:!* (szeretett v. tisztelt halottról). *É-des-anyám, az Isteny nyuktassa meg, más-képpē főüszte: eszt.* *Be-sokat haragudott érte, sze-gény, az: Isteny nyuk-tassa meg!* (halott említésével kapcsolatosan mondják). *Ag-gyon Isten, a-mi nincsen!* (pohárköszöntés). *Ag-gyon az Isten neket száz: óulat, meg ety ko-szos malacot!* (tréfás áldás, farsangosok mondása). *Káro m k o d á s o k, á t k o k* *Az Is-ten i-téjje meg!* *Az Is-tē szen-tejjem meg!* *Hogy: az Isten aszājja meg!* *Az Istē szárjō le!* *Az Is-tē vakicsa meg!* *Hogy: az é jóu Is-tenem a nya-vaját hoz-za rá!* *Az Is-ten te-gyen a villahajtóuba!* *Az Is-ten a dö-göt hoz-za rá!* *Az Is-tē ro-gyassza rád az e-get!* *Az: é jóu Istenem tegyen a gerebembe!* *Az: Istē-*

fáját neki! Az *Istē* lováját (sic) neki! *Is-tē* lova f..a! Az *Istem* Paliját neki! (félíg tréfás). *S z i d a l m a k, g y a l á z á s o k:* *Tē, Is-tem bagja!* (= ügyetlen, mamlasz). *Áj- meg: mán, te kis Is-ten ostora, áj- meg: mán!* (= Isten csapása, Isten átka). *Tē, Is-teny gyámóltalannya!* (= leggyámóltalanabb teremtmény). *Az Is-ten ē-fáratt, mikō tēget terem:tett* (= tökéletlen, testileg-lelkileg nyomorék vagy). *Á t k o k:* *Az Is-tē so-hase álgya: meg!* *Az- Istē- szomoriccson meg!* *Az Is-tē sij-jesszen ēl!* **Km.** *Ha az Is-tem meg- akārja vēr-ni az embērt, e'lēbb az e'szit veszi: el* (= nincs nagyobb istencsapás az oktalanságnál). *Is-ten a gaz:da, em-ber a szóu:ga* (= ember tervez, Isten végez). *Ahun nīncs, ott az Is-tē se veszen:* (= ahol nincs, ott ne keress). *A jóu- Istennē nem- lehet ujjat huz:ni* (= nem állhatsz vele vitába). *Ha az Is-ten akārja, a sep-rünyél is ēsül:* (= Isten mindenható). *Az Is-ten egy- rosszēr száz-jóut is megvēr:, egy- jóuēr száz- rosszat is megáld:* (= Isten nagyon tud áldani és büntetni). *Az Is-ten an-nák aggya a sārkanytus szizs:mát, aki nem- tuggya összevēr:ni* (= néha annak ad szerencsét, aki nem tud élni vele). *Há-rom az Isten igaz-sá:ga* (= aller guten dinge sind drei). *Jobb- az Is-tē szász-papnál:* (= legjobban tudja, mi válik javunkra). *Tug-gya az Isten, kinek a magvát kēl kipuszta:ni* (mondják egy gyűlölt v. gonosz család magvaszakadásakor). *Tug-gya az Is-ten, kinek kell a naty fēi:sze* (= kinek a kezébe adja a hatalmat). *Fenn- az Is-tem meg a men:kōü, mek-fizet: a mind- a kettōü:* (= Isten haragja se nem siet, se nem késik). *Is-ten nē- vēr bot:tāl* (= számtalan módon verheti az embert, nem csupán látható formában). *Az Is-tem min-nyájunkāl szabad:* (= mindnyájan az ő kegyétől függünk, mindnyájunkat érhet csapás). *Mig Is-tē lesz ke-nyēr is lesz:, mik ki-ráj lesz, pēz- is lessz:* (= bizzunk Istenben). **Nr.** A holdat és csillagokat nem szabad újjal mutatni, mert kiszúrjuk a jó Isten szemét. L. Atyaisten, Úristen.

isten-adta isten-atta mn. 'szegény, szánalomra méltó'. *Ag-gyatok egy darap szalonnát az isten-attá:nak.*

isten-áldása ~ fn. **1.** 'áldás, Isten ajándéka'. *Hát- nagy- isten-áldása is az a te:hen.* **2.** 'kenyér'. *Te-, ne- lögd el az isten-áldá:sát.* **K.** *Mi- az isten-áldása akatt az ēj kötōümbe?* (= mi a manó? mi a patvar?)

Isten baglya Istem bagja fn. 'ügyetlen, bamba'. *E-rigy: má, te Is-tem bagja!*

istenel l. felistenel.

istenes ~ mn. 'tűrhető, megjárja'. *Még- most is-tenesz:, de a más- nap nem- lehetet tülle meglen:ni.* **Sz.** *Nē- vó u t a n n y i i s t e n e s l ē l k e m, hoty fēnyomtā vōun a zsá:kot* (nem volt annyi erőm, képességem). *Nīncs- a n n y i*

is·te·ne·s lēl·kem, hogy ezzel a pu-jávāl be-vétessem az ör-vasságot (= nem tudok annyira menni).

istenesen istenesenn hsz. 'jó erősen, alaposan, istenigazában'. *Na·, e be·van köt:ve is-tenesenn: ! Mek-fokta a két kār:ját is-tenesenn: ! Ne· simogast:, hanem űs·rá is-tenesenn: ! Na·, magád be-husztá az a zsi:dóú is-tenesenn: !*

istenez ~ tn. i. 'ajjeszékelve Istent emlegeti, azt mondogatja: 'Istenem!' *Ne· istenez: má !*

isten-gyalulta tök isteny-gyalulta tök fn. 'olyan főzőtök, melynek szálkás a húsa, melyet gyalulni sem kell, cucurbita melanosperma'.

Istenke Istenke (-ét) fn. 'Isten' (gyny.). *Áll· a buba Is-tenkének ! áll·, áll·, áll· !* (mikor a baba állani tanul, ezt mondogatják).

istenkedik istenkedik (-ek, -él) tn. i. 'rimáncodik, esedezik, könyörög'. *Hi-jába istenkettem né:ki, nem akárt hazafön:ni.*

isten-lova istē-lova fn. 'ostoba, buta'. *Ho-va nēzēl má, te is-tē-lova ? I-de nēzz: !*

isten-nyila isteny-nyila fn. 'villám, mennykő'.

isten-ökre ~ fn. 'szarvorrú bogár, oryctes nasicornis'.

istenség istēség (-it) fn. 'Isten'. *Sz. Az· istē-ségit neki !* (káromkodás).

istentelen ~ mn. **1.** 'gonosz, vásott, huncut'. *Mék ki-kapot rāi:ta ez a sok istentelen kö:jök. Hát nē· fēfördította ez az istentelem macska eszt a kosár kör-pát ? Most· ereszttem ki az óul:bül, mán a kērt· alatt ál: meg ez az istentelem ma:lac.* **2.** 'átkozott'. *Vág-nám eszt a kizs bu:zád, de jē-vērte ez az istentelen csőr:mőü.* **3.** 'éktelen'. *Mi-csoda istentelen nagy rudat hoz ez ide jēle ?*

istentelenkedik istentelenkedik (-ek, -él) tn. i. 'rosszal-kodik, csínyeket követ el, rosszban jár'.

istentelenség istentelēség (-et, -e) fn. 'gonosz csíny, vásottság'.

Isten világ meddig Istē világ meddig hsz. 'világ végezetéig, nagyon sokáig'. *El-ülne az: ott Is-tē világ meddig:*

istráng istráng, ēstráng (-ot, -ja) fn. 'strang'. *Vö. hám (rajz).*

istrángtáska istránktáska fn. 'az istráng lapos bőrtokja a ló két oldalán'. *Vö. hám (rajz).*

István ~, *Ěstván, Ěsván* férfi szn.

iszamós iszamóus mn. 'síkos, csúsós' (pl. út).

iszap ~ (-ot, -ja) fn. 'schlamm'.

iszapos ~ mn. 'schlammig'.

iszik ~ (-ok v. -om, -öl; *ittam, ihutt; igyak, igyon; innék, inna; innom, innod, innya = innia, inni; innyok = inniuk*) ts. i. 'trinken'. *O-da járnag: bor· innya: Aggy·*

innya annak a pújá:nak. I-hut mán a lú? a) 'bort, szeszes italt iszik, részegeskedik'. *E-lek, te me-gént ittál!* **Sz.** *Mán a tőb-bet i hut, m i n t k e l l e t: v ó u n* (= részeg). *I-gyunk:, uty-sincs há:zun!* *Ha lesz, meg-gyúttuk:* (tréfás szólás koccintáskor). *I-szik, m i n t a g ő ű -d é n y v. m i n t a b u -v á r* (=sokat iszik). **Km.** *Ki-mit eszik, i-szik: rá* (= kiki viselje tettének következményeit). *Ha nem tudot, ki fija, aggy-in-nya, māj-megmonygya, ki fi-ja* (a részeg emberből kiütözik az igazi természet). L. be-, bele-, el-, le-, megiszik.

iszkol iszköl (-olok, -ősz) tn. i. 'szalad, kotródik, kereket old'. L. eliszkol.

iszkorál iszkoráll (-ok, -ász) tn. i. 'iszogat (szeszesített)'.
iszogat ~ (-ok, -öl) ts. i. 'iddogál'.

iszom l. eszem-iszom.

iszonyodik ~ (-ok v. -om, -öl) tn. i. 'borzad'. L. megiszonyodik.

iszos ~ mn. 'részeges, iszákos'.

isztikél l. ösztökél.

ital itāl (-t és italat, -ala) fn. **1.** 'ivás'. *Se-étele, se-itala* (=se nem eszik, se nem iszik). **2.** 'egy ivásra való, egy szerre megiható'. *Aggy-eggy itāl vi:zet.* **3.** 'innivaló, amit az ember iszik, getränk'. *Csak az é-tel, i-tāl tartya:* **4.** 'szeszes ital (bor, pálinka)'. *Eszt az E-leket az i-tāl tette uty tönk:re.* **Sz.** *Óu, be betek szegény!* *Csak az é-tel, i-tāl tartya:* (ironikus sajnálkozás = nem hiszem, hogy beteg). *Meg-rágja az i:tált* (Mezőgecse) (= óvatosan iszik, hogy meg ne ártson).

italos ~ mn. 'italszerető, részeges, iszákos'.

itat ~ (-ok, -öl) ts. i. 'tränken'. **Sz.** *Itattya magát* pl. a bor (= kívánatos, kellemes ízű). L. le-, megitat.

itatás ~ (-l, -a) fn. 'tränken'.

itatáskor *itatáskör* hsz. 'estefelé (vagy kora reggel) a jószág itatása idején'.

itató-vályú *itatóu-válu* fn. 'hosszú vályú, melyen a jószágot, nyáját itatják'.

ítél itéll (-ek, -sz) ts. i. **1.** 'urteilen'. **2.** 'zuerkennen'.

Km. *Ki-hogy él, ugy-itéll:* (= gonoszlelkű ember másról is rosszat tesz fel). L. megítél.

ítélet itéllet (-et, -e, v. -i) fn. 'égháború, vihar, orkán, isten-ítélet'. *Jāj, nagy-itéllet vóut itt a más:nap. Fus-sun!*, *hajjá:tok, ha-za fele:, mēr jön-az itél:let.* **K.** *Áj-fē: mán, na-, te kis i-téllet!* (= te Isten ítélete, átká, ostora!)

ítélet-idő itéllet-időü fn. 'égháború, orkán'. *E-huzódott az az itéllet-i:dőü ē-re* *Be-rek fele:*

ítéletnapig itélletnapig hsz. 'örökké, a végtelenségig'.
É-várhato: *aszt i-télletnapig is:*

itkányos ~ mn. 'iszákos, részeges' (tr.).

itóka itóuka (-át, -ája) fn. 'ital' (bor, pálinka).

ítong-fitong itonk-fitong tn. i. 'mozog, lóg, lazán áll' (pl. szeg a falban, asztalláb). *Vēr· be eszt a sze: get, mē na-gyonn itonk-fitong:*

itt ~ hsz. 1. 'hier'. *Jóy· kizs gaz vóyt: itt, ezenn a ré: tenn.*

a) nyomatékosító szó: *Ha· meggyúl, meg-gyúl; én· nē· fuvócskállom: itt.* 2. 'ekkor'. *It· megént, hogy ē-csen-desedik a kisasszō, Já· nos új· fent melléhuzóúdik:* 3. 'itt helyben, rögtön, azonnal'. *A vi· lágér ne· danojj: ! It· mególneg ben-nij: köt. Sz. Itt· a hej· jē hallam: (= éppen itt).*

ittas ~ mn. 'betrunken, berauscht'.

ittasodik l. leittasodik.

itthon *ithunn* hsz. 'hier zuhause'.

itthonjában *ithunnya* hsz. 'itthon körül, a ház környékén'. *Fē: hasogatnám eszt a: fát, mikor ugy ithunnya vá: gyok.*

itthonnan *ithunnen* hsz. 'itthonról, hazuról'.

itt-ott ~ hsz. 1. 'néhány helyen, hie und da'. 2. 'körül-belül, valószínűleg'. *Ez itt-ot megvan ety félli: tēr. Mán az-óta itt-ot hazajöttek: Itt-ot vā három óurája, hogy it vá: rok.*

ivás ~ (-t, -a) fn. 'trinken'. **Nr.** Ivás előtt az ivóedényből egy keveset ki szoktak loccsantani a földre. Ezt azért teszik, hogy meg ne igyák a szerelmét annak, aki azelőtt ivott az edényből.

ivás vívás (-t, -a) fn. 'laichen (halé)'.

iveg l. üveg.

ívik *vivik* (*vivnak, vivotak*) tn. i. 'sich laichen' (hal-).

ivós-moslék *ivóús-moslék* fn. 'innivaló, híg sertés-eleség'.

ivós-orvosság *ivóús-örvasság* fn. 'híg, kanalas orvosság'.

1. iz *iz* (*izem*) fn. 'ujjperc, az ujjnak egyik hajlástól a másikig terjedő része'. *Ó· jan kicsi, mint az i· zem.*

2. iz *ēz* (-t, -i) fn. 1. 'geschmack'. *Valami eszt· érzek én ezenn a ká: sánn.* 2. 'kedv'. *Nijcs· ē: zem öl· vasni se: Nijcs· most ēzem danōl: ni. Nē· vóyt má ēzem tennap vágni a za: bot abb' az esōi: be. Az ijē szēb' buzát jobb· ēzi van az embērnek vág: ni. Moš· má meg· adott az Isten ety krājcárig valōy ēze: mel. Sz. Se· ēzi, se· büzi (= se íze, se szaga). Rossz· a szám ē: zi (= rossz ízűnek érzem az ételt pl. gyomorbetegség miatt). E má nem· esett az ū szája ēzi sze: rint (= kedve szerint). Ba· szom a szája ēzit! (= káromkodás). E· veszem a szája ēzit! (= elrontom a kedvét). L. borizú, fűíz, hordóíz, vasíz.*

Izák ~, **Izsák** hn. (Józsefháza).

izé ~ (-t, -je) fn. 'azon személy v. dolog nevét pótló szó, akinek v. aminek a neve nem jut eszünkbe'. *I· zé beszélte:, ez a hogy· is hijják Jóyska: Pa· szüi vóyd ben: ne, meg len· cse, meg i· zé. Mi· is csak? L. mizé.*

izék *ēzék* (-et, -je) fn. 'takarmányhulladék, kül. kukorica-

kóró a jószág jászlában, melyről a jószág már minden ehető (levelet) lerágott'. **K.** *Ne haggy ézē:ket* (mondják tr., ha vki étkezés után ott hagy egy kis kenyérdarabot). L. kórozék.

izél *izéll* (-ek, -sz) ts. i. 'olyan cselekvést végez, amelynek a neve nem jut eszünkbe'. *Még izéll is a kezi:vél, mint a pa:pok.* **Sz.** *Ne izéj: má, mē na-gyō lessz:* (mondják gúnyosan a dicsekvőnek).

izeledik l. beleizeledik.

izelit l. megizelit.

izelitő *ézelitőj* (-t) fn. 'a száznak jó izt adó holmi, kóstoló, csemege'. L. szájizelitő.

izelő *izelőj*s mn. 'mókás, tréfálgató'.

izés ~ mn. 'olyan minőségű, szabású, melynek neve nem jut eszünkbe'. *Fē ne vel többet eszl az izész szok:nyát.*

izetlen *ézetlen* mn. **1.** 'geschmacklos' (pl. gyümölcs).

2. 'idétlen, kellemetlen, otromba' (beszéd, tréfa).

izetlenkedik *ézetlenkedik* (-ek, -él) tn. i. **1.** 'idétlenkedik, ostobáskodik'. **2.** 'kellemetlenkedik, civakodik'. *En nem ézetlenkedek ot vél:le.*

izetlenség *ézetlēség* (-et, -e) fn. 'kellemetlenség, civódás'.

izgága ~ mn. **1.** 'kötekedő, civakodó természetű'. *A fe:ne látott ijen izgága em:bērt.* fn. **2.** 'pörpatvar, veszekedés, civódás'. *A vēn-asszon csinájja kösztlök az izgá:gát.*

izgágáskodik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'kötekedik, civódást idéz elő'.

Izgét ~ hn. (Csenger).

izget-mozgat ~ ts. i. 'folyton mozgat'. *Nem használl az an:nak, ha ojā sokat izgetik-mozgat:tyák.*

iziben *ézi*be hsz. 'gyorsan, szaporán'. *Szedd össze é:zi*be aszt a köte:let.

izromban *izromba* hsz. 'izben'. *Több izromba.*

izzad ~ (-ok, -öl) tn. i. 'schwitzen'. **Sz.** *Me:lege van:, csakugy iz:zad a nyēl:ve* (ir. = fázik). L. megizzad.

izzadság *izzaccság* (-ot, -a) fn. 'schweiss'. **Nr.** Ha a leány a saját izzadságát pogácsába süti s a legénnyel megéteti, a legény halálosan beleszeret.

izzasztó *izzasztó*j (-t, -ja) fn. 'a ló hámján a vállszi] alá varrt puha béllés'.

J.

Jáhos ~ hn. (erdő) (Egri).

jaj *jajj* isz. 'weh'. **Sz.** *Jāi ne:ked!* (= lakolni fogsz!) *Jāi lesz mind a kettőjütöknek:!* (= mindketten lakolni fogtok!) L. jajaj, jajajaj.

jáj *jájj* isz. 'undorodást, utálatot kifejező szó'. *Jāj, le:köpted magad!*

jajaj jajái *isz.* 'csodálkozást, bámulatot kifejező szó'.
Tett az a doktor évelem ojan dóy:got, hogy ja-jái!

jajajaj jajajái *isz.* 'csodálkozást, bámulatot kifejező szó'.
Ja-jajái! Mi vóut: ott! Ha maga asz látta vóy:na!

jajgat jajgat *(-ok, -öl) tn. i. 1.* 'wehklagen, jammern'.
ts. i. 2. 'jajszóval sirat'. *Sári néni siratta, Guszti bácsi jajgatta*
(gyermekversből). — **K.** 'panaszkodik, sopánkodik'. *Mos-*
mám meg a-zō jajgat: , hogy na-gyonn is sok az e:sőü.

jajgatás jajgatás *(-t, -a) fn.* 'wehklagen, jammernesschrei'.

jajkeserű jajkeserű *mn.* 'nagyon keserves'. *Ha mek-hal*
anyátok, ak-kō lesz nektek jajkese:rü.

jajkeserves jajkeserves *mn.* = jajkeserű. *Ne veres már*
éngem többet az Istennél, Jajkeserves annak, akit az Istē vēr
(Népball.).

jaj-levél jaj-levél *fn. Sz. Ha-fái, te-gyé rá tü-rőfüvet,*
jai-levelet (= tűrjed s jajgass).

jajság jajság *fn.* 'vesződség, nyomorúság, siralom'.
Jai-ság az élet.

jajszó jajszó *fn.* 'wehgeschrei, wehruhen'.

Jakab ~, *Jakóub* *férfi szn.* (zsidóknál). Csúfoló versike:
Ja-kab! Seg-gembe a nya-kad! v. Tör-jön ki a nya-kad!

jakab-fekete jakap-fekete *fn.* 'egy szőlőfaj neve (oportó)'.
(Mezőgecse).

jakab-nap ~ *fn.* 'dárídó'. *Jakab-napocs csinált.*

jakhee ~ *(-et) fn.* 'zsidó' (tr.) *Fog-juk meg a jakhe:et!*

jámbor jámbor *(-t) mn.* 'szelid' (kül. ökör, ló). **II. Jámbor**
fn. 'ökör és tehénnév'. **a)** 'gúnynev' (Adorján) **Sz. Jám-bör-**
nak monygya a gaz:dát (= elalszik). *Mony-gyuk jám-börnák*
a gaz:dát (= feküdjünk le).

Jancsi Jancsi 'a János név kicsinyített formája'. **L.**
paprika-jancsi, puliszka-jancsi.

jancsi-bankó jancsi-bankó *fn. Sz. Jancsi-bankóvāl fizet*
(mondják Mezőgecsén arra, akin nem lehet felhajtani a tar-

tozást).

Jani ~ *szn.* 'a János név kicsinyített formája'.

Jánki-út Jánki-ut *hn.* (Ritse).

Jankó Jankó *férfi szn.* 'a János név becéző formája'.

L. paszuly-jankó.

János ~ *férfi szn.* Vö. Jancsi, Jani, Jankó.

János-diák-domb Jánosz-dijág-domb *hn.* (Avasújváros).

János-fővétele János-füvétele *fn.* 'aug. 29. napja'. **Nr.**

János-fővétele napján nem szabad tából enni.

Jánosi ~ *hn.* (Csenger).

Jánota ~ *hn.* (Sonkád).

január ~, *januvar* *(-t, -ba) fn.* 'az év első hónapja'.

jár ~ *(-ok, -sz) tn. i. 1.* 'megy, közlekedik'. *Jár-mán*
a pujá-tok? (= tud már járni?) *Ho-va jártál? O-da jártam:*

a me-zőire : A vá-sár-ra jártam : a) 'gyakran jön, megy'. So-kal jártam ety tájba ezenn az u-tonn. A ve-tés köszt ne jár-jatok : Haragusznak rám a jányok, Hogy az asszonyokhoz járok (Nd.). Be-csuf, sze-les időű jár mostanába ! Jár-a : mēi, jóy- időű lessz : b) haladás közben vhol tart'. A vo-nat az-óyta Ba-tisz fele jár : Őűsz-fele v. őűsz-re jár az i:dőű. A könyv-nek mán a vė-ge fele járok : 2. 'megfordul, van vhol'. Régen nem jártam a Nyire:senn. So-hase járt puska a kezem:be. a) 'vmi célból van vhol'. Hű-jársz : it, hal-lod ? (= miért jöttél?) 3. 'vmely korban van'. Feb-ruárba múltam ti-zenöt esztendőűs, mos-járok a ti-zéhatodigba. 4. 'mozog'. Ne-járjon a : szád ! Ugy-jár a ke:ze, mint a csép. a) 'mozgatható, húzható, tolható'. Hát hogy-jár ez az asztáljija, hogy e nem akár kijönni ? Ez az ai-tóy mi-nek jár ijē szorossann ? Ne-hezē jár a csizs:mám. b) 'működésben van'. Jár az óura, a malom, a gép. Ros-szűl jár az óu:ra. Tiz-óura el-műlt :, ti-zenegyre jár : 5. 'es ergeht mir'. Ládd-, ém má jár-tam uty, hogy leváktam a csizsmám őrát a kaszá:vál. Igy-még nem-jártam, mijóyta a fogam ki-ha:satt. Jóul-járt: ű, sze-gé, hogy mek-hóytt : 6. 'fárad, bajlódik, foglalkozik vmivel'. Ho-zok Esztēr néni:nek ety kis hūr-kát : — Óu-, hallod, ne-jár ve:le. Nem-járok most a köny:vél, mē zsi-ros a ke:zem. Nē-fogom : meg, mē lisz-tē jártam : Ki-járt evvel a lakattál ? Mi-jóyba jársz ? Most-is abba jár :, hoty ki-békcicse ű:köt. Dóuga utá jár. 7. 'vmi eredményre jut, járásával vmit kivisz'. Mi-re jártál Mikolába ? Nem-sokra jártam :, mē nē-vóyt othunn a jed:zöű. 8. 'egybe van kötve, együtt jár'. A ház-építés sog-gondál-bajjá jár : I-jen embernek nem-sok haszonná jár a kupecke:dés. 9. 'viseletben, öltözködésben vmilyen divatot, szokást követ'. Kalap nélkül, gatyaszárba, mezilláp, cifrá jár. Csukjába jár a barát (Nd.). 10. 'zukunft, ausgedient werden'. Eb-bű ne-kem mēk husz-forint jár : ts. i. 11. 'keresztül-kasul jár ; gyakran fölkeres'. E-gész nap jártuk az ér:dőűt, mēk-se lēltük : meg. Min-détig a vásárt járja : a) 'látogat, meg-meglep' (betegség). Há-rom esztendejig járta a hideg a vénas:szont. Jár-ja még a nyavaja a Svärné pujá-ját ? Akire a gőrcs-jár, az i-gyō lú-ganébül facsárt levet. 12. 'áthat'. Keményy a főűd, még az eke se járja (Nd.). Nem-járja a kés aszt a szárazs kénye:ret. A-kazd a szeg-re, had-járja a szél aszt a vizes ru:hát. Fē-kötöm a kē-mēmbe :, had-járja e kicsit a : füst. Gyeņ-ge tőköt válasszon :, améket jár-ja a kőr:me. Nem-járja eszt a posz:tóyt még az ár-se :, o-jaņ keményy : 13. 'táncol'. Reg-gelig jártuk a csár:dást. A pan-tallóy job-bā járja, mint a ga:tya. — szt. i. 14. 'érvényes, használatban van'. Mi-jéllé pēz e ? Hisz e-má nem-jár : Nem-jár a fogadás, mos-fogaggyunk. E nem-jár, mē csál-tál : (t. i. a játék). 15. 'soron van, folyik'. Már hármadik őrsóym járja, Szivem a

szívedet várja (Nd.). *Ot· mos csak a di·nom·dāngm járja*: **16.** 'illik, igazságos, méltányos'. *E· má· mék·se járja*:! *Hát az jár·ja, amit te csináltál évél·lem?* **17.** 'vezet, fut, ágazik'. *It há·rōfele is jár az*: ut. **Sz.** *Csusságra jár vele* (= csúfot űz belőle). *Ugy· jár*:, *mīnt a fūrǰ*· (= frissen jár). *Ot· még a ma·dār se jár*: (= ember nem járta hely). *Ugy· jár* :, *mīnt akit a szél·megūt* : (= nehézkesen, magát vonszolva jár). *Sokra jár* (= sokra szaporodik). *Messzi jár tülle* (= meg sem közelíti, sokkal silányabb). *Az a főüd· mes·sz i jár az enyém* : - *t ü ll.* *Ēskolába jár* (= iskolázik, iskolában tanul). *Csak it·hū járta m ěskolá:b a.* *Ugy· jár* :, *mīnt akinge bod·zaturōu van a seggi·be* (= alá s fel szaladgál). *Hál·ni jár bele a lē·lek* (= győnge, beteges). *Ugy· járod* :, *ahogy ű· huzza* : (= az ő akaratahoz vagy kötvé). *Kedvibe jár* (= kedvét keresi, tetszését igyekszik megnyerni). *A ven·dēglōūs ked·v e g b e jár t* :, *mē tut·ta, hoty pēzes embe:rek.* *Az an·nya Istene körül jár* (= az anyja Istenét emlegeti, káromolja). *A végit járja* (= az utolsókon van, haldoklik). *Végire jár* (= 1. 'elkölt, elpazarol). *Ha·marosō végire járt a vagyon:nak.* (= 2. 'kiderít, tisztába hoz'). *Māi· végire járok é, hoty hū van az igas:ság.* *E·szedē járǰ* :! (= térj észre! ne bolondozz!) *Ēm· még az ő·rek tanitōu el i be jár t a m* : (= ő tanított az iskolában). *A ma·gad lábá járǰ* :! (= 1. 'törekedjél önállóságra'. 2. 'ne lépj a lábamra'). *Járja a bolonygyát* (= esztelenkedik, bolondokat csinál). *Járja a proseeccijōut* (tr. = járja az árnyékszéket). *Kēj· jē : mán, az·ó·u·ta a kō·u·d us a hār·ma·dik fa·l u b a jár* : (= késő van, rég feljött a nap). *Utánna jár* (= 1. 'kiszolgálja, kényezteteti'. 2. 'kiderít, tisztába hoz'). *In·nen oda nem· jár a* : *szóu, Te·hozzád a ku·tya se szóu ll* : (= haragszom rád! ne szólj hozzám!) *Jóul· jár az az óu·ra?* — *Job·bā járt, aki elat:ta a 4/b.* és 5. jelentés cseréjén alapuló szójáték). *Szép·re v. fin·gosra jár a* : *füst* (mondják tréfásan, ha szalonna sütéskor a társaság vmelyik tagja felé hajtja a szél a füstöt). **Km.** *Pē·zēl járják a bú:csut* (= mindenhez pénz kell, amihez fog az ember). *Ad·dig jár a kōrsōu a kut:ra, mig nya·ka szakad* : (= a sok istenkísértő, vakmerő cselekedeten egyszer rajtaveszít az ember). *Ki·csi embēr nagy· bottāl jár* : (= kicsi, de erős, nagyhatalmú, tekintélyes; mondják kicsiny, de élénk nemi életet folytató emberre is). *A ros·hír szár·nyō jár* : (= a rossz hír hamar terjed). L. be-, el-, ki-, le-, meg-, össze-, rá-, utána-, visszajár.

járás ~ (-t, -a) fn. **1.** 'gehen, gang'. **2.** 'vminek útja, mozgási pályája'. *Ái· jérébb a kezem járása:bull.* *Ne· űj a kōp járása:ba.* **Sz.** *Tug·gya itt a já:rás t* (= ismeri az utat, ismerős a hellyel). L. búcsújárás, hold-járása, időjárás, jövő-járás, szava-járása, utána való járás.

járásbíró járásbíró fn. 'bezirksrichter'.

járásbíroság járásbíroság fn. 'bezirksgericht'.

járásdi járásdi fn. Sz. *Ēsőü járásdibull* (= első ízben, előszörre). Ne *·rakjatok sokat ěsőü járásdi:bull azokra a rosz tinók:ra*.

járás-kelés járás-kelés fn. 'herumgehen'.

1. járat ~ fn. Sz. *Ē·mönnyga, mi járadba: van* (= miben fáradozik, miért jött).

2. járat ~ (-ok, -öl) ts. i. **1.** 'hagyja, hogy járjon, fáradjon'. Ne *·járás magad u:tánn*. **2.** 'kommen lassen' (ujságot). Sz. *Ēskolába járat* (= iskolában taníttat). *Áprilist járat vele* (= beugrat vmi tréfába, kül. április 1-én). L. le-, megjárat.

járatlan ~ mn. 'tapasztalatlan, gyakorlatlan, tudatlan'. Vö. jártas.

járatos ~ mn. 'vhová gyakran járó'. Ne *·vagyok oda jára:tos*.

járda ~ (-át, -ája) fn. 'gyalogjáró (kő v. aszfalt).

járdovány ~ fn. 'egy szöllőfaj neve'. (Mezőgecse).

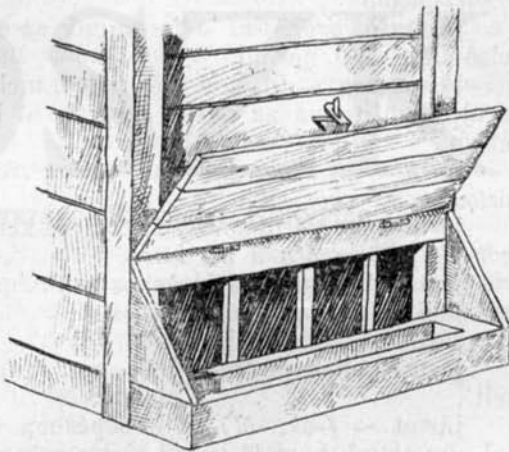
járkál járkáll

(-ok, -sz) tn. i. **1.** 'herumgehen, auf und abgehen'. **2.** 'megy'. *Ēn·nem·járkállok azér Mikolá:ba*.

járkálás járkálás (-t, -a) fn. 'herumgehen'.

járomos-vályú

járomos-vályu fn. 'sertésólak oldalába elhelyezett födeles vályú, melyhez az ólban levő sertések járomszerüleg készített rács egyes nyílásain férhetnek hozzá'.

Járomos-vályú.

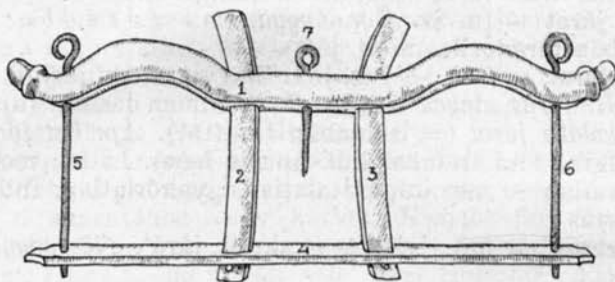
járó járó (-t, -ja) mn. **1.** 'bejárható'. *Egy napi járóü főüd*. fn. **2.** 'járni való, járás közben elintézni való dolog'. *Ē·jártam a járó:mat*. L. fináncjáró, lejáró.

járogat ~ (-ok, -öl) tn. i. 'oft gehen'.

járó-jószág járó-jószág fn. 'igavonó jószág' (ökör, ló).

járom ~ (járomot, járma) fn. **1.** 'joch'. Részei: **1.** *járomfü* v. *nyakfa* (= a járomnak az ökör nyakára feszülő felső fája); **2—3.** *bélfa* (= függőlegesen álló két lapos fa, mely a nyakfát és az aljfát egymáshoz köti); **4.** *áifa* (= a nyakfával pár-

huzamos fa a járom alján, mely alulról zárja be az ökrök nyakát); 5—6. *járomszeg* (= két erős pálca, mely kétfelől a nyakfán és alján átdugva az ökrök nyakát a járomba zárja); 7. *köszszeg* (értsd: köz-szeg = erős vasszeg, mely a járomot a rúdfőhöz köti). 2. 'a kútgém tengelyszerkezete'.

Járom.

A kúdgém járma. Járomot vés. Km. Ér-dőüre āj-tóút, li-bára jár-mot (= döglött lóra patkót nem kell verni). L. nyitott-, vésett-járom.

járomfő járőfű fn. 'a járomnak az ökör nyakára feszülő felső fája'. Vö. járom.

járomszeg ~ fn. 'két erős pálca, mely kétfelől a nyakfán és alján átdugva az ökrök nyakát a járomba zárja'. Vö. járom.

járta ~ (*jártom, -od*) fn. 'járása'. *Meg-láthattad vőun ot jártodba aszt a kőr:sóút.*

járta-kele *járta-kőütte* fn. 'járás-keleése'. *Něz. rá ot jártodba-kőüttödbe āra a két lú:ra.*

jártányi ~ mn. 'a járáshoz szükséges, amennyi a járáshoz kell'. *Jártányi erőüm síncs.*

jártas ~ mn. 'tapasztalt, ügyes'.

jártas-keltes *jártas-kőüttes* mn. 'tapasztalt, sokat jártkelt'.

jártat ~ (*-ok, -öl*) ts. i. 'lépésben vezet, lépésben lovgol' (lovat, pl. ha a ló beteg, vagy erős nyargalás után, hogy lassan hüljön le). L. megjártat.

járvány-betegség *járvám-betekség* fn. 'epidémia, ragályos betegség'.

jászol *jászöl* (*jászlal, jászla*) fn. 'krippe'.

játék *játék* (*-ot, -a*) fn. 1. 'spiel'. 2. 'vmely ingó v. forgó test mozgási pályája'. *Nagy. játéka van eggy ijē harangütőü:nek.*

játékos *játékos* mn. 'játszani szerető, pajkos'. *Nem-hamiss az a ku:tya, csak e ki-csit já-tékos:*

játszhatnék *jáchatnék* (*-nám, -nál* stb., csak jelenben) tn. i. 1. 'kedve van játszani, szeretne játszani'. 2.

'tréfálni, gyerekeskedni való kedvében van'. *Add ide aszt a ko:sárt, mē nem jáchatnám!*

játszik jáccik (-ok v. -om, -öl; -ottam; -anék; -ak) ts. i. 1. 'spielen'. *Jác-cunġ cic-cet. Te-véllid nem jáccok*: 2. 'mutat, látszatát kelti vminek'. *Ū is jáccanā mēg az u:rat, ha móuggya vōu hoz:zá. Mēk szint- jáccik mán ez a te ujjá:sod, o-jan óucska*: 3. 'tréfál, évődik'. *Ne- jác ve:lem, mē hoz-zád vágom eszt a ke:fét. Sz. Tū-nōücskét jáccik a: nap* (= hol elrejtőzik, hol előbúvik). *Aki e-hesz hoz-zányul, az é-letivē jáccik*: (= az életét kockáztatja). **Km.** *Aki ku-tyávā jáccig, bot-lyegen a kezi:be* (= óvakodj a ravasz, megbízhatatlan, gonosz emberektől). L. el-, kijátszik.

játszó jáccóu (-t, -ja) fn. 'játékszer'. *Ki-hozom a jáccóu:-mat osz jác-cunġ*:

java l. jó.

javában jóvába hsz. 'a legjobban, teljes erővel, teljes lendületben'.

javall jóvall (-om, -od, -jja) ts. i. 'jónak vél, jónak mond'.

javít jóvit (-ok, -öl) ts. i. 'verbessern'. **a**) 'trágyázással termőbbé tesz' (földet). **b**) 'hízal' (jőszágot). L. megjavít.

javítás jóvitás (-t, -a) fn. 'fizetésjavítás, béremlés'. *Az i-dén tes-sék valami jóvitást ad:ni.*

javul jóvull (-ok, jóvűsz) tn. i. 'sich bessern, besser werden'. L. ki-, megjavul.

jáz ~ fn. 'hálnév, squalius dobula' (Ricse).

jázmin l. jézamentom.

jé ~ (-t) fn. 'a j betű egyik neve'.

jég ~ (jeget, -e) fn. 1. 'eis'. 2. 'hagel'. *Te-rebesē jég-vóut ten:nap. Sz. E-mehec Ná-rittyembe je-geť aszālġni*: (= mehetsz a sóhivatalba, senki sem törődik veled). *A-ratáskor a jég- alá hóut az ap:ja* (= fattyu, zabigyerek). *O-jā h i d e g a lá:bod, m i n t a j é g !* (rendesen testrésztől mondják). *Meg-ēl: a jék- hátánn is*: (= életrevaló).

jégesap jékcsap fn. 'eiszapfen'.

jegenyefa ~ fn. 'platánfa'.

jegenyenyárfa jegenyenyárfa fn. 'populus pyramidalis L.'

jeges ~ mn. 'jeget tartalmazó, jéggel vegyes' (pl. eső).

jégeső jégesőü fn. 'hagel'.

jégtörő Mátyás jéktörőü Mátyás fn. 'február 24. napja'.

Nr. Jégtörő Mátyás, ha jeget talál, elrontja, vagyis elolvasztja, ha pedig nem talál, akkor jeget csinál, vagyis fagyos időt hoz.

jégverem ~ fn. 'eisgrube'.

jégvirág ~ fn. 1. 'az ablakon támadt növényalakú fagy-kristály'. 2. 'mesembryanthemum crystallinum L.'

jegy ~ (-et, -e, -it) fn. 1. 'bizonyító v. ismertető jel'. 2. 'karte, billet' (vasúti). 3. 'jegyajándék, melyet a jegyesek

kézfogó alkalmával egymásnak adnak' (keszkenő, zseb-
kendő, gyűrű). **Sz.** *Jegybe járnak* (= jegyesek). *Jegyvet vát*
(= 1. eine Karte lösen; 2. sich verloben).

jegyben-gyűrűben *jegybe-gyűrűbe* hsz. 'tétlenül' (mint
az esküvőre váró menyasszony). *Ém. meg itt. ülök jegybe-
gyűrűbe, ahejjet hogy lenditnék vala:mit.*

jegyes ~ (-se, -ek) fn. 'verlobte'.

jegyez ~ (-ezek, -ezél; -ezem, -ezed, -ezi) ts. i. 'jeggyel
ellát (pl. dinnyét)' L. el-, megjegyez.

jeggyűrű *jeggyűrű* fn. 'brautring'.

jeglyukasztó *jeggyukasztó* fn. 'schaffner'. Vö. kalauz,
konduktor.

jegyváltás *jegyvátás* fn. 'verlobung'.

jegyző *jedző* (-t, -je) fn. 'dorfnotar'. L. segédjegyző.

jegyzőkönyv n., l. protokollum.

jelenben *jelembé* hsz. 'gegenwärtig'. *Nĭ. sem-mi baja
mos jelem:be.*

jelvény *jělvěny* (-nt, -nye) fn. 'kokárda'.

Jenő *Jenő* férfi szn.

jer l. jere.

jéree ~ (-ét, -éje) fn. 'némely házi szárnyas nőtényének
neve' (leginkább fiatal tyúk, mely most kezd tojni, aztán
galamb és lúd is).

jere *gyere* (elizióval: *gyēr*, tb. 2. szem.: *gyērtek*) tn. i.
'jövel, jöjj, jöszte'. *Gyere. csak! Gyer' ide! Gyēr-tek előű,
já-nyok! Sz. Asz. mondom, gyere: be!* (= irónikus felelet
vmely ostoba, komolyan nem vett beszédre).

jerke *jērke* (-ét, -je) fn. 'nőtény kecske'.

jertek l. jere.

Jeruzsálem *Jeruzsálem* fn. 'Jerusalem'.

jézamentom *jéزامentom* (-ot, -ja) fn. 'jázmin'.

Jézus ~ (-t, -sa) fn. 'Isten fia, a Megváltó'. *Jelzői:*
az Úr Jézus, a kis Jézus (= a gyermek Jézus), *a bárány Úr*
Jézus (köszöntő versben). **K.** *Bán-ny' a Jé-zus!* (= bánom is
én!) *Mi. a Jézusnak tetted azt oda?* (= minek tetted oda?)
Sz. *Meg-örte azt a pátyodi Jé-zus!* (= nem ér az már semmit!
Adorján). *A. Jézussát neki! A. Jézusodat!* (káromkodások).
Hopp! a Jézus csizmája Bokájig ér a sárba! (tánczó).
Jé-zus, Má-r i j a! Mi. csinátál a ruháddal? (felkiáltás).
Km. *Niņ-csen ojaņ Krisztus, aki Jézussäl ne tanálkoz:na*
(értelme? Adorján). **Nr.** A néphit szerint akármilyen esős idő
jár, egy héten legalább egy napig jó időnek kell lenni, hogy
Szűz Mária megszárazthassa a kis Jézus pellenkáját.

Jézus Krisztus ~ fn. 'a Megváltó teljes neve'. **Sz.** *Jé-zus*
Krisz-tus! Ká-posztás hus! (tréfás felkiáltás). *Jé-zus Krisz-tus!*
Tül-lem ne. fuss! Én. Istengm, ne. haggy él, Ngm. is maradok
én: él! (Tréfás felkiáltások.)

jézuuszív ~ fn. 'diclitra spectabilis'. **Nr.** Füzéres virágait egyenkint tépdesve ugyanolyan jóslásokat végeznek vele, mint amilyeneket az akácfafevélnél leírtam.

jezsavita l. jezsuita.

jezsohita l. jezsuita.

jezsuita *jezsuhita, jezsohita, jezsavita* (Kispeleske) (-át) fn. 'jesuit'. **K.** Nagy jezsuhita: az! (= szenteskedő álnok, magát jámbornak mutató csalárd).

jó jóu (-t, jova) mn. **1.** 'gut'. *Jóu ruha, jóu embër, jóu bõr.* *Be jóu vóna mekfidni!* **a** 'alkalmas, helyes, megfelelő, kellõ'. *Se nem szük, se nem bú, hanem ëp-pë jóu.* (ruháról). *Nem jóu ágára akasztottad a fonalat a motóüllá:nak.* *Ak-kõ látom, hogy nem jóu hejjë já:rok.* **b** 'szükséges, felhasználható'. *Ë-hántatok valahová aszt a kis üve:get, pedig jóu let vón a: még.* *At csak ide aszt a pat-kóut, jóu lessz a ne:kem.* **c** 'bizalmas, meghitt, bensõ'. *A pád is jóu emberë vóut: Ë-hïta a jóu-ësmerõisseit.* **d** 'derék, szép'. *Jóu két ökõr: ! Jóu lovai vóut: !* *A Nyi-resenn e-lëg jóu a bu:za.* **e** 'termékeny'. *Hë, jóu-jõüdek vannak ára!* **f** 'biztos, jövõdelmezõ, nem kockázatos'. *Jóu pëz: az, amit neki at:tál!* **g** 'hasznos, hatékony'. *Ez a viz jóu szëfájás:tull.* **2.** 'elég, meglehető'. *Mozs meg jóu-bü vízbe.* *Hosz-tam egy jóu tere fát.* *Be-lettem jóu eny-hõüs vízbe.* *Meg-vette jóu õu-csóu, kit husz forintër, kit huszon-õtër.* *Jóu lesz: má, ne töücs töb:bet.* *Jóu kövér, jóu hustártóu jóuszág ez a Gyuri:jé.* *Jóu messzi van a még i:de.* *Jóu erõüss.* *Jóu magass.* **3.** 'nagy, jókora'. *A-luttam egy jóut.* *Jóut huzot: rá.* *Vár-tam egy jóu õu-rájig.* *Ag-gyá neki egy jóu darap kënye:rel.* **a** 'korai'. *Fë-kõütlünk jóu häjnälba.* **b** 'késõ, öreg'. *Mäi kimegyünk jóu dëlu:tánn osz së-gyüttlük:* **4.** 'idegen, ismeretlen emberek megszólításakor használt jelzõ'. *Mit keres maga, jóu embër? Ho-vá valóu maga, jóu embër?* **5.** 'szegény, boldogtalan' (szánakozó, vagy lesajnáló értelemben). *Ne kacaktazs ma:gad, jóu fi:ju!* *E-riggy in:në, jóu as:szom, mik szë-pë vagy:!* *Ë-takaroggy in:në, jóu macs:ka, mik fë-nem ruglak:!* *E-rigy magad:nak, jóu pu:ja, ne nézezs meg magadat vél:lem!* *Csak ma-raty te magad:nak, jóu jány.* *Nem kellesz ne:kem, jóu em:ber, a ma-gat kenyerë se:* **6.** 'jól van, ám legyen, megengedem' (beleegyezést kifejezõ szócska). *Na jóu, hát e-gyetek: De az as:szon nem hagyod bëkit ne:ki, mig rá nem let:, hogy jóu, hát meg-monygya.* *Vis-szajõvet szõü: be Sándõr:hoz.* — *Jóu, jóu!* *Û bisztatta: rá!* — *Jóu, jóu, de ne hãlगतot vóu: rá.* — fn. **7.** 'wohl'. *Tu-dom, hogy jóvomat akãr:ja.* **8.** 'vminek legjobb része'. *A jó-vát ki-vãlogattya, a ros-szát ot-haggya.* **9.** 'gut'. *Nem sok jóut tanülsz: ott.* **K.** *Na, te is jóvãl fogõusztãl:* (irõnikusan). **Sz.** *Nem érzi jóvãt* (= nem jól érzi magát, beteg). *Mã ten-nap nem éresztem jóvo:mat, el is akãrtam men:ni az*

őr-vashoz : *Jóú· dóúga van* : (= es geht ihm gut). *Jóú· huzsba van* : (= elég jó kövér). *Njndzs· bele jóú:vá* (= nem jött magához). Az *a kis· ruca még mos· s i n d z s b e l e j ó ú v á*, *hogy a víz alá duk:tam*. *A· nem jóúját neki!* (káromkodás). *Fen· egye meg aszt a jóú lélkedet!* (káromkodás). *O·jā jóú :*, *hoty ha job· vóuna ē· ké ron·tani* : (= most a legjobb, nagyon jó). *Be· sose hallani jóút!* Kivált így *es·te fele* (mondják gúnyosan a hetvenkedő beszédre). *Jóú· vėribė van* : (= részeg). *Mi· jóúba jársz?* (udvarias kérdés = miben fáradsz?) *Mi jóút hoztál?* (udvarias kérdés = mit hoztál?) *Jóú· kézbe van* : ! (udvarias szólás, mikor a pálinkásüveget kínálgatják = 'igyék előbb, én majd azután'). *Jóú firma!* *Jóú mag!* *Jóú massa!* *Jóú pipa!* (= gonosz firma, jőféle, jómadár). *Jóú· még ez a ka:lap.* (Felelet.) *J ó ú · , m ē n ē m · k á r o ŋ · k o d i k :* (= nem valami jó). *Jóú· fiju : e,* mikor *āl:szik!* (ir. = de ébren rossz). *Jóú· vaty : te,* csak az *őr·dög vóút : rossz, hogy ē· nē vitt* : (ir. = rossz vagy). *Jóú félbe van* (= részeg). *Jóú· szívvel* : (= szívesen). *Nā· még i·dájig nē· vóúđ beteg a kis fi:ju, jóú óúraba legyem mond:va* (= szerencsés órában legyen mondva; ne okozzon bajt a dicsekvés. Ilyenkor a babonásabbak az asztalt is megkopogtatják). *O·jā jóú :*, *mjnt a fa:lat kenyér* : (= szelíd, jámbor). **Km.** *A jóú· pap hóút·tik tanull* (néha hozzátészik: *még·is tanullatlā hāl* : meg) (= tanulni sohasem késő). *Az Is·ten egy· rosszér száz· jóút is megvėr :*, *egy· jóúér száz· rosszat is megáld* : (= a rosszat nagyon bünteti, a jót nagyon megjutalmazza). *Bo·lonnak fa·pėz is jóú* : (= az ostoba embert könnyű megcsalni vagy kielégíteni). **Vő.** jobb, jól, legjobb.

jóakarát jóúakarát fn. 'wohlwollen'.

jóakaró jóúakaróú mn. **1.** 'wohlwollend'. fn. **2.** 'gönner, wohltäter'. ... *mek·hijja és ēl·várja mjnt jóú·akaróúját* (lakodalmi hívogatóból).

jóállású jóúállású mn. 'jó természetű, helyes alakú' (kül. jószág). *Jóú·állású kis tehē vóút : a. De·hiszē : jóú·állású kis ökör : e!*

jobb ~ (-ann) mn. **1.** 'besser' (jó kf.-a). **2.** 'recht' (pl. kéz). **Vő.** jobban, jobbra, jobbik.

jobbaeska ~ mn. 'kissé jobb'.

jobbaeskán jobbaeskánn hsz. **1.** 'kissé jobban'. *Ma· má job·baeská vagyok* : **2.** 'inkább'. *Ha e kizs bōrt· iszom, job·baeskánn eszembe jut a nóú:ta.*

jobbadán jobbadánn hsz. 'jobbára, többnyire'. *Uty· hál a ruca jobba:dán, csi·nálattan az ājta:ja. Amj még a já·nyájé let vóún, aszt· is eladogatta jobba:dánn. A fe·kete sárgaságba job·badánn ē·pusztull az em:bēr.*

jobban jobbann hsz. **1.** 'besser'. *Es·tėre ety ki·csit job·bā lett* : **2.** 'erősebben'. *Job·bann üssed, még· jobbann!* *A vėr·*

csak még *jobbā föjt*: **3.** 'inkább'. *Mēn-tül lēi-tegebb a föüd, an-nál jobbam mekfagyod benne a bu:za. Job-baŋ köt tülle az ugōr:ka. Ak-kōr még job-bā szomorú vóút*: **4.** 'gyorsabban'. *Gye-re: má job-ban:, ne sandalokŋ:!* **Sz.** *Úty-szájba vērt, ha csunyát mōn:tam, hogy job-bā se kellett:* (= alaposan, ugyancsak szájba vert).

jobban-jobban jobbā-jobbann hsz. 'egyre erősebben, inkább és inkább'. *Egy-re jobbā-jobbā jōd bele fele a fá:jás.*

jobbfelől-rűnneŋ jōpfelōūrűnneŋ hsz. 'jobbról'.

jobbik ~ mn. 'két v. több személy v. tárgy közül a jobb'. *A job-bik csizmádat husz: fēl. K.* = 'rossz, rosszabbik' (ir.). *Gye-re: má, te job-bik! Héj, de bezeg rátanáltam egy jobbkra, Kivēl még le sem űlhetek ety hoŋcsokra* (Nd.).

jobbkéz jōpkéz fn. 'die rechte hand'. **Sz.** *Meg-vērte a jōpke:ze* (=részeg). *Jōpkész fele* (= jobbfelē). *Jōpkész felōűll* (= jobbfelōl).

jobbkorabb jōpkorabb hsz. 'korábban, jókorabb' (Lázári).

jobbnýira jōbnýira hsz. 'jobbára, jobbadán'.

jobbpárt jōppárt fn. 'kormánypárt'.

jobbra jobra hsz. 'rechts'.

jobbra-balra jobra-bāra hsz. 'össze-vissza'. *Ne hazudozz it jobra-bā:ra.*

jobbról-balról jōbrū-bārull hsz. 'innen is, onnan is, erről is túl is'. *Mek-fōrgatōt, mek-kupoktatōt jōbrū-bārull* (az orvos).

Jōberek Jōuberek hn. (Vámosoroszi).

jodoform jūdapōr (-t) fn. 'jodoform'.

jó dolog jōu dolog fn. **Sz.** *Vā-jōu dōu:god?* (= van józan eszed? bolond vagy?). *Le-gyen ety kis jōu dōu:god!* (= legyen egy kis eszed!)

jōelőre jōelőüre hsz. 'idő előtt, idejekorán'. *Pista má jōu-elōüre oda hegyēlte magát a szekēr teleji:re, hogy ű-tet it-hun ne haggyák: Ma-ga mám be-űl jōu-elōüre a templom:ba, még nem is ha-raŋgosztak: Meg-mōntam ēn: asz jōu-elōüre, hogy így: lessz.*

jōember jōembēr fn. 'barát, jóakaró, jóviszonyban levő ember'. *Māi-seggitenek rāitam a jōembere:jim. Ős-sze-összehítam a jōemberejimet i-dōūt tōűteni. Becsülletem niŋcsen, Jōemberem sincsen* (Nd.).

jó félben jōu félbe hsz. **Sz.** *Jōu félbe van* (= becsipett, ittas).

jōféle jōuféle mn. **1.** 'finom, nemes fajú'. *Jōuféle sáfrány. Jōuféle gyōnygy. a) 'jó, szelid'. Héj, nem-jōuféle egy jány: e, nē!* (= nagy kópé). **2.** 'jómadár, gyōnyörúséges mákvirág' (ir.). *It-jōm: mán az a má-sik jōuféle is: Be-mēnt Szak-mára lak:ni, oszt ē-vēlt ot valami jōu-félēt* (= kurvát). **Sz.** *Ki-csi kell eb-būl, mīnt a jōu-féle paprikábull:* (mondják tr. pl. a rossz borra).

jó feleségtartó jó feleségtartó mn. 'olyan (férj), aki feleségét megbecsüli, megkiméli'.

Johanka Juhánka női szn. 'a Johanna név kicsinyített alakja'.

jóizű jóizű mn. 'schmackhaft'.

jókedv jókedv fn. 'lust, frohsinn'. **Sz.** *A-mit adot jókedvibe, ve-gye vissza haragjába* (= nem törődöm a haragjával, eddig se volt hozzám semmi jóval). **Km.** *Jókedvnek si-rás a vé:ge* (gyermekeknek szokták mondani, ha nem bírnak a jókedvükkel).

jókedvű jókedvű mn. 'vidám'.

jó-kezelőségű jó-kezelőségű mn. 'ügyeskező, jó-dolgú'.

jókor jókor hsz. **1.** 'zu rechter zeit'. **2.** 'korán, idő előtt'.

jókor érő jókor érő mn. 'korán érő' (pl. körte).

jókori jókori mn. 'korai' (pl. cseresznye).

jókoroll jókoroll (-om, -od, -ja) ts. i. 'korainak vél v. mond'. *Még jó-korollom az időüt az indulás:ra.*

jól jól hsz. **1.** 'gut'. **2.** 'erősen'. *Rázd-meg jól- aszt a köte:let, ne- sájnald: A má-sik óvdárull is jól- posfő vákta.* **3.** 'jó áron'. *E-lég jól eköütt a Szűcs tinó:ja. Jól- elattam az ökrö:met.* **4.** 'jó sokáig'. *Az én- uram jól- megül a sógyorék:nál.* **5.** 'helyes irányban'. *Jól- megyek id Daróuc fe-le? — É-re nem jól megyem:, bā-ra térjen: 6.* 'elég'. *Jól- lesz: má, nem- kē: több. K. J ó u l · j é i:, l ē l · k e m, m ē r meg is eszlek, ha közeleb: jösz* (irónikusan = ne félj, nem eszlek meg). **Sz.** *Jól esik* (= tetszik, kellemes). *Jól beszéll* (= helyesen, igazat beszél). *E- má nem- jól jön: ki* (= illetlen, visszatetsző, bántó). *Jól imátkozott* (= szerencsés). **Km.** *Aki jól- köt, jól- óud: az* (= aki jól kezd, jól végez). **Vö.** jóllakik, jóltart.

jóllakás jóllakás fn. 'sättigung'. *E-hetett: ot jól-lakásig: min-denki:*

jóllakik jóllakik tn. i. 'sich satt essen'. **Sz.** *Kutya- ba-ja ha jólla:kik* (= nem igazi beteg). *Ugy- jóllaktam:, hoty fé-re áll a ha-sam* (= igen sokat ettem). **Nr.** Több ízben hallottam, e kérdésre: „*Jóllaktál?*“ ezt a feleletet: „*Nem jóllaktam, hanem csak megelégtem. Aki jóllakott, annak harangozni kell*“.

jóltart jóltart ts. i. 'jóllakat, ellát, jól megetet-itat'. *Zsu-zsi nénéd jól-tártod bennünköd dinnyé:vél.*

jómadár jómadár fn. 'gaz-kópé, jó firma'.

Jónás Jónás szn. **Nr.** Bármily hosszas eső jár, a hét egy napján jó időnek kell lenni, hogy „*Jónás megszárazssa a gatyáját*“ (értsd: Jónás próféta). Más adat szerint: szombaton hosszas esőzéskor is jó idő szokott lenni, hogy „*a Jónás gatyája megszáradjon vasárnapra*“.

Jónép-égre Jónép-égre hn. (Nagypalád).

jó óra jóu óura fn. 'szerencsés idő, szerencsés pillanat'.

Még nē vóultam az idém mekhül:ve, jóu óurába legyem mond:va. Na, e jóu óurába születeit: (= szerencsés). Nr. Ha yki dicsekszik a szerencséjével, tegye hozzá: „Jó órába legyen mondva“ s még az asztalt is kopogtassa meg, nehogy balra forduljon a szerencséje.

jordán jördán fn. 'zsidó'.

jóság jószág (-ol, -a) fn. 'güte, bravheit'.

Jóska Jóyska szn. 'a József deminutivuma', **Sz. Jóyska, Jóyska tojóyska!** *Bárámbübül vadmacska* (ingerkedő versike).

jószág jószág (-ol, -a) fn. **1.** 'holmí'. *Mi-re kügggyñk értellē jószágot? **2.** 'járó jószág, barom'. *Māid· évész a jószág azonn a lege:lőünn.* **Km.** *I-gaz jószág nē·vész: él (= jogos tulajdon meg szokott kerülni). E-bül gyült jószágnak e-bül kell évesz:ni (= male parta male dilabuntur).**

jószagú jószagu mn. 'kellemes illatú'.

jószántából jószántábull hsz. 'saját akaratából, figyelmeztetés nélkül'. *Még aszt a bōr-nyut se itatod meg a magad jószántá:bull.*

jószerral jószērēl hsz. 'jóformán'. *Mék szēj·jēl se tuttam, nēzni jószērē:l, mám me-gēnt lecsusztam rül:la. Még a ne-vedet se tudom jószērē:l. Mék ha-za se jō jószērē:l, mán a ka-punál ēkezdí a veszeke:dést. Mék kī· se vóultak: az ud-varō se jó szērē:l. Még as· se nésztem meg jószērē:l, hogy jiju· vóult-ē, mi vóult-ē.*

jószívű jószivü mn. 'gutherzig, mildherzig'.

jótáll jóutáll tn. i. 'kezeskedik, felelősséget vállal' (ymiert).

jótartás jóutártás fn. 'jó ellátás, gondozás' (jószágé). *Az a két· lú se lesz többet ojā jóutártásba, mīn nálluk: vóut.*

jótehetetlen jóutehetellen mn. **Sz.** *Magávāl jóutehetellen* (= magán segíteni nem tudó, testileg, lelkileg gyámoltalan, gyöngö, pl. beteg, öreg v. részeg ember).

jótermészetű jóutērmészētü mn. 'türelmes, szelíd, csendes'.

jótét jóutēt fn. 'wohltat'. **Km.** *Jóutēt hejjēbe jóut várč* (= a jótett megtermi a maga gyümölcsét).

jótétemény jótētemēny fn. 'wohltat'. **Km.** *Jóutētemēnyidēr jóut várč* (= a jótett megtermi a maga gyümölcsét). (Mesében gyakori közmondás.)

jova l. jó.

jovall l. javall.

jó vér jóu vér fn. **Sz.** *Jóu véríbe van* (= be van csipve, ittas).

jovit l. javit.

jó-volta jóu-vóultta fn. 'jósága, kegyelme'. *So-se éltem ēn az ű jóu-vóultta:bull.*

Józa *Józa* hn. (Aranyosmeggyes).

józan *józan* (-*onn*) fn. 'nüchtern'.

józanodik *józanodik* (-*ok*, -*öl*) tn. i. 'nüchtern werden'.
L. ki-, megjózanodik.

józanság *józáság* (-*ot*, -*a*) fn. 'nüchternheit'.

József *József*, *József* férfi szn. 'Josef'. L. Jóska,
Józi.

Józsefháza *Józsepháza*, *Józsipháza* fn. falunév. Sz.
*Józsepházán góujafészek: Minden embër látya, Csak a vak
nem látya* (ezt szokták a gyermekek gúnyosan énekelni,
ha egyik társuk nem vesz észre valami őt érdeklő dolgot).

Józsefmajor *Józsefmajör* fn. 'tanyanév' (Sárköz).

Józsefnap *Józsefnap*, *Józsefnap* fn. 'március 19. napja'.

Nr. *Józsefnap után ka-lapáccsál se lehetne visszavèrni a
fü:vel* (= ekkor már feltartóztathatlanul megindul a fű
növése). Ezzel szemben vö. Szent Mihály napját.

Józi *Józi* szn. 'József deminutivuma'.

Józsipháza l. Józsefháza.

jő ~ (-*t*) fn. 'a j betű egyik neve'.

jön ~, *jün* (Avasújváros) (*jövök*, *jössz*, *jövünk*, *jöztök*,
jönnek; *jöttem*; *jönnék*; *jöjjek*) tn. i. **1.** 'kommen'. **2.** 'nyúlik,
terjed'. *Á-ra fele jő véggel az ű jőüg:gye.* **3.** 'helyezendő,
illesztendő'. *Az á-lmárijom i-de jön: a sze-gelede:* **4.** 'neki-
ütődik'. *Vi-gyáz: má, ne-kem ne jöjj:!* **5.** 'nekitámad'.
Ne-kem jön nagy mérge:sē, hogy én ütlet ne-kissebbicsem:
Sz. *Ugy: jöm:, mintha men-ne:* (= esetlenül jár). *Magához
jön* (= magához tér). *Jön a foga* (= kifakad, kahasad a foga
pl. a kis gyermeknek). *Sze-kerem men-d, gya-log jött* (= sze-
génységre jutott). L. be-, bele-, el-, elő-, fel-, ki-, meg-,
össze-, rájön, visszajön.

jön-megyen *jöm-megyen* tn. i. 'jár-kél'. *Én- ebbe az
é-ledbe so-kal jöttem-menem: Rá-támad a vendég:lőüs, hoty
hun- a guzšō jöm-megyen.*

jött- ~ (-*öm*, -*öd*, -*e* v. -*i*) fn. 'jövés'. *Hoszt- haza jöttödbe
a csorosz:ját.*

jött-ment *jöt-ment* mn. 'sehonnai, gyülevész'.

jövedelem ~ (-*élmét*, -*élme*) fn. 'einkommen, ertrag'.

jövendő *jövendőü* (-*t*, -*je*) fn. 'zukunft'.

jövendőben *jövendőübe* hsz. 'a jövő évben, jövő ilyenkor'.
*Mái- job buza lesz jövendőü:be. Jö-vendőübe mán es-kolába
jár:; ha az Istem mektär:tya.*

jövendőül *jövendőüll* (-*ök*, -*sz*) ts. i. 'jósol'.

jövendölés *jövendőüllés* (-*t*, -*e*) fn. 'jóslás'. **Nr.** Időjárásra
vonatkozó jövendölések: **a)** Az ember testi álla-
p o t á b ó l: álmoság, tyúkszemfájás, köszvényfájdalom
esőt, időváltozást jelent. Ablakos (= üveges tót) jár a falu-
ban, jó idő lesz; ha drótos (= drótostót) jár, esőt jelez.

b) Az állatok magaviseletéből: bög a szamár, játszik a macska, lenn röpköd a fecske, az utca v. udvar közepén sűrög a sok szárnyas, cikázik a bolha az emberen: mindez esőt jelent. Ha a méh kinn ül a kas szájában, jó idő lesz. **e)** L é g k ö r i t ü n e m é n y e k b ő l: hallik a szomszéd falu harangja, közel látszik v. füstöl (= ködfelhős) a hegy, viassasút a felleg alól a nap, a kéményből lecsapódik a füst, sárga a hold, vára v. udvara van a holdnak: eső lesz. Vörösen ment le a nap, szél lesz holnap. „Visszanézett a nap” (alkonyatkor a felleg alól viassasütött), esős, vagy változó idő lesz holnap. Meresztik a szemöket a csillagok (= fényesen ragyognak), nagy hideg lesz (télen). Rohog a tűz (a kályhában), hideg lesz.

jövendőmondás *jövendőümondás* fn. 'jóslás'.

jövendőmondó *jövendőümondó* fn. 'jós'.

jövés *jövés (-t, -e)* fn. 'sarjadzás, hajtás' (a fán). *A kecs-kék mind lecsibdesték innen a jövéseket. O-jā szép fris jövések vannak a rózsza: fánn!*

jövés-járás *jövés-járás* fn. 'járáskelés'. *Ec-cēr jö-vésébe-járásába ab-ba a vározsba ment:*

jövés-menés *jövés-menés* fn. **1.** 'járáskelés'. *Jö-vésibe-menésibe mek-tanáll a me-zőünn egy li-bapásztörjánt. 2.* 'sürgés, nyüzsgés'. *Vóút ott o-jā jövés-me:nés, hogy nem lehetel vóún: ott é-menni:*

jöveszt l. lejöveszt.

jövet ~ hsz. 'visszajövetelkor, visszatéréskor'. *Jö-vet hozd: é nagyapáttull a vé:kát.*

jövetel *jövetel (-t, -ele)* fn. 'kommen'. *Vissza fele jövetelenn Egy zsidóút megöltem (Nd.).*

jövő *jövőü* mn. **1.** 'a következő'. *Jövőü vasárnap. A jövőü kedden. A jövőü hóunabba. — fn. 2.* 'zukunft'. **Km.** *Ha az ember a jö-vőüt tudná, so-se vallana: kárt (= nem tudhatja az ember a jövőt kiszámítani, tehát az e miatt bekövetkező káron ne szomorkodjék).*

judapor l. jodoform.

Judás ~ fn. 'Jézus áruló tanítványának a neve'. **K.** *Te, á-rulló Ju-dás!*

juh *ju, jú (juhot, juha, júnak)* fn. **1.** 'schaf'. **2.** 'juhnyáj'. *Moz-dizsd a ju:hot, Pé-tēr!* **3.** 'lószekéren a nyújtó alatt az első tengely mögé nyúló rúdágakat összekötő keresztfa, mely így a lószekér rúdját egyenesen, vízszintesen fenn tartja' (vö. szekér). **Sz.** *Ugy. nēz:; mint a ju:; ugy. nēz:; mint a dö-g-löt ju: (= ostobán bámul). Rosz: jú az, aki a maga gyapját él nem bír:ja (= 1. 'rossz gazda az, aki kényelmi szempontból eladja földbirtoka egy részét, hogy így kevesebb gondja legyen'; 2. 'légy edzett a hőség iránt, ne dobáld le egy-kettőre a ruháidat'). Jú-ho', te! (kutyakergető szó).*

Juhánka *Juhánka* női szn. 'Johanna'.
juharfa *juhārfa* fn. 'acer pseudoplatanus L.'.
juhász ~ (-t, -ok, -sza) fn. 'schäfer'. Sz. *Ugy beszél ve:le, mint a ju-hász a bőjtárjával* (= gorombán). *Csak fõrgattya a ka:nált, mint a ju-hász a bol:tyát* (= látszik, hogy nem éhes). *Vá:logat!; mint a ju-hász a përgõ:ü:be* (tr. = jó dolga van, van miben válogatnia). **Nr.** Az Isten megsajnálta a juhászt, hogy kevés a fizetése. Hogy több legyen a juhász fizetése, azért teremtette a juhra a rühet.

juhászbojtár *juhászbojtár* fn. 'a juhásztor segédje'.
juhászbunda *juhászbunda* fn. 'birkabõrbõl készült bunda'.
juhászkutya ~ fn. 'fehér gyapjasszõrû kutya, melyet a juhnyáj összeterelése és védelme végett tart a juhász'.
juházik *juhádzik* (-ok, -õl, -ott) tn. i. 'csillapul, lehiggad' (pl. a haragos ember).

juházít *juházít* (-ok, -õl) ts. i. 'csillapít, csendesít' (pl. haragvó embert). L. megjuházít.

juhbõr *júbûr* fn. 'schaffell'.

Juhfürösztõ *Jufirisztõ:ü, Júfirisztõ:ü* hn. (Szárazberek).

juhhus *júhus* fn. 'schaffleisch'.

juhnyáj *junyái, júnyái* fn. 'schafherde'.

juhnyíró olló *júnyiró:ú olló:ú* fn. 'gyapjú-nyíró olló'.

Juhszem *Juszem* fn. 'gúnynev'. (Sár).

Jula ~ szn. 'a Juliánna deminutivuma'. (Csak e táncmondókában :) *Héj, Jula, Jula, Jula! Szõ:ll a duda, duda, duda.*

Julesa *Jũlcsa* szn. **1.** 'a Juliánna név becézõ alakja'. állatn. **2.** lónév.

Julesi *Jũlcsi* szn. 'a Juliánna név deminutivuma' (parasztos).

Juli ~ szn. **1.** 'a Juliánna név deminutivuma' (parasztos, durva). **2.** 'lónév'.

Juliánna ~ fn. 'nõi személynév'. Vö. Jula, Julesa, Julesi, Juli, Julis, Juliska, Julka.

Julis ~ szn. 'a Juliánna név becézõ alakja'.

Juliska ~ szn. 'a Juliánna név becézõ alakja'.

július *julius* (-t) fn. 'a 7. hónap neve'.

Julka *Jũlka* szn. 'a Juliánna név becézõ alakja' (ma már kihalt).

június *junius* (-t) fn. 'a 6. hónap neve'.

juss ~ (*just*, -a) fn. **1.** 'recht'. *Nem: haggya a jus:sát. Ni:ncs hozzá jussod! Sok: mindent ehõrtak sõ:vgõrság jus:sánn.* **2.** 'örökség'. *Ne:ked mos má jó:ú dó:ugod lesz:; csag be:le:ülsz a jusz:ba* (= elfoglalod az örökséget). *Kivette a jussát* (= az õt illetõ részt az örökségbõl). **Km.** *Ro:kont illet a: juss* (= az örökség legelsõben a rokonságot illeti meg). *Jus fuss* (= könnyen került örökség könnyen elkél).

jussol jussól (-olok, -ősz) ts. i. 'örököl'.

jut ~ (-ok, -öl; -ottam; -nék; jussak) tn. i. **1.** 'ér, érkezik'. *Dél fele vóut*; mire én az ájtóig jutot: tam. **2.** 'zu teil werden, zufallen'. *Jut eb-bül min-dőjtöknek*: Sz. *Filibe jut* (= meghallja valakitől). *Nem tuggya az embér, mire: jut* (= minő sorsba, állapotba kerül). *Kóduzsbotra jut* (= koldussá lesz). *Jut is, ma-rad is* (= van elég). *Ugy észonytyolodot*; mint akinek nem jutod dinnye: főüd (g. = elereszti fülét-farkát, mint akinek az orra vére foly). *Nem akarok a kölöncös kutya dijjára jut: ni* (= nem akarok öregségemre a mások irgalmára támaszkodni). *Eszibe jut* (= emlékeztetébe ötlük). *É-szedbe jut az é sza:vam* (= megemlegeted a tanácsomat, de már későn). L. eljut.

juttat ~ (-ok, -öl) ts. i. **1.** 'zukommen lassen, kommen lassen'. *Juttast hozzám*. **2.** 'ad' (valamiből). *Jut-tas ne-kem izs belöül: le*. Sz. *Eszibe juttat* (= emlékeztet reá valakit).

jün l. jön.

K.

ká ~ (-t, -ja) fn. 'a k betű egyik neve'.

Kaba ~ fn. Sz. *Rend-be vam*; min *Ka-ba az árog:ba* (irónikus helyeslés). Vö. Kabai Sz.

kabai kabaji mn. 'Kabára való'. **II. Kabai** fn. 'családnév'. Sz. *Mit mondott a kabaji asszony?* (mulatozás közben ivásra bizdító kérdés. A kabai asszony ugyanis azt mondta: *Igyunk egyet komámasszony!*) *Spe-kulál*; min *Ka-baji az árog:ba* (mondják humorosan a bajba jutott emberről. Kabai részegen az árokba esett s mikor kérdezték tőle, hogy mit csinál ott, azt felelte: „Spekulálok, hogy lehetne innen kimászni“.)

kabala l. kabola.

kabát ~ (-ot, -tya) fn. 'felsőszoknya vagy fehér vászonból készült alsószoknya'.

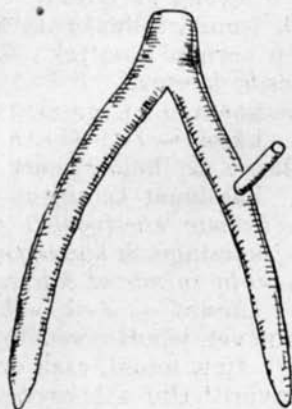
kábít, kábul n., l. bódít, bódul.

kabla l. kabola.

kabola ~ (-át, -ája) fn. 'kétágú fa, melyen útközben az ekét csúsztatják'.

kabolaút kabolaut fn. 'düllóút, a szántóföldek közt fennhagyott keskeny szekérút'.

kaecabajka kacabajka (-át) fn. 'durva szövetből készült, idomtalan, lompos ruha'. *Ma-gára huzot valami kacabaj:kát*.

Kabola.

kacag ~ (-ok, -öl) ts. 1. i. 'laut lachen'. 2. 'harsog, ropog a kés nyomán, olyan hangot ad, mint mikor a gyolcsot tépik' (a sütőtök). *E jóu· tök lesz:, mē ka·cag, mikō sze:lík. Sz. Vissza·fele kacag (= sir). Uty· kacaktam:, hogy māj·d ēnyúl·tam. Nyúl·va vóutun·k rāi·ta, uty· kacaktun·k: Māi· meksza·kattam, uty· kacaktam: (= majd eldőltem nevetemben). L. el-, kikacag.*

kaegás ~ (-t, -a) fn. 1. 'lautes lachen'. 2. tréfa, nevetés, kacagni való dolog'. *Nēm· kacagás: a, meg· lehetne a·zon com·pojodni:*

kacagtat kacaktat (-ok, -öl) ts. i. 'kacagásra ingerel, hangos nevetésre készítet'. *Sz. Kacaktattya magát (= nevetés tárgyává teszi magát). U·gyan, ne· k a c a k t a z s m a : g a d, jóu as:szony! L. kikacagtat.*

kacahaj kacahāi (-t, -ja) fn. 'röhej, kacaj'. *Asz· mon·ta naty kacahāi·jāl, hogy űk· is ēkērgelik a pa:pot.*

kacározik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'vihorászik, kacarász, folyton kacag'. *A más· este is ot kacározott: a le·gēnyekkēl:*

káce ~ isz. macskakergető szó. *Káce· innen!*

kaccant ~ (-ok, -öl; -ottam; -anék, -csak) tn. i. 'egyed kacag'.

kacérnő kacérnői fn. 'pénztárosnő, kasszírő (a kávéházban)'.

kacor kacūr (-t, -ja) fn. 'sarlós pengéjű szöllőmetsző kés, görbepengéjű erős zsebkés'.

kacur l. kacor.

kaes kocs (-ot, -csa) fn. 1. 'szöllő, dohány fattyúhajtása'. 2. 'a levelet kettéosztó vastag ér, a levél főere'. 3. 'a lúdtollnak (madártollnak) az a része, melyből kétfelől a pelyhek szép sorban kinőttek'. 4. 'másodrendű szösz'. Vö. kacska, kacsol, kacsoz.

kaesa n., l. gacsi, ruca.

kácsi ~ (-t, -ja) fn. (gyermeknyelvi szó) 1. '(egy karéj) kalács'. 2. 'hold' (mert hasonlít a karéj kalácshoz).

kaesingat kacsingat (-ok, -öl) tn. i. 'liebäugeln' (vkire).

K. U·gyan kacsingatott a körtēre fe:le (= áhítózva nézett). **kácsingózik kácsingózik** (-ok, -öl) tn. i. 'áhitózva bámul'. *A pu·ja mūd· ot kácsingóztott: az āl·mafa körül:*

kacsint ~ (-ok, -öl; -ott; -ana; -cson) tn. i. 1. 'jobb szemével jeladás végett hunyorít' (pl., azt jelzi titokban, hogy amit mond, csak tréfa). 2. 'pajkosságból jobbszemével hunyorít' (fiú a leányra v. leány a fiúra). L. rákacsint.

kaeska kocska mn. 'félkező, hibás félkező'.

kaeskanyirgós l. kacskaringós.

kaeskaringós kacskanyirgós mn. 1. 'girbe-gurba' (pl. út). 2. 'görbe vonalakkal felcírázott (betű). *Be· fene kacskanyirgósonn irsz!*

kaesó kacsóu (-*t*, -*ja*) fn. (gyermeknyelvi szó) 'kezecke, kis kéz'.

kaesol kocsöl (-*olok*, -*ösz*) ts. i. **1.** 'torzsájától megtisztít' (káposztát hordóba rakás előtt). **2.** 'levelez s a levél vastag kacsát levágja' (savanyított káposztát, mielőtt megtöltené).

kaesoz kocsoz (-*ok*, -*öl*) ts. i. **1.** 'fattyúhajtásaitól megtisztít' (dohányt, szöllöt). **2.** 'cikájától, torzsájától megtisztít' (káposztát hordóba rakás előtt). **3.** 'levelez s a levél vastag kacsát levágja' (savanyított káposztát, mielőtt megtöltené).

kaesozás kocsozás (-*t*, -*a*) fn. 'a fattyúhajtások letördelése a dohánypalántról'.

kaesutos ~ mn. 'kemény, nehezen szántható' (szántó-föld). (Rice.)

kád ~ (-*at*, *kággya*) fn. 'bottich, kufe'. Sz. *O-jaŋ kövér*.; *mínt a ke-veritet kád*: L. szapuló-kád.

Kádár ~ fn. családnév.

kádár-mesterember *kádár-mesterembēr* fn. 'böttcher'.

kádár-mesterség *kádár-mestērsēg* fn. 'böttcherei'.

kádláb ~ fn. 'a szapulókádat tartó alacsony székecske v. fatönk'.

káfol l. megkáfol.

kaftár l. kaptár.

kagyma ~ mn. 'összevissza, zagyva' (pl. beszéd). (Mezőgecse).

kagymál *kagymáll* (-*ok*, -*sz*) ts. i. 'összekever, összezagyvál'. (Mezőgecse.)

kahol *kahöl* (-*olok*, -*ösz*) tn. i. 'köhög, köhécsel'. Vö. kehel.

kajabál *kajabáll* (-*ok*, -*sz*) ts. i. (tr.) 'kiabál, kiáltoz'.

kajás ~ mn. 'görbe, ferde' (pl. az edény széle, a vászon széle, ha nem a szálán vágják).

kajesos vö. gacsos.

kajdász *kājdász* (-*ok*, -*öl*) ts. i. **1.** 'néz, fürkészk'. **2.** 'kutató, keres'.

kajel l. bekajel.

kajiba l. kaliba.

kajieka l. kalitka.

kajkós *kājkóus* mn. 'görbe, kajsza'.

kajla *kājla* mn. 'görbe, lefelé konyuló' (szarv, bajusz, fül).

kajmó l. gamó.

kajsza *kājsza* mn. 'hajlott, ferde, görbe' (pl. a bot, a villa nyele stb.).

kajszinbarack *kājszimbarack* fn. 'aprikose'.

kajszul l. elkajszul.

kajtárkodik *kājtárkodik* (-*ok*, -*öl*) tn. i. 'kutatóva kárt tesz' (pl. macska az ételneműek közt).

kajtat *kājitat* (-ok, -öl; -tam; -nék; *kājlássak*) ts. i. 'kutat, keresgél'. L. fel-, összekajtat.

kaka ~ (-át, -ája) fn. (gyermeknyelvi szó) **1.** 'szar' (euph.). **2.** 'szarhatnám' (igei értelemben). **Sz.** *Nem szār, hangm ka-ka* (= a lényeg ugyanaz, csak enyhébben van megnevezve).

káka ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'typha latifolia L'. **2.** 'scirpus palustris L'. **3.** 'juncus arvensis L'.

kákabélű *kákabélű* mn. 'kényesgyomrú, kevésétű'.

kákabot ~ fn. 'a typha latifolia vesszeje, melyen a bunkós termés van'.

Kákák ~ hn. (Sárköz).

kakál *kakáll* (-ok, *kakász*) tn. i. (gyermeknyelvben és eufémisztikus értelemben) 'szarik'. L. lekakál.

kakas *kokas* (-t, -ok, -sa) fn. **1.** 'hahn, hühnerhahn'. **2.** 'mindenféle madár himje'. **3.** 'a puska ravasza'. **4.** 'egészen kipattant pattogatott kukorica'. *Mim megétték a kokas:sát, csak ě kic ci-póujja maradt: a ko-sár fenekinn: (Vö. cipó, pukant-málé).* **4.** 'ütés nyomán keletkezett mogyoró nagyságú daganat'. *Ugy megütötték: hoty ko-kás nőött a je:jinn. Km. Min-den kokas ur a maga szemel:tyinn* (= mindenki úr a maga házánál). *Nem jöm be a kokas a ház:ba, ha niņas nyitva az āi:tóy* (= nem esik meg a leány, ha nem ad reá alkalmat). **Nr.** Ha azt akarja valaki, hogy sok kakasa legyen, tyúkültetésekor (férfi-) kalapból öntse a tojást a fészekre. Ha a kakas éjfél előtt korán megszólal, lágy (v. esős) időt jósolnak belőle. Ha a kakas nem a rendes időben, hanem korábban szólal meg, azt kell kiáltani: „Idegen boszorkány jár a faluban!” Azután pedig a tűzhelyről egy darab tüzes szenet a szoba közepére kell dobni, hogy a boszorkány ne szabadulhasson, hanem *megbotránkozzék* benne. Némelyek szerint az időelőtti kakasszó azt jelenti, hogy valaki eltévedt. Ilyenkor háromszor megverik a mestergerendát, ezt mondván: „Aki téved, ne tévedjen; Szabadítsa meg az Isten”. — Mikor a kakas petéli a tyúkot, akkor vámot vesz a tojásból. A tojás tompa végéből ez a kivett váom hiányzik. L. pulykakakas, bábakakas.

kakás ~ mn. (gyermeknyelvi szó) **1.** 'száros'. **2.** 'rút, piszkos'.

Kákás ~ hn. (Mezőgecse, Szamoskóród).

kakasalma *kokasalma* fn. 'a galagonya piros színű bogója'. (Ha a dér megcsipi, a gyermekek csemegézni szokták.)

Kakasdomb *Kokaszdomb* hn. (Avasújváros).

kakas-sarkantyú *kokas-sárkanytyu* fn. 'a kakas lábán hátul fölfelé görbülő hegyes karom'.

kakastaréj *kokastaréj* fn. **1.** 'hahnenkamm'. **2.** 'vörös-fürtű kerti díszparaj, amarantus caudatus L'.

kakastej *kokasté* fn. (tr.) 'viz'. *Ko-kastéjjel várju-vajjál sütöt kényër* (= közönséges barna kenyér).

kakastollu *kokastallu* fn. 'hahnenfeder'. Sz. *Kokastallu nem bokréta, Gazember, aki hórdozza* (csendöröket gúnyoló mondóka).

kakasülő *kokasülőü* fn. 'a szarufa két ágát összetartó keresztgerenda a padláson'.

kakat l. kokatszeg.

kákó *kákóü (-l, -ja)* fn. 'a szerbiafához erősített horgas fa, melynek horgára szárítás végett a dohányfüzéreket kötik'.

kaktusz *kapusz (-l, -sza)* fn. 'kaktus'.

kakuk *kukukk (-ol, -ja)* fn. 'kuckuck' (cuculus canorus L.).

kakukmadár *kukukmadár* fn. 'kuckuck'. Nr. *A ku-kuk-madár, ha cse-resznyemaggá jóüllakik, meg-némull:* (= cse-resznyeérés után elhallgat). *A ku:kukmadár, mikor az él-sőü bogját megláttya, meg-némull:* (= szénacsinalás után már nem szól többé). Ha márciusban előbb szólal meg a kakukmadár, mint a szőlő fakad, jó esztendőnek a jele. Vö. kakukkszó.

kakuknapkor *kukuknapkör* hsz. 'soha napján, soha' (tr.). *Māid· éhossa kukuknap:kör.*

kakukol *kukukköl (-l)* fn. 'azt kiáltja: kukukk'.

kakukszó *kukukszóü* fn. 'a kakukmadár kiáltása'. Sz. *Ű-tes se tudom, hány kukukszóüt ér: meg v. hászor éri meg a kukuk:szóüt* (= nem tudom, él-e még néhány évet). Nr. A kakuk megjósolja, hány évig él az ember. A kakukmadárhoz a következő kérdést kell intézni: „*Kukukmadár, mikör lesz nyár, hány esztendejig élek én?*” Ahányat szól a kakuk, annyi évet él az ember.

kalabala ~ fn. 'titkos írás'. (Egyetlen egyszer halottam az öreg Miski Zsigmondtól.)

kalács ~ (-ol, -csa) fn. 1. 'kuchen, milchbrot'. 2. 'az a tészta, melyből a kalács lesz, kalácstészta'. *Még én nem-dagasztottam meg a kalá:csot. Nem· tom, mjenek nem kél ez a ka:lács.* Sz. *Ad-nak taná:csod, de nem· adnak kalá:csot* (= tanácsot adnak, de segítséget nem). *Ugy· megeszi eszt a szénát a jóü:szág, mint a ka:lácsot:* (= jóízűen, szívesen megeszi). — Nr. A kalács a nép ünnepi eledele. Hófehér lisztből tejjel keverik fel és élesztővel kelesztik meg. Tesznek bele cukrot, vaniliát, mazsolaszöllöt s egyéb fűszert. A kemencébe rakás előtt a kalács tetejét tojás fehérjével bekenik, hogy szép fényes legyen. Karácsonykor, húsvétkor, pünkösztkor s az aratás befejezésének ünnepére kalácsot szoktak sütni. L. kürtőskalács, térd-kalácsa.

Kalaesi l. Kalocsai.

kalácstészta *kalácstészta* fn. 'tejjel dagasztott tészta, melyből a kalácsot sütik'.

kalafityál kalafityáll (-állók, -ász) ts. i. 'fecseg, locsog, mindent össze-visszakaratyol'.

kalahuz l. kalauz.

kaláka ~ (-át) fn. 'közös erővel, barátságból végzett ingyenmunka s az azt követő vendégség'. **Nr.** Kalákában szoktak lenni. Kalákában szoktak lenni egyeseknek a bűzóját, lekaszálni a szénáját stb. Ilyenkor jól ellátják a munkásokat kaláccsal, pálinkával. A gazda néha megfogadja a hegedűsöket is. A munka hegedűszo mellett folyik. A vendégség vidám és zajos szokott lenni. Íme egy tréfás kalákai pohárköszöntő a kalákában lekaszált szénáról:

*Aggyon Istē vaty két nap rá jóy időüt,
Azutánn ety kis esőüt,
Vaty két napik csendesenn,
Ety hétig mek sebessenn.
Vaty két hétig burongjon,
Azután kividujjon.*

kalakáne ~ (-ot) fn. 'gyermekláncfü, taraxacum officinale'. **Nr.** Szárából a gyermekek tavasszal láncot fűznek. Ha valamely gyermek egy fuvással le tudja fúni a kalakáne pihés termését, abból papot jövendölnek.

kalamajka kalamájka (-át) fn. 'felfordulás, rendetlenség, zűrzavar'.

kalamáris kalamárisz (-st, -zsa) fn. 'tintatartó'.

kalamol kalamöl (-olok, -ősz) tn. i. 'zörög, zakatol, csörömpöl'. *Ne kalamőjjatok ott!*

kalendáriom l. kalendáriom.

kalap ~ (-ot, -ja) fn. **1.** 'hut'. *Szet-tem én kör:tét ety ka-lappäl: 2.* 'kalapnyi, amennyi egy kalapba fér'. *A-dot nagya:pám ety ka-lab di-jóüt. 3.* 'a petróleumlámpa lángfogó rézkupakja'. *A lámpa kalapja. 4.* 'a sütőtöknek a fenékén levő dúca'. *A tők kalapja. Sz. Az as-szō viseli a háznál a kala:pot* (= ő parancsol, ő az úr a háznál). *Meg-látnál, ha kalap vóún a feji:be* (= 'ha legény volna', mondják tréfásan a lánynak, ha vmit keres és nem találja). *Kalabba van* (= kalaposan, feltett kalappal van vhol). *Tán a fe-jedbe vā sze-gezve az a ka:lap?* (mondják, ha a gyermek feltett kalappal jön a szobába). *Gyuri bácsi mām me-gēnt fēre csapta a ka-la:pot* (= részeg). *Le-veszem előütte a kala:pot* (= meghajlok az érdemei előtt). **Km.** *Ki-nek miyeŋ ka-lapja van, o-jánnál köszön:* (= mindenki úgy táncol, ahogy tud). **Nr.** Az asztalra nem szabad tenni a kalapot, mert sok vakandtúrás lesz a réten. Ha azt akarja a gazdasszony, hogy csirkéi közt sok kakas legyen, ültetéskor kalapból öntse a fészekre a tojást. Aki a szemére húzva viseli a kalapot, azt nem tartják becsületes, egyenes embernek. Ha az ember fordítva teszi fejére

a kalapot (az elejét hátra), az annak a jele, hogy az illető éhes. — Mikor a férfiak mifelénk a templomba bemennek, a padban leülés előtt rövid imát mondanak magukban s imájuk alatt arcukat a kalapjukkal eltakarják.

kalapács ~ (-ot, -csa) fn. 'hammer'.

kalapácsnyél ~ fn. 'hammerstiel'. Sz. *É-szärtad a kalapácsnyel* (= eljátszottad a becsületet).

kalapál kalapáll (-ok, -ász) ts. i. **1.** 'kalapáccsal ver; k.-csal zajt üt'. **2.** 'kalapáccsal élez' (kaszát). L. megkalapál.

kalapérozik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'láb alatt ugrál, forgólódik'. Ne. *kalapérozz itt előüt:tem, mē ki-ütöd a kezembüll eszt a tá:lat.* (Vö. ném. galoppieren).

kalapos ~ mn. **1.** 'kalapot viselő, kalapban járó'. *Mi-csoda kalapos kisasszō lett ab:bull!* — fn. **2.** 'hutmacher'.

kalaposan kalaposonn hsz. **1.** 'feltett kalappal'. **2.** 'női kalapviseletben'.

kalaposinas ~ fn. 'kalapos tanonc'. Sz. *Vaty: szār, vaty: kalaposinas!* (= legyen vége a kétségnek! vagy jobbra vagy balra!)

kalapos-tök ~ fn. 'a fenekén dúcos süttötök'.

kalarábé karalábé (-t, -ja) fn. 'kohlrabi'. Sz. *Nagy: mint a ka:ralábé két-rēt* (tr. = kurta, törpe pl. ember).

kalarábéleves karalábéleves fn. 'olyan leves, melyben apróra metélt kalarábékocka főtt'.

kalarábépalánt karalábépalánt fn. 'melegágyból szét-ültetett fiatal kalarábé'.

kaláris kalárisz (-st, -zsa) fn. **1.** 'kláris, nyakba való üvegyöngysor v. korall-fűzér'. **2.** 'szűrős örv az ökor nyakán a járómban'.

kalász nem használatos, helyette : fő, búzafő, gabonafő stb.

kalatyol l. karatyol.

kalauz ~, *kalahuz* (-ot, v. -szt) fn. 'vasúti jegyellenőr'. Vö. konduktor, jegylyukasztó.

kalendárium kalandárijom (-ot, -ja) fn. 'naptár'.

kalésza ~ (-át) fn. 'rucaketrec'.

kaliba kajiba (-át, -ája) fn. 'pásztorkunyhó, juhászsátor'.

Nr. A kaliba rendszerint egy hordozható zsúpfedél, melyet egyik oldalán ágással föltámasztanak. Szél és eső ellen tetszés szerint körbeforgatható.

kalicka l. kalitka.

kalimpázik kóujimpázik (-olt) tn. i. 'kalimpál, forog' (pl. a felhajított bot a levegőben).

kalinygál kalinygyáll (-ok, -sz) tn. i. 'kóborol, kószál'. (Tiszaháti szó, Mezőgeese). Vö. kóringyál.

kalitka kalicka, kajicka (-át, -ája) fn. **1.** 'käfer, bauer'.

2. 'rácscsal ellátott anyakönyvi hirdető tábla'. *Eszt:ti meg Gy:u:ri má ki: vannak té:ve a ka:lickába:*

kállai-kettős *kállaji-kettős* fn. 'egy feledésbe ment tánc, melynek csak a neve él'. **Sz.** *É-járná a még a kállaji-kettőt* (= jó erőben van).

kallik l. kanlik.

Kallós *Kallós* fn. 'családnév'.

Kálmán *Kálmány* fn. férfi személynév.

Kaloesai *Kalacsi* fn. 'családnév' (Vetés).

kaloda ~ (-át, -ája) fn. 'stock, strafklotz'.

kalupp l. galopp.

kálvinista ~ (-át) mn. **1.** 'calvinisch'. fn. **2.** 'calvinist'.

Sz. *Is-ten öj-rizzen a kálvinista bűt: t: üll* (= éhezéstől; koplalástól). **Kálvinista** *bücsu* (= a tűzvész). **Km.** *A kálvinista bücsü vas-villa az alelu:ja, vi-der a Szüz Mári:ja* (Adorján) (= a tűzoltáson a vasvillában meg a vödörben van a reménység).

kályha *káihha* (-át, -ája) fn. 'ofen'. Vö. fűtő.

kályha lelke *káihha lélke* fn. 'a kályha belsejében a lángot felfogó vaslap'.

kamara *kamora* (-át, -ája) fn. 'speisekammer'. **a** 'magtár'.

Km. *Ü-res kamoránag bo-lond a kócsár:ja* (= üres kamara mellett nem lehet gazdasszonykodni).

kamaraajtó *kamoraajtó* fn. 'kammertür'.

kamaraházhija *kamorahásziya* fn. 'a kamra padlása'.

kamarakules *kamorakócs* fn. 'a kamraajtó kulcsa'.

kamasz ~ (-t, -ok) fn. 'nyurga, társait növésben elhagyott s rossz szokásokat fölvelt gyerek'. *Nagy: dicsőüsség ijen naty kamasznak aszt a kicsit megvēr:ni!* **II. Kamasz** hn. (Gacsály).

kamat ~ (-ol, -tya) fn. 'zinsen, interessen'.

kamatozik ~ (-ott, -zon) tn. i. 'zinsen tragen'.

kámfor *káför* (-t, -ja) fn. 'kampfer'. **Sz.** *Káforra vállott* (= észrevétlenül eltűnt, elpárolgott). *Ugy: étünt:; mint a káför:* (= észrevétlenül eltűnt).

kámforgolyó *káförgojó* fn. 'kámforpilula, kámforgömböcske'. **Sz.** Az orbánc legjobb orvossága az, hogy kenjük be kámforgolyóval és pipázunk árvaesalán levelét.

kámforos *káforos* mn. 'kámforral kevert'. *Káforos viz* (szemorvosság). *Káforos piritus* (= kámforral kevert szesz; rándulásoknál, reumas, köszvényes bántalmaknál bedörzsölésre használják).

kamora l. kamara.

kámpicsorodik l. elkámpicsorodik.

kampó *kompó; kumpó* (-t, -ja) fn. 'horog (görbe v. szögletes), horgas botfej (kül. a juhászbot végén).

Kámpó *Kámpó* hn. (Lázári).

kampós *kompós; kumpós* mn. 'horgas, (görbe

Kampó juhászbot végén.

v. szögletes) horoggal ellátott' (pl. bot, juhászbót). *Kumpózs bot*.

kámzsa ~ (-át, -ája) fn. 1. 'a háló faváza, melyre ráalkalmazzák a hálót'. 2. 'merítő háló'.

kámzaháló *kámzahálóy* fn. 'merítő háló, zsákháló'.

kan ~ (-t, -nya) fn. 1. 'hím sertés, apa sertés'. mn. 2. 'hím' (kutya, macska, egér, patkány, veréb, ördög; de egyéb állatoknál más-más neve van a hímnek és nőténynek). **K.** = 'nagy'. *O-jan natyjene kam betükkal irsz ; mint Ma-ris néném : Még mos-jön a kan:nya !* (= a nagyja, a java) Vö. szuka.

kana ~ (-át, -ávál, -ája) fn. 'kanál' (Badaló, Kisbábony).

Kanaán-földje *Kanahá-főüggye* fn. 'Kanaan'. **K.** *Va-lou-ságos kis Ka-nahá-főüggye* : (= áldott, termékeny határ v. határrész).

kanafória *kanafőurija* (-át, -ája) fn. 'orvosság, gyógyszer'.

kanafőriáz *kanafőurijáz* (-ok, -öl) ts. i. 'orvosol, gyógyít, gyógykezel'. *A fe-leségem a lá-bát kanafőurijászta a szes:szél*.

kanál ~ (-t, -ok, -ja) fn. 1. 'löffel'. *A gyü-rü a ka-náljába akad*. Részai: *feje* (mellyel az ételt meritjük), *nyele* (fogója). 2. 'tűzkaparó és szénmerítő vaseszköz, mellyel a pipába szentet tesznek'. 3. 'kanálforma hosszúnyelű faeszköz, mellyel a magot merik föl a zsákba'. 4. 'kanálnyi'. *Te-gyél bele két-kanál sóyt*. **K.** = 'kevés'. *E-gyél ety kanál le:vest*. *Vár-já : má, had- igyak ety kanál : bőrt*. **Sz.** *Le-tette a ka:nált* (= meghalt). *Mín-dē szārba ety kanál* : v. *mín-dē lébe kanál* : (= mindenbe beleszól, mindenbe beleértja magát szükségtelenül). *Bőr-ca nénéd mos naty-ka-nállal eszik* : (= nagy vendégségben van, nagyúri lakomán vesz részt). *Mekfőitaná ety kanál vizbe* (= halálosan gyűlöli). *Ha te-nē vőunál, meg a ka-nál, sok- lé megmaradna* : (mondják gúnyosan a dicsekvő gyermeknek). **Nr.** Evéskor a kanalat meg a villát a jobbkez hüvelyk- és mutatóujja közé (s nem marokra) fogják. L. bádóg-, evő-, fa-, kávé-, kis-, merő-, nagy-, vaskanál.

kanál-feje ~ fn. 'a kanálnak az a része, mellyel meritünk'.

kanál-fiú *kanál-fiju* fn. 'egyetlen kanál, egy fia kanál'. (Nagypeleske). *Ety ka-nál-fiju se veszett : él*. *Tu-dod mi ety kanálfi-ju ? An-nyit se viszek el in:net*.

kanális ~ (-t, -sa) fn. 'viz-levezető barázda' (réten, mezőn).

kanál-nyele ~ fn. 'löffelstiel'.

kanálonként *kanálonként* hsz. 'löffelweise'.

kanálos-kosár ~ fn. 'evőeszköz tartó kosár'.

kananok l. kanonok.

kanavász *kanavác* (-ot) fn. 'durva, kemény sötétkék-színű szövet, canevas' (leginkább kötényeket csinálnak belőle).

kanca ~ (-át, -ája) fn. 'stute'. **K.** = 'nőket gyalázó és szidalmazó szó'. *Be-fogd a szá:dat, te hu-gyos kanca!*

kancaborjú *kancabörnyu* fn. 'nőstényborjú, üszöborjú' (Botpalád).

kancaszamár ~ fn. 'nőstényszamár'.

kanesi kancsi (-nn) mn. 'schielend, schieläufig' (kancsal).

kancsít *kancsit* (-ok, -öl; -ott; -ana) tn. i. 'kancsalít, kancsalul néz'. *Kan-csit a jop szemi:re.*

kaneső *kancső* (-t, -ja) fn. 'krug'.

kanda ~ (-át) fn. 'juhtej savójából és túrójából tojással készült habart éték' (néha tehéntúróból is készítik).

kandikál *kandikáll* (-ok, -kász) ts. i. 'kukucskál'.

kandur *kandūr* (-t, -ja) fn. 'hím macska, kan macska'.

Sz. *Kūr-tőüre, kan-dūr!* (mondják tréfásan, ha a gyermek kopogtat az ajtón).

kanfarú *kājaru* mn. 'csapott, lehajlófarú' (ló).

kangura *kanğura* (-át, -ája) fn. 'kongrua' (Mezőgecse).

kani ~ (-t, -ja) fn. 'kandisznó, hímsertés'. **K.** = 'serdülő legények tréfás megszólítása'. *Hogy vaty, ka-ni!*

kánikula *kānikulla* (-át, -ája) fn. 'hundstage'.

kanil *kanīl* tn. i. 'párzik' (a kutya). (Szamosszeg). Vö. kanol.

Kanizsai Kanizsa fn. családnév (Egri, Vetés).

kan-juli *kā-juli* fn. 'férfi természetű nő'.

kank *kan̄k* (-ot) fn. **Sz.** *Kan̄kot vét* (= megdöglik, felfordul).

Uty· pofo vaktam ety karóyval a kutyá:ját, hoty kan̄-kot vetett:

kankalék l. hangaré.

kankaré l. kutyakankarékban.

kankargózik *kan̄kargózik* (-ok, -öl) tn. i. 'csimpalygózik, lábait fölemelve függeszkedik'. *Ne· kan̄kargózzatok a sarogjára, te pu-ja!* L. bele-, fel-, rákankargózik.

kankarodik *kan̄karodik* (-ok, -öl) tn. i. 'akaszkodik, függeszkedik' L. fel-, rákankarodik.

kankász *kan̄kász* (-ok, -öl; -tam, -ott) ts. i. 'kandikál, nagy figyelemmel néz; keres, kutat'. *Mit· kan̄kászol azonn a fánn ojan nagyonn? It· kan̄kászom: a ja· tövébe:* (a gombát).

Kankellő *Kan̄kellő* hn. (Mikola).

kankó l. szürkankó.

kankuria *kan̄kuriya* (-át) fn. 'bukfenc'. *Ugy· a főüthöz vaktam, hoty kan̄-kuriját vetett:* (= bukfencet vetett, fölhenderedett). *Uty· fēruglak:; hoty kan̄-kuriját hász:*

kankuriázik *kan̄kuriázik, kan̄kuriádzik* (-ott) tn. i. bukfencezik, körben forog' (pl. a kézről kiütött bot). *Ugy· ehajítottam:; csakuty kan̄-kurijázott:*

kanlik l. megkanlik.

kanóe *kanóyc* (-ot, -ca) fn. 'kénnel bevont vászon-szalagocska, mellyel a méhet ölik ősszel'.

kanol *kanōl* (-l, -nojjon) tn. i. 'párzik, közösül' (pl. kutya). Vö. kanil.

kanonok *kanonok* (-ot) fn. 'domherr'.

kanosodik l. megkanosodik.

kanpaszuly *kampaszūi* fn. 'pirosvirágú, nagyszemű fajta paszuly'.

kanta ~ (-át, -ája) fn. 'többliteres szűkszájú vízholdó vagy folyadéktartó edény'. *Vizes, olajos, ecetes kanta*. **K.** *Te, hu-gyos kanta!* (ágyba vizelő gyerek). **Km.** *Meg-leli zsák a főül:tyát, ecetes kanta dugóú:ját* (= kiki megtalálja a hozzáillő társát). *Csu-ka csu-kávāl, lóú-ga lóú-gávāl, e-cetes kanta du-góújávāl* (= mindenki a vele egyszőrű emberek társaságát keresse).

kánta ~ (-át) fn. 'kántálás'. *Sza-bad a kán:ta*.

kántál *kántáll* (-ok, -ász) ts. i. 'énekléssel, rigmusokkal ünnepet, névnapot köszönt s érte jutalmat kap'. *Kán-tálltam hu-szonnyóú:c krājcárt*. **K.** *Ne kántáj: má!* (mondják a gyerekek, mikor nagy hangon, elnyújtva sír). **Km.** *Ké-sőü karácsony után kántál:ni* (= késő eső után köpenyeg). **Nr.** Ünnep (húsvét másodnapja, karácsony) és névnap előestéjén a nagyobb gyermekek s a serdülő legénykék házról-házra járnak s az ablak alatt ünnepi éneket énekelnek, utána pedig verses köszöntőt mondanak. A következő reggelen a gyermekek házról-házra járva verses köszöntővel üdvözlik a háziakat. A köszöntő elmondása után különféle ajándékokat (diót, mogyorót, krajcárt, kalácsot, húsvétban piros tojást) kapnak. L. meg-, összekántál.

kántálás *kántállás* (-t, -a) fn. 'ünnepköszöntés énekszóval vagy rigmussal'.

kántáló *kántállóú* (-t, -ja) fn. 'éneklő vagy verssel ünnepet köszöntő s ezért ajándékot váró gyermek'.

kantár ~ (-t, -ja) fn. **1.** 'zablával és szemellenzővel el látott szíjból készült szerszám, melyet a ló fejébe húznak, hogy a kantárszár segítségével kormányozhassák'. **2.** 'címszalag, keresztkötés az ujságon'. **Km.** *Ahun a kan-tár van, ot- kerezsd : a lo-vat is :* (= nem esik messze alma a fájától).

kantároz ~ (-ok, -öl; -sztam, -ott) ts. i. 'kantárt a fejére húz, kantárral felszerszámoz' (pl. lovat). L. felkantároz.

kantárszár ~ fn. 'a ló zablájához kétfelől hozzákapcsolódó szíj, melynél fogva a lovat a hátán ülő ember kormányozhatja'.

kantin ~ (-t, -timba) fn. 'kaszárnyai étel- és italkimérés'.

kantinosné ~ fn. 'kaszárnyai korcsmárosné'.

kántor *kántör* (-t) fn. 'énekvezér'.

kántorkoresma *kántörkōrcsma* fn. 'az egyház koreszmája'. (Méhtekek).

kantus ~ (-t, -sa) fn. 'gyermekköntös, szoknyájával egybeszabott hátulgombolós gyermekblúz'.

kántus ~ (-t, -sa) fn. 'énekkar, dalárda'.

kānveréb *kāveréb* fn. 'veréb kakas'. **Sz.** *Csiribiri kāveréb!* *A bolondot küdd odébb* (hiszékeny embert gúnyoló vers).

kánya ~ (-át) fn. 'weihe'. **II. Kánya** hn. (Sonkád). **Sz.** *Vi-sit, mint a kánya* (a kényes gyermek).

kanyargat *kanyārgat* (-om, -od, -tja; -tam; -nám; -ssam) ts. i. 'cifráz, görbe vonalakkal ékesít (betűt); gliissandókkal, cifrázva énekel'. L. kikanyargat.

kap ~ (-ok, -öl; -tam, -ott; *kapǰ* v. *kapjál*) ts. i. **1.** 'hirtelen vesz, fog'. *Ān-csi a hóuna alá kapta a bibli:ját, oszt o-débb állított: Ka-pom a pus:kát, o-dagyútok ne:ki. De-rekon kapta a kis: jánt osz mek-fōrgatta: 2.* 'bekommen'. *A tanítóú meg a pap Akkor iszik, mikōr kap* (Nd.). *Az ap-ja valami nya-vaját kapott a bá-nyába. Bran-dot kapott a lá-ba. 3.* 'talál, hozzájut'. *A múlt vasárnap el-indúltam: nap-szamosēr; de nem kapni vōut akkor em:bērt. Nēm tudnēk li-bára kapni: 4.* 'hamarosan eszik'. *Kap-junǰ e ki:csit, osz ha-laggyunǰ: dóu-gunǰra fele: 5.* 'ér, érint, pörköl (láng v. égés)'. *Nēm ēget: mek, csak kap-ta: 6.* 'verést v. szidást kap'. *Ka-pōl: te, csak jōj-jō haza ēdesa:pám! tn. i. 6.* 'vágyik, törekszik rá, szívesen veszi, szereti'. *Mōn-tam, hogy vegye: meg, de nēm igen kapot rāi:ta. Esik esōi a harasztonn, Nēm kapok ēn a parasztonn* (Nd.). *Nēm kap ez a szērb a tökkáposz:tánn. A kis-fattyu ka-pot rāi:ta, hogy ē-menygyen ű o:da szí-vesenn: Nēm kaplam se a mesē, se a nōlú, se a kártyánn. 7.* 'szokik'. *Mán e-gēssz a mi udvarunǰra kapott ez a te mala:cod. Hogy ide kapott ez a kis jány! 8.* 'hirtelen nyúl v. hova'. *A zse-bemhesz kapok:, hát niņcs a bugyellá:ris! 9.* 'kezd, fog'. *Aki sok mīndembe kap, eg-gyet se végez: ēl. Sz. Szemet kap a liba* (ha libatömés közben egy szem kukorica a légzőcsövébe kerül). *Erōiire kap* (= megerősödik). *Szá-jon kaplak:!* (= szájba csaplak). *Kapja magát* (= hirtelen elhatározza magát). *Kapǰ rāi:ta, pap sāi:ta:!* (= ragadd meg az alkalmat). **Km.** *Kap az, aki nēm restel:li* (mondják a gyermeknek, ha rosszkodásért megverik). *Aki so-kat kíván, ki-csit se kap:* (mondják az önző, telhetetlen gyermeknek). L. be-, bele-, el-, fel-, ki-, le-, meg-, össze-, rákap, rajtakap.

kapa ~ (-át, -ája) fn. 'hacke, hauer'. **Sz.** *O-jan a szá-ja, mīnthā ka-pávāl vákták vōun: ēl* (= csúf, nagy a szája). *Kasza-kapa kerüllōi* (= dologtalan). L. irtókapa.

kápa ~ (-át, -ája) fn. 'sattelkopf'.

kapafog ~ fn. 'rút, széles, kapaszerű fog' (emberé).

kapafogú *kapafogu* mn. 'nagy, szélesfogú'.

kapál *kapáll* (-ok, *kapász*) ts. i. **1.** 'hacken, hauer'. **2.** 'lábaival a földet kaparja' (ló, bika). L. el-, megkapál.

kapálás *kapállás* (-t, -a) fn. 'hackung, hauen'.

kapáláskor *kapálláskör* hsz. 'kukoricakapálás idején, tavasz utóján'.

kapálatlan *kapállatlan* mn. **1.** 'meg nem kapált' (pl. krumpli). hsz. **2.** 'meg nem kapálva'. *A Ná-dason ka-pállatlam marat a málé:ja.*

kapálgat *kapágot* (-ok, -öl; -gassak) ts. i. 'csendesen, egyfolytában kapál'.

kapálószik *kapállószik* (-ok, -öl) tn. i. 'hadonászik, rugdalózik'.

kapanyél ~, *kapanyél* fn. 'der stiel der haue'. **Sz.** *Me-leg neki a kapa:nyél* (= nem szeret dolgozni, kapálni).

kapar *kapār* (-arok, -ārsz) ts. i. **1.** 'scharren'. **2.** 'kratzen'.

3. 'szérű v. cséplőgép körül elhullott búzaszemeket gyűjt' (kézzel, körömmel). **4.** 'gereblyél' (pl. szénát). **Km.** *A más-kezővel csak tü-zet jóu kapār:nī* (= a magad dolgát ne bízd másra). *Aki fi-jatāl korába nem kapār, vē-sēgire ű-res tálát vakār* : (= aki ifjú korában nem gyűjt, öregségében éhezik). *Ka-parý kūr-ta, ne-ked is lessz* : (= dolgozzál s akkor neked is lesz). L. fel-, kikapar.

kaparás l. tyúkkaparás.

kaparász ~ (-ok, -öl) ts. i. **1.** 'herumscharren'. **2.** 'kotorász'. L. bekaparász.

kaparék *kaparék* (-ot, -ja) fn. 'gereblyével összekapart csomó' (pl. széna).

kapargál *kapārgáll, kapīrgáll* (-ok, -sz) ts. i. 'körmeivel kotorgat' (pl. tyúk a szemeten).

kapargat *kapārgat* (-ok, -öl; -tam; -ssak) ts. i. 'gereblyélgat'.

kaparint l. el-, megkaparint.

Kaparó *Kaparóu* fn. gúnynév. (Óvári). L. útkaparó.

kaparóháló *kaparóuhálóu* fn. 'húzóháló, melyet a víz alatt húznak'.

kapás ~ (-t, -sa) fn. 'hauer'.

Kapáseseréje ~ hn. (Kispalád).

kapaszzkodik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'sich anhalten, sich klammern'. **Sz.** *Ka-paszzkodik* :, *mīnt a viz-behalóu* : (= fűhöz-fához kap, fordul segítségért). L. bekapaszzkodik.

kapaszkodó *kapaszkodóu* (-t, -ja) fn. 'meredek út, hágó'. Vö. kaptató.

kapat ~ (-om, -od, -tya; -nám; kapassam) ts. i. **1.** 'rövid ideig etet'. *Ka-pattuk ety kicsit a mār-hát, osz meg-ítat-tuk* : Vö. kap 4. **2.** 'szoktat'. *Ne- kapazsd ojan nagygom ma-gadra aszt a pu-ját, ne- hūrcöld mīndētig az űlöd:be. Ne- kapas-sátok ide eszt a sok pu-ját.* L. el-, rákapat.

kapatos ~ mn. **1.** 'kapós, kelendő'. *Ka-patos jány* : az ! **2.** 'becsipett, ittas, pityókos'.

kapca ~ (-át, -ája) fn. 'puha szövetsdarab, mellyel előbb a lábfejet betekerik s úgy húzzák fel a csizmát'. **Sz.** *Nē·vagyok én neki lába kapcá:ja* (= nincs joga velem gorombán, durván bánni). *Szo-rull a kap:ca* v. *szo-rull a kapcá:ja* (= szorult helyzetben van, meg van akadva, nyakán a hurok). *Főj-zik a kapcá:ját* (= nem tud nyugton ülni, erővel menni akar, minden marasztás ellenére távozni készül). **Nr.** Ha valakit varázslattal elő akarnak hívni, a kapcáját előkerítik s új csuporban főzik. A kapca gazdája árkon-bokron keresztül odasiet. A babona szerint a szerelmes leány szerezzze meg választottjának a kapcáját s mikor látni óhajtja, főzze ezt a kapcát s akkor a legény tűzön-vízen hozzásiet.

kapéáskodik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'akadékoskodik, kötölöz-ködik'.

kapcsol l. bekapcsol.

kapcsolódik l. kikapcsolódik.

kapdos *kabdos* (-ok, -öl) ts. i. 'kapkod'. *Még a csizs-mám utá jele kabdosott a szájá:vál* (a kutya). L. elkapdos.

kapirgál *kapirgáll* (-t, -na, -jjon) ts. i. 'kapargat' (tyúk).

kapitány ~ (-nt, -ok, -nya) fn. 'hauptmann'. L. szarkapitány.

kapitányos ~ mn. 'katonás, szigorú, erélyes'. *Ka-pi-tányos asszony annak a felesé:ge.*

káplán ~ (-t, -nya) fn. 'segédpap'.

káplár ~ (-t, -ja) fn. 'korporal'. **II.** **Káplár** ökörnév.

Kaplony ~, *Kapjon* fn. falunév.

kapó *kapóu* (-t) fn. **1.** 'megkapható ütés, a lapdának magasra ütése'. *Kapóut ütött.* **2.** 'a kockázás ötödik figurája, melyben a játékos a golyókat a kéz hátán összegyűjti s földobva megkapja'.

kapocs ~ (*kapcsot, kapcsa*) fn. **1.** 'spange, heftel'. *Egy bokor kapocs* (= egybeillő pár). **2.** 'két gerendát összefoglaló, mindkét hegyes végén derékszögbe hajlított erős vasszeg'.

kapoeska ~ (-át, -ája) fn. 'teknővájó bárd'. (Olyan mint egy begörbitett irtókapa).

kápojna l. kápolna.

kápolna *kápōlna, kápōjna* (Szatmárhegy) (-át, -ája) fn. 'kapelle'.

kaponya l. koponya.

kapor *kapor* (*kaprot, kaporja*) fn. 'dill, kaper'.

kapós *kapóus* mn. 'kelendő' (pl. portéka, eladó leány stb.). *Pis-ta legyenek, ha bán:nám, hogy az én uram ojan kapóus vóu, hogy más isz szeret:né.*

káposzta ~ (-át, -ája) fn. 'kraut'. **Sz.** *Kil-lóudik ;, mint a ká-poszta hus: nélkül* : (= nincs látatja, sikere, eredménye). *A kecs-ke is jóllakik, a ká-poszta is megmarad* (= minden

érdeket kielégítő megoldás). Vö. fős, hordós. L. lucskos-, piros-, savanyított-, tök-, töltött-káposzta.

káposztafő káposztafű fn. 'kohlkopf'.

káposztagyalu ~ fn. 'fejeskáposztát aprító eszköz'. (A két szélén berámázott deszka, melynek közepén éles kések vannak ferdén keresztben beágyazva. Ezek aprítják föl a rajtuk keresztül tologatott káposztát.)

káposztalé ~ fn. 'hordós káposzta savanykás leve, melyet a hordóban betaposott káposzta ereszt'. **K.** *Vér van émben: nem, nem káposztalé*: (= nem vagyok én olyan élhetetlen, gyámoltalan). *É-re oszt ü-benne is megmozdült a káposztalé* (= megpezsduült az a hig, gyáva vére).

káposztaleves ~ fn. 'disznóhús zsirjában főtt apró káposzta kirántva, főtt disznóhús bele aprítva'.

káposztalevél káposztalevél fn. 'krautblatt'.

káposztanyomó-kő káposztanyomó-kű fn. 'káposztápréselő kő a káposztáshordóban'.

káposztapalánt ~ fn. 'a melegágyban nemrég kikelt káposzta, melyet aztán a veteményes kertben szétültetnek'.

káposztás-galuska káposztás-haluska fn. 'káposztás metélt, párolt káposztával, jó zsírosan, kissé megborsolva'.

káposztás-hús káposztás-hus fn. 'sertéshús sülvé, párolt káposztával'. **Sz.** *Jézus Krisztus! Káposztás-hus!* (tréfás felkiáltás). **Km.** *Több a becsület, mint a káposztás-hus* (= fontosabb a becsület, mint az anyagi haszon).

káposztás-kert káposztás-kért fn. 'krautgarten' **Sz.** *Káposztás-kérbe néz* (= kancsalít). (Lázári).

káposztás-lepény káposztás-lepény fn. 'párolt káposztával bélelt lepény'.

káposztás-rétes káposztás-rétes fn. 'párolt káposztával töltött rétes'.

káppad l. megkáppad.

kappan ~ (-t, -ok, -nya) fn. 'kapaun'. **Sz.** *Kappant heréll* (= kakast nemétől megfoszt).

kappanhangú kappāhangú mn. 'vékonyhangú, erőtlen hangú' (férfi).

kápránfavirág kápráfavirág fn. 'valami virág' (közelebbi meghatározása nem sikerült). **Nr.** Aki Szent György-nap éjszakáján (április 23—24-ike közötti éjjelen) meglesi a kápránfavirág virágzását és a virágát éjfél tizenkét órakor leszakasztja, az mindenféle állatnak, fűnek-fának érti a beszédét.

káprázik ~ (-olt, -zon) tn. i. **Sz.** *Káprázik a szeme* (= es flimmert ihm vor den augen).

Kapron ~ hn. (mocsaras, nádas hely). (Egri).

kapros ~ mn. 'kaporral fűszerezett'. *Kapros rétes* (= kaporral fűszerezett túrós rétes).

kapzli ~ (-t, -ja) fn. 'kapsel'.

kapta ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'leisten, schuhleisten'. **2.** 'a ló bokáján képződött csomósodás'. Vö. kaptás.

kaptafa ~ fn. 'leisten, schuhleisten'.

1. kaptár *kaftár* (-t, -ok, -ja) fn. 'deszkából összerótt, lépkeretes méhkas'. Vö. köpű, méhkas.

2. Kaptár ~ hn. (Atya).

kaptás ~ mn. 'csomós bokájú, vastag bokájú' (ló).

kaptató *kaptatóú* (-t) fn. 'meredek útrész, kapaszkodó'.

kaptusz l. kaktusz.

kapu ~ (-t, -ja) fn. 'tor, pforte'. Sz. *Bá! Új kapu!* (mondják gúnyosan, ha vki vmit csodálkozva néz). *Ugybámujja* :, *mint a bõr-nyu az új ka:pu!* (g. = ostobán bámulja, csodálja). L. kertkapu.

kapufa ~ fn. 'torpfosten'. *Gesztli Jóska bü gatyája Megakalt a kapufába, Nem a kapufa fokta meg, Karolina ragalta meg* (Nd.). **II. Kapufa** hn. (Vári, Bereg vm.).

kapufélfá ~ fn. 'torpfosten' Sz. *A ka-pufélfátul ved bú:csut* (= búcsúzás nélkül odább állott).

kapus ~ mn. 'csorba, foghijas, elől hiányos fogú' (szarvasmarha).

1. kar *kār* (-t, -ja) fn. **1.** 'arm'. **2.** 'támla'. *A szék, divány, láda kārja*. **3.** 'a szövőszéknek az a része, melyre a nyüst meg a borda van felfüggesztve'. *Az észtovala kārja*. **4.** 'az ágy magas oldala a két végén'. *Az áty kārjára akasztottam az ujjaso:dat*.

2. kar *kār* (-t) fn. 'templomi erkély' (az orgona, kántor s az énekhar helye).

3. kar *kār* fn. Sz. *Kārba van* (jó állapotban van). *A szöül-löüják e-gissigesek* :, *kār-ba vannak* : (Szatmárhegy). *Az é-pülleteket, föüdet kār-ba tartani* (gondozni, gondját viselni). *Mi-jen kārba vagy a jedzőüvel?* (milyen viszonyban vagy?)

kár ~ (-t, -a) fn. 'schade, verlust, nachteil'. *Naty kár érd bennün:kõt, két tehenünng döglöt : meg. Kár vóut szóülla:ní. De-rék égyg ökör : ! Kár, hogy ojan csapák a szár:va. Sz. Kárt tesztem magába* (= megöli magát). *Kárt ne tety fi-jamba vagy ma-gamba* (meséből = meg ne öld fiamat stb.). *Se bu, se kár, csak a naty sár!* (= se baj!) *Se hasznom, se károm belöül:le* (= nem vagyok érdekelt fél). *A kárt kár-räl póüföltam : meg* (= a kárt helyre akarván hozni, újabb kárt tettem). *Kárba meggen* (= kárba vész). *Kárba van* (pl. a jószág tilosba ment). *Naty kárt vallottál* : (= kárt szenvedtél). — **Km.** *Ma-ga kárán tanull az em:bër v. a magyar em:bër* (= mikor megtörtént a kár, akkor tudja már, hogyan kellett volna elkerülni). *Nincs ojan kár, amibe haszon ne len:ne* (= minden rosszban van valami jó). *Ké-söü kár utám bánkóud:ní* (= ami megesett, azon úgysem változ-

tathatunk). *Szár-nak, kár-nak niŋcs u:ra v. kár-nak, szár-nak niŋdzs gazdá:ja* (= nem jelentkezik, aki csinálta). *A kár-nem ál mek háro:mig* (= a baj sohasem jár egyedül).

karácsony ~ (-nt, -nnya) fn. 'weihnachtsfest'. *Karácsonba* (= karácsonykor). **K.** = 'jó sor, jó dolog'. *Nesz-tek, e-gyetek! Le-gyen nek-tek is eccē ka-rácsony.* **Km.** *Kē-sőji karácsony után kántál:ni* (mondják az idejét múlt segítségre = késő eső után köpönyeg). **Nr.** Karácsony előestéjén járnak az énekes kántálók s az ablak alatt éneket és rigmust mondanak. A kántálásra e ravasz kérdéssel kérnek engedélyt: „Szabad az Istent dicsérni?” Másnap reggel a kisebb fiúk járnak házról-házra kántálni, de nem énekelnek, hanem csak rigmust mondanak és karácsonyt köszöntenek. (Ez is „kántálás“.) A kántálók ajándékot is kapnak (pénzt, diót, kalácsot). Katholikus helyeken *bethlehemet* is hordoznak betlehemes játék kíséretében. A kálvinisták azonban karácsonyfát se gyujtanak, ezt is katolikus szokásnak tartják. Karácsonykor az ünnepi sütemény a kalács (puszta kalács, diós és lekváros kalács, diós és lekváros kifli). Az ünnepi ételekről egy népi szabály azt mondja: *Ka-rácsonba ka-lácsot, hus-védba hust, pūŋ-közsbe csak ke-nyeret, aszt-is csak uty, ha le-het.* — Két karácsony közt (kis- és nagykarácsony vagy mások szerint kálvinista és görögkeleti karácsony közt) nem szabad szemest (pl. paszulyt vagy kukoricát) főzni és enni, mert pattanásos lesz az ember tőle. Cérnát fonní két karácsony közt kell, akkor lesz jó a cérna. — Karácsony és pünköszt első napján a gazda ne aludjék nappali álmot, mert el fog ázni a szénarendje. — Ha karácsony holdtöltére esik, jó esztendőnek a jele, de ha holdfogytára, rossz esztendőt várhatsz. *Ha Katalin kupok, karácsō locsog* (= ha Katalin napján, november 25-én fagy, karácsonykor lágy idő lesz). — Karácsony éjszakáján a néphit szerint megszólalnak az ökrök. — Karácsony éjszakáján menjen ki a leány a fáskamrába, öleljen fel egy csomó fát s számlálja meg. Ha páros, akkor a jövő esztendőben megpárosodik. Rugja meg a disznóolat s ahányat rőfög a disznó, annyi év múlva megy férjhez. Rázza meg a fákat s akkor jó termő lesz. Számláljon meg a rekeszben kilenc karót 'visszafelé' (egy, nem egy, kettő, nem kettő stb.) s amilyen a kilencedik karó olyan lesz a férje. — Ha karácsonyig hét darab fonalat megfon a leány, a farsangon férjhez viszik. — *Fekete karácsō fejjēr husvét, fejjēr karácsō fekele husvét* (= ha karácsony hava lágy, a húsvét lesz hideg és megfordítva). — Ha karácsony első- meg másodnapján megsüti a nap a gyümölcs-fákat, sok gyümölcs lesz jövőre. — Karácsony éjjelén nem szabad a padláson ruhát szárítani, mert a jövő évben felakasztja magát valaki a háznál. Karácsony első napján nem

jó a sorra menni (= látogatóba járni), mert soros (= csavargó) lesz az ember a jövő esztendőben. Amilyen az idő a Luca napjától karácsonyig való tizenkét napon, olyan lesz az időjárás e napok sorrendje szerint a jövő év megfelelő hónapjaiban. Ha halotról folyik este a beszélgetés, a figyelmet a következő kérdéssel térítik megnyugtatóbb tárgyra: „Mikor is volt karácsony első napja?”

Karácsony-égre ~ hn. (Nagypalád).

karácsony-éjszakája *karácsony-éccakája* fn. 'christnacht'.

karácsony-estéje ~ fn. 'a karácsonyi ünnepet megelőző este'.

karácsonyfa *karácsofa* fn. 'christbaum'.

karácsonyi ~ fn. 'weihnachts-, weihnachtlich'.

karaj l. karéj.

Karajos ~ hn. (Egri).

kárál *káráll (kárált)* tn. i. 'kár-kár hangot ad, gackern' (a tojós v. éhes tyúk). **Km.** *A-mék tyuk so-kat kárál, ke-veset tojik:* (= aki sokat beszél, keveset cselekszik).

karalábé l. kalarábé.

karám ~, *karány (karánt v. karámot)* fn. 'tövissel bekerített hely, melybe a ménest, gulyát terelik éjszakára'. Vö. Karányalja.

karamankó *karamankóu (-t, -ja)* fn. 'makaróni'.

Karányalja *Karányajja* hn. (Kispeleske). Vö. karám.

kárász ~ (-t, -sza) fn. 'karausche'. **Sz.** *O-jā sovám : , mint a kárász.*

Karaszna l. Kraszna.

Kárásztó *Kárásztóu* hn. (Nagypalád).

karatlan-szék *karatlā-szék* fn. 'olyan szék, melynek nincs támlája'.

karatyol *karatyól, kalatyól (-olok, -ősz)* ts. i. 'jár a szája, fecseg, locsog'. Vö. galagyl.

karbol *kārbōr (-t)* fn. 'karbolvíz, aqua carbolata' (dezinficiáló szer).

karbolos *kārboros* mn. 'karbolvizes'.

karcol *kārcōl (-olok, -ősz)* ts. i. 'kratzen'. L. meg-, rákarcol.

karcolás *kārcolás (-t, -a)* fn. 'karcolt seb (pl. az arcon), karcolt vonal (pl. az üvegen)'.

károsú *kārcsu* mn. 'schlank' (pl. derék).

kard *kārd (-ol, kārgya)* fn. 'schwert'.

kardalészában *kārdalészába* hsz. 'gondviseletlenül, bitangjában'.

kardos *kārdos (-onn)* mn. 'karddal felszerelt, kardviselő'.

kardtok *kārtok* fn. 'kardhüvely'.

kardvirág *kārdvirág* fn. 'gladiolus Gandavensis' (kerti virág).

karéj *karé* (-l, -k, -ja) fn. 'félkör alakú szelet, (kenyér, görögdinnye). *Ety karé kényér.*

karfa *kārfa* fn. 'a háznak könyöklővel ellátott faoszlop sora' (a tornác mentén).

karfás *kārřás* mn. 'faoszlopokkal és könyöklővel ellátott'. *Kārřás ház.*

kárfiol l. kártifiol.

Karhojapatak *Kārhojapatak* fn. pataknev (Kisszekeres).

kárhozik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'bünt követ el'. *Kār-hozöl, ha ijel mon:dassz. L. elkárhozik.*

kárhoztat *kārhosztat* (-ok, -öl; -ott, -na, -sson) ts. i. 'okol, hibásnak mond'. *Ű min-dék csak én-gem kārhosztat ;, hogy én nem szoktattam jól ű:köt.*

kariesál *karicsáll* (-ált, -ájjon) tn. i. 'kari-kari forma hangon beszélget, énekel, káral' (a tojós tyúk).

karika ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'gyermekek játékabroncsa'. **2.** 'vasgyűrű, vasperec' (pl. a lánc végén, vagy a szekeren azok a karikák, melyekbe láncot húznak). **a)** 'sertés orrába húzott gyűrű, hogy ne túrhasson'. **3.** 'a kézi orsó végére húzott vaskos fakarika'. **4.** 'cérnaorsó, karimás végű vastag facsó, melyre a cérna van felgombolyítva'. *Vel-tem két-karika fe-kele cernát.* **5.** 'a főzőkemence nyílását fődő és száablyozó lapos karika' (rendesen három). **6.** 'tábla'. *Be-tört a jég vatj két karika abla:kot.* **7.** 'kör alakú szelet'. *Ve-reshagyma ka-rikára vágva. Karikára vágja a hagymát* (= keresztben szeleteli). **Sz.** *Fá-bül vas-karika* (= paradoxon, önmagával ellenkező dolog, gondolat). L. ablakkarika, cernakarika, orsókarika, plattkarika.

karikaesapás ~ fn. **Sz.** *Ugy ment min-dem, mint a ka-rikaesapás* (= gyorsan, rendben, hiba nélkül).

karikagyűrű *karikagyűrű* fn. 'reifring, trauring'.

karikalábú *karikalábu* mn. 'kifelé görbülő lábú'.

karikás ~ mn. 'kissé beesett, alul kékgyűrűs' (szem).

karikás-ostor *karikás-ostör* fn. 'a pásztorok rövidnyelű hosszú kötelű, bőrből font ostora'.

karikázik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'játékabronccsal v. koronggal játszik'.

karikó *karikóy* (-ba) fn. 'kör'. *Űj-jetek ka-rikóyba osz mony-gyuy me-sét.*

karima ~ (-át, -ája) fn. 'széle vminek' (leginkább kálapnak).

karkantyu *kārkanutyu* 'értelmetlen szó egy gyermek-versikében'. *Egyedelem-begyedelem kārkanutyu ! Nē vagyok é félnyaku stb.*

kármentő *kārmentőü* (-l, -je) fn. 'a boros hordó csapja alatt tartott edény, mely az esetleg kicsepegő bort fel fogja'.

karmol *kārmōl* (-*olok*, -*ōsz*) ts. i. 'körömmel meghasít'.
L. megkarmol.

karmolás l. macskakarmolás.

karmolász l. összekarmolász.

karnya *kārnya* (-*át*, -*ája*) fn. 'kerék, lapos, karimásszélű gyékénykas'. (Használják rostáláskor a rosta alá, komlóskorpa szárításra és hordófüdésre.) (Kisbábony.)

karó *karóu* (-*t*, -*ja*) fn. 'pfahl'. **K.** *E-riggy in:nen, te naty ka-róu!* (= te nagy kamasz). *E-lég naty karóu vagy: má!* *Hi-jába szidom eszl a naty karóu: jánt.* **Sz.** *Jóu· dóuga vam: mint a ku-tyának a karóu: közt* (ir. = rosszul megy a sorja). *Úgy· megyem;* *mintha ka-róut nyélt vóun:* (tr. = büszkén jár). *U-gyan kötölte az ebet a karóu:höz* (= ugyancsak fogadkozott). *Lát-tam ém mán karóu vār:jut;* *a vār-ju ē-re-pült;* *a ka-róu ot· maratt:* (= mondják az olyan nagyhangú fogadkozásra, melyben nem igen biznak; könnyű ígérni, nehéz megtenni). *O-jam büszke;* *hogy ety sza-ros karóuvál se lehetne az órát elér:ni* (= fenn hordja az orrát). **Nr.** Karácsony éjszakáján menjen ki a leány a rekeszhez, számláljon meg benne kilenc karót „visszafelé“ (egy, nem egy, kettő, nem kettő stb.). Amilyen a kilencedik karó, olyan lesz a férje (vékony, sovány, vaskos stb.). Vö. paszulykaró.

károq ~ (-*ott*, -*na*, -*jon*) tn. i. **1.** 'krächzen' (a varjú). **2.** 'zsémbel'. *Aszl a hi·dat mek· kē má csinátal:ni, ne· károq-janak az embē:re.*

karol *karōl* (-*olom*, -*olod*) ts. i. **1.** 'pártol, támogat, felkarol'. **2.** 'fog, csábit'. *Ol· na·gyon karójják a le:gént.*

Károly *Kārōj* (-*t*) fn. **1.** 'férfi személynév'. **2.** 'Nagykároly város közönséges neve'.

Károly-estéje *Kārōj-estéje* fn. 'Károly-nap előestéjén tartott névnap vacsora és multság'.

károlyi károji mn. 'Nagykárolyhoz tartozó, nagykárolyi'.

káromkodás *károqkodás* (-*t*, -*a*) fn. 'fluchen, schelten'.

káromkodik *károqkodik* (-*ok*, -*öl*) tn. i. 'fluchen, schelten'. **Sz.** *Jóu· még ez a ka:lap.* — *J ó u · , m ē n ē m · k á r o η · k o d i k :* (szójáték = csak annyiban jó, hogy nem káromkodik).

karonfogvást *karōfōqvást* hsz. 'egymást karon fogva, kart karba öltve'.

karon-ülő *karonn-ülőj* mn. 'ölben ülő, ölbeli, akit még ölben hordoznak' (gyermek). *Ez a Ro:zi még ojan ka-ronn-ülőj vóut ak:kör.*

karos ~ mn. 'támlával, karral ellátott'. L. körülkaros.

káros ~ mn. 'károsult, kárt szenvedett'. *Káros embēr.*

karos-láda ~ fn. 'támlával ellátott hosszú láda'.

karosnya l. kasornya.

karos-szán *karosz-szán* fn. 'támlás szánkó'.

karos-szék *karosz-szék* fn. 'olyan szék, melynek karja, támlája van'. Vö. karatlan-szék, karszék.

karóz *karóuz* (-ok, -öl) ts. i. 'melléje ütött karóval ellát' (pl. paszulyt, szőlőt). L. felkaróz.

karöltő *karőültő* fn. 'a kabát hónalja, ujjja töve, ahol a kabátujj belevarródik a vállba, meg a hónaljba'. *Vág ennek az ujjasnak a karőültője.*

kárpál *kárpáll* (-ok, -pász) ts. i. 'dorgál, pirongat, korhol' (Szamoskóród).

karperec *kárperec* fn. 'armband'.

karszék *kárszék* fn. 'olyan szék, melynek karja, támlája van'.

kártékony *kártékony* mn. 'kártévő' (pl. macska, féreg).

kártevő *kártévő* mn. 'károkozó, kártékony'.

kártifiol *kártifiöl* (-t, -olok, -ja), *kártifiola* (-át) fn. 'kárfiol'.

karton *kárton* (-t, -nya, -ok) fn. 'olcsóbb szövetfajta, kattun'.

kártus ~ (-t, -ok, -sa) fn. 'félfülű hosszúkás, fölfelé szükülő faedény, fakanna'. *Hozzál ety kártus vizet.*

kártya ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'karte, spielkarte'. **2.** 'kártyajáték, kártyázás'. *A kártyát ne tanuld! meg! Sz. Kártyát vét* (= kártyából jósol). *Jóul jár a kártyája* (= jó kártyák kerülnek hozzá játék közben). *Kártyát ráz* (= kever). **Km.** *A kártya az ör-dög bibliája*: (= rossz vége lesz annak, aki azt forgatja).

kártyás ~ (-t, -ok) fn. 'kartenspieler'.

kártyavetés *kártyavetés* (-t) fn. 'kártyából való jóslás'.

kártyázik ~ (-ok, -öl) ts. i. 'kerten spielen'. L. el-kártyáz.

kártyog ~ (-ok, -ksz) tn. i. 'krárog, kárty hangot ad'. Vö. hártzog.

kas ~ (-t, -ok, -sa) fn. **1.** 'gyékényből font méhköpű'. *Ety kas méj. A méj-hekel a má-sik kzsba dobolom. Vit-tem le jele a: kast, hogy a méj-hed be-fogjuk*: **2.** 'vesszőből font szekérderék, mely a szekérré föltehető s róla levehető'. *Te-gyük fel a kast a szeké-re?* **3.** 'vesszőből font, hosszúkás, szánkóforma gyümölcsaszaló kas'. **4.** 'a mellüregt körülzáró testrészt'. *Uty-fáj a mejjem kassa! Sz. O-jam pizkos vagyok*: *má, mint a kent-kas*: (= össze kentem-fentem a ruhámat). (Mikor a méhet be akarják fogni, a kast belül bekenik mézzel, hogy a behulló méh megmaradjon benne. Innen jön a *kent kas* hasonlata.) Vö. karnya. L. aszalókas, hátikas, hordófedőkas, méhkas, szekérkas, tengerikas.

kása ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'héjától megtisztított köles'. **2.** 'a köles meghajalt magvából főtt pép zsírral leöntve, tepertővel meghintve'. **3.** 'főtt rizs zsírral leöntve, szárnyas

aprólékkal'. **Sz.** *Fujja a kását* (= nagy szuszogással, nagyokat fújva alszik). *Las-san, ká-sa, ne rotgokǵ:!* (= hátrább az agarakkal! ne olyan fennyen!) *Sir-jál ety kis kásába va:lóut!* (mondják gúnyosan az érzékeny, könnyen síró gyermeknek). *Fēl-, mē má sok·szōr megēgette a kása a szá:ját* (= sokszor pórul járt). *Ety-formān kavārijak a kását* (= egy követ fújnak, ugyanabban sántikálnak). **Km.** *Ká-sa nem·ētēl:* (= nem lakik jól az ember vele). **Nr.** A nép szerint: aki kásával jóllakik, csak addig tart a hasában, míg egy fehér lovat meglát (= rövid ideig tart, hamar megéhezik utána). L. köleskása, libáskása, rizskása, tejbe-kása.

kásapénz *kásapēz* fn. 'a lakodalmi szakácsasszonyoknak járó borraivaló'. **Nr.** A kásapénz tányérozása tréfás formák közt történik. A lakodalom végén megjelennek bekötött kézzel, főzőkanállal a szakácsasszonyok s az ő nevükben a vőfély a vendégekhez fordul, hogy adjanak nekik valamicske pénzt, mert megégette a kása a kezüket.

kásás ~ mn. **I.** 'főtt-kásaszerű, szemesés és lágy'. *Kásás a vāi* (mikor köpülés közben kezd összemenni). **2.** 'omlós belü' (körte, alma).

kásáshurka *kásáshūrka* fn. 'kásával készített hurka'. **Sz.** *Sü-rök-forog:*, *mīnt a kásáshūrka a fazēg·ba.*

kásásodik l. megkásásodik.

kásaszem ~ fn. 'héjalt köles szemje'.

kásavirág ~ fn. 'primula veris'.

kásázik ~ (-ott) tn. i. 'kásásodik, szemcsésedik'. *Kásázik a vāi.*

kasfár *kasfār* fn. 'a szekércasnak zárt hátulso vége'. *Ted·be aszt a tarisz:nyát a kas·fārba:*

Kashát ~ hn. (Szamoskóród).

kasita ~ (-át, -ája) fn. 'kétfülvű vesszőkosár' (leginkább fahordásra).

kaska ~ (-át, -ája) fn. 'kis kosár, kosárka'. **a)** 'hátikas' (Nagybánya).

kasmatol *kasmatōl* (-olok, -ōsz) tn. i. 'zakatolva keresgél, nagy zajjal tesz-vesz'. *Ot·kutatott, ot·kasmatōll összevis:sza. Mīl·kasmatōsz abb' a lādafijába?*

kásmir l. kázmérkeszkenő.

kasmitás ~ (-t, -sa) fn. 'szűk helyiség, bódé'.

kasornya *kasōrnya, karosnya* (Kisbábony, Avasújváros) (-át, -ája) fn. 'fonott madzagból kötött edényhordó háló'.

kast ~ (-ot, *kastyá*) fn. 'ázott fűröl, gíz-gazról a ruhára csapódó víz, lucsok'. *Ne·mennyetek most a kēr:be, mē naty·kast van: ott. Tisz·ta ety kast·vagyok.*

kastély *kasté* (-t, *kastēnkat*) fn. 'kastell, schloss'.

kastol *kastōl* (-olok, -ōsz) ts. i. '(vizes növény közt)

nedvessé tesz' (pl. szoknyát). *Mi-nek mennél oda a ruhádat kastolni?* L. be-, elkastol.

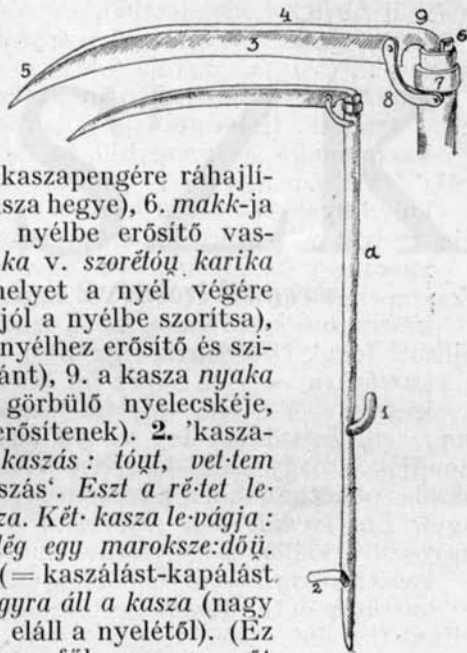
kastolódik *kastolódik* (-ott, -na, -gyon) tn. i. 1. '(ázott fütől) nedvessé lesz' (pl. az emberen a ruha). 2. 'vizes holmival v. vizes növény közt dolgozik'. *Én nem kastolódok ma többet avval a szapullóy.vál.*

kastos ~ mn. '(ázott fütől) vizes, sáros, csatakos'. *Kas-tos lett a ruhám a jú.be. Ki ne menny az udvárull ijen kasto:sonn.* **Km.** *Kas-tos róykánag do-basz a ha:sa* (= aki sokat dolgozik, lót-fut, az jóllakik).

kastoskodik ~ (-ok, -öl) tn. i. '(ázott, sáros fűben, kastban, lucokban jár'. *Men-nyit kastoskodik az ember evvel a libávil!*

kasul l. keresztül-kasul.

kasza ~ (-át, -ája) fn. 1. 'sense'. Részei: a) *kaszanyél* (= amelyre a kaszapenge van erősítve); a nyelen van 1. a *nagymanókóy* (= a nagyobbik, görbe fogantyú, melyet jobbkezszel fognak), 2. a *kismanókóy* (= a kisebbik, szögletes fogantyú, melyet balkezszel fognak). 3. a kasza *vászna* (= pengéje), 4. *örmőjja* (= a kaszapengére ráhajlított foka), 5. *óra* (= a kasza hegye), 6. *makkja* (= a kasza nyakát a nyélbe erősítő vaspocok), 7. *makkos karika* v. *szorétóy karika* (= lapos vaskarika, melyet a nyél végére húznak, hogy a nyakat jól a nyélbe szorítsa), 8. *nadáy* (= a pengét a nyélhez erősítő és szilárdan tartó görbe vaspánt), 9. a kasza *nyaka* (= a pengének lefelé görbülő nyelecskéje, melyet a kaszanyélbe erősítenek). 2. 'kaszapenge'. *It-járt ma a kaszás: tóyt, vet-tem tülle ety ka:szát.* **K.** 'kaszás'. *Eszl a ré-tet le-nē vágja egy nap ety ka:sza. Két-kasza le-vágja: Ety-kasza után nem- elég egy maroksze:dőy.* **Sz.** *Kasza-kapa kerüllőy* (= kaszálást-kapálást kerülő, dologtalan). *Nagyra áll a kasza* (nagy szöget alkot a nyelével, eláll a nyéletől). (Ez esetben igen mélyen vág a fűbe s nagy erőt kíván.)

Kasza.

kaszaesapó *kaszaesapóy* fn. 'hárító fölszerelés a kaszán, mely arra való, hogy a hosszúszerű kalászos növényeket kaszálás alkalmával egy oldalra hárítsa' (áll két görbevégű pálcából: a *kis* és *nagy csapó*-ból, melyek szétágazólag a kaszanyélhez vannak erősítve s a szétágazó végükön erős

zsineggel vannak egymáshoz és a kaszanyél végéhez kötve). Rajzát l. a *csapó* szónál.

kaszakalapács ~ fn. 'kaszaverő, kaszaélesítő kalapács'. (Egyik vége lapos, másik élben végződik. Az élével kalapálják a kaszát.)

kaszakő *kaszakü* fn. 'kaszafenő-kő'.

kaszál *kaszáll* (-ok, *kaszász*) ts. i. 1. 'mähen' (szénát, zabot, árpát, bükkönyt, repcét, lóherét stb., de búzát, gabonát *arat*). *Na-, ot ma nem kaszáll*: (ált. alannyal = ott senki se v. ember nem kaszál). 2. 'esámpásan, lábaival kikanyaitva lép'. 3. 'vonaglik' (a pók kihúzott lába). L. *lekaszál*.

kaszálás *kaszállás* (-t, -a) fn. 1. 'mähen'. *Kaszálláskör* (= szénakaszálás idején). 2. 'lekaszált terület'. *Rá- ne erезд az ökröt a kaszállás:ra!*

kaszálatlan *kaszállatlan* mn. 'ungemäht'.

kaszáló *kaszálló* (-t, -ja) fn. 'szénatermő hely, rét'.

kaszálódik *kaszállódik* tn. 'kaszáltatik'. *Mi-kör kaszálódik a sárju?* L. *lekaszálódik*.

kasza-makk ~ fn. 'a kasza nyakát a nyélbe erősítő vas-pecek'. (Vö. *kasza*, rajz 6.)

kaszamálé ~ fn. 'esalamádé, takarmánynak való, sűrűn vetett tengeri'. (Istvándi).

kaszamankó *kaszamankóu* fn. 'a kaszanyél két fogantyúja'. (Vö. *kasza*, rajz 1—2).

kasza-nyaka ~ fn. 'a kaszapenge lefelé görbülő nyelecskéje, melyet a kaszanyélbe erősítenek'. (Vö. *kasza*, rajz 9.).

kaszanyél ~, *kaszanyél* fn. 'egyenes rúd, melynek végére a kaszapenge van erősítve'. (Vö. *kasza*, rajz a)).

kaszaormó *kaszaormóu* fn. 'a kaszának a pengére visszahajlított foka'. (Vö. *kasza*, rajz 4.)

kaszárnya ~ (-át, -ája) fn. 'kaserne'.

kaszás ~ (-t, -ok, -sa) fn. 'kaszáló munkás'. Sz. *E-lég lenne: ety ka-szásnak is: v. ety ka-szás is jóullakna ve:le* (mondják a nagy karéj kenyérré v. nagy tál ételre. T. i. a kaszálás nehéz munka, a kaszás nagy, erős ember s étvágya is nagy). *Ety ka-szás tóut jóul-lakna a félszemi:vel* (mondják gúnyosan a kiálló- s nagyszemű emberről).

kaszáscsillag ~ fn. 'az Orion csillagkép'.

kaszáslé ~ fn. 'füstölt sertéshúsból főtt lé tejföllel savanyítva' (becsinált-féle).

kaszatok ~ fn. 'kaszához való szarutok, melyben a kaszafenő kő áll félig vízben'. Nr. A kaszatok horoggal van ellátva s horgánál fogva a gatyakorcba akasztva hordja a kaszás, hogy munka közben mindig kéznél legyen a fenő kő.

kaszatómlő ~ fn. 'mély verem-féle, melynek falaiból éles kaszák állanak ki, hogy a beléje vetett embert összekaszabolják'. (Népmesékben fordul elő).

kasza-ülő *kasza-ülőj* fn. 'kaszakalapáláshoz való kisedülő földbeverhető hegyes tőkéjével'.

kasza-vászna ~ fn. 'kaszapenge'.

kaszli ~ (-l, -ja) fn. 'kihúzható fiókos szekrény, kommod'. Vö. ném. kasten.

kaszlifia *kaszlifija* fn. 'kaszli, kommod kihúzható fiókja'.

kaszliterítő *kaszliterítőj* fn. 'a kaszli himzett v. díszesen kivarrott takarója'.

kásmálódik *kásmállódik* (-ok, -öl) tn. i. 'lassan készülődik, szedelőzködik'.

kászolódik *kászolódik* (-ok, -öl) tn. i. 'lassan készülődik, szedelőzködik'. L. felkészülődik.

kaszrol *kaszrői* (-l, -ojok, -ja) fn. 'lábos' (Ricse).

Kata ~ fn., női szn., a Katalin név becéző formája.

Sz. *Kön-nyü Katát tándzba vin:ni, ha neki is kedve: van* (= kedvére van a dolog, ha színleg talán vonakodnék is).

Katalin ~ fn. **1.** női szn. **2.** 'november 25. napjának szentje'. **Nr.** *Ha Ka-talinj ku-pok, ka-rácső lo-csog*: (= ha Katalin napján fagy, karácsonykor lágy idő lesz). Katalin napján (nov. 25-én) akasztják szegre jó száraz helyen a vászonzacskóba kötött apró hagymát vagy fordított hagymát. Vö. Kata, Kati, Katica.

katángkóró *katankórój* fn. 'cichorium intybus L.'

Nr. Virágát vágott sebre (kasza- v. sarlóvágásra) kötik.

katedra *katétra* (-át, -ája) fn. **1.** 'templomi szószék'.

2. 'a tanító ülőhelye az iskolában'.

katholikus *kathólikus* mn. 'katholisch'. Vö. pápista.

Kati ~ fn., női szn., a Katalin név becéző alakja. **Sz.** *Bisz-tos ; minj Ka-tiba a gye:rek* (tréfás erősítése vmely állításnak). L. borzoskati.

Katica ~ fn., női szn. a Katalin név becéző alakja. L. fuskatica.

kati-könyök ~ fn. **1.** 'rövid disznóbél, melybe hurkát töltenek'. **2.** 'görbe alakú, rövid hurka, v. hurkavég'. **3.** 'fodros hurka'.

katlan ~ (-l, -ok, -nya) fn. 'három oldalán vályogfalacs-kával körülzárt hely, melyben szabadon ég a tűz'. **Nr.** A katlant rendszeren a kemence tetejére építik. Ma leginkább üstöt forralnak a katlanban. Szapuláskor itt forralják az üstben a lugot. Régen sütöttek-föztek rajta.

katlankóró l. katángkóró.

katlanol *kallanol* (-olok, -ősz) tn. i. 'zörög, zakatol'. *Mé-kőütök kallanol azonn a tálasonn?*

katona ~ (-át, -ája) fn. 'soldat'. **Sz.** *Meg-gyóugyül, mik katona le:szél* (ezzel vigasztalják a gyereket, ha megüti valamijét). *Anyámasszon katonája* (= gyáva ember). *A pen-déj-*

regemendbe vóyt ű kato:na (= soha sem volt katona, csak otthon űlt a suton).

katonabanda ~ fn. 'katonai zenekar'.

katonadolog ~ fn. 'sebaj! föl se vedd!' *Katonadolog!* (Ezt mondják vigasztalásul, ha a gyermek megüti magát).

Katonaföld *Katonafőüd* hn. (Pálfalva).

katonaló katonaló fn. 'soldatenpferd'.

katonaruha ~ fn. 'egyenruha, uniformis' (katonai).

katonás ~ (-onn) mn. **1.** 'stramm' (pl. járás). **2.** 'szigorú, kardos' (férfi, asszony).

katonaság ~ (-öt) fn. **1.** 'a katonák'. *Ki-jött a ka-tonaság is, meg a tüz-óytóúk.* **2.** 'militár'. *Māi-mektanilttyák a katonaság:-nál.* **3.** 'katonai szolgálat'. *Kapitány úr, szērbuc alászölgája, Megjöttem ém már a katonaságra* (Nd.). *A ka-tonaság nē-kem la-kadalō vóyt :*

katonásdi katonásdi (-t) fn. 'katonai gyakorlatokat utánzó gyermekjáték'.

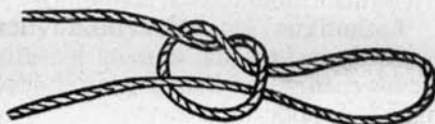
katonatiszt ~ fn. 'officier'. **Sz.** *Fi-zet, mīnt ka-tonaliszt :* (= gavallérosan, urasan, bőven fizet).

katrac ~ (-ot) fn. 'szennytől, piszoktól vastagon lepett ruha'. *Le-vetem má eszt a katracot magam:rull.*

kattan ~ (-t) tn. i. 'katt hangot ad, tompán csattan' (pl. a puska ravasza felhúzáskor).

kattog ~ (-ott, -na, -jon) tn. i. 'zakatol, katt-katt hango-kat ad' (pl. a cséplőgép szíja).

katucs ~ (-ot, -csa) fn. 'csokros bog; olyan bog, melynél a kötelék egyik ága nincs kihúzva a bogból s szükség esetén ennek visszahúzásával a bog könnyen kioldható'.
L. kettőskatucs.

Katucs.

katufrék ~ (-ot, -ja) fn. 'elnyűtt, ócska hosszú felöltő' (tr.). *Vet-fel a katufré:kot, mē he-gyes szél jūi:*

katuja l. skatulya.

kátyapotya ~ mn. 'a titkot könnyen kibeszélő, fecsegő, pletykázó'. *Nem-hittem, hogy ijen kátyapotya : légy. Ojaj kátyapotya : a, sze-gé, so-ha se áll annag be a szá:ja.*

kátyapotyál kátyapotyáll (-ok, -tyász) ts. i. 'fecseg, haszontalanságokat beszél, pletykál'. *Tug-gy' a je-ne, mit kátya-po:tyált.* L. elkátyapotyál.

katyó katyóú (-t, -ja) fn. **1.** 'rosszul sikerült ütés, mikor a lapda alacsonyan száll'. Vö. kapó l. **2.** 'elhibázott ütés a tekézésnél, melyet a benn levő játékosnak még joga van visszaütni, hogy újból kezdje az ütést'.

Kátyó *Kátyóu* hn. (Pusztadaróc). L. Fövenykátyó, Hidegkátyó, Kiskátyó, Nyilaskátyó, Pósnékátyó. Vö. kátyú.

Kátyós *Kátyóús* hn. (Tisztaberek).

Kátyóshát *Kátyóushát* hn. (Egri).

kátyú *kátyóu* (-t, -ja) fn. 'vizzel telt mélyedés, mély pocséta, vizes v. sáros gödör' (leginkább a szekérúton).

kauesuk *kóucsag* (-ot, -ja) fn. 'kautschuk'.

káva ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'rostának vagy szitának falemezből készült körfala, mely közé a rosta v. szita vászna van kifeszítve'. **2.** 'a harang köpenyege'. **3.** 'a háló ráámája, melyre a háló van kötve v. feszítve'.

kavar *kavār* (-varok, -vārsz) ts. i. 'rühren, mischen' (pl. ételt, fazekat). L. fel-, meg-, összekavar.

kavargat *kavārgat* (-ok, -öl) ts. i. 'folyton kavár'.

kavaricál *kavaricáll* (-ok, -cász) ts. i. 'kavargat'.

kavarodik l. nekikavarodik.

Kávásvára ~ hegynév (Halmi).

káv ~ (-t, -ja) fn. 'kaffee'. Sz. *Be is rán-totta, ki is ha-bārta, mint az ec-ceri asszony a ká:vét, mēk-se jóu* : (Adorján) (tr. = igyekezett savát-borsát megadni az ételnek, mégsem jó). L. fekete-káv, pótkáv.

kávédaráló *kávédarállóu* fn. 'kaffeemühle'.

kávéskanál ~ fn. 'kávécscészéhez való kis kanál'.

kávészín *kávészín* mn. 'kávébarna' (kalap, ruha).

kávészik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'kávét iszik'.

kavics, **kavicsos** n., l. kövics, kövices.

kavillál *kavilláll* (-ok, -lász) tn. i. 'kanyarogva jár, ide-oda csapong'.

kazal *kazāl* (*kazlat, kazlak, kazlann, kazālja* v. *kazla*) fn. **1.** 'hosszúképpen rakott csomó' (búza-, gabona-, árpa-, zab-, széna-, szalma-kazal). Van : *szārvas kazāl* (= négyszögletes), *bivajōru kazāl* (= a két vége gömbölyű). Részei : *feneke, dereka, béli* (= bélelése), *zuszja* (= eresze), *fedele, teteje, töve*. **2.** 'egy kazal mennyiségű'. *Két kazāl buza, három kazāl széna*. Km. *Nēm a rakja a kazlat, aki jē : vā, hanem, aki lē van* : (= alulról mindegyre körül kell nézni az épülő félben levő kazlat s utasítani a kazalrakót). L. szalma-, széna-kazal.

kazalfenek *kazālfenek* fn. 'a kazal alá rakott szalmaréteg, melyen az egész kazal áll'.

kazaltó *kazáltú* fn. 'a kazal töve, alja köröskörül'. *Otvan a réto:ja a ka-záltúbe* :

kazán ~ (-t, -nya) fn. 'a cséplőgép mozdonya'.

kazlas ~ (-t, -ok) fn. 'a cséplőgép mellett az a munkás, aki a szalmakazlat rakja'.

kazup *kazupp* (-ot, -ja) fn. **1.** 'meggy-, hárs- vagy fenyőfa kérgéből összefűzött zsákocska'. **2.** 'bőszárú, otromba csizma'.

Egy naty sá-ros ka-zuppal od be-állit. Le-huzom má a lábomrull eszt a kazup:pot. Nr. A kazupba hajdanában szüretkor szőlőt és gyümölcsöt szedtek. A máramarosi oroszok pedig fenyőszurkot árultak kazupokban. Vö. kazupszurok.

Kazupkert Kazupkért hn. (Olcsvaapáti).

kazuppol kazuppól (-olok, -ősz) tn. i. 'bőszárú csizmában nagy zajjal, hüpögve jár'.

kazupszurok ~ fn. 'kazupokban árult fenyőszurok'.

kázmérkeszkenő kázmérkeszkenőü fn. 'kásmir szövetből készült fejkendő'.

kebel keleb, geleb, (kelebet, kelebjiibe, Szárazberek : gelejibe) fn. 'ruha alatti hézag, rejtekhely a kebel körül, az övön felül': (Apróbb tárgyakat pl. gyümölcsöt, a nők zsebkendőit ide rejtenek), *Be-leltem a kör-tét a ke-lebembe : I-de teszem a : pészta a ge-lebembe : Hóyd lelette, nap fēvette, Kirái gelebjibe tette* (= a harmat találómeséje). *A vñ-asszony a ge-lejibe be-nyomta a ha:jat* (Szárazberek). *Ho-zott a kelebji:be ecs cso-móy kör-tét.*

kec ~ (-et, -ce) fn. **1.** 'szűk félszer, egy-két disznónak való ólaeska, ketrec'. **2.** 'szénatartó' (Mezőgecse). **Sz.** *Kec-re ne!* (= sertést ólába terelő szólás). L. disznó-kec, kutya-kec.

kecél kecéll (kecéllt, kecélne, kecéjjen) tn. i. **1.** 'üzekedik, petélődik (állat, kül. szárnyas). *Kecéll a ruca.* **2.** 'ugrandozik, vickándozik, ficáncol'. *U-gyan kecéllnek a bálhák a dereka:mom, mék tán e-sőü lessz : L. megkecél.*

kecmereg ~ (-érgék, -ereksz ; -érgett ; -ne ; -jen) tn. i. 'gubbaszkodik, tétlenül várakozik'. L. kikecmereg.

keeske ~ (-él, -éje) fn. 'ziege'. **Sz.** *Uty szereti, mint a kecs-ke a kést.* (= nem szereti). *Kecs-ke se menne a vásá:ra, de ü-tik a hátuj:ját* (= nem-akarásnak nyögés a vége). *Ne-biszt kecskére a káposz:tát* (= ne bízd ebre a hájat). *A kecs-ke is jóullakik, a ká-poszta is megmarad* (= minden érdeket kielégítő megoldás). *Ne-bassz :, várj-es-tét :, ak-kor is a kecs-két :* (= ne bolondozz ! ne figurázz !) (Mezőgecse). **Km.** *A kecs-ke, ha csu-pa jaggyu is csak kecske :* (= gyöngye, silány húsu) Vö. cap, jerke. L. bakkecske.

Keeskeberke Kecskebërke hn. (Császló).

keeskecsecsü szöllő kecskecsēsü szöüllöü fn. 'a kecske-csecshez hasonló, hosszúkás hegyes szemű, kék v. piroszínű szöllő'. (Csemegeszőllőnek való.)

keeskedarázs ~ fn. 'a közönséges daráznál kisebb, hosszúkás sárga darázs, szöllődarázs'.

keeske-farsangos kecske-fársángos fn. 'kecskének öltözött farsangi álarcos'.

keeskefejő kecskefejőü fn. 'caprimulgus europaeus L.'

keeskegidő kecskegidőü fn. 'kecskegödölye'.

Keeskekosár ~ hn. (Méhtelek).

kecskelábú asztal *kecskelábu asztāl* fn. 'X-lábú, hosszú fenyőfaasztal' (korcsmai v. konyhai bútor).

kecskerágó *kecskerágó* fn. 'evonymus europaea L.'

Kecskerét *Kecskerét* hn. (Fehérgyarmat, Kispalád, Csen-ger).

kecskeszakáll ~ fn. 'az áll hegyén növesztett kis hegyes szakáll'.

kecsketej *kecskelé* fn. 'ziegenmilch'. **Nr.** A kecsketejet köhögés ellen orvosságnak tartják.

Kedd ~ (-et, -enn) fn. 'dienstag'. **Sz.** *Ket-tül sze-redájig* (= rövid ideig). *Hóu-naputáj kis-keddem, bőr-nyuszopóú péntekenn* (= soha napkor). **Nr.** Kedd napon kell a fonáshoz kezdeni, hogy az embernek kedve legyen hozzá.

Kedron patakja *Kedrom patakja* **Sz.** *Uty-főit abbulla a : szóú, mint a Ked-rom patakja* : (= szünet nélkül beszélt).

kedv ~ (-et, -e) fn. **1.** 'lust, gefallen, wunsch'. *Mín-den kényél-kedvél betőüti*. **2.** 'stimmung, laune'. *Nem-tom, miyen kedvibe tanál-lom. Niñcs-mán nekem kedvem a nóútá:hoz. Sz. Virágos kedve van* (= 1. 'kissé becsipett'. 2. 'túláságosan jókedvű'). *Kedvibe jár* (= kedvét, tetszését keresi). *A ven-déglőüs ked-ve gbe járt*; *mē tut-ta, hoty pēzes embe:rek. É-vitte a góúja a ked:vit* (= nincsen jókedve). *Gye-re, gye-re, ěp-pě jóú-kedvembe tanálsz*: (ir. = bosszús kedvben vagyok). *Hat-tőüccse ked:vit* (= hadd gyönyörköd-jék benne, mulasson vele). *Ne-rőzsd el a ked:vit* (= ne kedvet-lenítsd el, ne szegd kedvét). L. jókedv.

kedvel kedvél (-elem) ts. i. 'szeret'. *Esz szeretem, esz kedvelem, Ez az én édes-kedvesem* (Nd.).

kedvére-való *kedvire-való* mn. 'neki tetsző'. *Sok-vi-déked bejártam, de ked-vevre-valóú jánt nem-tanátam, csak té-gedel*.

kedves ~ mn. **1.** 'tetsző, szeretetre méltó'. *A fi-jatalab-biknak na-gyon kedvezs beszéggye vóút*. **2.** 'szeretett, kedvelt'. *E-vóút az ű kedves nóútá:ja. Ked-ves kis fi-jam!* **II. Kedves** 'lónév'. **Sz.** *I-de ne jőí, h a kedves az éle:ted!* (= ide ne jöjj, mert meghalsz.)

kedveskedik ~ (-ek, -él) tn. i. 'kedvét keresi' (ajándék-kal, szolgálattal). *Ev-vel akárt kedveskedni az apjá:nak* (t. i. pipát vett ajándékba).

kedvetlen ~ (-üll) mn. 'rosszkedvű, komor'.

kedvetlenedik l. elkedvetlenedik.

kedvez ~ (-ek, -él; -zek) tn. i. **1.** 'elnéző iránta, elfogul-tan jó vkihez'. *Mín-dék csak a kis-jánnak kedvezett*: **2.** 'dol-gában elősegíti, jól szolgál' (pl. a szerencse). **Sz.** *Ked-vez*; *mint mos-tohaanya a gyērmekē:nek* (ir. = mostoha, rossz-indulatú iránta).

kefe ~ (-ét, -éje) fn. **1.** 'bürste'. **2.** 'hengerkefe a cséplő-

gépben'. **Sz.** *O-jaŋ a bu:za, miŋt a ke-fe* (= egyenesen álló, nem dült le). L. bekenő-, csizma-, fényesítő-, fog-, glancos-, haj-, ló-, ruha-, sár-, subickos-, surolókefe.

kefekötő *kefekötőü* fn. 'bürstenbinder'. **Sz.** *I-szik, miŋt a ke-fekötőü* (= rézszeges, iszákos).

kefél *kefél* (-ek, *kefész*) ts. i. 'bürsten'. L. megkefél.

kefélget ~ (-ek, -él) ts. i. 'hosszan, sokáig kefél'.

kefélközlik *kefélközlik* (-ök, -öl) tn. i. 'keféli magát'.

kefeseprű *kefeseprű* fn. 'hosszú nyélre erősített nagy-szörű kefe, mellyel a falat és padlást porolják'.

kegyelem ~ (-élmel, -élme) fn. 'gnade'. *Ke-gyelem, grá-cija fejem:nek!* (meséből). L. ökelme, kend.

kegyelmes *kegyelmes* mn. 'irgalmas'. *Mi-jeny gyenge ez a buza, ke-gyelmes Isten!*

kegyetlen ~ mn. **1.** 'grausam, unbarmszig'. **2.** 'roppant, rettentő'. *Māi- jēfördull a ház-, o-jaŋ kegyetlen dallás tesznek: Ke-gyellem pipás vóút: O-dahozott ety ke-gyellē hosszú ru-dat. Ke-gyelleny gyönyörű kis nóuta vóút: a. hsz. 3. 'roppantúl, szörnyen, szerfölött, nagyon'. *Eszt a bocs-kört vetellem: le a lá-bomrúl:, mē ke-gyellē síklottam: É-hes is vóút: ke-gyetlen: Mek-köszönte ne:ki ke-gyellē szépen: A ka-tona meg ē-keszte ke-gyellen di-csēnni a: bört. É-lēlmes ember: a ke-gyetlen: Hanēm Tóút- uram na-gyonn ingygē fizet a cseléggyē:nek, ke-gyellen ingygenn: Me-gyen itt a do:lok ke-gyellen:, nem-csak emigy-amigy: A ji-ju mek ke-gyellē szalat ki-fele. Ki-csi: e ke-gyetlen: Ó-rút ne:ki ke-gyellen: A pa-punġnak pom-pász szavazattya vaŋ:, csak az: a: bāi, hogy a mej-jēt ke-gyellē veri: (= szörnyen gögös). (Mezőgecse).**

keh *ke (kehet)* fn. 'köhögésben nyilvánuló állatbetegség, kehesség'. *Be-leesett a: ke* (disznóba).

kehel *kehel* (-helek, -hész) tn. i. 'köhécsel, sokat köhög'.

kehelés *kehelés* (-t, -e) fn. 'köhécselés, folytonos köhögés'.

kehes ~ mn. 'köhögős'.

kehfű *kefű (kefüvet)* fn. 'kertekben tenyésztett s az állatgyógyászatban nagy szerepet játszó gyógynövény'. (Vas-tag, kövér levelei ujj alakban ágaznak szét). **Nr.** Ha a disznónak megdagad a torka, a fülébe húzzák. Lovaknak kehesség ellen adják.

kék *kék* (-et) mn. 'blau'. **Sz.** *Mājt-, ha zōjūd-re virágzik, kék-re fagy* (= majd soha napján). *Úgy- megvērte, hogy o-jū let:, miŋt a kēk- posztóu. Kēk-, miŋt a kēk- posztóu* (test pl. a veréstől). L. égszínkék, hupikék, sötétkék, világoskék.

kékellik *kékellik* (-ett) tn. i. 'kéken látszik, kék színt mutat'. *A-mot kékellik a terebesi: hegy, nē.*

kékes *kékes* mn. 'kissé kék'.

kékhátú-gomba *kékhātu-gomba* fn. 'russula cyanoxantha Schff'.

kékít l. megkékít.

kékítő *kékítőü, kékítőü* (Adorján) (-t, -je) fn. 'waschblau'.

Nr. Mosáskor pár cseppet a mosóvizbe öntenek belőle s ettől a fehérenemű igen halvány kék színt kap.

kékkő *kékkü* fn. 'rézgálic'. **Nr.** A kékkövet vízben felolvasztva jó orvosságnak tartják, ha viszket az ember szeme.

kéknáreis *kéknárcis* fn. 'kék jácint' (hyacinthus orientalis L. kerti virág). **II. Kéknáreis** gn. (Adorján).

kékszemű *kékszemü* mn. 'blauäugig'.

kékül l. megkékül.

kel *kél* (*kelek, kēsz; kōüttem; kēlnék; kējjen*) tn. i. **1.** 'menj, eredj' (csak fölszólító mód 2. szem-ben használatos).

Kēj- csak in-nen! Kēj-jetek innem, mē jön a szekēr! **2.** 'aufstehen' (az ágyból). *Hōy-nap jōy-kōr kelünk; Ke-lek ém: má, nem- resteskedek it to:vább.* **3.** 'aufgehen' (a nap). *Jōy-kōr kél mán a: nap.* **4.** 'csirát hajt, a föld alól előbúvik'. *Gás-párnak szē-peŋ kél a zab:ja. Rit-kánj kōütt a ken:dēr.* **5.** 'tojásból kibúvik'. *Csak nyōc- csírke kōütt a husz tojás:bull.* **6.** 'gähren, gehen'. *An-na! hász nem- kél ez a maga kovás:sa. Sok-kájik hatta kēlni a kēnye:ret.* **7.** 'abgehen, abgang finden'. *Hoty- kél a buza? Nem- kél most a disz:nōy, na-gyōŋ kellelten: Sz. Lába kél (= ellopják). L á b a k ō ü t t a gerebjé:nek. Av-vāl kél, av-vāl fekszik: (= éjjel-nappal azzal foglalkozik). L. el-, fel-, ki-, megkél.*

keleb l. kebel.

kelepee ~ (-ét) fn. 'tyúkborító, mellyel a tyúkot foglyul ejtik'. **Sz.** *Ráteszik a kelepcét = 1.* 'leölésre kiszemelik' (tyúkról). **2.** 'élete ellen törnek' (emberről).

kelepel *kelepél* (-t, -ne -jjen) tn. i. 'klappern' (gólya).

kelepelés *kelepelés* (-t -e) fn. 'geklapper' (gólyáé).

kelés *kelés* (-t, -ek, -e) fn. **1.** 'kelevény a testen'. **2.** 'szapuláskor a szenny leoldódása a ruháról'. **Sz.** *Él- ne felējzsd a ke:lést, mīnt a já-nyok a fér-hezmenēst* (mondják szapuláskor a kádban fölhalmozott ruhaneműnek. Babonás szólás). L. vérkelés.

kelet ~ (-i) fn. **1.** 'absatz, abgang'. *Nīncs- most a buzá-nak kele:ti.* **2.** 'ost, osten'.

keleti ~ mn. 'östlich, ost-' (pl. szél).

keletlen ~ mn. 'nicht gegohren, ungegangen' (pl. kovász, tészta, kenyér).

kelevényes *kelevényes* mn. 'keléses, pattanásokkal telt'. *Kē-nyes, ke-levényes!* (csúfolódó versből).

kél-fekszik ~ tn. i. 'hol felkél, hol lefekszik'. *Valami vál-tozása vam:; mēr ma még mīn-dēk csak kōütt-fekütt:*

kelines l. kilincs.

kell ~ (-ek, -essz; kellett; kéne v. kén; kejjjen) tn. i. **1.** 'brauchen, nötig haben, benötigen'. *Ké-ne, na-gyōŋ kén az e:sőü. Nem kē nekem saláta, Csak az, aki gyomlálta* (Nd.).

Nem· kellesz ne:kem. **2.** 'müssen, sollen'. *Mek· kē bo·londūlnī az embērnek köszte:tek ! Ē kéne indūlni, Mek ké házasodni (Nd).* **3.** 'möglich sein'. *Má· valami ba·joknak kē len:ni, ha mékse jön:nek. M ā n u t y · k ē n e k i l e n : n i , h o g y ō s - s z e - t a n á k o s z t a k :* (= alkalmasint úgy történt). **Sz.** *Nem· kē se·testemnek, se· lēlkemnek* (= utálok, gyűlölöm). *Nem· kellesz ne:kem a ma·gat kenyerī se :* (= ingyen sem kellesz). *Uty· száiba vērt : , h o g y j o b · b ā s e k e l l e t t :* (= ugyancsak szájon csapott). *Kel·lett e ne·ked ?* (= megkaptad, amit nem kerestél). *Nem· kē né:kem, aggyák· csak ; Ē· se ven·nem, nyűcs·csák· csak !* (tr. = szeretném, ha ide adnák). **Km.** *Ha kell·, e·rigy ma·gat, ha nem· kē, kügy· mást·* (= ha azt akarod, hogy jól menjen, magad intézd a dolgodat). *Jóū· mun·kára i·dōū kell :* (= hamari munka nem sokat ér).

kellemes ~ mn. 'kellős'. *A nagy· ōrszágut kel·lemes kö·zepēbe* (Szárazberek).

kellemkedik ~ (-ek, -él) tn. i. 'színeskedik, hízelkedik, színes-mázosnak mutatkozik'.

1. kellet ~ ts. i. **Sz.** *Kelleti magát* (= tetszeni akar, kedvelteti magát; kacérkodik).

2. kellet ~ fn. **Sz.** *Kelleténél jóūkorabb* (= korábban, mint ahogy kell).

kelletik ~ (csak mult időben : *kelletett*) tn. i. **1.** 'brauchen, nötig haben, benötigen'. *De a ja·luba nem· kelletet ser·kinek.*

2. 'müssen, sollen'. *Ma·risnak ha·za kelletet jön:ni.*

kelletlen ~ mn. 'nem kellő, nehezen eladható, nem kapós'. *Bu·zát is próbálnék elad:ni, de kel·letlem most a bu·za ke·gyet·len:*

kelletlenül kelletlenül hsz. 'nem szívesen, rossz kedvvel'.

kellős-közepe *kellős-közepi* fn. 'legközepe vminek'. *O·da·teszi a ház·nak a kel·lős-közepire :* Vö. kellemes.

1. kelme l. ökelme.

2. kelme l. matéria.

kelt l. költ.

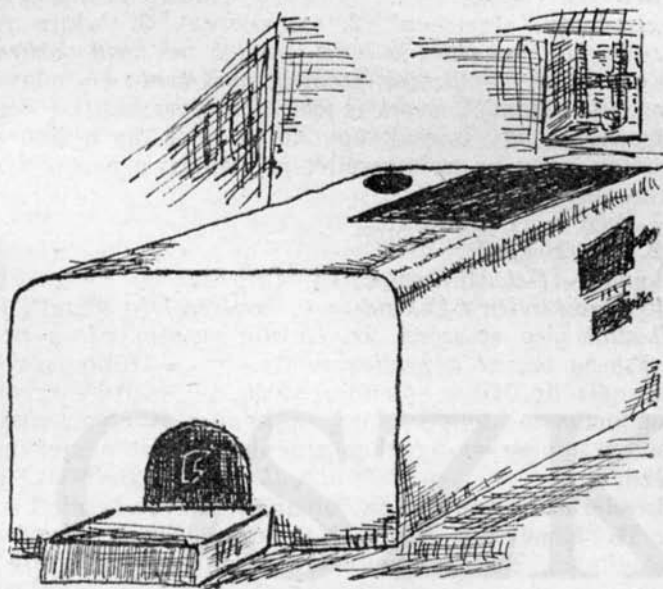
kémél l. kímél.

kemence *kemence* (-ét, -éje) fn. **1.** 'sparherd' (elavult jelentés; csak az idősebbeknél). **2.** 'backofen'. L. a rajzot, 471. l. Részei: a) *szája* (= nyílása); b) *po·fája* (= a két belső szöglete elül); c) *dobja* (= a kemence ürege, ahová a kenyeret bevetik); d) *kemencejuk* (= füstkivezető nyílás a kemence tetején); e) *tűszhēj* (= a kemence szája előtt kiugró négyszögű terecske, hová a tüzes hamut kaparják a kemencéből); f) *előütőū* (= félkör alakú vaslemez, mellyel a kemence száját befödik). **3.** 'sütetnyi, egy kemencére való'. *Két· kemence kalácsot sütöttek azok karácsō:ra.*

kemencelyuk *kemencejuk* fn. 'füstkivezető nyílás a sütő-kemence tetején'.

kemence-szája *kemence-szája* fn. 'a kemence nyílása, melyen át a kenyeret bevetik'.

kemény kemény (-*enn*) mn. **1.** 'hart, fest'. **2.** 'hideg' *Kemény tél, kemény idő.* *Mek-fördull az i:dőü ke-ményre:* **3.** 'edzett, erős'. *Kemény ember.* Vö. *lág.*

Kemence.

kémény kémény (-*nt*, -*nye*, -*ek*) fn. 'rauchfang'. Nemei: **1.** *szabatkémény* (= a konyha fölé boltozatosan épülve a szabadba nyílik s rajta keresztül látszik az égbolt); **2.** *kulinakémény* (= a falba építve nyúlik fölfelé s alul a szobába bemélyülő üreggé: kulinává bővül, mely régebben konyhai tűzhely volt s egyúttal a szobát is bemelegítette); **3.** *sipkémény* (= falba épített közönséges kémény). **Sz.** *Ki-fingott a vilák kémé:nyinn* (= meghalt). *Ki-füstöl a Krisztus kémé:nyinn* (= meghal). *Ki-fingunk a kémé:nyenn* (= meghalunk). *Na-, esz fē kén ír:ni a ké-membe:* (mondják vmi szokatlan, ritka eseményre, pl. ritka látogatásra). **Nr.** Ha valaki temetés után fél, borzadozik a halottól, nézzen háromszor a kéménybe.

keményedik keményedik (-*ett*, -*ne*, -*nyeggyen*) tn. i. 'keményé lesz'. L. megkeményedik.

keményít keményít (-*ek*, -*él*) ts. i. 'stärken, steifen' (ruhát). L. kikeményít.

keményítő keményítő (-*t*, -*je*) fn. 'stärke'.

keménymag l. köménymag.

keményység keméség (-et, -e) fn. 'keményedés' (pl. a testen). *Valami ke-méséget érzek én itt a nyaka:monn.*

keményseprő keméseprőü fn. 'rauchfangkehrer'.

keménytökű keméntökü mn. 'férfiás, erős, teljes férfierőben levő'. *Ke-méntökü fíjuk ezek a kubiko:sok.*

ken kén (kenek, kész; kentem; kennék; kennyek) ts. i.

1. 'schmieren, streichen'. 2. 'massieren'. 3. 'vkire ráfog, ráhazud'. *Ha mek-tetted a hibát, legaláb ne- kend más:ra. K. Ugy- oda kente a főüt:hösz, csakugy nyek-kent: (= odavágta, odamázolta). Km. A ke-rek is jobbā forok, ha ke:nik (= gyakran igazságos ügy is csak úgy halad előre, ha a bíró ajándékot kap vagy ha az ügyvédet jól pénzeli a peres). L. be-, el-, fel-, meg-, ráken.*

1. kén n., l. büdöskő.

2. kén l. ken.

kend ~ (-et, tb. kentek) fn. 'Ihr, Sie'.

kender kender (-t, kendere v. kenderje) fn. 'hanf'. *Kenderüлл alták meg a: szószl. Sz. Bu-süj, seg-je, nıncs- pendejem, Túr-ba veszett a kende:rem (tr., ir. = több is veszett Mohácsnál). Nr. Mikor a kendert vetik, a kiürült kendermagos zsákot magasra dobják, hogy a kender is olyan magasra nőjjön. A kender nyövéséhez a néphit szerint péntek napon jó kezdeni.*

kenderátó kenderátóü fn. 'olyan tó, melybe kendert áztatnak'. II. **Kenderátó** (Egri, Nagykolcs, Sıma), **Kenderártó** (Fertősalmás), **Kenderázító** (Szárazberek), **Kenderáztató** (Lázári) hn.

Kenderes ~ hn. (Nagypeleske, Csengerbagos, Pálfalva).

Kendereskert Kendereskert hn. (Szárazberek).

Kendereskert-tere (?) **Kendereskértere** hn. (Szamoskóród).

kenderföld kenderföldü fn. 'hanfacker'.

Kenderhely Kenderhej hn. (Fehérgyarmat).

kenderkéve kenderkéve fn. 'hanfgarbe'. Részei: *hegyi* (= felső vége); *töve* (= alsó vége).

kendermag kendermag fn. 'hanfsamen'.

kendermagolaj kendermagolajü fn. 'kendermagból égetett kellemetlen szagú, sötétszínű olaj, mellyel az ökröt szokták nyáron bekenni, hogy ne csipje a légy'.

kendermagos kendermagos mn. 'pettyes szürke, tarkás szürke' (tyúk).

kendermunka kendermunja fn. 'a kender eláztatása és törése'.

kendermurva kendermürva fn. 'a kender száraz levelének törmeléke' Nr. Áztatás előtt a kenderről ledörzsölik a száraz leveleket s azokból gyűl össze a kendermurva.

Kendersor Kendersör hn. (Dabolc).

kenderszál kenderszálü fn. 'hanfhalm'.

Kendervető *Kendērvetőü* hn. (Nagykolcs).

kendő *kendőü* (-t, -je) fn. **1.** 'törülköző'. **2.** 'konyhai törülő ruha'. **3.** 'szarvasmarha nyakának lebernyegesen lecsüngő bőre'. L. asztalkendő, szakasztókendő, törülközőkendő, zsebkendő.

kenegyet ~ (-ek, -él) ts. i. **1.** 'oft salben'. **2.** 'oft masieren'.

kenés *kenés* (-t, -e) fn. 'masszírozás'.

keneső *kényesőü* (-t, -je) fn. 'higany'. **Sz.** *Uty· fut·, mint a ké·nyesőü* : (pl. a csirke; nem lehetne összeterejni).

kenetlen ~ mn. 'szekérkenőccsel meg nem kent(, szekér)'. **Sz.** *Ugy· nyikorog·, mint a ke·nellē szekēr* : (= rútol nyikorog, pl. az ajtó).

Kenéz ~ hn. (Fehérgyarmat).

kengyel *kenggyél* (-t, -elek, -ele) fn. 'steigbügel'.

Kengyeles *Kenggyeles* hn. (Gacsály).

kengyelfutó *kenggyélfutóü* fn. 'futár, gyorsfutár' (mesékben).

kenő *kenőü* (-t, -je) fn. 'csiru' (l. ott).

kenős *kenős* (-öt, -cse) fn. 'salbe'.

kenőzik *kenőüzik* (-ök, -öl) tn. i. 'dörgölőzik'. *Ez a macs·ka min·dék ke·nőüzik az em·bērhez fele* : L. hozzákenőzik.

kent ~ (-et, *kenytye*) fn. 'a szövőszéken a nyüstitől a hátulsó hasajóig terjedő fonalhosszúság, melyet a csiruvallal egyszerre végig lehet kenni'. *Le·szültem ety ken·tet* (mondják, mikor szövés közben a csépe a hátulsó hasajótól lassankint leérkezik a nyüstig, ill. a kölöncig). L. lógókent.

kentefitél *kenyefitél* (-ek, -tész) ts. i. 'ken-fen, mázol'. L. összekentefitél.

kény *kény* (*kényēnn, kényēt* v. *kényit*) fn. 'kivánság, akarat, tetszés'. *Ez az Ész·lēr na·gyonn a magok kényēn neveli a pujája:it. A maga kényinn ēl. Min·den kényēt·kedvēd betőüti az annak a pujá:nak.*

kényelem *kényelem* (-ēlmet, -ēlme) fn. 'jóllét, úri mód'. *Naty· kényelembe, u·ri módba élnek a:zok.*

kényelmes n., l. komótos.

kenyér *kenyēr, kényēr* (-nyeret v. -nyērt, -nyerek, -nyere v. -nyērje) fn. **1.** 'brot'. **2.** 'kenyértészta, az a tészta, melyből a kenyér lesz'. *Mek·köüit mán ez a ké·nyēr hóyt·ra : Ne·kem még a ké·nyērt is mek ké dagasztá:ni. Be·veteltem a kénye:ret.* **3.** 'koszt'. *A ka·szásnak nem· ké főüz:ni, az a ma·ga kenyerē van :* **4.** 'élelem'. *Az i·dē szük· lessz a ké·nyēr.* **5.** 'kenyéradó hivatal, foglalkozás'. *A ná·gyubbiknak mán ké·nyere vā·, hála Isten:nak. Jóül· mekköszönte ne:ki, hōty kényērbe tel:te.* **6.** 'keserű ízű, sárgás, lisztszerű, megromlott méz a lépben'. **K.** *A nōy·tázás so·se vōüt kénye:rem* (= szokásom, kedvelt foglalkozásom). *Ne·kem nem· naty kenyerem bāmül:ni* (= nem szeretek báméskodni). **Sz.** *O·jā jóü embēr·, mint a ja·lat*

kenyér (= szelíd, ártatlan). *Māi· mek·tanull a maga kēnye:re·n* (= mikor a maga gazdája lesz, a maga kárán). *Ugy· áll a szá:ja, mint akinek ē·vette a kutya a kenye:rit* (= siróra görbült a szája). *Még a kē·nyér·bül se eszik ele:get* (= nagyon fősvény). *Ő·ra fityeg a fa:lon, Niñcs· kenyér az aszta:lonn* (= fenn az ernyő, nincsen kas). *O·jā szép a kē·nyér, mint a puk·kantó·y* (= szépen fölött, fölpuftadt a kemencében). *Ha te· nē· vó·nál, meg a pe·nyész, ki· enné meg a kenye:ret?* (gúnyos szólás dicsekvő gyermek v. ember beszédére). *Kó·cs· a zse·bembe, ke·nyér a kre·dendzbe; ak·kor egyél·; ji·jam, mikōr kell·* (fősvény embert v. gazdasszonyt gúnyoló szólás). *Kēnyeret keres* (= 1. élelmet szerez; 2. élelmiszert termel). *Észl a sze·gē·jō·d·művest sem·mibe se nézik·; pedig a· keresi a kē·nye:re·t. Ha esz mek·teszed, mi·k· továb·b ety· só·út, ety· kē·nyeret nem· esz·ü·η·k* (= házastársi viszonyunkat felbontjuk, elvállunk). *Nem· jártam én az ā·lajára kēnyerēf kē:ni* (= koldulni, segítségét, támogatását kérni; nem függök én ötőle). *O·jam, mint aki fo·násá·vāl keresi kenye:re·t* (= sovány, sápadt, beteges). *Nem· kellesz ne:kem, jó·y em:ber, a ma·gat kenyerē· se:* (= ingyen se kellesz nekem). *Ū·i kēnyér* (= az idei termésből először sült kenyér). *Az i·dēm po·pa lesz a ke:nyér* (= drágaság lesz). *Lesz· mék szō·üllő·, lát·y ke:nyér, lesz· még a kutyára: dēr!* (= szorulsz te még énrám). *Māi· megbē·kūll a maga kenye:rinn* (= majd csak megbékül, én nem kérelem meg). *Eltem piritof kenyeret, ittam rá hideg vizet* (a katolikus szertartás egyik mondatát utánzó szólás: *et cum spiritu...*) **Km.** *A kē·nyér jó·· utilárs:* (= az útravalótól ne sajnáld a fáradságot). *Nem·nehéz a tarisznya, ha vam benne kē:nyér* (= az üres tarisznya a legnehezebb). *A hus· mellē ke·nyér is kell:* (= mindenkinek add meg az őt megillető titulust, ne csak a nevén nevezd). *É·hes embērnek kē·nyerē jár az e:sze* (= sovány disznó makkal álmodik). *A há·zasság nem· kō·ücsō·y kenyer:* (= nem lehet visszaadni, visszacsinálni, mikor akarod). *Mig Is·tē lesz, ke·nyér is lesz·; mik ki·ráj lesz, pēz· is lesz:* (Adorján = nem szabad kétségbeesni). *Ety· szántás ety· kenyér, két· szántás két·kenyér, há·rom szántás há·rom kenyér* (= annál többet terem a föld, minél jobban megműveled). *Pa·naszos a más kēnye:re.* *Édes vó·ut az anyám tejē, Keserū a más kenye:re* (Nd.-ből lett szólás) (= nem jó mások emberségére szorulni). *Kō·ü·csō·y kenyer vis·szajár* (= aki bottal köszön, annak doronggal felelnek). **Nr.** A kenyeret az asztalon nem jó háttal fordítani az emberek felé, mert elfordul tőlük az Isten áldása. Mikor a kenyeret elteszed, nem szabad a hátára fektetni, mert megfájul a háta annak, aki dagasztotta. — Úrnapján nem szabad kenyeret sütni, mert véres lesz a kenyér. Búzavetéskor nem szabad kenyeret piritani, mert üszkös lesz a búza. A langalót

(= lángost) nem szabad késsel vágni, csak kézzel törni, mert elhasadozik a kenyér a kemencében. Tejbe nem szabad késsel aprítani a kenyeret, mert kihaladozik a tehen tölgye. L. árpa-, barna-, bundás-, búza-, fehér-, gabona-, málé-, szentjános-kenyér, vajas-, zsiroskenyér.

kenyérbél *könyérbél* fn. 'brötkrume'.

kenyér-dúca *könyér-ducca* fn. 'a kenyérnek sülés közben kihaladt és felduzzadt része'.

kenyeres *könyeres* mn. 'meglisztesedett, romlott' (méz a lépben). *Könyeres a méz.*

kenyeresedik l. megkenyeresedik.

kenyeres-lóger *könyeres-lóger* fn. 'az a búzarakodó, melybe olyanok hordanak, akiknek már elfogyott a tavalyi búzájuk s mely rakodóba legelőször viszik a cséplőgépet'.

kenyeretlen ~ mn. 'kenyérben szűkölködő'. *Kenyeretlem Mikola, Éhē hal ott a puja* (tréfás koldusénekből).

kenyérhaj *könyérháj* fn. 'brotrinde, brotkruste'. **Nr.** A kenyérhajtól piros lesz az ember orcája, egészséges étel. A meghült ember számára a herbatheát kenyérhajjal szokták lefődni s úgy forralják fel, hogy hasznosabb legyen.

kenyérkereső *könyérkereső* fn. 'családfentartó'.

Kenyérmező-mocsár *Könyérmező-mocsár* hn. (Olcsva-apáti).

kenyérmorzsa *könyérmörzsa* fn. **1.** 'brosame, brotkrümchen'. **2.** 'bokros kerti virág sűrű, apró, fehér virágokkal, melyek közepén a sok sárga porzó kerek, sárga foltot képez'. **Nr.** A méz körül nem jó kenyérrel járni, mert a beléje hulló kenyérmorzsatól a méz megkeseredik, megkenyeresedik.

kenyérnek-való *könyérnek-való* fn. 'búza, rozs, tengeri közös neve' (= kenyérmag).

kenyértészta *könyértészta* fn. 'az a tészta, melyből a kenyér sütik'.

kényes *könyes* mn. **1.** 'beszédében, modorában affektáló' (gyermek). **2.** 'túlságosan érzékeny'.

kényesedik l. elkényesedik.

kényeskedik *könyeskedik* (-ek, -él) tn. i. 'affektál' (gyermek).

kényeső l. kényeső.

kényesség *könyesség* (-et, -e) fn. 'elbizakodottság, hányaveti és affektáló modor' (gyermeknél). *Az a kizs bē-ka jám mán as· se tuggya, mi· csinájjon a kényessék:tüll.*

kényezett *könyezett* (-ek, -él) ts. i. 'hätscheln'. L. elkényezett.

kénye-kedve *könye-kedve* fn. 'kivánsága, akarata, tettzése'. *Ász· szeretné·; hogy min-den az ű kénye-kedve szerint mennyen·; Min-denē kényit-kedvid betejjesitem·; csak toj-jon·; kényeszeredik kēszeredik* (-ek, -él) l. elkényeszeredik.

kényszereg készereg (készérgett, -regne, -regjen) tn. i. 'gunnyaszt' (beteg állat v. ember). Az e-lébb ot·készérgett : az öül·tövibe a kizs betek csír:ke.

kényszergés készérgés (-t, -e) fn. 'gunnyasztás'.

kényszerít n., l. szorit, fog vmire.

kénytelen, kénytelenség n., l. kételen, kételenség.

kép kép (-et, -e, -it) fn. **1.** 'bild'. **2.** 'angesicht'. **3.** 'gestalt'. O·da jött a vēm·boszorká jár·kas képibe. **Sz.** Ki·van kél·ve a képi·büll (= dult az arca). Képē váglak, képē hajllak (pofon ütlek). Nem·szól sem·mics, csak ál·, mint a ki·feszitet kép : (mint a feszület). L. fakép.

képel l. felképel.

képes képpes mn. 'lehet'. O·jā sár van : ot, hogy nem·kép·pes ot jár:ni. Nem·képpes ha·ladni ettüll a vakondokturás:tull. Nem·képpes vóud : be·nézni az ud·vára : Nem·képpes it jár:ni ettüll a sūrján:tull.

képeskönyv képeskönyv fn. 'bilderbuch'.

képest képpest mn. 'im vergleich, gemäss'. Lett·a:zonn a:zonn is : e·lég buza : az időühözsz kép:pest.

képpes l. képes.

képviselő n., l. követ.

kér kér (-ek, -sz) ts. i. 'bitten'. E·rity, kér·jél kereszt·anyáttull ety teke:nőüt. **a)** 'vmely árért eladásra kér'. Szász·halvanēr kér·ve kérték a hálmi vásá:ronn. **Sz.** En·ni kér a csizs·mám (= lyukas). Mij·jēr adnád mán ē fele aszt a nyērgel, hász n e m · k é r a z e n : n i (= nem kerül költségbe a tartása). Kérve kér (= nagyon kér). L. el-, fel-, kölcsön-, meg-, visszakér.

kérd ~, kérd (-ek, -él; -enék, kérgyek) ts. i. 'fragen'. L. megkér.

kérdés kérdēs (-t, -e) fn. 'frage'. **Sz.** Nem·kérdēs, há lé:pēs, csak egy na·pi járás : (= nem az a kérdés).

kérdez ~, kérdez (-ek, -él) ts. i. 'fragen'. **Sz.** Óu·, hadd·él,ne·is kér·dezd ! (E szókkal vezetik be vmely balul sikerült dolog elbeszélését, ha vki kérdezősködik utána). **Km.** Töb·bet ér ety kérde:zem szász·keresemnél : (= okosabb dolog kérdezősködni, mint eredménytelen kereséssel az időt tölteni). L. megkérdez.

kérdezősködik kérdezőüsködik (-ök, -öl) tn. i. 'kérdéseket tesz fel, tudakozódik'.

Kerecsetkert Kerecsetkért hn. (Olcsvaapáti).

kérezdik kērőüdzik, kērőüzik (-ök, -öl) tn. i. 'kérezkedik, távozásra engedélyt kér'. Ha·za kērőüdzött az ěskolá:bull. L. be-, el-, kikérezdik.

kéreg kéreg (-rget, -rge) fn. **1.** 'rinde'. **2.** 'a csizma vagy cipő belsejében a sarkát és talpát borító sima bőr'. (Célja az, hogy a szegek hegyei ellen a lábat védje). A csizs·mám sárkába jē·vállott a ké:reg, osz rony·tya a lá:bom. **K.** A fe·ne

rágja meg a kër-gedet! (káromk. = a bőrödet). **Sz.** *A csizs-mám-ba nincsen kërég, Megette a büdösfëreg!* (tánckurjantás).

këreget këreget (-ek, -ël) ts. i. 'koldul, házról-házra járva alamizsnát, pénzt kër'.

këregető këregetőü (-t) fn. 'olyan koldus, aki nem nyomorék volta miatt koldul, hanem mert elemi csapás miatt vagy-onát veszette'. *Në vagyok ën kőgdus, csak ëty këregetőü, Nincs nekem tarisznyám, csak egyy átãlvetőü* (koldusénekből).

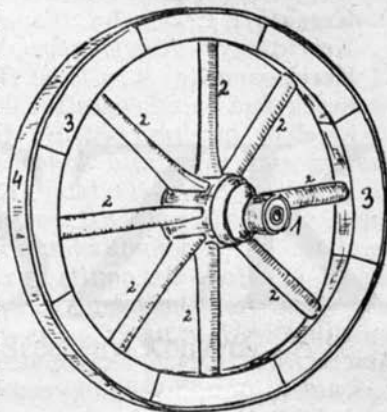
1. kerek ~ (-enn) mn. **1.** 'köralakú'. *Ëj-hãj! Kerek a kötőüm!* (Nd.). **2.** 'gömbölyü'. *Kerek a káposzta, Burull a levele* (Nd.). **3.** 'tizes, száz-as, ezres stb.'. *Kerek szám.* **Sz.** *Mek-kë neki mon-dani ke-rek pe-re-c!* (= őszintén, nyíltan, kereken).

2. kerek l. kerék.

kerék kerek (-et, -je) fn. 'rad'. Részei: **1. agya** (= középső része, ahonnan a küllök szétágaznak, lyuka vascsővel: a përsëi-jel van kibélelve, kívül pedig a ráhúzott atykariká-val van megerősítve);

2. kü-vőü (= a talpat a kerék-aggyal összekötő pálcák, küllök); **3. tãlp** (= a kerék fala, kerülete, melyre a küllök tá-maszkodnak); **4. ráj** (= a ke-rekre húzott erős vasabroncs).

K. *Jóy-kereke van annak a sovány asszon-nak* (= jó lába van, jó gyalogló). **Sz.** *O-jã setët vã ;, hogy a ke-reket hoz-zá le-hetne tá-masztani*: (= korom-sötétség van). *Jóy-kerekë van*: (= be van csípve). *O-jãnkor az em:bër jó ü-kerekë*

Kerék.

v a m : , mïkor az danő:ja (Óvári). **Km.** *A ke-rek is jobbã forok, ha ke:nik* (= ha pörös ügyedet meg akarod nyerni, ne sajnáld a pénzt). *Hun-kerek ;, hun-tãlp*: (= a szerencse hol fölemel, hol ledob). *Fo-rog a ke:rek* (= a szerencse forgandó). **Nr.** A tücsök elüzésének gyakorolt módja az, hogy a fész-kére ócska kerékdarabot tesznek (Adorján). **L.** cigány-, gép-, malom-, szekér-, taligakerék.

Kerekág ~ hn. (Józsefháza, Sárköz).

kerékagy kerekagy fn. 'nabe, radnabe'.

kerékagy-lúró kerekaty-furu fn. 'olyan ácsszerszám, mely-lyel a kerékagyat kifúrják'.

kerekedik ~ (-ett) tn. i. 'keletkezik, indul' (pl. szél).

Sz. *Tãncra kerekettek* (= táncra perdültek).

Kerekéger Kerekégër hn. (Kispalád).

Kerekdomb Keregdomb hn. (Egri).

keréken kerekenn hsz. **1.** 'körben, köralakban'. *A szé-li ke-rekē vi-rágokkā vóút kivār:va.* **2.** 'őszintén, nyíltan, kertelés nélkül'. *Meg-móna neki az iga:zat ke-rekenn:*

kerekesguzsaly kerekezugzsáj fn. 'kerék segítségével hajtott guzsaly'. Vö. guzsaly.

kerékgyártó kereg-gyártó fn. 'wagner, radmacher'.

Kerekmező Kerekmező hn. (Kispalád).

Kereknyíres Kereknyíres hn. (Avasújváros).

Kerekrekettye ~ hn. (Garbóc, Szárazberek).

kerekség kerekseg fn. **Sz. Nincs több ijē: rossz a jó út.**
kereség inn: (= a világon).

Kerekzeg ~ hn. (Kishodos).

Keréktábla ~ hn. (Homok).

keréktalp keréktalp fn. 'a kerék fala, melyre a küllők támaszkodnak'. Vö. kerék.

Keréktiszadomb ~ hn. (Homok).

Keréktó Kéréktó hn. (Csenger, Nagykolcs).

Keréktölgyes Kéréktölgyes hn. (Botpalád).

Kerekszomoga ~ rétnév (Egri, Méhtelek).

kerékvágás kerekvágás fn. 'keréknyom'.

kérelem kérelem (-élmel) fn. 'bitten'. *It nem parancsō-hatunk:; csak ké-relem a do:log.* (Ritka szó).

keres ~ (-ek, -él) ts. i. **1.** 'suchen, forschen'. **2.** 'verdienen, verschaffen' (pénzt, vagyont, kenyeret). **3.** 'vmi célból van vhol'. *Mit keres nálad az a kés? Sz. Kedvit keresi* (= kedvében jár). *Meg-lélté, amit kere:sett* (= megkapta, amit értelmelt). **Km. Rony-gyozsba keresik a: jóút** (= értsd: a jó és szép ruhát). *Ahun nincs, ot ne keress:* (= szegény embertől hiába kérsz pénzt). *Ve-res nadrág a kutyá:nak, ma-ga kereste magá:nak* (mondják a gyermeknek, ha rosszkodásáért verést kap). L. ki-, megkeres, összekeres.

kérés kérés (-t, -e) fn. 'bitten'.

keresés keresés (-t, -ire) fn. 'suchen'. *Mind-émentünk a keresési:re, mékse létük: meg.*

kereset ~ (-et, -e, v. -i) fn. **1.** 'keresni való'. *It nincs sem-mi ke-reseted!* **2.** 'munkával szerzett pénz'. *Ha-mar éfogy a kere:set.*

keresetlen ~ mn. 'idomtalan, giceses-gacsos, girbe-gurba'. *Biz- az ém- botom csak ojan ke-resellē jábúl van:* (= amilyet keresés nélkül is talál az ember).

keresgél kerezsgéll (-ek, -gész) ts. i. 'herumsuchen'.

kereskedés n., l. bolt.

kereskedik ~ (-ek, -él) tn. i. 'keresgél, kutat'. *Ne keres-keggyetek abba a fíjóug:ba. Az é- ládamba ne kereskeggy:*

kereskedő kereskedő fn. 'kaufmann'. (Csak az alábbi két szólásban használatos). **Sz. Min-dég jár:**, *mínt a jóy-kereskedő:* (= örökké jön-megy). *Sūr-gölőüdik, mínt a jóy-*

kereskedő az *üresz boud:ba* (ir. = sürgölődik, de nincs látatja, eredménye a dolgának). A *kereskedő* közönséges neve : *bollos*, l. ott.

keresmény *keresmény* (-*mént*, -*ménnye*) fn. 'erwerb, verdienst'.

kérés *kérés* (-*t*, -*ek*) fn. 'tiszavirág'.

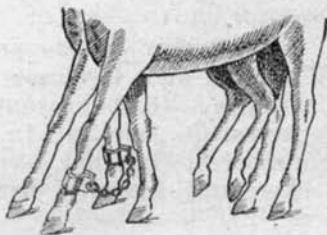
kereszt ~ (-*el*, -*sztye*) fn. **1.** 'kreuz'. **2.** 'kalangya, kévék-ből kereszt alakba rakott csomó'. (Egy kereszt = 18 kéve ; a legfelső kéve a *pap*). *Ety kerez buza, gabona, árpa, zab. Én a bu-zát ke-resztüll adom az aratók:nak* (= keresztként, nem pedig kicsépelve, magként). **3.** 'hiba a motólálásban, mely akkor támad, ha az ember a szálat a motólának nem a helyes ágára akasztja'. (Ez esetben a keresztig az egészet le kell bontani s ismét motólálni). **II. Kereszt** hn. (Kisar) **Sz.** *Keresztet vét* (= sich bekreuzen, ein kreuz schlagen). *Keresztet hány* (= egyre-másra veti a keresztet). *Mikor eg-gyet-eggyet na-gyocs csattant, az o-lá h á n · t a a k e r e s z : t e t*. *Á-ra má ke-resz-tet vehetünk:* (= az már odavan, elveszett). *Nē- vét rá keresztet* (= szívesen megissza a bort, szeszest italt). **Km.** *Rit-ka kereszt sü-rü veka :*, *sü-rü kereszt rit-ka veka :* (= ahol nagy kévéket köt az arató, ritka ugyan a kereszt, de több vékát is ereszt s megfordítva). **Nr.** Mikor kovászt tesznek, a kovászhoz való vízbe három darabra tört tüzes szenet szoktak tenni, majd a szilke szájára, melyben a víz van, a kinyújtott kéz élével keresztet vetnek s a tenyérrel befödik. Hasonló eljárást látunk az igézés elleni kuruzslásnál (lásd *megver* alatt). Keresztet szokás még vetni az *árpa* elmulasztására alkalmazott kuruzsláskor (lásd *árpa Nr.*). A viszkető pattanást nem szabad elvakarni, hanem a köröm hegyével egy keresztet kell belé nyomni s akkor elmúlik. Keresztben (négy embernek) nem jó kezét fogni, valami baj következik belőle. L. *árpa-*, *búza-*, *fa-*, *gabona-*, *víz-*, *zabkereszt*.

keresztanya ~ fn. 'taufpatin'.

keresztapa ~ fn. 'taufpate'.

keresztbe *kerebbe* hsz. 'kereszt alakba, a hosszúsággal merőleges irányba'. **Sz.** *Ety szál-maszálat se teszej kerez:be* (= tétlenül ül, nem dolgozik). **Vö.** keresztben.

keresztbéklyó *kerezbékjő* fn. 'a béklyó felkötésének oly módja, hogy két lovat a két első bal- v. jobb-lábuknál fogva béklyóznak össze'. **Nr.** A keresztbéklyóba tett lovak nehezebben járhatnak, mint a szabad-béklyót hordó lovak. L. *szabad-béklyó*.

Keresztbéklyó.

keresztben *kereszbe* hsz. 'a másik (hosszanti) iránnyal merőlegesen, a haladás irányát keresztelve'. *A pa-ládiak ke-rezbe vitték az érdőjűn a réto:ját. Sz. Ke-rezbe áll a sze:me* (= 1. részeg; 2. álmos).

keresztesík *kereszcsik* fn. 'a vászonba keresztben szőtt csík'.

keresztel *keresztél* (-elek, -ész) ts. i. **1.** 'taufen'. — tn. i. **2.** 'keresztet rak' (a búza learatása és kévékbe kötözése után). *Hör-gyátok össze fele a ké:vét, mē ke-resztelűnk*: Vö. kereszt **2.** L. el-, megkeresztel.

keresztelő *keresztelőü* (-t, -je) fn. 'taufe, taufen'. **Nr.** Ha az esküvő napján a templomban keresztelő van, szerencsét hoz az új házaspárra, ha temetés, rosszat jelent.

Kereszténypataka *Keresztémpataka* hn. (Sonkád).

keresztes ~ (-t, -se) fn. 'a lószekér rúdfejéhez ragasztott kettős hámfá, melyhez négyesfogatoknál az első pár lovat fogják, négyellő'. L. négyellő, rajz. **II. Keresztes** hn. (Szamoskóród).

Keresztes-ág ~ hn. (Sárköz).

keresztfa ~ fn. **1.** 'a méhkason keresztülszúrt pálca, mely a lépeket a kasban fentartja'. **2.** 'hordáskor a szekér bérfáin, a lócsöknél keresztülfektetett két rúd, mely kívül kétfelől az oldalrudakat tartja'. **3.** 'feszület'.

keresztfiu *keresztfiju* fn. 'täufling'.

keresztgerenda *kereszgerenda* fn. 'a padlást és az egész házfedelet tartó gerendák egyike'. (A keresztgerendákat támasztja középen a mestergerenda.)

keresztkoma *keresztkoma* fn. 'gevatter'. *Egész Egri kereszt-komám* (Nd.).

keresztlány *keresztlány* fn. 'patenkind, patin'.

keresztlevél *keresztlevél* fn. 'taufschein'.

keresztnév ~ fn. 'taufname'.

keresztöltés *keresztöltés* fn. 'keresztalakúan csinált öltés'.

keresztpalló *keresztpalló* fn. 'deszkagyalogjáró az utcán keresztül'.

keresztszám *keresz-szám* fn. 'egy keresztnek megfelelő (18 kévéből álló) kévecsoport'. *Hör-gyátok a kévéket ke-resz-számba fele!* Vö. bukószám.

keresztút *keresztút* fn. 'kreuzweg'. **II. Keresztut** hn. (Szárazberek, Garbold).

keresztül *keresztüll* hsz., nu. 'durch, hindurch, in die quere'.

keresztülér *keresztüllér* tn. i. 'átnyúlik vmin'. *Vák-tam ojan cserepcsé:pét, hoty ke-resztüllér a Tu:ronn*.

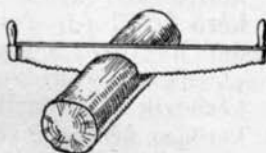
keresztül-kasul *keresztül-kasull* hsz. 'über kreuz und quer'. **Sz. Keresztül-kasul ment rájta** (= legyalázta, minden rossznak elmondta). *Me-gyen az embereñ ke-resztül-ka-sül*,

mint a gá-tonn (= legyalázza, minden rossznak elmondja az embert).

keresztülölt keresztüllöött ts. i. 'keresztülszúr'. *Én nem-megyek in:nét, ha ke-resztüllöüitenek se :*

keresztülvág keresztülvág tn. i. 'úttalan helyen, kerülés nélkül átmegy'. *Csak tes-sék it ke-resztülvágni a ré-tenn, oszt ot-kaszáll: ü. It-vágjunyk ke-resz:tül, ne-kanyaroggyunyk az ut:nak.*

keresztvágó fűrész keresztvágóú firész fn. 'két embernek való, töke-vágó fűrész' (vele a szálfát keresztben fűrészelik el).

Keresztvágó fűrész.

keresztvas ~ fn. 'olyan rab-lánc, mely a jobbkezet a bal-lábbal, a balkezet a jobblábbal láncolja össze'. *Kezét, lábát, nyakát keresztvazsba tötték* (Népball., Nagypalád).

keresztvíz keresztviz fn. **Sz.** *Nem-hatta rájta a kereszt-vi:zet* (= lemoskolta, leszidta, legyalázta).

keresztvény keresztvény mn. 'Krisztus-hívó, Krisztus hitét követő'.

kerge kerge (-énn) mn. 'keringős, kergeségben szenvedő' (juh).

kérgel l. megkérgel.

kérgelész kérgelész (-ek, -él) ts. i. 'hajkorász, ide-oda kerget'.

kérgelőzik kérgelőüzik (-ök, -öl) tn. i. 'kergetőzik, két vagy több pl. személy egymást kergeti'. *Még zsen-dicével se laktam jóul belöülle az i:dé, hi-jába kérgelőüszte ve:le* (a juhval).

kérges kerges mn. 'rászáradt sártól, mi egyébtől megkeményedett' (pl. kapca, ruha).

kérgesség kergesség (-et, -e) fn. 'keringősség, szédelgéssel járó juhbetegség, mely a juh agyában tenyésző kergeféregtől támad'.

kerget kergel (-ek, -él) ts. i. 'üz, hajszol'. *Fel-ült a sár-kány a lú-ra, oszt kër-gette ke-gyellen.* L. el-, meg-, visszakerget.

kergetőzik kergetőüzik (-ök, -öl) tn. i. 'egyik a másikat kergeti'.

kergül l. megkergül.

kerimbábó kerimbábóú (-t) fn. 'gyerekek körben forgó játéka'.

kerimbábózik kerimbábóúzik (-ott) tn. i. 'körben forog, kering'.

kering kering (-ett) tn. i. 'körben repül, nagy köröket leírva repül'.

keringős keringőüs mn. 'megkergült, körben forgó, kergeségben szenvedő' (juh).

kerít *kerít, kerét* (-ek, -él) ts. i. **1.** 'kerestet, hivat'. *A nőj-tárust o-da keríti ma-gához.* **2.** 'szerez, szert tesz valamire'. *Ke-riccsetek valahunngn egy lé:cet.* **Sz.** *Māj: sōrt kerít-ek: á* (= úgy intéztem, hogy sorra kerüljön, azt is sorra veszem). *Naty fenetek kerít* (= nagy előkészületet tesz vmi egyszerű dologhoz). L. be-, el-, elő-, megkerít.

kerítés *kerítés* (-t, -e) fn. 'deszkapalánk'.

kérő *kérőü* (-t, -je) fn. 'freier'. **Nr.** Ha a leány az enni-vivésből hazajöve a kasornyában bekötve felejtí az edényt, ott felejtik a kérők.

kérődzik l. kéredzik és kérőzik.

kérőgáz *kérőügaz* fn. 'galium Schultesii Vest'.

1. kérőzik l. kéredzik.

2. kérőzik *kérőüzik, kérőüdzik* (-ött, -zön, -ne) tn. i. 'a felbőfögött takarmányt ismét megrágja' (jóság). *Mék-tám be-leg ez a Gyöny:gyös, hogy nem kérőü:zik.* **K.** = rágódik, folyton eszik (emberről). *E: még e-gész nap eg-gyet kérőü:zött: oszt azēr még-is éhes:*

kérsekél *kérsekáll* (-ek, -kész) ts. i. 'gyakran kér, kéreget'. *Vet-tem eggy üs-töt, ne- kejjem mindég mástúl kérsekél:ni.*

kérsekélés *kérsekálls* (-t, -e) fn. 'gyakori kérés'. *Má meg-untam a sok kérsekél:lést, nem- kérsekálllem töb:bet.*

kert *kért* (-et, *kértje*) fn. 'garten'. *Meny-gyek le- ide a kēr-re.* **Sz.** *A kērt alatt* (= **1.** a kert mögött; **2.** nem messze, közel). *It- vam mán ujjeszten:dőü a kērt- alatt: Fār-kast emlegelnek:, oszt a kērt- alat jár:* (mondják arról, aki éppen akkor lép be az ajtón, mikor róla beszélnek). L. Bákány-, Fotos-, Gazos-, Gyüre-, káposztás-, Kazupp-, Kerecset-, Kertész-, kis-, Kópis-, Ló-, Major-, méh-, paradicsom-, Szállás-, veteményeskert.

kertajtó *kértajtóü* fn. 'gartentür'.

kertalja *kértajja* fn. 'a kertek mögötti hely'. **II. Kertalja** hn. (Pusztadaróc, Szamoskóród).

kertaljai *kértajjai* mn. 'a kert alatti, a k. alatt termett'. *Mek-pipásztuk a kērtajjai do:hánt.*

Kerterét *Kērterēt* hn. (Józsefháza).

kertész *kértész* (-t, -sze) fn. 'gärtner'.

kertészkedik *kértészkedik* (-ek, -él) tn. i. 'kertészfoglalkozást végez, kertet ápol'.

Kertész kert *Kértészkert* hn. (Egri).

kerti *kērti* mn. 'kertben tenyésző, kertben levő' (pl. virág, ház stb.).

kertkapu *kértkapu* fn. 'gartentor'.

kerül *kerüll* (-ök, -rűsz), *keröl* (Szamoszeg, Tiszahát) ts. i. **1.** 'kerülőt tesz, kerülővel jut valahova'. *E-zenn az uton na-gyot kerüllünk:; van- an:nak rō-vidēbb uttja is:* **2.** 'magától távol tart, óvakodik, őrizkedik tőle'. *Csak a pel-lekedést ke-rűjjetek.* tn. i. **3.** 'akad'. *Szē-na is csak kerüll:*

itt. *Ke-rüll azok közt a ják : köszt eggy-egy ge-rendának valóu is : Ke-rüll ott még ety-két szem szil:va. Ke-rülne it még valami ronggyozs : zsák.* **4.** 'megesik, történik'. *Ugy is kerühet ; hoty hasz-nát venné az em:bēr. Ha uty kerül, hoty kap eggy-e kizs dohánt, hát pi-pázik : Vis-szaadom a seggiccséget, ha uty ke:rüll.* **5.** 'jut'. *Vi-gyázz, a ke-zembe ne kerüjj ! Mos má tán te-rád is sör kerüll : 6.* 'felügyelő körútra megy' (csösz). *É-mént Józsi bá:csi ke-rülni : Vö. kerülö.* **7.** 'kosten'. *Sok pē-zibe került, mik ki tudot szabadul:ni. Sz. Ne busüj ; m i n nek kerüll annak pap : ja* (= kerül annak gazdája, eltulajdonítója). L. be-, bele-, el-, elő-, fel-, ki-, le-, meg-, össze-, visszakerül.

kerül-fordul *kerül-fördull* tn. i. 'egyvet-kettőt fordul'. *E: csak ke-rül-fördull ; osz miny:gyár eszik :*

kerülget *kerüget* (-ek, -él ; -gessek) ts. i. **1.** 'el-elkerül, gyakran kikerül'. *Te-gyük fére eszt az asz:tált, ne kerügessek : itt.* **2.** 'vagyakozva körül-körüljár'. *Ad-dik kerügette aszt a kizs szil:vál, míg az u-lóuját is ehörta : Kék a kötőüm kerületi, Bärna legēn kerügeti* (Nd.). **3.** 'célozgat reá, de nem mondja ki nyiltan'. *Ne kerügessek ; hal-lot, hanem mony-gyuk meg, ahogy van. Sz. Ke-rügeti ; mint a macs-ka a főröu ká:sát* (= celozgat reá, de nem mer vele előrukkolni).

kerülő *kerüllőü* (-l, -je) fn. **1.** 'mezőör, csösz'. Vö. kerül **6.** — **2. Sz.** *Kasza-kapa kerüllőü* (= dologtalan, kaszá-lást-kapalást kerülő). L. dologkerülő, erdőkerülő.

kés ~ (-l, -ek, -i) fn. 'messer'. **Sz.** *O-jan étellen ez a : kés, mint a bol* (= tompa-élű). *Bédzs-be bol a pár:ja ennek a kés:nek* (= életlen). *Sze-reti ; mint a kecs-ke a kést* (= nem szereti). *Kést ne:ki, te-kenőüt !* (= le kell már ölni a sertést). *Be-léd mártom eszt a : kést !* (= beléd szúrom). **Km.** *Pu-jának kés, hogy be-leessen* (= ártalmas eszközt ne adj gyermek vagy éretlen ember kezébe). **Nr.** Késsel nem jó a főzőkemence karikáját („plattkarikát“) a lyukra húzni, mert elviszi a sas a csirkét. Vajaskenyeret sem jó késsel szeletelve enni, mert kirepedezik a tehén csecse. A vajaskenyeret harapni kell. L. békanyúzó, disznóölő-, kétnyelű-, kis-, nagy-, pene-cilus-, vonókés.

késefa l. *kisefa*.

kései kései mn. **1.** 'későn vetett'. *Kései málé.* **2.** 'későn jövő'. *Le-förászt a leveleit ez a kései : fagy.*

kesely kesői mn. **1.** 'sárgásvörös (pl. állatször), hirtelen-szöke' (ember). **2.** 'keselylábú, félig fehér lábú, egyebütt másszínű' (ló). *Ha felülök kis pēi lovam hátára, Rátekintek, kesői mind a négy lába, Kesői lába, csillagos a homloka* (Nd.).

II. Kesely 'ló- és kutyanév'.

Keselymező *Kesői mezőü* hn. (Nagyhodos).

keselysas *kesői sas* fn. 'keselyű, saskeselyű'.

késér l. *kisér*.

keseredik l. el-, megkeseredik.

kesereg ~ (-*érgek*, -*reksz*, -*érgünk*, -*rektek*; -*érgett*; -*regne*, -*regjen*) tn i. 'sirdogál'. *Én utánnam senki ne keseregjen* (Nd.). **K.** *E-gész nap kesérgelt az i:dőü (v. az e:sőü)* (= csepergett, szitált, meg-megindult az eső). *Kesereg a lámpa* (= pislálkol, gyöngén ég).

keserít *keserít* (-*ek*, -*él*, -*eltem*) ts. i. 'szomorít, búsít'. L. megkeserít.

kesernyés *kesérnyés* mn. 'kissé keserű'.

kesernyesség *kesérnyesség* (-*et*, -*e*) fn. 'némi keserű íz'. *Van e kis kesérnyesség*.

keserű *keserű* mn. 'bitter'. **Sz.** *O-jaη keserű*; *mint az e-pe* (= igen keserű ízű). **Km.** *Aki a ke-serül nem kóustolta, nem tuggya, mi az é:des* (= aki nem szenvedett, nem tudja mi a boldogság). L. jajkeserű.

keserű-gaz *keserű-gaz* fn. 'Polygonum Persicaria L.'. **Nr.** A keserűgaz levele sebre jó gyógyító szer.

keserű-gomba *keserű-gomba* fn. 'Agaricus piperatus'. **Sz.** *O-jam mán ez az éη kala:pom, mint ety ke-serűgomba*: (= kiment a formájából).

keserül l. megkeserül.

keserű-lapú *keserű-lapu* fn. 'lappa minor'.

keserűség *keserűség* (-*et*, -*e*) fn. 'szomorúság, bánat, elkeseredés'.

keserű-só *keserű-sóü* fn. 'bittersalz'.

keserű-víz *keserű-víz* fn. 'bitterwasser'.

keserv *kesērv* (-*e*) fn. **Sz.** *Az a-nyát ke-sērve!* (káromk. = az anyád kinja!) *Hun. az annya kesērvibe van ez a köjök?* (= hol a pokolban? hol a guttában?)

keserves *kesērvēs* (-*t*, -*enn*) mn. **1.** 'keserű, kínos, fájdalmas, szomorú'. *Sirt. ke-sērvēsenn. Ke-sērvēsēm panaszkodott a más:nap az öreg as:szō. Jāi, be-kesērvēsē fájt a fejem!* **2.** 'bajos, fáradságos, nehéz'. *Ke-sērvēs kezemunkájával kereste az aszt a: pészl. Ke-ves ke-sērvēs keresmēnnyit a kōü:dusnak atta. Ki-būiļtam oszt alōulla valamī naly kesērve:senn. K. Māid- iszūņk akkor ety kesēr:vest* (= iszunk egy nagyot).

keshed ~ (*keshett*, *kesheggyen*) tn. i. 'kopik, vásik' (ruha). L. kikeshed.

keshedés *keshedēs* (-*t*, -*e*) fn. 'kopás által keletkezett lyuk' (ruhán).

keshedt *keshett* mn. 'kopott' (ruha).

késhegynyi ~ mn. 'annyi, amennyi a kés hegyén akad' (pl. só, bors, paprika).

késik *kēsik* (-*ek*, -*él*; -*ett*, -*ne*, -*sen*) tn. i. **1.** 'sich ver-spāten, säumen'. — ts. i. **a)** *Ez a má-lé kés-te a kapál:lást.* — tn. i. **2.** 'geht spät'. *Há-rōfērtāi óurāt késik az óu:ra. Km. Ami ké-sik, nem mulik*: (= azért, hogy késik, elhalasztódik valami, nem következik, hogy el is marad).

keskeny ~ mn. 'schmal, eng' (út, palló, csik a kendőben). **Sz.** *Kes-keny neki az uc:ca* (= részeg, dülöngözve jár).

Keskenyéger *Keskenyégēr* hn. (Nagypalád).

Keskenyosor *Keskēsör* hn. (Méhtelek).

Keskenyszeg *Keskēszeg* hn. (Szárazberek).

kés-kételen *kés-kételen* hsz. 'kénytelen-kelletlen, akarva nem akarva'.

késő *későü* (-nn) mn. 'spät'. *Későü éccaka. Ké-sőü vam : má. Km. Ké-sőü karácsony után kántál:ni* (= késő eső után köpönyeg). *Ké-sőü kár utám bánkóud:ni* (= ami megesezt, azon már úgysem változtathatunk). *Ké-sőü vélet kölesnek ve-rebek örülnek*: (= nem érik be, a verebek eszik meg).

később *későbbben* hsz. 'später'.

későbbet *későbbet* hsz. 'később, későbben'. *Ké-sőübbet men-tek osz:tán töb-benn is*:

későeskén *későücskén* hsz. 'kissé későn'.

Későn-jött *Későü-jött* gúnynév (Sár).

későre *későüre* hsz. 'spät'.

kész *kész* (-t) mn. **1.** 'hajlandó'. *Kész: vóyn az a:zér a tüz:be menni*. **2.** 'fertig'. *Kész: az e:béd. Mán en-gedélmet kérek, ha valamit hibász:am. — Kész: az enged:lem, Jóy:zi.* **3.** 'valóságos'. *Kész: ve-szedelem ahoz : mék szóul-lani is*: — fn. **4.** 'meglevő, ami után nem kell járni, amiért nem kell dolgozni'. *A: kén ezeknek a cigányok:nak, a kész: ! A kész: hōrdanák ezek ē je:le min-délig*: **Km.** *Sok: kész ha-már kész*: (= sok munkás hamar végez a dologgal).

keszeg ~ (-el, -je) fn 'weissfisch'. **K.** *E-gye le a fene aszt a kis keszeg óudaladat!* (káromkodás = sovány). **Sz.** *O-jā sovám ; mint a ke-szeg. La-pos, mint a ke-szeg.* (Mindkettőt sovány emberről, gyermekről.)

készen *készenn* hsz. 'bereit, fertig'.

készít *készít* (-ek, -él; -ellem; -nék, -csek) ts. i. 'bereiten, verfertigen'. *Ké-szizsd oda a ruhá:mat, mēr meny-gyek a temp-lomba*: L. elkészít.

keszkenő *keszkenőü* (-t, -je) fn. **1.** 'zsebkendő' (régiesen). **2.** 'fejre való kendő'. L. harasztkeszkenő, nagykeszkenő.

készpénz *készpēz* fn. 'bares geld'.

készség *készég* (-el, -e) fn. 'készlet, fölszerelés, eszköz'. *Jóy: kizs darállóy készég*: ez. L. pipakészég.

készlet *kiszlet* (-ek, -él; -elt, -ne, -lessen) ts. i. 'valaki ellen lázít, biztat, ingerel, bujtogat, ösztökél'. *Ā-ra kiszlette a fi:jut, hogy ne fogaggyō : szóul*. L. felkészttet, rákészttet.

kesztyű *kesztyü* (-t, -je) fn. 'handschuh'. **Sz.** *Mek-tanítalak kesztyübe jütjöl:ni!* (= móresre tanítalak). L. harasztkesztyü.

készül *készüll* (-ök, -szűsz) tn. i. **1.** 'sich vorbereiten,

rüsten'. **2.** 'akar, szándékozik'. *O-jā régen készülök má mek-csinálni azt a ka:put!* L. elkészül.

készülő készülőü (-t) fn. **Sz.** *Ve-ri a készül:lőüt* (= erősen készülődik, szándékozik v. hova menni, pl. bálba).

készülődés készülődés (-t, -e) fn. 'zurüstung, vorbereitung'.

készülődik készülődik (-ök, -öl) tn. i. 'sich langsam vorbereiten, zurüsten'.

két ~ (csak ragtalan alakban mint jelző) számn. 'zwei'. **Sz.** *Két közbe van* (= nem tud dönteni, mit tegyen). **Km.** *Két huncut embēr van a vilá:gonn, eg-gyik, aki a má-séf élvezsi, a má-sik, aki a ma-gájét haggya* (= az is hibás, aki gondatlanságával vagy gyámoltalanságával alkalmat ad rá, hogy megkárosítsák). *Ne-hész két űrnak szóggál:ni* (= egyszerre két parancsot teljesíteni). *Tés is többed dōugoznál két nap, mint egy : nap* (= rest, lassú vagy). **Vö.** kettő.

kétágú kétágu mn. 'kétfelé ágazó, két ággal bíró' (pl. fa, villa). **Sz.** *I-jet se láttam : még, mi-jőuta kétágu va:gyok* (= mióta két lábon járok, mióta élek).

kétágú-fa kétágu-fa fn. 'szolgafa'.

kétannyi ~ mn. 'zweimal so viel'. (De szokottabb: *kéccer-annyi.*)

kételen kételen mn. **1.** 'kénytelen'. *Ké-telē vóút a nóútárus ve:le ru-hács cserélni : Ké-telē vóútam : be-menni ; an-nyira jáigatott : Mek-tettem ; mē ké-telē vóútā vel:le.* **2.** 'kelletlen'. *Ojan ké-telen an:nak min-den dōu-ga.* L. kés-kételen, kéve-kételen.

kételenség kételēség (-et, -e) fn. 'kénytelenség, kelletlenség'. *Csak ké-telēségbül csinájja* (= kénytelenségből és kelletlenül).

kételkedik kételkedik (-ek, -él) tn. i. 'zweifeln'. *Ké-tēl-kedik a szavá:ba.*

két embernek való szilke két embērnek valōy szilke fn. 'akkora szilke, melyben két embernek elégséges ételadag fér'.

kétesztendős kétesztendőis mn. 'zweijährig'.

kétfelé kéfele hsz. **1.** 'ketté, két részre'. **2.** 'két irányba, két oldalra'.

kétféle ~ mn. 'zweierlei'.

kétfelé-hasít kéfele-hasít ts. i. 'entzweispalten'. *Asz-mōnygya, nem mondaná : mek, ha két-fele-hasítanak se :*

kétféleképen kéfeleképpenn hsz. 'auf zweierlei art'.

kétfelé-vág kéfele-vág ts. i. 'entzweihauen'. *Vág-juk két-fele, mer így nē fér be:le.*

kétfelől kéfelőlüll hsz. 'két oldalt, két oldalán'. *Cso-rog annak a fedele kéfe:lőüll.*

kétfelőlrűn kéfelőlürűn hsz. 'két oldalról'. *Ké-t-felőlürűn is ömlik bele fele a : viz.*

kétfenekű dob kétfenekű dob fn. **Sz.** *Ugy megraklak* :, *mínt a két-fenekű dobol* : ! (= alaposan elpáhollak).

kétgarasos kédgarasos fn. 'két garas értékű pénzdarab a régi időben'. **Sz.** *Ki-mént a mán a divad:búl* (v. *le-járt* :), *mínt a ré-gi kédgarasos* : tr. = érvényét, tekintélyét elvesztette).

kétkerekű kétkerekű mn. 'zweiräderig'.

kétközháló kétköszháló fn. 'kétkézháló, két embertől közrevett és vont háló'. (Nagypalád).

kétnyelű-kés kétnyelű-kés fn. 'a két végén két nyéllel ellátott erős kés, melyek a kés élére merőleges irányban állanak'. **Nr.** A kétnyelű késsel faragják simára a vonószekeken a nyélnek szánt rudakat.

kétnyüstös ~ mn. 'két nyüsttel szőtt, közönséges, egyszerű' (vászon). Vö. négynyüstös.

ketrec ~ (-et, -ek, -ce) fn. 'léccel kerített rekesz vagy házikó, melybe hizlalásra fogott házi szárnyasokat zárnak'.

kétrét kétrét hsz. 'kettőbe türve, kétrétesen, egybe-hajtva'. *Kétrét türi a keszkenőjűt. Kétrét jekültem* (= összegubbaszkodva). *Kétrét fogja az ostört.* **Sz.** *Hos-szu* (v. *nagy*.), *mínt a ka-ralábé két-rét* (mondják ironikusan pl. a kistermetű emberről).

Kétrét-gaz Kétréd-gaz hn. (Szárazberek).

Kétrét-köze Kétrét-köze hn. (Szárazberek).

kétsorosan kétsorosonn hsz. 'kettős sorban, két sorjában'. *Kétsorosō várja a gombol* (pl. a szabó a ruhára).

kétszem ~ fn. 'az ász neve a kártyában'. *Tök kétszem, mak kétszem.*

kétszer kéccēr hsz. 'zweimal'. **Sz.** *Pap-se mōnt kéccer ety* : *szóút* (mondja, aki nem akarja mondását megismételni). L. egyszer-kétszer.

kétszerannyi kéccerannyi mn. 'kétannyi'.

kétszeres kécceres (-t, -ek, -se) fn. 'rozssal kevert búza, fele búza, fele rozs'.

kétszer-kettő l. egyszer-egy.

kétszínű kétszínű mn. 'doppelzüngig'. **Sz.** *O-jaŋ kétszínű* :, *mínt a le-nyerem* : (= szemben jönnek mutatkozó, hát mögött rosszindulatú).

ketté, -hasít, -vág l. kétfelé, -hasít, -vág.

kettedik ~ számn., csak összetételekben : tizenkettedik stb. Vö. második.

ketten kettenn hsz. 'zu zweien'. **Sz.** *Ha ē-töröd a csuprot, a k k ō ket-tē há-r ō fele szaladunak* : (= akkor baj lesz, kikapsz). **Km.** *Ahuŋ ket-tē jóüllaknak, ott a hār-madik se marad é:henn* (= ahol két embernek elég jut, ott egy harmadikat is ki lehet segíteni).

kettes ~ (-t) fn. 'a kettőt jelölő számjegy'. Vö. kettős.

kettesdiben l. kettősdiben.

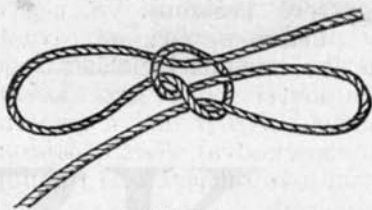
kettesével *kettessévél* hsz. 'kettenként'.

kettő *kettőü* (-t, -t, -lök) számn. 'zwei'. Sz. *Nem-teszen egymásra ket:tőüt* (= tétlenül ül, tétlenkedik). *Nel-
löp kettőüt egy nyom:ba!* (= siess). *Se nem ety, se nem
kettőü* (= sok). *Ket:tőünn áll a vá:sár* (= két személytől függ
a dolog: attól, aki teszi s attól, aki elnézi, hagyja).

kettős *kettőüs* fn. 'a kockajáték egy figurája'. (L. koc-
kázás.) Vö. dupla. L. kállai-kettős.

kettősdiben *kettőüzdibe, kettezdibe* hsz. 'kettős fogattal,
két lovat fogva be'. *Nem birja a lú kettőüzdibe az ekét abba
a kemé főüd:be, hár-mazsiba fogjatok* :

kettős-katucs *kettőüs-katucs* fn. 'olyan csokros bog,
melynél a köteléknek egyik ága sincs végig áthúzva a bogon
s kibontás alkalmával mind-
két ág visszahúzható'. (Ilyen
módon kötik meg a csokros
nyakkendőt, a nők a szala-
got.)

Kettős-katucs.

kettős-rend *kettőüsrend*
fn. 'egybekaszált két széna-
rend'. Nr. Olyankor támad
kettős-rend, mikor a kalász

egy rend végigvágása után nem elülről kezdi a következő ren-
det, hanem megfordulva visszafelé vezető irányban kaszálja.

kettős-vályú *kettőüs-válu* fn. 'kétágú vályú, középen
közfállal elválasztott vályú'. Nr. Különösen sertések számára
használják. Egyik ágába ivós moslékot, a másikba kukoricát,
árpat stb. öntenek.

két-ujjnyi két-unnyi mn. 'olyan vastag v. széles, mint
két egymás melletti ujj' (rendesen a mutató és középujj).
A szá:lonnája kétunnyi vastak, ha :vóut.

ketyeg ~ (-ett, -tek, -ne, -jen) tn. i. 'ticken' (óra).

ketyegés *ketyegés* (-t, -e) fn. 'ticken'.

kéve *kéve* (-él, -ék, -éje) fn. 1. 'garbe' (búza, rozs, árpa,
zab, kender, len, kóró). Részei: 1. *feje* (= a felső, kalászos
része); 2. *dereka* (= az a része, ahol meg van kötve); 3. *seggi*
(= a kötésen aluli része). 2. 'kévényi, kéve mennyiségű'.
*Ety kéve buza, zab, árpa stb. Nádat, rőzsám, nádat, Kilenc
kéve nádat* (Nd.). L. árpa-, búza-, gabona-, zabkéve.

kévehányó *kévehányóú* (-t) fn. 'az a munkás, aki a cséplő-
gépre a kévéket villával feladogatja'.

kéve-kételen *kéve-kételen, kéve s kételen* hsz. 'akarva,
nem akarva; kénytelen-kelletlen'. Vö. kés-kételen.

kevélykedik *kevélykedik* (-ett) tn. 'büszkélkedik'. Az *én-
anyámad bántot te, aki néket hunt a-dot, hoty ke-
vélykeggyl ben-ne?*

kever *kevēr* (-erek, -ērsz) ts. i. 'az ugarföldet másodszor szántja, ugarolás után ismét szánt'. L. el-, összekever.

keveredik ~ (-ek, -él) tn. i. 'vegyül, vetődik, hányódik'.

Sz. *Bājba keveredik* (= bajba sodródik). **Km.** *Aki kōr-pa közé keveredik, meg-eszi a disz-nōu* (= aki rossz társaságba vegyül, előbb-utóbb áldozata lesz). L. felkeveredik.

keverés *keverēs* (-t, -e) fn. 'az ugar másodszori fölszántása'. **Km.** *Aki tiszta búzát akar aratni, Háromszor kell annak ugárt szántani: Elsőü szántás, második a keverēs, A harmadik az igazi ēlvetés* (= a tiszta búzának háromszor kell megszántani a földet).

keverëshátra *keverëshátra* hsz. **Sz.** *Keverëshátra vét* (pl. búzát = a másodszor szántott földbe vet).

keverítő kád *keverētōü kád* fn. **Sz.** *O-jam*; *mīnt ety ke-verētōü kád*: (= kövér, nagytestű, terjedelmes). (Adorján.)

kevés ~, *keves* (-et, -enn) mn. 'wenig'. *Ke-ves ke-sērves keresmēnyit a kōu-dusnak atla*. **Sz.** *Mīnél kevesebb* (= igen kevés). *Szōül-lōü m i · n é l k e v e s e b l e s s z a z i : d é n n*. Vö. kicsi.

kevés-beszédü *kevézs-beszédü* mn. 'szükszavú, szótalan'.

kevés-étü *kevés-ētü* mn. 'kevéssel beérő, keveset evő'.

kévevágó *kévevágóü* fn. 'női segédmunkás, aki a cséplőgép fedélzetén az étető számára sarlójával a kéve kötelét átvágja'.

kéz ~ (*kezet, kezek, keze, kezit*) fn. 'hand'. *Ne· fél kézzel fogjad aszt a köte:let, hanē fog· mek két· kézzel*: Részai: *feje* (mittelhand); *csoklóuja* (= a kézfej izülete); *szára* (= unterarm). **a)** 'marok'. *Te:lerepült a kezem légy-gyél*: **Sz.** *Ety· kézre dóygozunk*: (= közös haszonra). *Kéz· z él· l á b · b a l i g y e k e s z t e m*; *hogy legyem meg esté:re* (= minden erőmmel). *Vi·gyáz, ne· ki ne szalaggy a kezem: nek!* (fenyegetés = meg talállok ütni!) *Vi·gyáz, ne· kerüjj a kezem járásá: ba!* (fenyegetés = ne kerülj a kezem közé). *A je·ne e·gye meg a ke·ze szará:!* (átok). *Se· keze, se· lába* (= 1. keze sincs, lába sincs; 2. keze-lába nyomorék). *Se· keze, se· lába, Még·is felál ma·gába* (tr. = penis). *Késztlüll ad* (= saját kezével kimérve, kiszabva, fösvényül ad). *Még aszt a kis kē·nyért is k é s z t ü l l a g g y a*: *Jóü· kézbe van*:! (= udvarias szólás, mellyel a pálinkás üveget kínálgatóra háritják az ivás elsőségét). *Le·veszi rulla a kezit* (= leveszi róla a gondját, nem támogatja, nem törődik vele). *É·tōri a kezed az a naty karé ke:nyér* (mondják tréfásan, ha a gyerek kezében nagy karéj kenyeret látnak). *Két· kézzel tapogattyá az u:tat* (= olyan részeg, hogy csak négykézláb tud járni). *Ne· járj a kezem alatt!* (= ne járj az utamban, a kezem járásában). *Vidd· el a kezem a ló ü ll eszt az ol:lóüt* (= a kezem útjából). *Megvērte a jop*

ke:ze (= részeg; sokat emelgette jobbkézzel a pálinkás üveget). *Két kézzel* (= örömmel, szívesen). *Mentvőn a hozzá fele két kézzel*: csak vet-te vőna: *Kezet rá!* (= adj kezet! kézadással erősítsd meg ígéretedet!) *Csak ke-rűj a kezembe*: v. *a kezem közzé*: (= csak kerülj a hatalmamba!) *Rá-teszi a kezit* (= ellopja, eltulajdonítja). *Szá-raggyon el a kezem, ha hozzányúl:lam* (eskü). *Elütötték a kezirüll* (= megfosztották a bírásától, a bírás reményétől). *Amit a sze-mę meglát, nem hagyja ott a ke:ze* (= tolvaj). *Meg-mostam tülle a keze:met* (= megszabadultam a gondjától). *Meg van kötve a keze* (= bizonyos irányban már ígéretet tett, lekötötte magát). *Ráj-ta hatta a keze szen:nyit* (= rajta hagyta a keze nyomát, vmi kárt, hibát tett benne). *Na, ezenn a va-saló rāj-ta hatta nénéd a keze szeny-nyit* (t. i. a hegyét letörte). *Őlbetet kézzel* (= tétlenül). *Csak nem nézem őlbetet kézzel, hogy más dőgo:zik. Niņcs mit fogjon a puja a bāl kezi:be* (= nincs kenyér a háznál). *Itt a kezem, nem disznóuláb!* (= kezemet adom rá!) *Kész köszt mos* (= nem szapul, hanem két kézzel, mosóteknőben mos). *Ad a kezinn* (= nem ellenkezik velem, meghagyja a maga vélt igazában). *Ad-ni kell az ijen embēr-nek a ke:zinn* (= rá kell hagyni az állítását, nem kell vele vitatkozni). *Az Is-ten kezibe vagyunk*: (= az Isten mindnyájunkkal szabad). **Km.** *Eg-gyik kéz a má-sikal mossa*: (= tett szívességedért viszont szívességet, jótettet várhatsz). *Mjñ-dē szentnek maga fele hālik a ke:ze* (= mindenki a maga hasznát keresi). *Akinek ha-mar ütőji keze van, annak fi-zelőji őr-szēnyje legyen*: (= a kötekedő, veszekedős természetű ember sokszor megadja az árát indulatosságának). *Ál-doff a sok-kéz, át-kozott a sok: száļ* (= áldás a cselekvés, átok az üres fecsegés).

kézbeli, kezebeli ~, ~ (-t, -ek, -je) .fn. **1.** 'bot, füttykös, mindenféle ütő v. verekedő szerszám'. *Vóut-velem egy jó-kéz-beli is*: hát nē- jēltem: *Nem tudott üt:ni, nē- vóut nál:la sem-miféle kezebeli*: **2.** 'szerszám, mesterséghez való eszköz'. *Él-látta az a há:zat mjñ-dējéle ke-zebelivél: Mek-kezdenē a mestērsē:ged, de niņcsē sem-mi ke-zebeli*: *Sok jóú kézbelijé vóut szegēj Kálmán:nak. Nem kén azokat elad:ni, hát-ha valamék fija rávállana az apja mestērsēgi:re* (a kerékgyártó mesterségre). **K.** *Ez- vóut a kézbeli:jek, hogy az őr-szāgot meg-ve:gyēk* (= ez volt az eszköz arra).

kezd ~ (-ek, -el, -em; kezdenēk, kezgyek) ts. i. **1.** 'beginnen, anfangen'. *E- keszte a vereke:dést, ez az is-ten-telen: nē.* **2.** 'költ, indít'. *Még nóú-lát keszlek má rul-la.* **3.** 'kiköt vkivel, civódást kezd'. *Gyuri-! Ne- kezgy ve:lem, mē meg-bánod*: *Nem- jóú vele kezd:ni, mē kār-mōl*: **Sz.** *Azon kezdem* (= ott kezdem a dolgot, a panaszt stb.).

A · z o η kezdem :, hogy én · ot még jár · va se jártam : *A · z o η kezdem :*, hajjá : tok, hogy má nem · is igē van : *ecs cseb · darállás se ebbe a hōrdóy : ba.* *A · z o η kezdem :*, hogy a zsi · runk is mahōgnap ēfogy : **Km.** Aki ku · tyávāl kezd, bot · leggen a kezi : be (= ha goromba emberrel kezdesz vitatkozni, magadnak is érteni kell a gorombasághoz). L. el-, ki-, meg · kezd.

kezdēt ~ (-i, -inn) fn. 'anfang, Beginn'.

kezd · hagy *kezt · hágy* ts. i. 'hol elkezd, hol elhagy, ismét és ismét elmondogat'. *De a csak · kezte · hallta :*, hogy az ű · tyukja so · hase jár a szomszéd · ba tōj : ni.

kezdődik *kezdőüdik* (-ött, -ne, -dōüggjön) tn. i. 'anfangen, beginnen' (intr.)

kezebeli l. kézbeli.

kézelő *kézelőü* fn. 'manschette'.

kézen · közön *kézen · közönn* hsz. 'a sok kéz között, a sok kézben'. *Mit · hányóüdik ez a könyv az asztalonn ? Még űs · sze · zsirozóüdik it kézen · kö · zönn.*

kezeragadó *kezeragadóü* mn. 'enyveskezü, tolvaj, csenegető'. *A fe · lesége na · gyon kezeragadóü :*

kezes ~ (-t, -sse) mn. **1.** 'szelid' (házi állat). — fn. **2.** 'jótálló' (váltón). **Km.** *Ke · zes ji · zess* (= aki váltót ír alá, legyen elkészülve rá, hogy fizetni fog).

keze ügyében *keze ügyibe* hsz. 'keze járásában, jobbkeze közelében'. *Má · sik felőül tadd :*, mer így ni · ncs · kezem ügyi : be.

kéz · feje *kész · feje* (*kezē feje, kezet feje, keze feje*) fn. 'mittelhand'.

kézikosár ~ fn. 'karon hordható egyfülű vesszőkosár'.

kéz · szára *kész · szára* (*kezem szára, kezet szára, keze szára*) fn. 'unterarm'.

kéztülső *kéztülsőü* mn. 'a szekérrúd baloldalára fogott' (ökör).

1. ki ~ (-t, -k, -je) névm. **1.** 'wer?' *Nem · tudom én, kinél vōut, kinél : nem.* **2.** 'ki · ki'. *Ki · mint él, ugy · itēll. Ki · mit lēl, a · zē. Min · denki csag bán · totta, ki · ahoty tut · ta. Ki · mit keresett itt, mek · tanájja ott.* **3. ki** ..., **ki** 'egyik ... , másik'. *É · vitték a jányo : kat, kit · ēre, kit · āra. Min · denki vit neki va · la · mit, ki · ety kis lisztel, ki · ety kis paszūil. Meg · vette jóü őü : csōüü, kit · husz forintēr, kit · huszonötēr.* **4.** 'melyik'. *Hogy · aggya a bécsi · tököt ? Ki · mi · csodás :* (= melyik milyen). **Sz.** *Ki · je ez a menyasszonnak ?* (= minő rokona? minő atyja · fia?) *Ki · nek a pap, ki · nek a papné, ne · kem a já · nya* (= de gustibus non est disputandum). *Ni · ncs · kivē beszēl : ni* (= bolonddal, ostobával nem érdemes vitatkozni). *Ki · vagyok, é · vagyok, az é · gig látok :* (a gōgös embert e szólással jellemzik). L. aki, akárki, senki, valaki.

2. ki ~ (*kijjebb, lekkijebb*) hsz. **1.** 'hinaus, heraus'.

Ki· te, ki· ! (e kiáltással hajtják a juhokat a fejőhelyre). *Kij·jep te· !* (ökörtérelő szó). **a** (igekötő) 'aus-, hinaus-, hervor-'. (L. az egyes összetételeknél: *kiad, kiakaszt* stb.) **2.** 'kinn, kint'. *Van· nekünk ā-ra ki· a ve-tési határ fele ety kis főü-dünk. Ki· vóytunk: a he-gyem mel-teni:* (Adorján). *E-géssz ā-ra ki· van a hegy· lábánál: A mi-jénk még an-nál is kijjeb van:* **Sz.** *Ki van* (= hiánytalan, teljes). *Ki· van a szász pen-gőü?* — *Nincs· ki egés:szenn, hi-bázik három pen-gőü. Nincs· ki egés:szenn* (= nem épeszü, bolond). *Nincs· ki a hat:ra* (= bolond, féleszü). *Ki· vagyok ve:le ! Ki· vagyok vele a hat:ra !* (= nagy bajban vagyok veled, meg vagyok akadva veled).

kiabál *kijábáll*, (tr.) *kajabáll* (-ok, -sz) ts. i. **1.** 'schreien'. **2.** 'esengve, sürgetve kér'. *Ed·dig az e-sőüt kijábálluk; oszt e·hin nē, mos· meg mán nem· tudnóy ki· fele térti belöül:le. Ez a pu·ja min·dég a kalácsot kijábájja:* **3.** 'sűrűn panaszol'. *Csak az é-séget kijábájja ez a vñ as:szony.* **Sz.** *Ki·jábál, mint a da·ru:* (tr. = erősen dalol). **Km.** *A· kijábál legjob:bann, akinek a há·za ég:* (= a bűnös legjobban tüntet felháborodásával, hogy a gyanút magáról elhárítsa). L. be-, előkiabál, felkiabál.

kiabálás *kijábállás* (-t, -a) fn. 'geschrei'.

kiad *kiád* ts. i. **1.** 'ausgeben'. *Ki·attam én, ami az övé: vóud, be-csületesenn:* **2.** 'vermieten'. *Ki·atta a főü-gyét á·rendába:* **3.** 'elárul, fölfed, leleplez'. *De ü ma·gát nem· atta: ki, hogy ü Placi·da. Ki·atta magát a fársán:gos. Ki·atta, hoty kivél lopták el a lo:vat.* **Sz.** *Ki·atták az ut:tyát* (= elbocsátották, azt mondták, mehet). *Ki van az ut a d:va, hács csak men·ni kell: Ki·atta a mér:git* (= kidühöngte magát).

kiagyusztál *kiagyusztáll* ts. i. 'kijavít, helyrehoz' (katonai nyelvből). **K.** *Na· te ki· vagy agyusztál:va is·tenesenn: ! Hát mi· lélte az örcádat?* — *Fē·füjta az ör·bánc.*

kiakad ~ tn. i. 'kiszabadul' (pl. a szoknya a beléakadt szegből).

kiakaszt ~ ts. i. **1.** 'aushängen'. *Ki·akasztom a ruhá:kat a tőr·nácsra szel·lőüzni:* **2.** 'kiszabadít'. *A·kasz ki mán a szoknyámat abull a szeg:büll.*

kiáll ~ tn. i. **1.** 'kimegy és megáll'. *Édesanyám kiállott a kapuba* (Nd.). **2.** 'kitér, kilép'. *Asz· monygya:, hogy in·káp ki·áll a val·lásábül, mint hoty sováb le:gyen.* **3.** 'hervorragen'. *Dugd· ē job·bam, mē ki·áll a he:gyi.* **4.** 'kiszűnik'. *Et·tū ki·áll a fejedbüll a já:jás.* — ts. i. **5.** 'elszenved, eltűr, kibír'. *O·jā főróy:, hogy nem· ájja ki az embēr lá:ba. Ki· nem ál·hatom az ijen teste·tosza embere:ket.*

kiállít *kiállit* ts. i. 'ausstellen'. *Pa·lit ki·állitották az ěsko·lá:ba* (büntetésből).

kialszik *kiälszik* tn. i. 'auslöschen, erlöschen'. **Sz.** *Ki-*

alussza magát (= eleget alszik, betelik az alvással). *Ki-aludná a kolompért a főüd:bull.* *Ki-aludná a fej:szébüll a nye:let.* *Ki-aludná a pa-szűjbull a hust.* (= mind a három szólás = álmos természetű, nagy alvó).

kiáltás *kiját* (-ok, -öl; -ottam; -anék; *kijáccsak*) ts. i. 1. 'schreien, rufen'. *Ki-ját neki az em:bēr, hogy vi-gyázzon:* 2. 'kiáltva hív, rikoltva szólít'. *Je-nőü, ki-ját edesa:pám!* *Gye-re ki-játnak: tē-ged is:!* L. be-, bele-, el-, ki-, megkiált.

kiáltás *kijátás* (-l, -a) fn. 'schreien, schrei'. Sz. *Nem ér egyg ĩr-gālmas kijátást:* (= nem ér semmit).

kiáltó l. Darukiáltó.

kiapad ~ tn. i. 'austrocknen, versiegen' (pl. víz, tó).

kiárad n., l. kiönt.

kiás ~ ts. i. 'ausgraben' (pl. pénzt, árkot).

kiátkoz ~ ts. i. Sz. *Ha mek-tuggya a vĕn asszō, hát ki-átkoz a vi-lágbull:* (= átkával megöl).

kiázik ~ tn. i. 'ázás következtében megpuhul s kivész'. *Jár az ember a sār-ba, hū, hát ki-ázik a tyuk:szem* (t. i. mezít-láb).

kiáztat *kiásztat* ts. i. 'vizbe téve megpuhit' (pl. tyúkszemet, sebet a lábon).

kibaggat ~ ts. i. 'kibetűz, kisillabizál'. *Ē-jön az este, mig én esz kibagga:tom.*

kibaszik ~ tn. i. 1. 'kiköt vkivel'. *Ne-basz ki ve:lem, mē meg-járod:* 2. 'ellátja a baját'. *Ki-baszot vele a kapitány:úr.* (Kaszárnyai eredetű szó.)

kibékél *kibékĕll* tn. i. 'kibékül'.

kibékít *kibékĭt* ts. i. 'kiengesztel'.

kibékül *kibĕküll* tn. i. 'sich aussöhnen'.

kibélel *kibĕllĕl* ts. i. 'béléssel ellát; kitöm', (pl. ruhát vattával).

kiberetválkozik *kiberetvákozik* tn. i. 'kiderül'. *Ki-beretvákozott az i:dőü.*

kibeszel *kibeszĕll* ts. i. 1. 'kifecseg' (pl. titkot). 2. 'túlbeszél, agyonbeszél'. *Ki-beszĕlne: a hat-papöt is:* Sz. *Ki-beszĕllik a fejibüll* (= eltérítik eredeti gondolatától).

kibigyeredik ~ tn. i. 'kifakad' (rügy, csira). *Ki-bigyeredett a róuzsa kis hājta:sa.*

kibir ~ ts. i. 'kiáll'. *Vajon ki-bir még ez a csizma ety te:let?*

kiboldogít *kibóuldogit* ts. i. 'kisegít'. *Tes-sĕk kibóuldogitani egy vĕka buzá:vāl.*

kiboldogul *kibóuldogull* tn. i. 'kisegítődik, zöld ágra vergődik, kijut a bajból'. *Ki-bóuldogullok ém māj evvel a két köböl buzá:vāl. Vet-tem egy bog-ja szĕ-nál; mos-māj csak kibóuldogullok valahoty szĕna dōugá:bull.*

kibomlik ~ tn. i. 'kioldódik' (bog, kötelék).

kiboncírál *kiboncíráll* ts. i. 'kibontogat, kioldozgat' (ruhát a varrásán, bogot).

kibont ~ ts. i. **1.** 'kiold, kibogoz' (bogot, csomót). **2.** fonatából fölfejt' (haját, ostort). **3.** 'borítékából kifejt' (pl. csomagot). **Sz. Ez bős: ki!** (= ezt fejtsd meg! ezt magyarázd meg!)

kiborít *kiburít* ts. i. 'földöntve kiönt'. *A tyuk ki-burította a vizet a tekenőü:bull.*

kiborotválkozik l. *kiberetválkozik*.

kiborul *kiburull* tn. i. 'feldölt edényből kigurul, kiömlik'. *A ko-sár fē-dült, osz ki-buruld belőülle a kolom:pér.*

kibőjtől *kibűtől* ts. i. **Sz. Ki-bűtölték a világ:bull** (= rábőjtöléssel elpusztították).

kibugáz ~ ts. i. 'kicsépel, bugájából a magot kiveri' (lent, kendert).

kibugó l. *kibukó*.

kibujik l. *kibúvik*.

kibukó *kibukóu, kibugóu* mn. 'a derékon körül kibuggyanó' (pl. női blúz, férfi ing).

kiburít, kiburul l. *kiborít, kiborul*.

kibúvik *kibujik* tn. i. 'herausschlüpfen, herauskriechen'.

K. Bűj ki mán a ház:bull! (= jöjj ki). *Kibujik a tojázsbull* (= kikél, pl. a csirke).

kibűtől l. *kibőjtől*.

kiccéz l. *megkiccéz*.

kicibál *kicibáll* ts. i. 'erőszakosan kihúzgál, kirángat'.

kicifráz ~ ts. i. **1.** 'cifraságokkal, sallangokkal, disztiményekkel felékesít'. **2.** 'cigányosan, sok cicomával hegedül' (nótát).

kiesal *kicsāl* ts. i. 'csellel kicsábít vhoval'.

kiesap ~ ts. i. **1.** 'hirtelen, erőszakosan felszakít, kinyit' (pl. a szél az ablakot). *Van nekem egy bicsakom, Ha akarom kicsapom* (könnyen nyíló, fanyelű bicskáról). **2.** 'kiterel, kihajt'. *Csap ki eszt az ök:röt az u-gāra:, hat szedegessen ety ki:csit.* — tn. i. **3.** 'kiönt, medréből kilép'. *Kicsapott a Tisza, kicsapott a Duna messzire* (Nd.).

kiesapol *kicsapōl* ts. i. 'csapján át megnyit' (hordót). *A hōr-dóykat mīy kicsapōlta: egy-rüll-eg-gyig.*

kiesatol *kicsattōl* ts. i. 'csattjából kiold' (szíjat).

kiesattan ~ tn. i. 'kireped'. *Ki-csattant az ajja:ka, ki-hánta a hi-deg. Sz. O-jam piros vóut az órcá:ja, māt kiesattant* (hidegtől, egészsegtől).

kiesavar *kicsavār* ts. i. 'helyéből kifordít, kiteker'. *Ki-esavarod a kārját a gyērmek:nek.*

kiesény l. *kicsíny*.

kiesepeg ~ tn. i. 'csepegve kifoly'.

kiesepegetet *kiesepektet* ts. i. 'cseppenként kihullat'.

kiesépel *kicsépél* ts. i. 'ausdreschen' (kalászos növényt, napraforgót).

kieserepesedik ~ tn. i. 'kirepedezik' (pl. ajakbőr). *Kieserepesedett az ajjaka.*

kiesi ~ (-l, -k, -je) mn. **1.** 'klein' *Ki-csi vaty te : még. Ki-csi a ján, nagy, a csizma. a) 'szük'. Ki-csi nekem ez a ka:lap. 2.* 'kevés'. *Be: kicsire halattál! Ki-csi buzánk termett az i:dén ke-gyellen : Kö-vünk is kicsi vóút : Ki-csit attam én az ojanok:ra (= keveset adtam rá, nem törődtem vele). Sz. Nem: hallok kicsi : szóút (= nagyot hallok). Nincs neki se: kicsi, se: nagy (= nincs gyermeke). Ki-csi kell eb-bül, mint a nyi:lallásbull : v. a jóu-féle paprikabull : (tr. = a sok megárt). Naty-szerü kicsi:be ! (gúnyos dicséret). Kicsire áll a kasza (= kis szöget alkot a nyelvél, közel hajlik a nyelvéhez). [Ez esetben keskenyen vágja a fűvet s nem lehet vele szaporán haladni.] Ki-csi :, de hm ! (= kicsi, de sokat ér). Ki-csi hi jja, hogy ē nem ēitet:tem (= majd elejtettem). Km. Az: öregnek ki-csi kell, ki-csit iszig, bu-kik fél. (= az öreg embernek hamar esik baja). Ki-csi a : bōrzs, de e-rőüss : (= nem kell a kicsinyt lebecsülni). Kicsinek ki-csit, nagy:nak na-gyot (= gyermeknek keveset, felnőtteknek sokat, pl. ételt). Sok: kicsi sok:ra megy : (= sok kevés sokra gyül). Ki-csi nem: árt, sok: nem: használl (tréfásan ártatlan orvosságról vagy szerről). Ki-csi embē nagy: bottāl jár (kicsiny, de élénk nemi életet folytató emberről). Aki ki-csit jőüssz, ha:mār megeszi: (= kevés szerzemény hamar elkél).*

kiesihol *kicsihöl* tn. i. 'tüzet üt ki' (a kovából acéllal).

kiesi-kis ~ mn. 'kicsike, parányi'. *Rak:lak ety ki-csi-kis asz:tagot. Vār:lam rá ety ki-csi-kis zse:bet.*

kiesikkan ~ tn. i. 'kisiklik, kiesúszik'. *Ki-csikkan az embē lá:ba, ha lelép ezenn a lép:csőünn. Vö. megesikkan.*

kiesi korában *kicsi korába* hsz. 'gyermek korában'.

kiesinál ~ ts. i. **1.** 'kieszközöl, elintéz'. *Ki-csinálta, hogy mjn-dē vasárnap ta-nálkozzanak eg:gyütt. 2.* 'kidolgoz, kiszámít' (számtani feladatot). *Nem: tudom kicsinálni a pél:dát. 3.* 'héjától megtisztít' (kölest). **4.** 'lyukat, nyilást szabaddá tesz'. *Csi:náll ki aszt az abla:kot (= húzd félre a függönyt). Ki-csinálom a jukat a plat:tonn (= leszedem a lyukfedő karikákat). 5.* 'összeszerez, előteremt'. *Az a-dóüsságot is ké fizet:ni, de még a ka-matot se tudom, mibü csinálom : ki.*

kiesiny *kicsény* mn. 'klein'. *Ag-gy e ki:csént né:ki is : (régies).*

kiesinyel *kicsényél* (-elek, -nyész ; *kicséli*) ts. i. 'kevesell, kevésnek tart'. *Sán-dör ki-cséli a jize:tést.*

kiesíp *kicsíp* ts. i. 'kimar, pirosra csip'. *Hoty: kicsipte*

az *őrcáját a hi:deg!* Sz. *Kicsipte magát* (= kicsinosította magát, szépen kiöltözött).

kiesipkéz ~ ts. i. 'cikk-cakkosan kimetsz' (pl. papírt).

kiesi rakás többet vár ~ fn. 'egy gyermekjáték neve, mely abból áll, hogy egy gyermeket a földre dobnak, reá egy másikat, harmadikat, míg végül egész halom gyerek fekszik egymás hegyén-hátán'. (Közben folyton a játék nevét kiabálják.)

kiesirázik ~ (-ott, -na, -zon) tn. i. 'csirát ereszt, csirát hajt'. Sz. *An-nyit alszik* :, *hogy az óy-dala is kicsirázig be:le* (= álmos természetű).

kiesiség kicsiség (-et, -e) fn. 'potomság, apróság, semmi-ség, haszontalanság'. *So-se kö-szönt, ki-csiség az e-géssz. Nem-kē minden kicsiségér sir:ni. En-nek min-den kicsiség az őránt akad* :

kiesiszol kicsiszól ts. i. 'dörzsölve kifényesít' (pl. katona-gombot).

kiesit ~ hsz. 1. 'kis ideig, kevés időre'. *Ki-csit vóytál nál:luhk na-gyonn* : *Vár-jatok e ki:csit. Gye-re átal ety ki:csit.* 2. 'kissé, kis mértékben, kevésé'. *Ki-csit vízess* : *e na-gyonn* : *Szo-rizsd ety ki:csit job-bann* :

kiesoda ~ 'ki?' Sz. *Ki-csodád neked ez az öreg embér?* (= minő hozzátartozód?)

kiesorbít kicsorbít ts. i. 'élet kitöri, szélét megcsonkítja, csorbává teszi' (pl. kést, tányért).

kiesorbull kicsorbull tn. i. 'éle v. széle kitörik, csorbává lesz' (pl. kés, tányér).

kiesóvál kicsóváll ts. i. 'a csóvát a belérejtett tüzes taplóval addig csóválja, míg lángra nem lobban'. *Kicsó-vájja a tüzet.*

kiesóváz kicsóváz ts. i. 'csóvával, ággal kijelöl'. *Dél-után csóy-vázzátok ki a részese:eknek a kereszte:ket.*

kiesuesorodás ~ (-t, -a) fn. 'csúcsos kinövés'. *Valami ki-csucsorodást érzek én a homloko:mönn.*

kiesuesorodik ~ tn. i. 'csúcsosan kinő'.

kiesúszik kicsúszik tn. i. 'kisiklik' (pl. a kézből).

kidaraszol kigaraszól ts. i. 'kapával fütől, gyomtól megtisztít' (kerti útat).

kiderül kiderüll tn. i. 'kividul, felhőtlenne lesz' (az ég, az idő).

kidobol kidoból ts. i. 'dobszóval kihirdet'.

kidőf ~ ts. i. 'kiszúr' (szarvával). *Vi-gyáz, mē ki-dőfi a szemed az a ti:nóy.*

kidőfől kidőfől ts. i. 'nagyjából (a vasaló hegyével) ki-vasal'. *Ki-dőfőlöm e kicsit eszt az in:get.*

kidől l. kidül.

kidőlt, kidönt l. kidűjt.

kidörzsöl *kidörzsöl* ts. i. **1.** 'dörzsöléssel kitisztít'. (A hurkát, disznóbelet kukoricaszemekkel szokták vízben kidörzsölni.) **2.** 'dörzsöléssel kifejt' (pl. kidörzsöli a búzaföböl a szemet). **3.** 'kitörül'. *Dörzsölt ki mán az álmot a szemed:büll.*

kidudorodás ~ (-t, -a) fn. 'kinövés, kicsúcsosodás'.

kidudorodik ~ tn. i. 'kinő, kicsúcsosodik'.

kidug ~ ts. i. **1.** 'kitol, kinyújt'. *Ne duk ki a paplan alóull a lá:bod.* **2.** 'fölnyit, kidugaszol' (üveget).

kidühed l. kidülled. **kidüheszt** l. kidülleszt.

kidüjt *kidüt* ts. i. **1.** 'umstürzen'. *Ki-dütötte az ökor a ka:puť.* **2.** 'kiborít'. *Ez a nya-vajás macska nem kidütötte a pa-szüit?* (ételt a tálból).

kidül ~ tn. i. 'umfallen'.

kidülled *kidühed* tn. i. 'helyéből kiduzzad, kidomborodik'.

Ugy nēzet: rám, még a sze-me is kidühet!

kidülleszt *kidüheszt* ts. i. 'kidomborit, kifeszít'. *Dü-hesz ki a mejjed!*

kidült-bedült *kidüld-bedült* mn. 'verfallen'. *A cigányok sátora, kidüld-bedült óydala* (Nd.).

kié *kijé* (-t, -k) fn. 'wessen'. *Ki-jék ezek a mār'hák?* (= kiéi).

kiég *kiég* tn. i. 'égés által kilyukad'. *Két hejjenn is ki-égett az ujjá:som.* **Sz.** *Nem-ék ki a sze-med?* (= nem szégyelled magad?)

kiéget *kiéget* ts. i. **1.** lyukat éget reá'. *Ne-áj közel a tüz:sz:höz, mē ki-égeted a kö:tőüd.* **2.** 'kiszárit, hevével kipusztít'. *Ez a fő-róusák ki-égette a lege:lőüt.*

ki egyenesedik ~ tn. i. 'egyenessé lesz'.

ki egyenesít *ki egyenesít* ts. i. 'egyenessé tesz'.

ki egyezik *ki egyezik* tn. i. 'peres ügyet, ellentétet békés úton eligazít'.

kiejt *kiejt* ts. i. 'hinausfallen lassen'. *Ha ki-éjtem a kezem-büll eszl a tálat, te leszel az o:ka.*

ki elégít *ki elégít* ts. i. 'kártalanít, kárpótol'. *Mos mán a má-sik fíjút is ki elégítette :, mē ne-ki hatta a māl:mot.*

ki enged *ki enged* tn. i. **1.** 'kiereszt'. **2.** 'fölenget, olvadni kezd' (fagy, fagyott holmi).

ki épül *ki épül* tn. i. 'kigyógyul'.

kiér *kiér* tn. i. 'kikerül, kijut'. *E-jöd dēl, mire kiértünk az ērdőü:büll.*

kiereszt ~ ts. i. **1.** 'kibocsát' (pl. állat vérét, malacokat az ólból). **2.** 'bővebbre, szélesebbre enged, kitágít, kibővít' (pl. ruhát, kazlat stb.). *A túl:sóú szēlit na-gyon kieresztletted az asztaq:nak.*

kiesik ~ tn. i. **1.** 'herausfallen'. *Ki-esett a fészegbüll ety to:jás* **2.** 'kijjebb fekszik, félrebb esik'. *Ety ki-csit ki-esik az udbüll a ta:nya.*

kieszen ~ ts. i. **1.** 'kimar'. *Holy kiette a mész a kezemet?* **2.** 'evéssel kifoszt'. *Ki-ette a vagyónábull az a sok pu-ja. Sz. Sok ez a vakondoktu:rás, eg-ye ki a je:ne!* (káromkodás).

kifaesar *kifacsār* ts. i. 'auswinden' (kimosott ruhát).

kifagy ~ tn. i. 'fagy miatt kivész'. *A dom-bossán ki-fagyott a bu:za.*

kifakad *kifokad* tn. i. 'aufbrechen, aufgehen'. *Ki-fokad mán ez a patta:nás ma-gátull is:*

kifakaszt *kifokaszt* ts. i. 'kirepeszt, kiszúr, fölvág' (kelést, pattanást).

kifarag ~ ts. i. 'aushauen, ausschnitzen' (pl. gerendát, kapufélfát).

kifaszol *kifaszól* tn. i. 'kikap, meglakol'. *Ki-faszol ü még ezer az apjá:tull.*

kifeesen ~ tn. i. 'ausspritzen' (intr.)

kifeesent ~ ts. i. 'ausspritzen' (trans.)

kifeeseg ~ tn. i. **1.** 'ausspritzen' (pl. a zsír). ts. i. **2.** 'ausschwätzen, ausplaudern'.

kifed *kiféd* ts. i. 'kitakar, fedelét kibontja'. *Az éc-caka ki-fette a szél a kaz:lat.*

kifej *kiféj* ts. i. 'ausmelken'. **K.** *A nadájt kiféj:ni* (= a vért belőle fejő mozdulatokkal kipréselni).

kifekszik ~ tn. i. 'sich hinauslegen'.

kifelé *kifele* hsz. 'auswärts, nach aussen'.

kifelejt *kifeléjt* ts. i. 'feledékenységből kihagy'.

kifen *kifén* ts. i. 'wetzen, ausschleifen'.

kifényesedik *kifényesedik* tn. i. ('nyüvés miatt) fényes lesz' (ruha).

kifényesít *kifényesít* ts. i. 'fényesre dörzsöl' (gombot, csizmát).

kifér l. kitér.

kifeslik ~ ts. i. 'varrásán kibomlik' (ruha, csizma).

kifest ~ ts. i. 'ausmalen, bemalen'.

kifésül *kifüsüll* ts. i. 'fésüvel, vakaróval a szálak közül kikapar, kiszed'. *A ci-ru magvát a va-karóvāl füsüllik: ki.*

kifeszít *kifeszít* ts. i. **1.** 'anspannen'. **2.** 'feszítéssel, feszítővassal kinyit' (ajtót). **3.** 'feszesen kinyújt, mereven tart' (pl. lábát).

kificamodik ~ tn. i. 'kimarjul, csuklójából kimegy' (testrészt). *Kificamodott a lába.*

kifingik *kifingik* tn. i. **Sz.** *Ki-fingott a vilák kémé:nyinn* (= meghalt). *Ki-fingik a Krisztus kémé:nyinn* (= meghal). *Ki-fingunk a kéményenn* (= meghalunk). — ts. i. *Ki-fingották a fo:gát* (mondják tr. a hiányos fogú gyermekről).

kifizet ~ ts. i. **1.** 'kiegyenlít, leró' (árt, tartozást, pénzt). *Mos nem-tudom kifizetni az árát.* **2.** 'tartozás kiegyenlítésével kielégít'. *Fi-zes ki a kon-dásnéit is:, ne-kuncorájjon an:y-*

nyit. Sz. Ká-dár a láb·lizsebbül kifizeti ü:tet e·g ésszenn: (= sokkal gazdagabb). *Ki·fizették ap·róu·pézél:* (= összeszidták, lehordták). *Ki·fizette a pesz:rát!* (mondják tréfásan, ha a gyermek vkinek az ölébe vazel vagy odacsintalankodik).

kifog ~ ts. i. **1.** 'kihalász' (vízből pl. holttestet). **2.** 'szekér- v. ekefogatból szabadon bocsát'. **a)** ts. i. *Ki·fogom a négy ök:röt b)* tn. i. *Fog·jatok ki, mer es-te van : Sz. N ē · f o k k i r ā i t a a z i:tāl* (= nem győzedelmeskedik). *Meg·áj :, mē ki·f o g o k r ā i : t a d!* (= túljárok az eszeden).

kifogás ~ fn. 'gáncs'. **Km. Mīn·dē rosz puskásnak van ety kifogása:** (= az ügyetlen ember mindig másra hárítja hibáját, mindig talál mentséget). *Az ōr·dōgnek is vōlt ki·fogá:sa, mikor az annyát megmász:ta* (Adorján) (= a gonosz hamar talál ürügyet a gáztetre).

kifogy ~ tn. i. **1.** 'elkél, elköltődik, elhasználtatik' (pl. pénz az erszényből, olaj a kantából). **2.** 'kiürül, vmi nélkül marad'. *Ki·fogyott a kissebbik hōr:dōu. Ki·fogyunk az idő:·būl, ha nem igyek:szünk. Ki·fogyott az u·tōulsōu krāi·cárjábull is: Sz. Ki·fogyot :, mīnt a já·di pap az imáccság:bull.* (Adorján).

kifokad, kifokaszt l. kifakad, kifakaszt.

kifoly kifőj tn. i. 'herausfliessen'.

kifordít kifördit ts. i. 'umwenden, auskehren'. *Kiför·ditom, beförditom, Mégizs bunda a bunda* (Nd.).

kifordul kifördull tn. i. 'sich umwenden, sich umkehren'.

kiforgat kiförgat ts. i. **Sz. Ki·fōrgattya az apját a v a g y o n á : b u l l** (= kifosztja).

kifő kifőül tn. i. **1.** 'ausgekocht werden, gar werden'. *Gyēr·tek ha·za, ki·fōült az e:béd. **2.** 'kiizzad, kimelegszik, erősen fölhevül'. *Uty·kifőültem ebbe a fōrōtság:ba, hogy még a ga·tyám is vīzess :**

kifőz kifőüz ts. i. 'auskochen, abkochen' (pl. a paszulyt). **a)** tn. i. 'elvégszi a főzést'. *Ém· má ki·fōüsztem : ez·elbūtt eggy ōu·rávāl :*

kifű kifűj ts. i. **1.** 'éresre, vörösre fű' (pl. nedves kezét). *Ki·fűjta a szél a keze:met* (v. szem:met). **2.** 'fuvással kitisztít'. *Fűjt· ki az ōrod !* **3.** 'fuvással lesodor'. *Ki·fűjta a szél a kalapot a fejem:būll. Sz. Vi·gyáz :, me ki·fujom az ōro:dat!* (= mőresre tanítalak! ellátom a bajodat!) *Kifujja magát* (= kissé kipihen magát). *Áj·junk meg ety ki:csūt, hat· j u j · j á k k i m a g o k a t a l o : v a k.*

kifundál kifundáll ts. i. 'kieszel'.

kifúr ~ ts. i. 'ausbohren'.

kifut ~ tn. i. **1.** 'auslaufen'. **2.** 'überkochen, überlaufen' (étel). *Sij·jessetek :, mē ki·fut a cibe:re.*

kifűlik ~, *kifűlik* tn. i. 'megszárad'. *Vam· biz ebb' a bogj:ba nyēr·kos izz :, de māj· kifűlik a : mām ma·gátull is :*

kifülleszt ~ ts. i. 'nyirkosítással megpuhit'. *Kifüllesztí a pőivát* (= vízzel leönti, hogy összelegedve megpuhuljon s a jószág megehesse).

kifürdül *kifürdüll* tn. i. 'könnyen kiesik, kihull, kipattan'. *Be· kē szeg·ni eszt a ken:dőüt, me ki·fürdüll a szélibüll a : szál. Mint· kifürdüll a szem abbull a száraz buzá:bull. Ec·ce·ribe kifürdüll a rándz:bull* (a bolha).

kifüröskél *kifiricskél* ts. i. 'benne fürödve kilocsol'. *Ki·firicskélte a ruca a vizet a válu:bull.*

kifürösz *kifirisz* ts. i. 'kifoszt, vmi nélkül hagy'. *Szé·perę kifiriszlette az apját a vagyóná:bull* (= elpazarolta a vagyonát).

kifüstöl *kifüstöl* tn. i. **Sz.** *Ki·füstöl a Krisztus kémē:nyjinn* (= meghal).

kifüsül l. *kifüsül*.

kifüt ~ ts. i. **1.** 'kimelegít, meghevít' (sütökemencét). *Nem· képpes eszt a kemen:cét ki·fütteni* : **2.** 'túróvá hevít, megtúrósít'. *Ki·fütöm eszt az alutte:jet, osz főü·zök tu·róustésztlát* :

kigaraszol l. *kidasraszol*.

kigázol *kigázól* tn. i. 'kigyógyul, kilábol' *Jāi·, na·gyom beteg : a, de má ki·gázója : Rá·jöl valami ve·szedelmes kő·högēs ; a·lik tudod belőülle ki·gázólni* :

kigombol *kigomból* ts. i. 'aufknöpfen'.

kigondol *kigondól* ts. i. 'aussinnen, erfinden'.

kigubáz ~ ts. i. 'kifizet' (pénzt) (tr.).

kiguberál *kiguberáll* ts. i. 'kifizet' (pénzt) (tr.).

kigummiz *kigumiz* ts. i. 'kiradíroz' (írást).

kígyó *kígyóü* (-t, -ja) fn. 'schlange'. (De gyakoribb : esúszó). **II.** **Kígyó** 'lónév'. **Sz.** *Ki·gyóüt melenget a keleti:be* (= hálátlan embert támogat). *Ki·gyóüd·békát rámontak* : (= minden rosszat ráfogtak). **Km.** *Nē· jelēti kígyóü farka vágá:sát* (= nehezen felejtí el az ember a sérelmet). **Nr.** Kígyóval álmodni : azt jelenti, hogy alattomos ellenséged van. A kígyók néha csoportosan összegyűlnek, összedugják körben a fejüket és „követ fújnak“, vagyis mérgüket, tajtékjukat kifújják s ebből kis gömbölyű, erezetes, tarka kövecské lesz. **Vö.** még : *csúszó*.

kígyóharapta-gaz *kígyóüharapta-gaz* fn. 'plantago lanceolata L.'

kígyomlál *kígyomláll* ts. i. 'ausjäten, ausrotten'.

Kígyós *Kígyóus* hn. (Gacsály, Nagykolcs, Homok, Garbolc).

Kígyós-szeg *Kígyóus-szeg* hn. (Kishodos).

kígyúl ~ tn. i. 'belülről felgyúl' (pl. ház, ól).

kíhbar *kíhbar* ts. i. **1.** 'habarással készít' (ételt). *Ki·habarod a pa·szüit vaty ki·rán·tod ?* **2.** 'beleönti a habarást'. *Ki·habártam mán a pa·szüit, mįny·gyá készē lessz : Sz. Be· is rán·totta, ki· is há·bárta, mįnt az ec·ceri asszony a ká:vét, mék·se*

jóu : (Adorján) (mondják a tudatlan, tapasztalatlan gazdaszozony munkájára).

kihagy *kihágy* ts. i. **1.** 'auslassen'. **2.** 'fölad' (leckét).

Mi vā hóunapra kihagyva?

kihagyul *kihagyull* tn. i. 'megfakul, színét veszti' (ruhaszövet).

kihajigál *kihajigáll* ts. i. 'kidobál'.

kihajít *kihajit* ts. i. 'kidob'.

kihajlik, *kihājlik* tn. i. 'sich hinausbeugen' (pl. faág).

kihajol *kihajull* tn. i. 'sich hinausbeugen' (pl. ember).

kihajt *kihājt* ts. i. **1.** 'kihajít, kidob' (pl. követ). (Türterebe). **2.** 'kiüz, kikérget' (pl. ökröt a rétre). **3.** tn. i. 'kisarjadzik'. *Az i-dém má ki-se háj:toll a kizs barack:ja.*

kihajtás *kihājtás* fn. 'a jószágnak a legelőre hajtása tavasszal'. *Ki-hājtástul be-kötésik so-se vóut it:hunn.* L. bekötés.

kihalász ~ ts. i. 'folyékony holmiból kifogdos, kiszed'.

Aval a szü-rőüvél ki-halászkod é:zibe a tepértőül a fazog:bull.

kihallgat *kihālgat* ts. i. 'ajtón keresztül v. rejtkehelyről titokban meghallgat'. *Szó:rúl-szóura kihālgatta, mid beszél:tek.*

kihallik ~ tn. 'kihallatszik'. *Nem danolok ém már nagyom, Mért kihallik az ablakonn (Nd.). K. Ki-hallik a szaga a tök:nek* (tr. = kiárad, kiérzik pl. a szobából az udvarra).

kihány ~ ts. i. **1.** 'kidobál, kiveteget'. *Ki-hántam a ganét a dísznóyóul:bull.* *Ki-hálak inném benne:ket va-lamennyi vat:tok.* **2.** 'kiokád, kirókáz'. *Amít szo-pik, asz mint-kihánnya* : Sz. *Ki-hánta a fejit a bu:za* (= kalászba szökkent). *Ki-hánta a hideg a szá:jal* (= láz miatt felömlött az ajka).

kiharangoz *kiharangoz* ts. i. 'harangszóval kikísér'. **Nr.** Ha kiharangozzák az embert a faluból (vagyis, ha véletlenül harangozás közben indul útjára), szerencsétlen lesz az útja.

kihargász, l. kihorgász.

kihasad ~ tn. i. 'sich spalten, aufspringen'. **Sz.** *Kihasatt a foga* (= kibujt, kinőtt). *Még igy nem jártam, mijóyta a fogam kiha:satt* (= mióta fogam van, mióta az eszemet tudom).

kihasít *kihasit, kihasēt* ts. i. 'nyílást hasít rajta, hosszan fölhasít'. *A sóu-doromat ki-hasētotta a kés:sél.*

kihegyez ~ ts. i. 'hegyessé tesz, hegyesre farag' (pl. plajbászt).

kiheppent ~ ts. i. 'kilök, kidob' (embert).

kiherél *kiheréll* ts. i. 'heréjétől megfoszt' (hímet). *Ne-huncutkoty; te fi-ju, mē ki-heréllek* : ! (tréfás fenyegetés).

kihever *kihevēr* ts. i. 'magához tér belőle' (betegséget).

kihí *kihíj* ts. i. **1.** 'herausrufen'. **2.** 'ausspielen' (kartyát). *Ne-a zőüid-ālsóyt híjt* : ki. *Most é:híjok* : ki.

kihírdet *kihírdet* ts. i. **1.** 'kundmachen, veröffentlichen'. **2.** 'aufbieten' (házasulandókat).

kihízik *kihízik* ts. i. 'szűkké hízik vmit, hízásával szűkké tesz' (ruhát). *Még jó: lenne ez az uj:jazs, de má na-gyon kihisztam* :

kihord *kihörd* ts. i. 'hinaustragen'.

kihorgász *kihārgász* ts. i. 'kihalász, folyadékból kiszed'. *Ne csak a husát hārgászt ki fele a tál:bull!*

kihoz ~ ts. i. 'herausbringen'. **Sz.** *Kihozza a béke-tűrēzsbüll* (= megharagítja).

kihull ~ tn. i. 'ausfallen' (pl. haj).

kihúz *kihuz* ts. i. **1.** 'ausziehen, herausziehen' (pl. szeget, fogat). **2.** 'egészen végigsiklik rajta, lábával végighúz'. *Kihuzza a sikan:kóút. Sz. A más-lábábúl ki-huzza a tövis:sef, oszt a ma-gájéba üti* : (= mást kihúz a bajból, maga meg nem törődömsége miatt belekerül). *Kihuzza magát* (= **1.** feszesen, nyalkán jár; **2.** rendbeszedi, kicsinosítja magát). *Husz-ki magát, ha magyār : vagy!* (= járj egyenesen, emelt fővel). *Husz-ki ma:gad, ne üjj ugy azonn a lovam, mīnt a macska a köszörükö:venn! Ki-huzza ma-gát, mīnt a ko-szos malac a sár:bull* (ír. szólás hetvenkedő, hetyke járású emberre). *Māi-kihuzták a ház:bull* (= erőltették, szólták, nem hagytak neki békét).

kihúzás *kihuzás* fn. 'törlés áthúzással' (írásban).

kihúzat *kihuzat* ts. i. 'herausreissen lassen' (fogat).

kihúzgál *kihuzgáll* ts. i. 'kihúzogot, kitépdes, kiszaggat' (pl. gazt a földből).

kiigazit *kiigazit* v. -*ét* ts. i. **1.** 'kijavít' (pl. írásbeli hibát). **2.** 'kiment, kiszabadít'. *Ad-dig killóudot :, hoty ki-igazétolta a fíját a katonaság:bull.*

kiirt *kiirt* ts. i. 'törzsestül, gyökerestül kivág' (erdőt, fát).

kiirtogat *kiirtogat* ts. i. 'lassankint kiirt' (erdőt). *Niņcs-mān ēre jár-kas, mījóyta kiirtogatták az ērdő:ket.*

kijár ~ tn. i. **1.** 'könnyen kiesik, helyéről kivehető'. *Nē-te, hát ki-jár ez a szeg in-net?* **2.** 'rendszeresen kiadatik'. *Szé-nád, ab-rakod nem jár ki?*

kijátszik *kijáccik* ts. i. **Sz.** *Kijácca magát* (= eleget játszik, betelik a játékkal). *Ne zavārd aszt a csi:kóút, had-jácca ki ma:gát.*

kijavul *kijovull* tn. i. 'kigyógyul'.

kijjebb ~ hsz. 'weiter hinaus'. *Kij-jep, tē!* (ökörterelő szó: 'lépj kijjebb').

kijovul l. *kijavul*.

kijózanodik *kijózanodik* tn. i. 'mámorából magához tér'.

kijön ~ tn. i. **1.** 'herauskommen'. **2.** 'kinyúlik, kiterjed'. *Az ű-árpa-főüggye az é- főüdemre jön ki vég:gél.* **3.** (személytelenül) 'tetszik, látszik; illik'. *Ojā fūr-csá jön nekünk*

má: ki, hogy a te-metésen nem mondanak sem-miféle vēr-set. Jóul- jön ki neki a: tánc (= illik). E- má nem- jóul jön: ki, hogy ety fíjatal elibe ájjon az öregeb:nek.

kijövőre *kijövőüre* fn. 'kijövetelkor'. *Esz- énekéltük kijövőüre a templom:ba.*

kijut ~ tn. i. **1.** 'kiér, kitalál' (pl. az erdőből). **2.** 'osztályrészüln jut'.

kikacag ~ ts. i. 'kinevet'.

kikacagtat *kikacaktat* ts. i. **Sz.** *Ne- kacaktas ki ma: g a d, jóu fi:ju!* (= ne tedd magad nevetség, gúny tárgyává).

kikanyargat *kikanyārgat* ts. i. 'kicifráz, ékesen előad' (pl. beszédet a pap).

kikap ~ ts. i. **1.** 'hirtelen kivesz'. *A-lik tuttam ki-kapni a kezibüll a leve:let.* **2.** 'megverődik, verést, büntetést, szidást kap'. *Na- meg-ájj:; e-zēr mék ki-kapōl, ha hazame:gyūñk.* **3.** 'kifog vkin, gúny tárgyává tesz'. *Ne- sírj ijen kicsisē:ger, mer a tōb-bijek ki-kapnak rāi:tad.*

kikapar *kikapār* ts. i. 'herausscharren'. **Km.** *A tit-kol a tyuk- is kikapārja:* (= egy kis véletlen is napfényre hozhatja).

kikapcsol *kikapcsōl* ts. i. 'kapsából kifejt, kibont' (pl. blúzt, szoknyát).

kikapcsolódik *kikapcsolōdik* tn. i. 'kapsából v. kapsaiból kiakasztódik, kibomlik'.

kikemereg ~ tn. i. 'kikászolódik, nagy ügyel-bajjal kívánszorog'.

kikel *kikél* tn. i. **1.** 'a földből kibúvik, csiráját a földből kidugja' (vetés, mag). **2.** 'a tojásból kibúvik, életre kél' (pl. csirke). **3.** 'kifogy'. *Ki-kōjtt a maktārbull a bu:za.* **Sz.** *Ki van kēlve a képibüll* (= dult az arca).

kikeményít *kikemēnyit* ts. i. 'starken, steifen' (ruhát).

kikéredzik *kikērōjdzik, kikērōjzük* tn. i. 'kibocsátását kéri' (pl. gyerek a tanteremből).

kikerés ~ ts. i. 'aussuchen' (pl. könyvben vmi helyet). *Ke-ressétek ki a hu-szonōtdig szōjtárt.*

kikerget *kikērgēt* ts. i. 'kiüz, kihajt'.

kikerül *kikerüll* ts. i. **1.** 'kitérve elhagy maga mellett'. *Ke-rüll ki aszt a gōd:rōt, ne-ki ne hājcs:* tn. i. **2.** 'az iskolát elvégzi'. *En- izs beálllok szōu-gálni, ha kikerül:lök.* **3.** 'akad'. *Ki-kerōl valahogy ety kis pé:zem.* (Szamosság.) **Sz.** *Kikerüll az ēskolábull* (= végez, tanulását befejezi).

kikésér l. kikísér.

kikeshed ~ tn. i. 'kikopik' (ruha, csizma). *Ki-keshett a könyōkōdōnn az uja:sod.*

kikezd ~ ts. i. **1.** 'kikoptat, kidörzsol, dörzsoléssel megebez'. *Még má ki-keszte a rud ennek a lúnak az ōda:-*

lát. tn. i. 2. 'kiköt, veszekedést kezd'. Ez a ki-csi még a na-gyubakkal is kikezd :

kiki ~ névm. 'jedermann, ein jeder'. Sz. *Ki-ki ma-gának mint a li-ba* (mondják a haszonhajhászó, önző munkára).

kikiált *kikiját* ts. i. 'kiáltva kimond, elárul'. *Kikijáttya, hū jártam az éccaka* (t. i. a kakas Nd.). Sz. *A v a n a faluba lekszeb jánnak k i k i j á t : v a* (= elismerve).

kikiki ~ Sz. *Nem mindenki kikiki : !* (mondják csúfolódva a hencegő emberről).

ki-kikukorékol *ki-kikukoréköl* ts. i. 'kukorékolva kikiált, elárul' (tréfás szó, csak költ.). *Mért a kokas kukoréköl hū-nálba Ki-kikukorékója hū jártam az éccaka* (Nd.).

Kikinda ~ falurész neve (Csengerbagos).

ki-kinéz *ki-kinéz* tn. i. 'gyakran kitekint'.

kikirics ~ fn. (Csak költ.-ben.) *Hēj, kikirics, kikirics ! Nekem többet ne viriccs* (Nd.).

kikisér *kikésér* ts. i. 'hinausgeleiten, hinausbegleiten'. *Ké-sért ki nagyapá:dat.*

ki-kisüt ~ tn. i. 'időnként kisüt' (a nap).

kikivánkozik *kikivánkozik* tn. i. Sz. *Ki-kivánkozig belőül lem az é:tél* (= felkeveredett a gyomrom, rókázhatnám).

kikopánesolódik *kikopáncsolódik* tn. i. 'kifejlődik, testileg-lelkileg derékké lesz. *Hoty kikapáncsolódott ez a Váradí fiju.*

kikopik ~ tn. i. 'kopva, nyüve kilyukad' (ruha pl. a könyöknél). Sz. *Kikoptam a belekségbüll* (= lassankint kigyógyultam).

kikopogó *kikopogóy* fn. 'a bujósdi játék egyik neme'. **Nr.** Nevét onnan nyerte, hogy annak a gyermeknek, aki keres a fal felé kell fordulnia és kopognia pl. harmincig. A többi a kopogás ideje alatt elbúvik. Ha valamelyiket a búvóhelyén fölfedezte, szaladnak együtt vissza a kopogóhelyre s ha a keresőnek sikerült előbb megkopogtatni a falat, akkor a másik lesz helyette a kereső, de ha a társa ért előbb a falhoz és kopogott, akkor a társa mentve van.

kikoszlat ~ ts. i. 'kikoportat, kirojtosít' (ruha szélét). *Ne járj abba a tallóy:ba, mē ki-koszlattya a nadrágod aj:ját.*

kikoszlik ~ tn. i. 'kirojtosodik' (ruha széle). *Új kém mán e hejjel a fēlsőj hej:jet, mē ki-koszlott a szeg:je.*

kikotor *kikotór* ts. i. **1.** 'kotorással, kaparással kitisztít' (pl. árkot, vályút). **2.** 'kikapar' (pl. kemencéből a szenet). **3.** 'kikotródik'. *Mikor eszt a zsi-dóy mek-hallotta, ko-tórt ki fe:le ru-tull : K. Ko-tórt ki a há:zat* (= seperd ki).

kikottyant ~ ts. i. 'vigyázatlanságból kimond' (titkot).

kikotyfad ~ tn. i. 'kipállik'. *Ki-kotyfadt a zab a víz a:latt.*

kikölt *kiköjt* ts. i. **1.** 'ausbrüten'. *Husz tojásbúl csak*

ti-zēhatol kōūtōl ki a kof:lōy. 2. 'áztatóból kiszed'. Meg-ázot mán az a ken:dēr, ki-lehet asz má kōūte:ni. Sz. Tán ki- akarat kōū-teni? (mondják tr., há vki ráül valamire, vagy sokáig magánál tartja). Aí-jē már a kalapom:rúl; t á η k i · a k a - r o t k ō ű · t e n i :

kiköltözik *kikōūtōzik* tn. i. 'kihurcolkodik' (lakásból).

kikönyököl *kikōnyōkōl* tn. i. 'könyökére támaszkodva kihajlik' (az ablakon).

kiköp ~ ts. i. 'ausspucken'. *Köp-ki a mag:vát. Sz. O-jam, mīntha csak az ap-ja a szá-jáj köpte vōyη: ki (= épen olyan, mint az apja).*

kiköszön ~ tn. i. 'kibúcsúzik'. *Ki-köszön az eklézsijá:-bull.*

kiköszörül *kikōszörüll* ts. i. 'ausschleifen'.

kiköt ~ ts. i. 'helyre köt, helyre igazít' (eblábasan fogdosott fonalszálat a szövőszéken). *Sz. Kikōti a kendōūt (= rojtját megkōti).*

kikullog ~ tn. i. 'kullogva kijő, kisompolyog'. *A fār-kas ki-kullogott az ērdōū:büll.*

kikurgat *kikūrgat* ts. i. 'kikerges'.

kikürtöl *kikūrtōl* ts. i. 'kifecseg, dobraüt' (titkot, bizalmas dolgot).

kila ~, *tila* (Mikola, Vetés) (-át, -ája) fn. 'kiló, kilogramm'. *Hoz-zál ety kila: sōyt.*

kilaméter l. kilométer.

kilányi ~, *tilányi* (Mikola, Vetés) mn. 'egy kilogramm súlyú, kilogrammnyi'.

kilás ~, *tilás* (Mikola, Vetés) mn. 'kilogrammos' (pl. súly a mérlegen).

kilátszik *kiláccik* tn. i. 'látható, kitetszik'. *Ugy- űl.: hogy mīn-dene kiláccik:*

kilel *kilél* ts. i. 'kitalál'. *Zsi-ga ki-leli, hogy mit mony-gyō: rá. Uty- kileli ez az Im:re, o-jā jóy fogásaji vannak an:nak! Sz. Kilēte a hideg (= láza van, láz tört ki rajta).*

kilene ~ (-el) számn. 1. 'neun'. fn. 2. 'római IX számmal jelölt kártyalap'. *Piros kilene.*

kilenedik ~ számn. 'neunte'.

kilenedikszer *kilencedikszēr* hsz. 'neuntens'.

kilenees ~ (-l, -se) fn. 1. 'kilencet jelölő számjegy'. 2. 'római IX számmal jelölt kártyalap'. *Tök kilenees.*

Kilenchold *Kilenchóyd* hn. (Atya).

kileneszer *kilencēr* hsz. 'neumaln'.

kiles *kilés* ts. i. 'abpassen, ablauern'.

kilevelezik *kileveledzik* tn. i. 'levelet hajt'. *Annyit sīrtam alatta, Kileveledzett a fa (Nd.).*

kilines *keliñcs* (-el, -ek, -e) fn. 'klinke, türschnalle'. *Sz. Betettem az aīlōyt keliñcsibe (= betettem rendesen,*

úgy hogy a kilincs az ütközöbe belécsattanjon, beléakadjon).
Vö. zár.

kilínes-nyomó *kelińcs-nyomóy* fn. 'az ajtókilínesnek a zár fölött kiálló karja, melynek lenyomásával a kilínes másik karját az ütközöböl kiemeljük s ezzel az ajtót kinyitjuk'. Vö. ajtózár.

killat l. kínlát.

kiló l. kila.

kilobácsol *kilobácsól* ts. i. 'kilocsol, kilubickol' (vizet pl. a kádból).

kilocsan ~ tn. i. 'kilöttyen, hirtelen kiömlik'.

kilocsant ~ ts. i. 'kilöttyent, hirtelen kiönt'. *Loc-csās ki csak a mozdóutállbull aszt a vízet.*

kilóg *kilóy* tn. i. 'kicsüng'.

kilogramm l. kila.

kilométer *kilamétér (-t)* fn. 'kilometer'.

kilop ~ ts. i. 'kicsen'. **Sz.** *Ki-lopja : az a sze-meteket is : (= ügyes, kitanult tolvaj).*

kilő *kilű* ts. i. 'auschiessen' (szemet, fogat, ablakot stb.).

kilők ~ ts. i. 'kidob'.

kilű l. kiló.

kilyuggat *kijuggat* ts. i. 'lyukakat csinál rá, kilyukasztat'.

kilyukad *kijukad* tn. i. 'lyukas lesz' (pl. edény).

kilyukaszt *kijukaszt* ts. i. 'lyukat csinál rá'.

kimarad ~ tn. i. 'ausbleiben, ausgelassen werden'.

Szá-möld mek csak még ec-cēr, nem marat ki belőül-le? Sz. Ki-marat : , mint a ku-tyaszar a hóy:bull (= hoppon maradt).

kimarkolász *kimārkolász* ts. i. 'marokkal kiszedeget' (pl. szilvát a kosárból).

kimárt ~ ts. i. 'austunken'.

kimártogat ~ ts. i. 'nach und nach austunken'.

kimászik ~ tn. i. 'auskriechen'.

kimegyen ~, *kimēnygyen* tn. i. 'ausgehen'. **Sz.** *Kiment a főrmájábull (= elformátlanodott). Kiment a divadbull (= már nem divatos, divatjamult). Ki-ment a hátánn a vagyon:nak (= elpazarolta, elprédálta). Ki-ment a lába a hejje:rüll (= kifícamodott, kimarjult a csuklójából).*

kímél *kémell (-ek, -mēlsz)* ts. i. 'schonen, sparen'. *Ús-sed, ne- kémēld ! A ru-hát ké-mēlni kell : Sz. Kémēlli a beszē:det (= kíméletesen beszél). L. megkímél.*

kímelepszik *kimelekszik* tn. i. 'fólhevül'. *O-jā főróy ez a le:ves, hogy mék ki-melegettem tül:le.*

kímélet *kémellet (-ét)* fn. 'mindenféle megtakarított holmi, kül. félretett ételmaradék'. **Km.** *Eb- eszik kémēlle:tel (= félre tett ételmaradéknak az a sorsa, hogy megromlik s a kutyának kell adni).*

kíméletlen kémélletlen hsz. 'schonungslos'. *Ne· bánj vele ojan kémélet: len.*

kímenetel kímenetél fn. 'vég, végződés'. *Mín-dég mon-tam, hogy ennek nem lesz jóy kímenete: le.*

kímer kímer ts. i. 'ausschöpfen'. **a)** pl. gabonát a hom-bárból; **b)** pl. a tele hombárt.

kímér kímér ts. i. 'messen, bemessen, ausmessen'.

kímereget ts. i. 'kleinweise ausschöpfen'.

kíméreget kíméreget ts. i. 'kleinweise ausmessen'.

kímered ~ tn. i. 'megdermed, megmerevedik a teste'.

Uty· sírt a gyēr:mek, máj· kímerelt :

kímereszt ~ ts. i. 'kifeszít, mereven kinyújt'. *Ne· merezd uty ki ma: gad. Sz. Kímeresztí a szemít (= kitágult pillákkal, mereven, erősen néz).*

kímericskél kímericskél ts. i. 'lassankint kímerítget'.

kímeszel kímeszel ts. i. 'mésszel kifest, fehérre fest' (falat, házat).

kímínesel kímíncsél ts. i. 'tökmagpépben puhítás céljából meggyúr' (fonalat). *Vö. míncs.*

kímísol kímísol ts. i. 'kivisz, törvénytelen úton kieszközöl'. *E-zek kí· tuggyák valahogy mísol: ni, hogy nem· kell odaadni a lo: vat.*

kímódol kímódól ts. i. 'kieszközöl, módját ejti'. *Máj· kímódojjuk vala: hoty, hogy a gyēr·meknek is jusson cipőü: re.*

kímond kímond ts. i. **1.** 'kiejt'. *O·jā fűrsa neve vā : , hogy a- lig lehet kí·móndani : 2.* 'kijelent'. *Asz kí· is mony·gya, amid gon: dól. 3.* 'megállapít'. *Kí·mónta rá az ór: vas, hogy mek·hál :*

kímos ~ ts. i. 'auswaschen, ausspülen' (pl. ruhát). **a)** tn. i. 'elvégzi a mosást'. *Kí·mostál· mán ?*

kímosódik kímósódik tn. i. 'wird ausgewaschen'.

kímotozál kímotozáll ts. i. 'kikezd, kikoptat' (pl. zsákot). (Nagypalád.)

kímózdul kímózdull tn. i. 'kimegy, rövid időre eltávozik, kiteszi a lábát' (házából, otthonából).

kímúlik kímulik tn. i. **Sz.** *Még nem· múltam kí az időü: büll* (= még nem vagyok öreg, még javakorban vagyok).

kímustrál kímustráll ts. i. 'kiselejtez'.

kímustrált ~ mn. 'kiselejtezett, selejtes'.

kímutat ~ ts. i. 'elárul, bebizonyít' (pl. barátságát, tulajdonságát). **Sz.** *Kí·mutatta a foga fejjé: rit* (= elárulta valódi gonosz természetét).

kín kí (-t, -ok, -nya) fn. 'pein'. **K.** *Csak kí·nya ez a dinnyé: nek* (= nyomorult, silány, hitvány dinnye). **Sz.** *Csak kí·nyába ért meg ez a kőr: té* (= férges volta v. egyéb hibája miatt érett meg korábban). *Az a·nyát kí·nya !* (más véleményét megvető, lebecsülő durva szólás = a nagyapád

füle! az eszed tokja!) *Hun. az anyát kinnyába vógtál?* (= hol a manóban, hol a pokolban voltál?) *Ki-állaná a már az annya kin:nyát* (= eladó már ez a leánya).

kinál *kináll* (-ok, -nász) ts. i. 'antragen, anbieten'. *Ki-náld nagyapá:dat abbull a fáng:bull. Száz-ötvenér ki-nálva kinállták a vásár:ba* (lovat eladásra). **K.** *Vá-tik kinállom a szem:met, mék:se tudok ē jele alud:ni* (= próbálnék aludni, de nem sikerül). L. megkinál.

kinálás *kinállás* (-t, -a) fn. 'antragen'. *Ne vár kinál-lást.*

kinálgat *kinálgat* (-ok, -öl) ts. i. 'gyakran kinál'.

kinálgatózik *kinálgatózik* (-ok, -öl) tn. i. 'egyik a másikat kínálja'. **Sz.** *Ki-nálgatóznak; mint a mi-kolajak:* (túlságos udvariaskodásra mondják). Vö. mikolaj.

kinapor *kinapör* fn. 'kinin (chinin)' (orvosság).

kincol *kincöl* (-olok, -ősz) ts. i. 'kinoz, gyötör'.

kines *kiņcs* (-et, -e) fn. 'schatz'. **Sz.** *Ugy vigyáz az ā:ra, mint valami fél-tőü kiņcsre:* (= féltve vigyáz rá). *Nem adná az: azt a vi-lág min-den kiņ-csējēr se:* (= nem adná semmi áron, semmiért sem). *É-kőjitenék: tik a Dá-rius kiņcsit is:* (= sokat s könnyen költötök). **Km.** *Az a leg-nagyap: kiņcs, akinek sem-mije siņcs:*, *ha a ka-pufélfára teszi, ak-kör se vészik: ēl* (= többet ér a nyugalmas szegénység, mint a gondszerző vagyon). **Nr.** A néphit szerint az elásott kincs Szentgyörgynap éjjelén fel szokott lobbanni s ezért ezen az éjszakán a kincskeresők lesni szokták a lángot. A kincset az elásáskor bikavérrel, vagy kakas vérével is meg szokták öntözni, hogy a bika, vagy a kakas védője legyen a kincsnek. Ha az ilyen kincset ázni kezdik, elougrik egy tüzes bika, vagy tüzes kakas és szétkergeti a kincskeresőket.

Kineses *Kiņcses* fn. 'lónév'.

kinestár *kiņcsstár* fn. 'államkinestár, fiskus'. *A kiņcsstár ērdeje.*

kindrue ~ (-ot) fn. 'fenyőkoromból készült fekete festék' (ném. *kienrus*). **Nr.** Ezzel a festékekkel festik feketére a fejfákat.

kinevez ~ ts. i. 'kicsúfol, csúfnevet ragaszt reá'. *Nem-szabad mást kinevez:ni.*

kinéz *kinēz* tn. i. **1.** 'kitekint' (pl. az ablakon). **2.** 'kilát-szik'. *Nem nész ki magábúl, hogy ojan könnyem bírja a zsá-kot.* ts. i. **3.** 'kilát vmit vkiből'. *Ēn nem sok jójt nēzek ki ebbüll a jám:bull.* **4.** 'kiválaszt'. *Ēm má nész:tem ki magam-nak ārēbb egy jój kis pácának va:lójt.* tn. i. **5.** 'kimegy és szétnéz' (pl. a mezőre).

kingyertya *kinggyērtya* fn. 'zsirmécs'.

kinín l. kinapor.

kinlat *killat* (-ok, -öl) ts. i. 'kinoz' (pl. állatot).

kinlódik *kilóudik, killóudik* (-ok, -öl) tn. i. **1.** 'szenved'.

Csak az *Is-tē ven-né magáhosz* :, hogy ne· killóudna so:kat.
2. 'küszködik, bajlódik, vesződik'. Ne· *kīlőuggy avval a madzag:gāl, māi· kióuggya An:na. K.* Nem· *ég ez a ja a tü:zön, csak kil-lóúdik* : (= sutorogva senyved). **Sz.** *Csak kil-lóúdik, mint a ká-poszta hus· néküll* (= nem halad előre a dolog).

kin ~ hsz. **1.** 'aussen, draussen'. **2.** 'a vesztes párt helyén' (tekézés v. lapdázás alkalmával). *Ti töb-bet vóulatok kin, mīm : mi. Sz. Kī· van a lábom a topánká:bull* (= kilátszik, t. i. mert rongyos a cipő). *Mīn-dem pēze kī van* : (= ki van adva kamatra). *Kin· tá-gasab* :, *bē· szo-rossabb!* (kiáltják a hivatlan kopogtatónak = maradj kinn). *Nē· vagyok se· kī, se· benn* (= nem jól van a sorom, a helyzetem). L. ide-, odakinn.

kinnháló *kīhálóu* mn. 'legelőn élő' (jószág). *Az es-te ha-zahāitották a legelőürrüll a kīhálóu jóuszá:got, mēhāt niņcs neki mīl en:ni.*

kinő *kinőül* tn. i. **1.** 'auswachsen'. ts. i. **2.** 'kurtává és szűkké nő' (ruhát). **Sz.** *E ki-nőült a sár:bull v. ki-nőült az Istem mārka:bull* (= magas termetű, nagy szál ember).

kinyal *kinyāl* ts. i. 'auslecken' (pl. tányért, fazokat). **Sz.** *Hoty· k i n y ā l t a m a g á t a vēm Póu:ti!* (= kicsipte, kicsinosította magát, nyalkán kiöltözött).

kinyílik *kinyílik* tn. i. 'sich öffnen'. **Sz.** *Kinyílik az időü* (= megenyhül, kitavasodik). Vö. *kinyítik*.

kinyit ~ ts. i. **1.** 'kitár, széttár'. **2.** 'kikulcsol' (ajtót, zárat).

kinyítik ~ tn. i. 'aufblühen' (virág). *Ki-nyitott a kis rőu:zsa.*

kinyom *kinyom* ts. i. **1.** 'kiprésel, nyomással kifakaszt'. *Kinyomja a pattanást.* **2.** 'kiemel, fölfelé emel'. *Fél-kézzél ki-nyomok ety husz ki:lást.*

kinyő *kinyū* ts. i. 'földből kihúzgál, kitép' (kendert, lent).

kinyujt *kinyút* ts. i. 'ausstrecken'.

kinyujtózik *kinyútószik* tn. i. 'sich ausstrecken'.

kinyujtóztat *kinyútósztat* ts. i. 'kiterít, tagjait kiegyenesítve lefektet' (halottat).

kinyű l. *kinyő*.

kiocsul *kiocsull* tn. i. 'magához tér, föllábad, kigyógyul' (betegségből). *Ki-ocsült mán abbull a bajá:bull* (Kisbábony).

kiókumlál *kiókumláll* ts. i. 'kisüt, kieszel, kikövetkeztet'.

kiold *kiöld* ts. i. 'losbinden, auflösen'. *Ki-öldta a zsá:kot.*
kioldik *kiöldik* tn. i. 'kioldódik, kibomlik' (pl. a megkötött bog, a bekötött zsák). *Ki-öldött a zsák szá:ja.*

kioldódik *kiöldődik* tn. i. 'kibomlik' (pl. a megkötött bog, a zsák szája).

kiolt *kiólt* ts. i. **Sz.** *Kiölttya az életit* (=megöli magát).

kiolvas *kiõlvas* ts. i. 'könyvből kiles'. *A-zér tutta ojã : jóyl, mē ki-õlvasta :*

kiolvaszt *kiõlvaszt* ts. i. 'auslassen, ausschmelzen'. **a)** [szalonnát, hájat]. **b)** [zsírt a szalonnából].

kiont ~ ts. i. 'kiömleszt'. Csak a köv. adatban : *Kiontyta a bēlit.*

kiosont *kiossant* tn. i. 'hirtelen kilopózik, észrevétlenül kifut, kioson'.

kiöblint ~ ts. i. 'beléöntött víz rázogatásával kimos'. *Õb-õs ki csak eszt a csup-rot. Kiöblintem a számat.*

kiöblít ~ ts. i. **1.** 'beléöntött víz rázogatásával kimos' (pl. csuprot, üveget, zsajtárt). **2.** 'a már egyszer szappannal kimosott ruhát tiszta, hideg vízben még egyszer átmossa'. *Má ki-mostam :, de még nem értem rá a kulnál kiöblite:ni.* [Ez azért szükséges, hogy a szappant a kiöblítés által mossák ki a ruhából.]

kiölt *kiõjt* ts. i. 'kinyujt' (nyelvet). *Mék ki-õjtötte rám a nyelv:vil.*

kiöltözik *kiõjtözik* tn. i. 'diszes, ünnepi ruhát ölt, kicsipi magát'. *Sz. Uty. kiõjtözöl :, mint az ár-va malac a sár:ba* (= feltűnően piszkos, rongyos ruhába öltözött).

kiömlik ~ tn. i. 'ausströmen, sich ergiessen'.

kiönt ~ ts. i. **1.** 'ausgiessen, ausschütten'. — tn. i. **2.** 'kiárad' (folyó). *Kiöntött a Tisza.*

kipállik ~ tn. i. **1.** 'kifülled, kivész'. *Ki-pállik a vetés ez alatt a nagy dök hó: a:latt.* **2.** 'nedvesség és hő következtében kireped s meglobosodik' (pl. a test hajlésaiban a vékony bőr). *Ki-pállott a kis hó:najja a gyērmek:nek. Ki-pállott a szá:ja* (láz miatt).

kipányváz ~ ts. i. 'pányvára, hosszú kötélre kiköt (pl. lovat), hogy körben mozoghasson, legelhessen, de el ne bitangoljon'.

kiparanesol *kiparancsöl* ts. i. 'kirendel, elrendel, elintéz'. *Ki-parancsojja a jóy Is:tē, lá:tod, min-den:kinek kipa-rancsojja :*

kipárlík l. kipállik.

kipattan ~ tn. i. **1.** 'helyéből kiugrik, kifordul'. *Jóyl-társd az e:kél, mē ki-pattan :* **2.** 'egyet pattanva kiugrik' (szikra). **3.** 'kipattogzik, pattanás keletkezik rajta'. *Ki-vam pat-táva a lá:bom.*

kipattogzik ~ tn. i. 'kirepedezik, fölcserpesedik, kipattanásosodik'. *Kipattogzott az ajjaka.*

kipeder *kipedēr* ts. i. 'ujjai közt göndörre s hegyesre sodor' (bajuszt).

kipenderít *kipenderit* ts. i. 'kidob, kihajít'. *Ki-penderitelek az a:j:lógnn.*

kipereg ~ tn. i. 'egyenként kihull' (pl. kalász szemje).

kipeszkedik-kapaszkodik ~ tn. i. 'ide is, oda is kapaszkodik'.

kipihen ~ ts. i. 'ausruhen'. **Sz.** *Kipihenj magát* (= er ruht sich aus).

kipirosít *kipirosít* ts. i. 'kifest, pirosra fest' (pl. arcot).

kipiszkál *kipiszkáll* ts. i. 'herausstochern'.

kip-kap ~ tn. i. 'kapkod, ide is, oda is kap'. *Ak-kör kipekapot: má, mikor a cigány a ja-lu határán is túl járt: Ké-szűjjünk:; ne- akkō kipjeŋ-kapjon az embēr, mikō be vā fog:va.*

kiplanéroz ~ ts. i. 'kiegyenget, síma felszínüvé tesz' (földet, talajt). (Kertészeti műszó.)

kiporeióz *kipōrcijóuz* ts. i. 'adagokra, részekre oszt' (pl. szalonnát az aratóknak).

kiporoz ~ ts. i. 'ausklopfen' (ruhát).

kipótol *kipóutól* ts. i. 'ersetzen, ergänzen, vergüten'.

kipottyán ~ tn. i. 'ausfallen'.

kipottyant ~ ts. i. **1.** 'kiejt'. **2.** 'véletlenül, vigyázatlanságból kimond, kibeszél'.

kiprédikál *kiprédikáll* ts. i. 'egyházi beszédet ráalkalmaz vkire, vkit beszédben kipécéz'.

kipróbál *kipróubáll* ts. i. 'erproben, ausprobieren'.

kipucol *kipucól* ts. i. 'kiszív, kifényesít' (kaszárnyai szó). *A kérdomnak márkolaltya be rozsdás! Jön októbēr, kipucójjá a bundás* (Nd.).

kipukkan ~ tn. i. 'platzen, zerplatzen'. **Sz.** *Uty- kacaktam máj- kipuk-kantam:* (= majd eldültem nevettemben).

kipusztít *kipusztít* ts. i. 'ausrotten'. **Km.** *Tug-gya az Isten, kinek a magvát kél kipusztita:ni* (mondják egy gonosz, vágy gyűlölt család magvaszakadásakor).

kipusztul *kipusztull* tn. i. **1.** 'kivész' (pl. erdő). **2.** 'valamiből kifogy'. *Még a mag-vábull is kipusztúltunk az idénn a málé:nak.*

kirág ~ ts. i. 'ausfressen, ausnagen' (pl. zsákot). **Sz.** *O-jā savanyóú, máj- kirág-ja a bé:lem* (pl. a vadalma).

kiragaszt ~ ts. i. 'úgy fog ki, hogy a lovon a szerszámot, az ökrön a jármot rajta hagyja, hogy, ha kell, hamarosan ísmét befoghasson'. *Nē- fogom ki egésszenn a lo:val, csak ki-ragasztóm:*

kirak ~ ts. i. **1.** 'auspacken, auskramen' (pl. ládából holmit). **2.** 'kikövez'. *Ez az ucca bánat ucca, Bánat küvél van kirakva* (Nd.). **Sz.** *U-gyancsak kirakja a tán:cot* (= kicifrázza, minden figurájával együtt kijárja, változatosan táncolja).

kirakodik ~ tn. i. 'áruját kirakja' (pl. a fazekas). **Sz.** *Ki-rakodott az üve:ges* (= taknyos vagy).

király *kiráj (-l, -ok, -a)* fn. **1.** 'könig'. **2.** 'a kuglibábok közt a legmagasabbik, melyet középre állítanak'. **3.** 'a négy

királyt ábrázoló képes kártya a magyar kártyák közt'. *Piros kiráj, tők kiráj* stb. **II. Király** családnév. **Sz.** *Hun-nē vette a kiráj a várát!* (kiterő válasz arra a kérdésre, honnan szerezte az illető ezt, vagy azt a holmiját). *Előjull Isten, közbül kiráj, Hátull a nagy lompos cigány* (a menés közben mindegyre hátul maradó gyermeket csufoló és sietésre ösztönző tréfás szólás). **Km.** *Mig Is-tē lesz ke-nyér is lesz; mik ki-ráj lesz, pēz- is lesz:* (= bizzunk Istenben, ne csüggedjünk el). (Adorján.)

Királybákány *Kirájbákány* hn. (Kisnamény).

király-dohány *kiráj-dohány* fn. egy dohányfaj neve (Mezőgecse).

királyfi *kiráiji* fn. 'königssohn'.

Királyfogás *Kirájfogás* hn. (Kishodos).

királykisasszony *kirájkisasszony* fn. 'königstochter'.

királyné *kirájiné (-t, -ja)* fn. **1.** 'königin'. **2.** 'anyaméh'. (De gyakoribb: anya v. anyaméh).

Király-pallója *Kiráj-pallóuja* hn. (Dabóc).

királyság *kirájság (-ot, -a)* fn. **1.** 'királyi méltóság'. **2.** 'a király hatalma alatt levő ország'. *Aki ē-pusztította a há-rom hollóut, fe-le kirájságát, szép- eladóu-jányát an-nak aggya.* **Sz.** *Ad-dik tårt: a, mint a pün-kösti kirájság:* (rövid ideig tartó uralásról).

Királyút *Kirájut* hn. (Kisbábony).

kiráncigál *kiráncigáll* ts. i. 'hosszas rángatással kihúz'.

kirándul *kirándull* tn. i. 'kificamodik'. *Ki-rándüll a bo:kám a hejje:rüll.*

1. kiránt ~ ts. i. 'hirtelen kihúz'. **Sz.** *Ki-rántottam a tövissel a lábá:bull* (= kiségittem a bajból).

2. kiránt ~ ts. i. 'rántást önt bele, rántással készít'. *Kiránytya a paszūit, a kolompérleves.*

kiráz ~ ts. i. **1.** 'rázással tisztít'. *Ráz-zatok ki jóul- a zsáko:kat* (lisztől). **2.** 'rázással kihullat'. *Ki-rázom a bálhát a szoknyá:bull.* **3.** 'kilel, kiborzogat'. *Mán es-tére ki-rászta a hi:deg.* **Sz.** *A lel- ket is kirázza a belő üllü η k ez a sze:kēr* (= nagyon döcög).

kirbáj *kirbái (-t, -onn)* fn. 'népünneppel egybekötött búcsú a szatmármegyei sváboknál' (< ném. *kirchweihe*).

kirokeszt ~ ts. i. 'zárójelbe tesz, kihúz' (könyvből).

kiireklamál *kiireklamáll* ts. i. 'fölmentet, kieszközli, hogy fölmentsék' (katonaság alól).

kiiperál *kiiperáll* ts. i. 'kijavít' (ócska holmit).

kireszel *kireszél* ts. i. 'reszelővel kiélez' (fűrészt).

Kiriece ~ hn. (Kisar).

Kiriece ~ hn. (Olcsvaapáti). **Kericeszeg** ~ hn. (Panyola).

kirimines *kirimincs* (cigány szó) **Sz.** *Ojan nīncs, mint a cigāη kirimīncs* (= azt már nem!)

kirojtosodik *kirōjtosodik* tn. i. 'kopás miatt a szálai a szélén kibomladoznak' (ruha). *Ki-rōjtosodott a nadrág:god.*

kiront ~ tn. i. **1.** 'kitör'. *Ki-rontott a bika a karám:bull* ts. i. **2.** 'feltör, felsebez'. *Ki-rontotta a farát a nye:reg. Sz. A nya-vaja roņ-csa ki! Hogy- a nagy nyavaja roņcsa ki! A nya-vaja hēc-cēr roņcsō: ki! (Átkozódások.)*

kirudal *kirudāl* ts. i. 'rúddal kikerget'.

kirúg *kirug* **1.** ts. i. 'rugással kiüt (pl. fogat)'. **2.** tn. i. 'a hámból kirúg, egyik hátulsó lábát az istrágon kívül rúgja'. *Ez a ru-das sok-szōr kirug:; esz ne- fogjátok mozs: be. Sz. Kirug a háfábull (= nagyot mulat).*

kirügődik *kirugōyudik* tn. i. 'magától kisimul' (össze-gyűrődött ruha).

kirukkol *kirukkōl* tn. i. 'ausrücken' (kaszárnyai szó).

kis ~ (*kissebb, lekkissebb*) (csak jelző) mn. **1.** 'klein'. *Ju-hánka, a kis- fiju a két- szemed legyen:!* **2.** 'kevés'. *At-tál vōym még annak a disztōynak e kis ár:pát. A meny-asszonnak is csak vōyt ē kis lēhendē:je. Hoz-zál csak, jányom, e kizs- bōrt. Más-kōr ha-zahozot lek-kissebbet hat- szekērēl.* **3.** 'leg-'. *Fē-vōytam a fá-nak a kis- tetejēbe: (= a legtetejében). Csak a kis-vēgi van kinn a maddzag:nak (= a legvége). Ūi- jel a to-ronnak a kis- hegyibe (= a leghegyébe). Az asz-tálnak ēp-penn a kisz-szē-lire tetted a tány:gyērt (= a legszélére). Csak a kis- je-lūje lesz pi:ross (= a legfelső része).* **4.** 'erősítő, fokozó szó, mely a hozzátartozó jelzőnek néha bizonyos érzelmi háttérrel is ad'. *Jōy- kizs gaz verōyūdōtt ezenn a ré:lenn. Ū-gyēs kis ember: a. Ak-kurátos kizs bālla vōyn: e. I-gyēkezōyū kis vēn ember ez a Gyōrgy bá:csi. Ke-gyettēj kedves kis nōyútám ē né:kem. A ke-zemre repūlt ety ki-csi-kizs bo-gár. Be- rōvit kis nyēl van ebbe a bāltába!* **5.** 'becéző jelző kül. népdalban'. *Kis anygyalom, uty hallottam, kérnek (Nd.). Kōkēszemū csárdás kis anygyalom (Nd.). Vō. kislány. Sz. Fen'- egye meg a kisz szemedet! Fe-ne a kizs bokáját! E-gyē le a fene asz! a kis ke-szeg őyudaladat! (átkozódások gyerekekre). Km. Mi-nél kissebb, an-nál fris-sebb (t. i. az ember). Vō. hosszú, kurta.*

kisafa l. *kisefa*.

Kisaföldje *Kisafōygye* hn. (Jánk).

kisajtó *kisājtōy* fn. 'utcaajtó, utcára nyíló ajtó a kerítésen a kapu mellett'.

kisajtol *kisājtōyull* ts. i. 'herauspressen'.

kisarjadzik *kisārjaddzik* tn. i. 'sarjat hajt, kisarjad' (levágott fa, lekaszált fű). **K.** *Szá-dokfa, gyēr-tyáfa, nyir-fa gyūkerēt ōs-sze kē fōyūz-ni, a hep-tikás embērel i-latni, ki-sār-jaddzik tulle az embēr tūde:je (= meggyógyul, romlott légszövei kiújulnak).*

kisasszony ~ fn. 'fräulein'. **Sz.** *Kis-asszōy, Ki-szarik az ab-lakonn* (csúfolódó szólás). **Nr.** Tyúkot két asszony közt

legjobb ültetni : Boldogasszony és Kisasszony napja, március 25. és szeptember 8. közt.

kisasszonyfőkötő *kisasszōfūkötőü* fn. 'impatiens balsamina L.' (kerti virág). (Tisztaberek).

Kisasszony-napja *Kisasszon-napja* fn. 'szept. 8.' Vö. kisasszony Nr.

Kisbákány *Kizsbákány* 'falurész neve'. (Olcsvaapáti).

kisbíró *kizsbiróü* fn. 'község szolgája, bakter'.

kisborjú *kizsbörnyü* fn. 'szopós borjú'.

kisborjús-tej *kizsbörnyus-té* fn. 'kisborjas tehén teje, ritkább, kevésbé zsíros tej'. Vö. tinós-tej.

Kisesere ~ hn. (Adorján).

kisesírke *kiscsírke* fn. 'tojásból kikelt, v. egészen fiatal csirke'.

kisebbik *kissebbik* fn. 'der kleinere'.

kisebbít *kissebbít* (-ek, -él; -ett; -ene; -cse) ts. i. 'becsmérel, gyaláz, leszól'. *A-zok csak kis-sebbíteni tuggyák az em:bért.*

kisebbség *kissebbség* (-et, -e) fn. 'hátrány; gyalázat, szégyen'. *Nē-vállik az az embërnek kissebbségi:re, ha mek-tanuj:ja. Mék kis-sepségëre járnak az embër:nek.*

kisebesedik *kisebessedik* tn. i. 'wund werden'.

Kisecesed ~ hn. (Nagyecsed).

kisefa ~, *késefa* fn. 'négyellő, a négyesfogat két első lovának hámfája'. *A ké-sefát meg a la-katol es-te hoszt-haza:* (Mikola) Vö. négyellő.

Kiséger *Kiségër* hn. (Fertősalmás).

kisegítés *kisegiccség* fn. 'kisegítés' (egyszer hallottam).

kiseper *kisepër* ts. i. 'auskehren'. **a)** [a házat], **b)** [a szemetet].

kisepreget ~ ts. i. 'a ház söprését, takarítását elvégzi'. *Se-ki nem sepregetet, se-ágyat nē vetett.*

kísér *késër* (-ek, -sz) ts. i. **1.** 'begleiten'. **2.** 'escortieren'. *Bereg Nánit had zsandár késëri. Sz. Szemmël késër (= szemmel tart).* L. be-, el-, kikísér.

Kiserdő *Kisërdőü* hn. (Egri, Méhtelek, Szamosbecs, Pusztadaróc).

kísérget *késërget* (-ek, -él; -tem; -nék; -gessek) ts. i. 'folyton követ'. *Mij-jër késërgetet te azokat, fijam?*

kisérkezik *kisërkeszik* tn. i. 'a bőr alól kifakadozik, kiszivárog'. *Ugy-mekhuruzsválta a büröm a kö:tél, hogy a vér-is kísërkeedett után:na.*

kísértet *késërtet* (-et) fn. 'gespenst, geist, spuk' Nr. Egy szobában nem szabad két gerendának lenni, mert az ilyen szobában kísértet jár. Ha másképp nem lehet segíteni, krétával kell egy harmadik gerendát rajzolni. (Mezőgecse).

Kisfolyár *Kisfojár* pataknev. (Garboly).

Kisforduló *Kisfördüllőü* hn. (Kisar).

Kisfornyos *Kisfőrnnyos* hn. (Ricsé).

Kisgaz *Kizsgaz* hn. (Fehérgyarmat).

kishold *kishóud* fn. 'újhold, holdújság'.

kisikerít *kisikerít* ts. i. 'kieszközöl, előteremt, kiteremt'.

Ki-sikeritem aszt a kis pésztl vala:hogy.

kisikerül *kisikerüll* tn. i. 'összekerül, innen-onnan összegyül'. *Mék kö-rűlbelőül kisikerül kilencven ke:reszt.*

kisiklik ~ tn. i. 'kicsúszik vhonnan'.

kisímít *kisimít* ts. i. 'símává tesz' (pl. dohánylevelet a símitáskor).

kisímul *kisimull* tn. i. 'símává lesz' (pl. ruha szövete).

kisír ~ ts. i. **1.** 'vörösré sír' (szemet). *A mezei kis pacsírtá Mind a két szemét kisírta* (Nd.). — tn. i. **2.** 'kiri belőle, nem illik bele'. *Ki-sír a kezébűll a szēr:szám.* (Konkrétebb az irodalmi *kiri* igénél. Színre nem alkalmazták).

kiskanál ~ fn. 'hosszúnyelű tűzkaparó vaskanál'. (Ezzel tesznek a pipába is szenet.)

Kiskapus ~ hn. (Fertősalmás).

Kiskátyó *Kiskátyóu* hn. (Fertősalmás).

kis-kedd ~ fn. *Sz. Hóu-napután, kis-keddem, bór-nyu-nyúzóu pēntekenn* (= soha napján).

Kiskerekerdő *Kiskerekērdőü* erdőnév (Ricsé).

Kiskerekítő *Kiskerekítóu* hn. (Csenger).

kiskert *kiskērt* fn. 'virágos kert'.

Kiskerület *Kiskerület* hn. (Fertősalmás).

kiskés ~ fn. 'kisebb fajta konyhakés'. *Sz. A. kiskésit neki!* (tr. káromkodás). Vö. bicsak, penecilus.

kiskeszkenő *kiskeszkenőü* fn. 'zsebkendő'.

kisköblös ~ mn. '1200 négyzetöl nagyságú' (föld).

Kisköpödék *Kisköpőüdek* hn. (Szárzaberek).

kislábujj ~ fn. 'a láb kisujja, az ötödik ujj a lábon'.

kislány *kisjány* fn. 'ifjú leány, szeretőnek való lány' (leginkább költ.-ben). *Gyere kisjány a szekere utánn* (Nd.). *Hová mély te bárna kisjány?* (Nd.). *Sir a kisjány a Balatom pártján, Mērt ēhatta szeretőüje csalján* (Nd.). *Ez a kisjā hamis kis jány* (Nd.). *Ez a kisjā várja a fársánygot* (Nd.).

Kisláp ~ hn. (Kispalád).

Kisláz ~ hn. (Fertősalmás).

kisliba ~ fn. 'lúd-fióka'.

kislyukas *kisjukass* fn. 'a cséplőgépnél az a munkáslány, aki a géptől kihullatott polyvát seprí össze'. (Nevét onnan nyerte, hogy míg a szalma a cséplőgép „nagylyuká“-ból, a polyva a „kislyuk“-ból hull ki).

kismalac ~ fn. 'szopós malac'.

Kismalompalló *Kismalompallóu* hn. (Fertősalmás).

kismankó *kismanhóu* fn. 'a kaszanyelen a kisebbik (szögletes) fogantyú, melyet balkézszel fognak'. Vö. kasza.

Kismező *Kismező* hn. (Nagypalád, Fehérgyarmat, Homok).

Kismezőszeg *Kismezőszeg* hn. (Kisar).

kismiska ~ fn. 'csekélyesség'. *E. csak kis-miska a:hoz, amit én multa:lok.*

Kisördögös *Kisördögös* hn. (Pusztadaróc).

Kisőzhát *Kisőzhát* hn. (Kisbábony).

Kispalád ~ falunév **Nr.** Kispaládot azzal csúfolják a környéken, hogy ott a falu bikáját a toronyba húzták. Fű nőtt a tornyon s mint köztulajdont a falu bikájával akarták lelegeltetni. Mikor a kötelen fuldokló bika kivetette a nyelvét, az egyik ember így kiáltott: „*Nyúl-tya mán a nyelvít a fű:re, ko-mám!*”

kispap ~ fn. 'papnövendék a katolikusoknál'.

kispekulál *kispekuláll* ts. i. 'kiszámít, eltervez'.

Kispeleske ~ falunév.

kispeleskei *kispeleski* mn. 'Kispeleskére való, Kispeleskéhez tartozó'.

kispulya *kispuja* fn. 'kisdéd, csecsemő'. **Nr.** Kispulyával álmodni: azt jelenti, hogy pletykába keveredik az ember.

Kisragozna ~ pataknév. (Kisszekeres).

Kisrekesz ~ hn. (Kisszekeres, Sonkád).

Kisrét *Kisrét* hn. (Pálfalva).

kisrófol *kislóyföl* ts. i. 'ausschrauben' (csavart).

Kissárköz ~ hn. (Ricse).

Kis-szeg *Kisz-szeg* hn. (Kisar).

kis-szék *kisz-szék* fn. 'alacsony, négy lábú szék, gyalogszék'. **Sz.** *Ma-gára venné: az a kisz-széket is: (= szeret cifrán öltözködni).*

kis-székér *kisz-székér* fn. 'személyszállításra való, vendégülésem, könnyű székér'.

Kis-szekeres *Kisz-szekeres* falunév.

kistábla ~ fn. 'kb. 20—25 cm. szélességű 40—45 cm. hosszúságú deszkalap, melyen laskát metélnék'. **II. Kistábla** hn. (Apa).

Kistag ~ hn. (Rozsály, Vámosoroszi, Mikola).

Kistelek ~ hn. (Szárzaberek, Mikola).

Kistelekdomb *Kistelegdomb* hn. (Mikola).

Kistelekhát ~ hn. (Méhtelek).

kisteteje ~ fn. 'legteteje vminek'. *Néz-zet te! Mán a kis-tetejibe jár annak a naly já:nak.*

Kistúrszeg ~ hn. (Fertősalmás).

kisubiekol *kisubicköl* ts. i. 'kivikszol, kifényesít' (láb-
belit).

kisujj ~ fn. 'a kéz legkisebbik, legszélő, ötödik ujja'.

Sz. *Ka-cagd el a kisujjo:mat* (mondják a könnyen nevető gyermeknek a kisujjat feltartva). *A kis-ujját se mozdította*

ér:te (= egy lépést se tesz az érdekében). *E· nekem a kis-ujjomba van* (= ebben én igen gyakorlott v. tudós vagyok). *Neki a kis-ujjába több ész van ;, mint ne-ked a fe-jedbe* (= ő sokkal eszesebb, mint te). *Meksukta a kisujjom* (mondják a gyerekek, ha csodálkozik, honnan tudták meg valamely csínyét).

kisulykol *kisüiköl* ts. i. 'sulyokkal kiver' (nedves ruhát szapuláskor).

kisúrol *kisurull* ts. i. 'ausreiben' (pl. padlót, gyúrotáblát stb.).

Kisutea *Kisucca* falurész (Ökörítő).

kisül *kisül* tn. i. **1.** 'gebacken werden' (kenyér, kalács).

Ki·sült a kalá:csum. **2.** 'az erős hő miatt kivész' (pl. vetés).

3. 'kiderül, kitudódik'. *E·lébb-utóup kisül az igaz:ság. Ki·sült a türpis:ság. Sz. Nem· sül ki a sze-med?* (= nem szégyelled magad?) *Ki·sül ne a sze·mem, ha nekem ojat mondaná:nak* (= nagyon szégyellném magam). *Kukurica-bence ! Kisült a kemence* (mondják a gyerekek, mikor megsült a kemencében a kenyér s megkapják a perecükét).

kisüt ~ ts. i. **1.** 'kiéget'. *Vi·gyáz ;, mē ki·süti a sze:med.* tn. i. **2.** 'felragyog, ragyogni kezd, elővilágít' (nap, hold).

Kisváros ~ falurész (Csengerbagos).

Kisváru ~ hn. (Szárazberek).

Kisvég *Kisvög* utcanév (Szárazberek).

Kis-zsidó *Kizs-zsidóu* gúnynev (Egri).

kiszab ~ ts. i. 'zuschneiden' (ruhát). **Sz.** *Ki·szapta a szabóu a ruhájá:bull* (= igen szűkre szabta neki a ruhát).

kiszabadít *kiszabadít* ts. i. 'befreien, erlösen, erretten'.

kiszabadul *kiszabadull* tn. i. 'frei werden, sich befreien'.

kiszakad ~ tn. i. 'elnyövik és kilyukad'. *Ki·szakatt a csizs:mám, nem· győüzöm kap·cávál. Sz. Ki·szakatt az any-gyalog dunná:ja* (mondják, mikor esik a hó).

kiszakaszt ~ ts. i. **1.** 'lyukat tép rá, elszakít' (pl. a szeg a ruhát). **2.** 'auswirken' (kenyértésztából kenyeret).

kiszalad ~ tn. i. 'auslaufen'.

kiszálkolódik, *kiszálkolóudik* tn. i. 'szélein kibomladozik, szála kifeszlik' (szövevről). *Ki·szálkolóudik, ha be nem sze:ged, ez a ken:dőü.*

kiszáll ~ tn. i. **1.** 'kirepül'. **2.** 'aussteigen'.

kiszámít *kiszámít* ts. i. 'ausrechnen, berechnen'.

kiszámol *kiszámól* ts. i. 'kiolvas, leszámllál'. *Szá·mōi ki csak az asztāra hatvanöt peŋ·gōü.*

kiszappanoz *kiszappanyoz* ts. i. 'kéz közt szappannal kimos' (ruhát).

kiszapul *kiszapull* ts. i. 'forró lúggal kádban kitisztít és kimos' (ruhát, fonalat).

kiszar *kiszār* ts. i., **kiszarik** ~ tn. i. 'ausscheissen'

(pl. a lenyelt krajcárt). **Sz.** *Kiszárta magát* (= eleget szart). *Kis-asszon, Ki-szarik az ab-lakonn* (= kisasszonykodó leányokat gúnyoló szólás).

kiszárad ~ tn. i. **1.** 'szárazzá lesz' (pl. a nyers fű). *A-zér fáj, ládd, a fe:jed, mē nyērs., ha ki-száradna nē fájna : Vóul két krājcarom, elástam ; Kiszáratt a törkom, kiástam* (Nd.). **2.** 'elszáradva kivész' (pl. élőfa). *Ki-száratt az alma:fa.*

kiszarik l. *kiszar*.

kiszed *kiszéd* ts. i. **1.** 'egyenkint kivész' (pl. kenyeret a kemencéből). **2.** '(tojásaitól) kifoszt'. *Kiszedi a madárfészket.*

kiszeelel *kiszeelel* ts. i. 'széllel kifuvat, szél segítségével kitisztít' (kicsépelet, elnyomtatott terményt). *Ki-kém má szeelelni aszt a kizs : gaszt abbull a tekenőj:bull.*

kiszeelesedik *kiszeelesedik* tn. i. 'sich ausbreiten'.

kiszellőztet *kiszellőzstet* ts. i. 'a szélre kiakaszt, friss levegőre kitesz' (ruhát).

kiszív *kiszíj* ts. i. 'aussaugen'.

kiszívároq ~ tn. i. 'aussickern'.

kiszívattyúz *kiszívattyuz* ts. i. 'auspumpen'.

kiszól *kiszóqll* tn. i. 'hinausrufen'.

kiszolgál *kiszóqgáll* tn. i. 'szolgálatát elvégezi, feladatát betölti'. *Na., e ki-szóqgált., ez a vēn ka:lap.*

kiszóqgáltat *kiszóqgálltat* ts. i. **Sz.** *Kiszóqgálltattya magát* (= sokat járat maga után).

kiszop ~ ts. i. 'aussaugen'.

kiszór *kiszóur* ts. i. 'ausstreuen, verstreuen'.

kiszorít *kiszorít, kiszorét* ts. i. **1.** 'kiprésel'. *A kü-bull is tudna vízet kiszoréta:ni. Ú-tülle is kiszorítottam öbenj krāj-cárt.* **2.** 'helyéből kinyom, kitol'. *Ki-szoréttya a márhát az óul:bull.*

kiszorul *kiszorull* tn. i. 'hinausgedrängt werden'. *Ém-má ki-szorúltam a pad:bull.*

kiszőkik ~ tn. i. **1.** 'entschlüpfen, entwischen'. **2.** 'ki-ütközik' (bajusz). **Sz.** *Ki-szökött a bajuc:ca, csak a sze-me hijja :* (tr. = csak az a hijja, hogy a szeme is kiszökjék).

kisztet l. *késztet*.

kiszúr ~ ts. i. **1.** 'ausstechen' (pl. szemet). **2.** 'szúrással kilyukaszt'. *Ne-üjj a tallóy:ba, mē ki-szúrja a nadrágo:dat.* **Sz.** *Ki-szúrta k a sze:m it háro forin:tál* (= szem-szúrásból adtak neki is csekély három forintot). *Māi ki-szúrja a sze:med !* (= épen a szemed előtt van, amit keresel).

kiszűnik *kiszűnik* tn. i. 'kiáll, megszűnik'. *Ki-szűnt a fejembull a fá:jás.*

kita ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'húsز kévéből álló mennyiség' (kender, len). *Az i-dén nem-tērmel : csak két-kita kenderem :* **2.** 'húsز főből álló mennyiség' (teljesen elkészített szösz). *Mikor ē-törtük, nem-let tōp három kita szösz:nél.*

kitagad ~ ts. i. 'családjából kizár' (pl. fiút).

kitágít *kitágít* ts. i. 'lockern' (pl. köteléket).

kitágul *kitágull* tn. i. 'sich lockern, nachlassen' (pl. kötelék).

kitakar *kitakār* ts. i. 'takaróját leveszi, kiföd' (pl. valakit az ágyban).

kitakarít *kitakarít* ts. i. 'kitisztít' (pl. csizmát, házat).

kitakarodik ~ tn. i. **1.** 'kikotródik'. *Ki-takaroggy a házam:bull. 2.* 'kitisztul'. *Csak ta-karodna ki a hasa atfult a a roz gané:tull!*

kitakarózik *kitakarószik* tn. i. 'takaróját fölhaltja v. félretolja'.

kitalál *kitanáll* ts. i. **1.** 'erraten'. *Ta-náll ki, hány esztendőis vagyok. 2.* 'erfinden'. *Hoty tucc ijem bolondokat kitanálni? A je-ne e-gye meg még, aki ki is ta-nálta aszt a pi:pát. Vajon ki tanálta aszt ki, Hoty vasutat kél csinálni? (Nd.)*

kitalál *kitállal* ts. i. 'tálba kimer, tálba tesz' (ételt). **K.** *Niñcs e:béd, mē Zsu-zsi el-esett:, osz ki-tállalla a pa:szüit* (= elejt, földre önt).

kitanál l. kitalál.

kitanul *kitanull* ts. i. **1.** 'végig tanul, elsajátít, jártasságot szerez benne'. *Eg-gyik fija ki-tanüllta a ko-vácsmesterséget. Be-jártam Á-zsiát, Á-frikát, Ki-tanülltam a fi-legőuriját* (Betlehemes játékból). tn. i. **2.** 'kiszokik belőle, kijő a gyakorlatából'. *Ki-tanülltam ém mán az ijeneg:bull. Ki-tanült ü mán ebbüll a mi mesterségüng:bull.*

kitanult *kitanüll* mn. 'ravasz, furfangos'.

kitapasztal *kitapasztāl* ts. i. 'kiismer'. *En-nek ki se lehet ta-pasztálni az e:szit.*

kitapot ~ ts. i. 'taposással kiprésel, lábbal rajta taposva kinyom'. *Ki-tapotom a béld belöül:led!* (Fenyegetés.)

kitart *kitárt* ts. i. 'heraushalten'. *Ki tudnád esz fél kézzē tarta-ni? Sz.* *Kitártya az árabull* (= igen drágán, árán felül árulja). *Kitártya magát* (= önéretes, büszke). *Ha úrvagyun, hát ki kē maguηkot tarta:ni.*

kitartás *kitártás* fn. 'önéret, büszkeség'. *Le-gyen ety kis kitártás ben:ned, ne ájj össze mindenki:vél.*

kitartó *kitártóy* mn. 'büszke, gőgös, rátarti'. *Na-gyon kitártóy: a, csak az u-rakkā barátkozik: Rē-gen nem ojan naty kitártóy vóyt: a szóu-gabiróy se, min:ma.*

kitartós *kitártóys* mn. 'büszke, gőgös, rátarti'.

kitaszít *kitaszít* ts. i. 'kitol' (pl. szekeret a szinből).

китеker *китеkēr* ts. i. 'kicsavar'. *Te, amék a pa-lánkra mászik, ki-tekerem a nya-kát!*

kitel *kitelēl* tn. i. 'überwintern, auswintern'.

kitelik ~ tn. i. **1.** 'jut, kifutja'. *En-nyibül nem telik ki Pistának egy ru:ha. Még ma-rathatun, ki-telik az időü:bull.*

Á-ra legalább ne: köjűcsűnk ; ami a háasztúl kite:lik. **2.** 'elmúlik, eltelik, lejár'. *Mán akkor osz ki:lőült az esztende:je. Ki:telik : mán az én időim is* : **3.** 'elvárható, megtehető'. *Ne: kívány tülle töb:bet, mint amennyi egy ijeny gyermektől kite:lik.* **4.** 'kisül'. *Mék ki:telik túl:le, hogy el-aggya a eszsmá:ját. Et-től kitelik* ;, amijem bo:lond. **Sz.** *Ki:telik a maga főlttyá:bull* (ezzel vigasztalják a gyermeket, ha vmely testrésze megsérül = magától beforrad, beheged).

kitép *kilép* ts. i. 'ausrupfen, ausreissen'. *Szár:ka a fárkát ki:tépte.*

kitér ~ tn. i. **1.** 'vkinek útjából félremegy, félreáll'. *Tér: ki a nagyobb ember e:lőüll.* **2.** 'kiáll, áttér'. *In:káp ki:térek a val:lásombull* : **3.** 'abbanhagy, másra tér, kibontakozik, kiragadja magát vhonnan'. *Ha eccer be:ledugja az órát abba a Jőy:kai könyvibe, hát nem: tudna ki:térni belőül:le. Ugy belezéledett az álvás:ba, hogy nem: tudna ki:térni belőül:le. Ed:dig az e:sőüt kijábáltuk* ;, *oszt, e:hin nē*, *mos: meg mán nem: tudnőünk ki: fele térni belőül:le* (= nem akar az eső megszűnni). **4.** 'kifer'. *Ki: nem tér az ájtóunn ez az asz:tál.* **Sz.** *Ugy: ordít* ;, *ahogy a tör:kán kitér* : (= torkaszakadtából ordít). **Km.** *Krisztus urunk is kitért a részeg ember e:lőüll* (= a részeggel ne állj perbe).

kitereget ~ ts. i. 'nach und nach ausbreiten' (pl. ki-mosott ruhaneműt a napra).

kiterít *kiterít* ts. i. **1.** 'ausbreiten'. *Te:ris ki a ru:hát szá:radni* : **2.** 'felravataloz' (halottat). *Mekhalok az éccaka, Kiterítnek hájnāra* (Nd.).

kiteszen ~ ts. i. 'hinaussetzen, hinauslegen'. *Éc:cakára ki:teszem ezeket a macská:kat. Ki:tett az asz:tára ety ki:la sza:lonnát.* **Sz.** *Ha a lē:kēt kiteszi, se...* (= semmi módon, akármit csinál is vele). *Nem: akar e főül:ni, ha a lē:l-kemet kiteszem se* : *Kiteszem magájér* (= kitünteti magát, kiválóan végzi dolgát). *Kiteszi a lábát* (= kilép vhonnan). *A:lik teszem ki a lábo:mat, miny:gyá összeverekednek ezek az istentelen köj:kök. Kiteszik a szürít* (= kidobják, eltávolítják).

kitetszik *kiteccik* tn. i. 'kitűnik, kilátszik'. *Ha:maroson kitecett a beszégyyiből, hogy hunnē fuj a : szél.*

kitilol *kitilöl* ts. i. 'a kendertilő segítségével pozdorjájától megtisztít' (szösz).

kitinesel *kitinčsēl* ts. i. 'a szövőszéken a megszakadt fonalszálat folytatásának pótlására új fonalszálhoz kiköti'. *Ki:tinčselem, míg előjkerüll a szá:la.* **Nr.** A kis fácskára tekert *tinčs*, vagyis fonaltekercs a hátulsó hasajóról lóg alá mindaddig, míg az elveszett szál elő nem kerül.

kitisztál *kitisztáll* ts. i. 'kifizet, letörleszt' (adót, adóságot). (Olcsva, Szamosság.)

kitisztul *kitisztull* tn. i. 'kiderül' (az idő).

kitli ~ (-t, -je) fn. **1.** 'női blúz'. *Vászon kitli*. **2.** 'mellény' (Mezőgecse). (Vö. ném. *kittel*.)

kitold *kitöld* ts. i. 'vminek hozzáfűggesztésével meg-nagyobbít, megbővít' (pl. a kurta ingujjat). **Sz.** *Kitöggya a fejít a lúnak* (= abrakos tarisznyát húz a fejére, abra-kolja, jól tartja). *Nem birja ez a lú a szeke:ret, ki kén íó u · d a n i a fe: j i t.*

kitoszit l. *kitaszit*.

kitölt *kitölt* ts. i. **1.** 'kiönt' (pl. lisztet a zsákból). **2.** 'kitöm, teletöm'. *Nem elég ez a tal:lu, nem tölti ki esz a naty ha:raj:at* (értsd: párnahajat). **Sz.** *Kitölti rájta a bosszuját v. haragját* (= egész dühét ellene fordítja, rájta csillapítja).

kitör *kitör* ts. i. 'ausschlagen, ausbrechen, brechen'. *Ki-töröd az abla:kol. A zi-vár ki-törte az ákác:ját. Ki-töri a lábát a jóuszág ezenn a rosz hi:donn. Sz. Kitörte a nyavaja* (= rájött a nyavalyatörés). *Ki-törte esz mán a nyava:ja!* (= vége már ennek!) *A nya:vaja tör-jön ki ben:neket!* (átkozódás.)

kitördelőzik *kitördelőzik* tn. i. 'lassankint kitörök'.

kitöredezik ~ tn. i. 'lassankint kitörök' (pl. a fésű foga).

kitörök ~ tn. i. 'ausbrechen, zerbrechen' (ablak, láb stb.). *Ki-tört a dijóufa a naty szél:be.*

kitöröl *kitürüll* ts. i. 'auswischen' (pl. poharat). **Sz.** *Türüll ki a csipát a szemed:büll* (= **1.** ébredj föl; **2.** nézd meg jobban).

kitranszporál *kitráncporáll* ts. i. 'kitéringet, kirendel, kihajt'. *Máj kitráncporállom én üköt a mező:re.*

kitud ~ ts. i. 'jogtalanul kizár, kisémmiz'. *Ki-tutta az öccsít a vagyom:bull.*

kitudódik *kitudódik* tn. i. 'kiderül, napfényre jön'.

kitulajdonít *kitulajdonít* ts. i. 'kisémmiz, kizár'. *Ki-tulajdonították a vagyoná:bull.*

kitúr ~ ts. i. 'kimar, kiszorít vhonnan' (pl. állásból).

kitükrösödik ~ tn. i. 'kifényesedik' (ruha).

kitűnik *kitűnik* tn. i. 'kiderül, kiviláglik'. *Ki-tűnt osz-tán a beszéggý:bül, hogy még-is csak szeretné mektártani a kis há:zat.*

kitty-kotty *kity-kotty* isz. 'a tyúk kotyogását utánzó szó'. *Tyukom monygya kity-koty, kity-kotty* (Nd.).

kiugrik ~, *k'ugrik* tn. i. 'kiszökik'. *K'ug-rott az abla:konn. Uty· pojō váglak :, hoty ki-ugrik a sze:med.*

kiül *kiül* tn. i. 'sich hinaussetzen'. **Sz.** *Kiüli magát* (= kipiheni magát pl. a tyúk, miután megtojt).

kiürít *kiürít* ts. i. 'entleeren, ausleeren' (pl. zsákot).

kiürül *kiürüll* tn. i. 'leer werden'.

kiüt ~, *k'üt* ts. i. **1.** 'ausschlagen, herausschlagen'. *Uty·*

kiütöm aszt a botot a kezed:bül, hocs csakugy re-püll : K'ü-töm a sze:med ! 2. 'kisajtol' (olajat, olajmagot). tn. i. 3. 'kicsihol, tüzet csihol'. Leg-aláb mos má ki-tudunġ ütni häjnäl:ba, nem-kell a szomszédba menni tü:zër. 4. 'kitör'. Kiütött a háboru. Sz. A nya-vaja üs-sõh ki-! (= törjön ki!)

kiütés kiütés fn. 'ausschlag (bőrön).

kivág ~ ts. i. 1. 'kimetsz'. Ki-vágom a rothattyát az älmá:nak. Valami tá-madás vóul a lá:bánn, oszt az ör-vas ki-vákta : 2. 'fejszecsapásokkal kidönt'. Ki-vágom eszt a kõrté:fát. 3. 'kiüt'. Vák-ki a sze-mit, aki hozzád : nyül. 4. 'kiodob, kihajít'. Ne-bõüġ annyit a filem:be, mē ki-váglak in:net. Mekjoktam a nyakát, Kiváktam a hóura (a tetüt) (versből). tn. i. 5. 'illik'. Na-, e nem jóul vák : ki. Bun-dához a bocs-kõr nem jóul vák : ki. Sz. Kivákta magát (= kimentette magát). Ki-vágja a re:zet (= kitesz magáért).

kivágás ~ fn. 'kivágott rész' (pl. ruhán).

kivágdal kivagdäl ts. i. 'egymásután kivág' (pl. csoport fát).

kivágódik kivágóúdik tn. i. 1. 'kiesik'. Kivágóúdoll az eszembüll. 2. 'kivágotik'. Ez a ja-inneġ ki-vágóúdik :

kiváj kiváj ts. i. 1. 'kiás' (pl. gödröt, krumplit). 2. 'kikapar'. Ki-vájnam a sze-mit, aki nekem ojat monda:na. 3. 'kierőszakol, kiprésel'. Nem-tuttam ety szóút-se kivájni belöül:le.

kivakar kivakār ts. i. 'késheggyel kikapar' (írást, tinta-foltot).

kiválaszt ~ ts. i. 'auswählen, wählen'.

kiválasztás ~ (-t, -a) fn. 'különbség'. Niņcs-azok kõszt kiválasztás.

kivállik kivállik tn. i. 'kitünik' (pl. a többi közül).

kivall ~ ts. i. 'bekennen, gestehen' (bünt).

kivallat ~ ts. i. 1. 'kihallgat (büntöt), vallomásra kényszerít'. 2. 'apróra kikérdez vmi felől'.

kivállik l. kiválik.

kiválogat ~ ts. i. 'auswählen'. Ki-válogatták ennek már a jo:vát.

kivált ~ hsz. 'besonders, vorzugsweise'.

kivan ~ tn. i. 'kész van, megvan'. Miņ-dēk kivan nekijek eggy esztendeji kenye:rek.

kiván kiván (-ok, -sz) ts. i. 1. 'wünschen'. Na-gyõġ kivánna ety kis tu-róústészlát. 2. 'begehren, verlangen'. Ne-kivány túlle tób:bet, miņt amennyi eggy ijeny gyõrmektül kite:lik. 3. 'akar, szívesen tesz' (tagadó m.-kban). Ót-jársz : ē miņ-dennap :, oszt azēr nem-kiváz benēzni hoz:zá. Egy vil-la szénát se kiván odép ten:ni. Sz. Csak a sze-me kivánnya : (= nem éhes már, csak nyalakodni szeretne). Csak a mej-je kivánnya : (= kívánja a nõt, de már nem tud megfelelni neki). Szívesen

kivánom (= szivemből kívánom. Felköszöntő versek befejezése).
 K ö s z ö n t é s e k : *Jóy· napot v. jóy· reggält v. jóy· estét*
kivá:nok. T á v o z á s k o r n a p p a l : M i n - d ē jóyt kivá:-
nok. E s t e : Jóy· éccakát v. nyu·godálmas jóy· éccakát
kivá:nok. L. be-, el-, megkíván.

kívánat *kivánat* fn. 'kívánság'. **Sz.** *Ki-vánat rá-nézni ;*
o-jā szép ; (pl. gyümölcs).

kívánatos *kivánatos* mn. 'étvágygerjesztő, ínycsiklandozó'
 (ételnemű).

kíváncsi *kiváncsi* mn. 'nyalánk, ételkivánó, aki mindent
 megkíván, amit enni lát' (gyermek). **Sz.** *Kiváncsi, Két kis*
kutya ráncsoj ki (kíváncsi gyermeket csúfoló mondóka).

kívánesiskodik *kiváncsiskodik* (-ok, -öl) tn. i. 'étel után
 ácsingózik, mindent megkíván, amit enni lát' (gyerekről).
Ag-gyatog belőül:le ennek a pu-jának is ; ne· kíváncsiskoggyon ;
itt.

kívánság *kiváság* (-ot, -a) fn. 'óhajtás, vágy'. *M i n - d e n*
ki-váságád bétejjesitem ; csak toj-jon ;

kívánságtól *kivásáktull* hsz. 'kóstolólul, mutatóba'. *A - lig*
van ki-vásáktull ety kisz szil:va.

kívántat *kivántat* ts. i. **Sz.** *Ki-vántattya ma:gát* (pl. egy
 szép gyümölcs = kívánatos). L. megkívántat.

kivár ~ ts. i. 'vkít megvár, míg kijő'. *A z I s - t e n y g y ő ű z n é :*
esz ki-várni, ha valahova beme:gyen.

kivarr *kivār* ts. i. 'ausnähen, sticken'.

kivasal *kivasāl* ts. i. **1.** 'ausbügeln'. **2.** 'kierőszakol,
 kiprésel'. *N e m - t u t t a m b e l ő ű l : l e e t y s z ő ű t - s e k i v a s ā l : n i .*

kivénül *kivēnüll* tn. i. **Sz.** *Ki-vēnüll a hám:bull* (öreg,
 nem bír dolgozni).

kiver *kivér* ts. i. **1.** 'kiüt'. *Ki-verem a sze:med ! 2.* 'kicsépel'.
A m i - b u z ā n k a t h a - m a r o s o j k i v ē r t e a : g é p . 3. 'veréssel kiüz'.
A k - k o r á r a m á k i - v ē r t ű k a m u s z k á : k a t . 4. 'kiüt rajta'. *Ki-vérte*
az izzac:cság. 5. 'tenyérhez ütögetéssel kitisztít' (hamutól,
 bagótól a pipát). *T e s - s é k k i v ē r n i a s z t a p i : p á t , m e r ē - r o t h a d*
a j e n e : k e . S z . E n n e k a z é n - k a l a p o m n a k i s k i v ē r t e m á n
a z á g a s z e : m i t (= nagyon elnyűtt, használhatatlanná
 vált). *A n y a - v a j a v ē r - j e n k i !* (átok). *K i v ē r t é k a z e s z i b ű l l*
 (= elhatározásától eltérítették).

kiveret ~ ts. i. 'kicsépettet' (pl. búzát).

kivés *kivés* ts. i. 'véséssel kialakít' (pl. sírfeliratot a
 fejfán).

kiveszen ~ ts. i. **1.** 'herausnehmen'. *Ki-veszem mán*
a vattát a filem:bull. 2. 'kitisztít, kiszed' (ruhából foltot). *N e m -*
l o m é m , m i c s e p p e n t i : d e , m é g a s z a p - p ā s e v e s z i e s z : k i . 3.
'érzékeivel (szemével, fülével) felfog'. N e m - t u t t a m j ó l
kivenni, kutya vóút-ē, ju vóút:-ē, mē na-gyom messzi vóút :
4. 'értelmez, kiért, kikövetkeztet'. *U g y - v e l t e m k i a s z a v á : b ű l*

hogy a fi-ja is kösztök vógt: Sz. Kivette az oskolábull (= ki-
léptette). Ki-veszem a sőr:ját ennek a kés:nek (= eltüntettem
a sorját). A tip:pan ki-veszi a kasza é:lit. A jő-róu
visz ki-veszi a kés é:lit (= kitompítja, megélet-
leníti).

kivet *kivét* ts. i. Sz. *Kiveti a gyanuját* (= végére jár a
gyanításának, elosztatja a kétséget).

kivetni-való *kivetni-valóu* mn. 'gáncsolni való, hibáz-
tatást érdemlő'. *Nincs émbennem semmi kivetni-valóu* (Nd.).

kividul *kividull* tn. i. 'kiderül' (az idő).

kivirágzik ~ tn. i. 'aufblühen'.

kivirágosodik ~ tn. i. 'borvirágot, penészt kap' (a rosz-
szul elzárt bor).

kiviszen ~ ts. i. **1.** 'hinaustragen, hinausführen'. **2.**
'kitör, kisorod'. *Uty szalat kife:le, māj kivitte a ka:put.*

kívül *kivüll, küvüll* (Mezőgecse) hsz. **1.** 'aussein'. nu.
2. 'ausser, ausserhalb'. fn. **3.** 'külseje vminek'. *A ki-vüjje
má tisz:ta a ház:nak, csag be-löül kē mēk kimeszē:ni.*

kívülöttem *kivüllöttem* (-ed, -e) nu. 'rajtam kívül'.
Ne szeres, ne szeress Énkivüllöttem mást (Nd.).

kívülről *kivürüll, küvürüll* (Kömörő) hsz. 'von aussen'.
Já-nos pedig kü-vürüll új-fend bekerült:

kívülrünnen *kivürünnen* hsz. 'kivülről'.

kizaboláz ~ ts. i. 'a zablát kiveszi a szájából, zablájá-
tól megszabadít'. *Za-bolász ki a lo:val, osz lők-jél elibe egy
villa sár:jut.*

kizár ~ ts. i. 'ausschliessen, aussperren'.

kizavar *kizavár* ts. i. 'kikerget, kihajt'. *Gye-re csag,
za-várt ki eszt a tyukot in:nét.*

kizöldül *kizöüdüll* tn. i. 'aufgrünen, ergrünen, grün wer-
den'.

kizúdul *kizudull* tn. i. 'zúgva kiárad' (pl. nagy tömeg víz).

Klára ~ nőnév. L. Klári.

Klári ~ nőnév, a Klára név szokottabb változata.

klárinét ~ (-ot, -tya) fn. 'clarinette'.

klárinétoz ~ tn. i. 'klárinéton játszik'.

kláris kalárizs (-st, -ok, -zsa) fn. 'nyakba való füzér
színes, kül. piros gyöngyökből' (korallból).

klasszis ~ (-l, -sa) fn. 'iskola' (Nagypalád, kihalóban).

Klastrom ~ hn. (Kishodos).

klofteria *kloftërfa* fn. 'hasábfa, hasábokba vágott (s
öbbe rakott) tűzifa'.

kóborál *kóuboráll* (-ok, -sz) tn. i. 'kóborol'.

kóborászik *kóuborászik* (-ok, -öl) tn. i. 'kóborol'.

kóborgó *kóubörgóu* mn. 'csavargó, csatangoló'.

kóbori *kóubori* mn. 'kóbor természetű, csavargó, csa-
tangoló'. *Meg-ölöm eszt a kóubori ru:cát.*

kőbori-víz *kőbori-víz* fn. 'nem állandóan folyó, mellék-
erekből származó víz a földben'. **Nr.** A kút ásásakor vigyázni
kell, hogy holmi kőbori-víznél meg ne álljon az ember,
hanem ásson jó mélyre, míg az igazi jó víz erére talál.

kőborló-menykő *kőborlő-menykő* fn. 'olyan mennykő,
mely a néphit szerint nem egyenes irányban sujt, hanem az
ablakon át a házba jutva ide-oda csavarog s úgy csap le'.

kőborol *kőboról* (-rolok, -rős; -röltam; -rölnék; -rőjjak)
tn. i. 'kószál, csavarog, csatangol'.

koboz ~ (-ok, -öl; -bosztam; -nék, -zak) ts. i. 'keres,
kutat'. *Mit kobozol abba a fíjóggba?*

koca ~ (-át, -ája) fn. 'nősténydisznó, emse, fias sertés'.
L. magkoca.

kocapipás ~ fn. 'nem állandó pipás, aki csak néha-néha
dohányzik'.

kocától *kocától* (-olok, -ősz) tn. i. 'kocog, kótog, kalapál'.
Ety hőr-dóum min-dég ot kocától; mikor a templomba vóu:tak.

koccan ~ tn. i. 'összeütődve koc hangot ad' (pl. tekézés-
kor a teke).

koccant ~ (-ok, -öl; -ottam; -anék; -csak) ts. i. 'zu-
sammenstossen'. L. hozzákoccant.

koccent ~ (-ok, -öl; -ottam; -anék; -csak) ts. i. 'an-
stossen'.

kocka ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'würfel'. **2.** 'kockányi, kocka
mennységű'. *Két kocka cukör.* **3.** 'négyzet, négyzetalakú
minta' (pl. szövetben). *Nem szeretem a keszkenőümbe eze-
ket a naly sárga kocká:kal.* **4.** 'gömbölyű kavics, mellyel
kockázás (kapósdijáték) közben játszanak'. L. kockázás.
Vö. MTSz. 3. koca.

kockacukor *kockacukör* fn. 'würfelzucker'.

kockás ~ mn. 'négyzetalakokkal (kockákkal) diszített'
(pl. szövet). *Aszt a fe-kelekockás keszkenőümet hosz: ki.*

kockázás ~ (-t, -a) fn. 'gömbölyű kavicsokkal való
kapódsi játék, kapózás'. **Nr.** A kockázáshoz öt gömbölyű
kavics szükséges. Hat figurája van: **1.** *első-egy*: a földre
vagy asztalra szórt kockák egyikét föl kell venni s a levegőbe
dobálása közben úgy elkapdosni, hogy egyidejűleg a földön
heverő kockák közül is egyet-egyet mindig fölszedjen a
játékos; **2.** *kettőis*: a földre szórt kockákat az előbbi módon
most már kettőnkint kell fölszedni; **3.** *hármás*: ugyanolyan
módon kell fölkapni egyszerre hármat s a negyediket külön;
4. *lecsapó*: egy kockát föl kell dobni, ugyanakkor négyet
a földre csapni, de úgy, hogy még legyen idő a feldobott
kockát is elkapni, majd ismét fel kell dobni s a második
földobás alatt fölseperni a lecsapott négy kockát s utána
a feldobott kockát ügyesen el kell kapni; **5.** *ötös-egy*:
ugyanolyan, mint az első-egy; **6.** *kapó*: mind az öt kockát

úgy kell feldobni, hogy az egész csomó a kinyujtott jobbkez hátára essék s onnan ismét feldobva, a levegőben el kell kapni az egészet, hogy egy kocka se essék a földre. Két faja van: 1. vesztesre játszani: ez esetben akkor veszíti el a játzó gyermek a játékot, ha valamelyik kockát kiejti a kezéből, vagy eltéveszti a figurák sorrendjét; 2. moccnásra játszani: ez esetben elég a veszteshez az is, ha a földön heverő kockák egyike valamely kézmozdulat következtében helyéről elmozccan. A játzót az ellenfél a következő mondással igyekszik belezavarni a figurák sorrendjébe: „*Babona dücskőüre, Vidd el Peleskére!*” Ha a játékos eltéveszti a sorrendet, az ellenfél ezt mondja neki: „*Fe-léjtés nagy-vesztés!*” A kockázás különösen leánygyermekeknek kedves játéka. Egyszerre csak ketten játszhatják.

kockázik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'gömbölyű kövecskéekkel kaposdit játszik'. Vö. kockázás.

kocogtat kocoktat ts. i. 'kemény tárggyal egy másik kemény tárgyat ütöget'.

kocs l. kacs.

kócs l. kulcs és Kolcs.

1. **kócsag kócsag** (-ot, -ja) fn. 'ardea alba L.'

2. **kócsag** l. kaucsuk.

kocsány csokány (-kánt, -kányok, -kánnya) fn. 'kukorica-cső kocsza v. csutkája, melyről a szemet már lefejtették'. *Cso-kánt tegyetek a tűz:re, mer a ja- alatt el-álszik a: szén.* Vö. csutka 3.

kocsi ~ (-t, -k, -ja) fn. 1. 'hintó, fiáker'. 2. 'vasúti kocsi, vagon'. **Km.** *Ne- a kocsirull üjj a szekē:re, hanem a sze-kērull a kocsi:ra* (= ne úrimódból csöppenj szegénységbe, hanem szegényből légy gazdaggá). L. szekér.

Koesidomb ~ hn. (Méhtelek).

kocsikázik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'sétakocsizást tesz'.

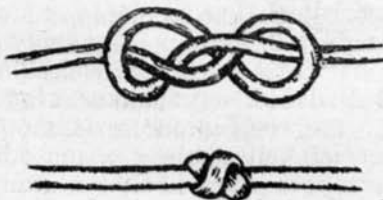
kocsikerék *kocsikerek* fn. 'kutschenrad'.

kocsiláda ~ fn. kétfelől lefelé keskenyedő, a szekér derekába illő láda'.

kocsilámpa ~ fn. 'kutschenlaterne'.

kocsis ~ (-t, -ok, -sa) fn. 'a lovakat és kocsit gondozó szolga a gazdaságban'. **Sz.** *Jukas kocsis!* (mondják, ha nő hajtja a lovakat). *Meg-itta a kocsis a háj á:rát* (tr. = nyikorog a szekérkerék). **Km.** *Bo-lont kocsisnak rē:szeg a lo:va* (= ahol ostoba a kormányzás, vesztettül mennek a dolgok).

kocsisgöb *kocsiszgöb* fn. 'diszes bog a szíjostoron'.

Kocsisgöb.

kocsislegény *kocsislegény* fn. 'kocsis szolgálatokat teljesítő szolgáló'.

koeska l. kacska.

koesma l. korcsma.

Koesmanda *Kocsmanda* hn. (Nagypelecske).

Koesoja ~ hn. (Szárzaberek, Avasújváros).

koesol l. kacsol.

kóesolat l. kolcsolat.

koesonya ~ (-át, -ája) fn. 'sulze'. Sz. *Resz-ke't, mint a ko-csonya*: (pl. a hideg miatt).

Koesorhát *Kocsörhát* hn. (Szamosszeg).

koesoz l. kacsoz.

kodácsol *kodácsol* tn. i. 'gackern'. (A megtoj't tyúk hangját utánzó ige.) Vö. *kotkodácsol*.

kodácsolás ~ (-t, -a) fn. 'gackern'.

kódi-kódi *kóúdi-kóúdi* gyermeknyelvi szó 1. 'koldulj'.

2. 'koldulás'. *Kóúdi-kóúdi kis kosárba* (gyermeki mondóka). Vö. *kódu-kódu*.

kódu-kódu *kóúdu-kóúdu* gyermeknyelvi szó 1. 'koldulj'.

2. 'koldulás'. *Kóúdu-kóúdu kis kosárba, Aki nem át, kalodába!* (Gyermeki mondóka, melyet kosárral a kezükben, féllábon ugrálva mondanak.)

kofa ~ (-át, -ák) fn. 'piaci árusnő'.

koffer *kufēr* (-t, -je) fn. 'koffer'.

kójimpázik l. kalimpázik.

kójtól *kójtól* (-olok, -ősz) tn. i. 'erősen füstöl, pipázik'.

kókál *kóúkáll*

(-állok, -ász) ts. i. 'rúddal kerget, zavar' (pl. tyúkokat). (Panyola).

kokárda ~ (-át, -ája) fn. 'nemzeti-szín szalagból készített rózsá'.

kokas l. kakas.

Kokasmoesár ~ hn. Szamoskóród).

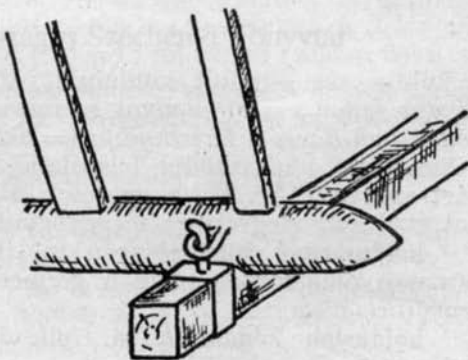
kokatszég ~ fn.

'a hátulsó sémelyen és a fűrgettyűn levő erős görbe szeg, mely a ráhúzott sasnál fogva a szekér bérfáit (oldalait) alul szilárdan tartja'.

kókler *kóúplēr* fn. 'kópé, szemfényvesztő'.

kókus *kóúkus* (-t) fn. 'képzeletbeli szörnyeteg, mellyel a gyermekeket ijesztik'. *Jön a kóú:kus! É-viszen a kóú:kus!*

kolbász *kólbász* (-t, -sza) fn. 'a sertés vékonybele apróra

Kokatszég.

vagdalt s fűszerezett sertéshússal töltve'. *Fokhagymás kolbász* (= fokhagymával fűszerezett). *Száraz kolbász* (= füstön szárított, nyersen ehető kolbász). *Füstölt kolbász* (= füstöléssel konzervált kolbász). **Sz.** *Tán asz tudot* :, *hogy ott kolbászúl fonnyák a re:keszt* (= hogy ott dolog nélkül is élélhetsz, ott Eldorádó van). **Km.** *Hos-szu kolbász, rö-vit prédikációjó* (ez a legjobb, mondják tréfásan). *Töb nap, mint kolbász* (= takarékosan, beosztással kell élni).

1. koles l. kulcs.

2. Koles *Kóucs* falunév. *Kiskóucs, Natykóucs* (szatmár-megyei faluk).

kolesi kócsi mn. 'Kolcsra való'. *Lác-cik a kócsi to:rony.*

kolesolat *kócsolat* (-ot, -ok) fn. 'a motóláról levett fonalcsomó hurkolása, egymásba font hurok'. *A fo-nalat a mo-tógláru-l le-szedik, összefonnyák ap-róu kóu-csolatogba, a két-végít pász-mamaddzaggal ös-szekötik. Eszt hi-jják egy da-rap fo-nálnak.*

koldul *kódu*ll (*kóudűsz*) tn. i. 'betteln'. **Sz.** *Árúll kódu*ll (= amiatt lesz nyomorékká). *Ugy óudálba váglak* :, *hogy á-rúll kóudűsz* : *Uty hóukony nyomlak* :, *hogy á-rú kóudűsz* : *Vö. kódu-kódu.*

koldus *kódu*s (-t, -ok, -sa) fn. **1.** 'nyomorékság, testi fogyatkozás, gyöngeség miatt kolduló ember'. (Vö. kéregető). *Énekes kódu*s (= aki éneket énekelve koldul). — mn. **2.** 'nyomorék'. *Kódu*s-sá lettem (= nyomorékká). *Kóu*-du-s ez a : lú. *Nem tom mekfogni evvel a kódu*s kezem:mél. **Sz.** *Kéj-fé : má ! A kóu*-du-s (v. a sán-ta kódu)s) az-óu-la a he-tedik (v. a hár-madik) *faluba jár* : (= kelj fel már ! későn van már ! a koldus rég elindult koldulni !) *Ma*-is annak *vagyok a kódu*s:sa (= a miatt vagyok szerencsétlen). **Km.** *Sze*-mérmes *kódu*s-nak ü-ress a tarisznyá:ja (= aki szégyell a maga érdekében kérni, panaszkodni, felszólalni, az mellőzést, hátrányt, kárt szenved). **Nr.** Ha a gyermek lába nyomorék, a koldus botjával kell megverni s meggyógyul.

koldusernyő *kódu*s-ernyőű fn. 'tyúk v. más szárnyas húsának oldalbordás része a gerinccel'. *Ne*-ked a *kóu*-du-s-ernyőűjét *adom* :

koldusláb *kódu*s-láb fn. 'elferdült boglyát támasztó fadorong'.

koldusodik l. elkoldusodik.

Koldussor *Kódu*s-sör hn. (Egri).

koldusszar *kódu*s-szár fn. **Sz.** *Ve*-gyes, *mint a kóu*-du-sz-szár : (mondják olyan dologra, amiben van jó is, rossz is. T. i. a koldus sokféle háztól soknemű ételt kap.)

kolédiom l. kollégium.

kolera *korela, korella* (-át) fn. 'cholera'.

kolerás *korelás, korellás* mn. **1.** 'cholera-krank'. **2.** 'kolerát okozó' (pl. szilva).

kólika *kóujika* (-át, -ája) fn. 'szélgöres a hasban'. *Ne-
edd aszt a zöjüt szil:vát, mē be:léd áll a kóujika*. **Sz.** *Hag-gyátok
ël: mán a kóujikába: !* (= a fenébe, a nyavalyába!)

kólikás *kóujikás* mn. 'hasafájó, szélgörcsben szenvedő'.

kólint *kóujint, kollint* (-ok, -öl; *kollincson*) ts. i. 'üt, koppant, puffint'. *Fël-tem:; hoty fű-be kollint a bottyá:vál.*

kollanes l. *kullans*.

kollát l. *korlát*.

kollégia *kollégija* fn. 'kollégium'. *Amaz az é róuzsám ama
kég dõlmámba, Levelet ír nekem a kollégijába* (Nd.).

kollégium *kolégyiom, kolédijom* (-ol) fn. 'collegium, gimnázium és főiskola együtt' L. *tetükollégium*.

kollint l. *kólint*.

kolomp n., l. *harang, ladang, csatrang, pergő*.

kolompál *kolompáll* (-ok, -ász) tn. i. 'kalapál, kótog, ütögetéssel zajt csap'.

kolompér ~, *kolompér, korompér* (Avasújváros) (-t, -ok, -ja) fn. 'burgonya, krumpli'. *Kolompért ültet* (= vet). *Kolompért váj* (= kiszedi a földből). **K.** 'olcsófajta, rosszul járó zsebóra, régi rossz zsebóra'. *Csap-jöjüthöz aszt a kolom:pért, hisz nem-jóul jár: a! A-járt: jóul, aki el-atta: Sz. Ki-aludná a ko-lompért a föjüd-büll* (= aluszékony, aludni szerető). *Gya-ra-poggyatok, sza-poroggyatok, mint a ra-kamazi kolompér* (tréfás áldás; Adorján). L. *hópehelykolompér, rózsakolompér*.

kolompérföld *kolompérföjüd* fn. 'krumplival beültetett szántóföld'. **K.** 'csordától járt út, melyen a szekér úgy dőcög, mintha krumplisorokon járna'.

kolompérhaj *kolompérhãj* fn. 'burgonya héja'.

kolompérleves ~ fn. 'burgonyafőzelék kihabarva vagy kirántva'.

kolompérszedés *kolompérszedés* fn. 'krumpliszüret, a krumpli betakarítása'.

kolompértokány ~ fn. 'főtt krumpli puhára törve, zsírral, sült hagymával, töpörtővel leöntve' (ételnév).

kolonc ~ (-ot, -a) fn. 'a kútgém végére függesztett súly, mely megkönnyíti a vödör felhúzását'. Vö. *kölönc*.

kolotyol l. *megkolotyol*.

kolozsvári ~ fn. 'pofon, nyakleves'. *Miny-gyár adok ety kolozsvá:rit!*

kolozsvári-főkötő *kolozsvári-fükötõjü* fn. 'pofon, nyakleves'. *Ag-gyá neki ety kolozsvári fükö:tõjüt.*

Kóltó *Kóultóy* hn. (Köszegremete).

kólyika l. *kólika*.

koma ~ (-át, -ája) fn. 'gevatter, pate'. L. *keresztkoma*.

komaesésze ~ fn. 'ételhordó edény, melyben a jóismerő-

sők, kománék a gyermekágyas asszonynak mindenféle jó étellel kedveskednek'.

komagyűjtő *komagyűtőü* fn. 'a férfi nemzótágja' (tr.).

komámasszony *komámasszony* fn. 'komaasszonyom'. Sz.

Rit-ká vam, mint a komámasszon tánca:

kománé *kománé* fn. 'komaasszony'.

komás ~ (-ok) fn. 'pajtás, barát'. *Naty. komások vő-tünk eg:gyüt fijatál korung:ba.*

komaság ~ (-ot, -a) fn. 'komai viszony'. **Km.** *Sóy-gorsák, ko-maság nem nagy atyafiság:* (= nem olyan kötelező rokoni viszony, mint pl. a közeli vérrokonság). *Mek-hóytt a gyēr-mek, ē-müült a koma:ság* (= elmúlt az érdek, elmúlt a barátság).

komázik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'tréfálkozik, bizalmaskodik'.

komédia ~ (-át) fn. 'vándorkomédiások előadása'.

Mennyűnk a komédiába.

komédiás ~ (-ok) mn. 'faluról-falura vándorló artista'.

komédiázik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'tréfál, huncutkodik'.

komenció *komencijóy* (-t, -ja) fn. **1.** 'szolgálati szerződés' (pl. gazda és cseléd közt). *De még a két-öl ja izs benne van a komencijóy:ba.* **2.** 'szerződésben megállapított, természetben kiszolgáltatót fizetés, cselédbér'. *Ki-mërtem én neki a komenci-jóyt ren-desenn: Mint-kivette a komenci-jóyt.* **Nr.** A komencióban ilyen természetbeli járandóságok vannak: búza, tengeri, főzelék, só, tűzifa, lakás. Komenciós fizetése van a cselédnek, a pásztoroknak, a harangozónak, kerülőnek. Vö. lat. conventio.

komenció-levél *komencijóy-levél* fn. 'díjlevél, szolgálati szerződés' (pl. gazda és cseléd közt).

komenciós *komencijóys* mn. 'természetbeli fizetést húzó, természetben fizetett'. *Komencijóys cseléd.* **Nr.** A komenciós cseléd meglett, családos ember. Ezzel ellentétben a bennkosztos cseléd legényember, a gazda házánál lakik s az ott kapott kosztért, pénzfizetésért, ruházatért szolgál.

komendál *komendáll* (-ok, -dász) ts. i. **1.** 'ajánl, javasol'. *Sen-kinek se komendállom, hogy az én apámat kissebbic:cse!* (fenyegetés.) *Ez a sze-gé Zsi-góyné komendáta esz ne:kem. Mindennek asz komendállom, Szerelemnél jobb az álom* (Nd.). **2.** 'orvosilag rendel'. *Ki-napört komendállt neki az ór:vas. Az ór-vas is komendájja: aszt hasfájás:tull.* Vö. lat. commendo.

komendáns *komendás* mn. 'parancsnokló, vezénylő' (pl. őrmester, katonatiszt, megkülönböztetésül pl. a gazdasági tisztektől). Vö. lat. commandans, ném. commandant.

komendéroz *komendéroz* (-ok, -öl) ts. i. **1.** 'vezényel' (pl. a tiszt a katonáknál). **2.** 'rendel, parancsol'. *Míny-gyá haza komendérozom én a pu:ját.* Vö. ném. commandieren.

komendó *komendóu* (-t, -ra) fn. 1. 'parancsnokság' (katonai). 2. 'vezényszó'. Vö. ném. *commando*.

komisz ~ mn. 1. 'kincstári, állami' (pl. ruha, kenyér a kaszárnyákban). *Ád nékem a császár ruhát, Komisz inget, komiz gatyát* (Nd.). 2. 'hitvány, durva' (ember, tárgy, kül. étel, ital). Sz. *Még mek-hizott a komisz kénye:renn* (= a kaszárnyai koszton).

komló *komlóu* (-t, -ja) fn. 'hopfen'.

komlóskorpa *komlóuskörpa* fn. 'komlóvirággal vegyített és erjesztett korpa, mellyel a kenyérhez való kovászt kelesztik'.

komlóvirág *komlóvirág* fn. 'hopfenblüte'.

kommunista *komonista, komunyista* (-át) fn. 'kommunist'. *Ott is fel akárták akasztani a fejesebjeit ezek a komonisták.*

komócsin *komócsin* (-t, -ok) fn. 'phleum pratense L.'

komoly *komöi* (-ojann) mn. 'komor, rideg, tréfát, vidámságot nem kedvelő'. *At-tú félt :, hogy ojan ko-moj embel lessz az u:ra.*

komót *komóut* mn. 1. 'kényelmes'. *Mos na-gyon komóut a csizs:mám. hsz.* 2. 'kényelmesen'. *Nem kell ott ülni ojan ko:móut.*

komótos *komóutos* (-onn) mn. 'kényelmes' (pl. ruha, ház). *Az ö-reg úr man csak ül ko:móutoson a kár-szégbe, osz pi:pázik :*

komp l. négyellő.

Kompár ~ hn. (Rozsály).

Kompáralja *Kompárajja* hn. (Rozsály).

kompó, -ós l. *kampó, -ós*.

kompódi *kompóudi* mn. Sz. *Ugy. ülök it jegybe-gyürü:be, mint a kom-póudi menyasszony : v. a kom-póudi nemesasszony : (= tétlenül ülök).*

Kompos ~ hn. (Szatmárhegy).

kone ~ (-ot, -a) fn. 'vastag, velős csont Sz. *Ugy. marakodnak ráj:ta, mint a ku:tyák a kon:conn. Ne verekeggyetek :, mer el:osztom a kon:cot* (= mindkét fél kikap).

kondaré ~ (kiolvasó versekben) *Á bé cé dé kondaré, Mekhóut a vñ kondásné. Ha mekhóut, Nem kell a seggire jóut.* (Más változat) *Á bé cé dé kondaré, Kürtaseggü móunárné, Fogd a fárkod, rázsd elé.*

kondás ~ (-t, -ok, -sa) fn. 'kanász, disznópásztor'. Sz. *Ugy. beszél ve:lem, mint a kon-dás a bőitárjáv:val* (= gorombán, durván).

kondásbojtár *kondászbőitár* fn. 'a disznópásztor segédje'. Sz. *Uty. káronkodik :, mint ety kon-dászbőitár : (= veszettül, csunyán káromkodik).*

kondásné ~ fn. 'a kanász felesége'.

kondér ~ (-*t*, -*ok*, -*ja*) fn. 'nagy vasfazék'. *Vam pa:szujj e-lék, főisz-tem ety kon-déräl*:

kondít *kondít* (-*ok*, -*öl*; -*ottam*; -*anék*, -*csak*) ts. i. **1.** 'a harangütővel egyet üt, egyet kongat'. **2.** 'kongatni, harangozni kezd'. *Kon-diccson*; *Im-re bácsi! In-dülnak a halot:täl.* **3.** 'hangosat csördít, nagyot csattant'. *O-janokat konditot-tam az ostö:räl, mint a pus-ka.* **4.** 'üt'. *Óudälba kondit. Fübe konditotta.* L. megkondít.

kondoktor l. *konduktor*.

Kondor *Kondör* fn. családnev.

konduktor *kondoktör* (-*t*, -*orok*) fn. 'vasúti jegyellenőr, kalauz'. (Újabban a *kalauz* kezdi kiszorítani.)

kondul l. *megkondul*.

konfirmáció *kőfirmációjú* (-*t*, -*ja*) fn. 'gyermeknek közvizsgálata a hitágazatokból első úrvacsoravételük előtt'.

konfirmál *kőfirmáll* (-*ok*, -*mász*) tn. i. 'a gyülekezet előtt a hitágazatokból vizsgálatot tesz'.

kong *kong* (-*anak*; -*ott*; -*ana*; -*jon*) tn. i. 'schallen, klingen'.

kongás *kongás* (-*t*, -*a*) fn. 'schallen, ertönen'.

kongat *kongat* (-*ok*, -*öl*; -*ott*; -*na*; -*gasson*) ts. i. **1.** 'schallen machen, ertönen machen'. **2.** 'az ostorral hangosakat pattant'. *Ment az ök-rök utánn oszt az os-töräl na-gyokat kongátott.*

kongesz *kongesz* (-*t*) fn. 'papbérként adott borfizetés', (Adorján).

kongó *kongóú* (-*t*, -*ja*) fn. 'kolomp, nagy harang a jószág nyakában'. **Sz.** *Ha főkötötted a kongóút, hát ráz-zad*: (= ha nagy hűhóval megigérted s elkezdted, hát végezd is be).

kongóz l. *bekongóz*.

konkoly *konkői* (-*t*, -*ojok*) fn. 'Agrostemma Githago L.'

K. E. *köszlök a kon:kői* (= gonosz).

konkorgós l. *kunkorgós*.

konkorodik l. *kunkorodik*.

konskribál l. *megkonskribál*.

konsibál *kősibáll* (-*ok*, -*bász*) ts. i. 'számba vesz, össze-szed, összeír'. *Kő-sibállják a jóuszá:got.* Vö. lat. *conscribo*, *konskribál*.

konstáber *kőstábēr* (-*t*, -*erek*) fn. 'rendőr'.

konta ~ mn. 'csonka, kurta, levágott' (pl. a tyúk farka).

kontafarkú *kontafärku* mn. 'kurtafarkú, csonkafarkú'.

Bē-vóút a kis hos-szujfärku csírke is, meg a kon-tafärku is.

kontafülű *kontafilü* mn. 'csonkafülű, levágott fülű' (pl. malac).

kontegnáció l. *kontignáció*.

kontignáció *kontegnációjú* (-*t*) fn. 'emelet'. (Régies; újabban az *emelet* háttérbe szorította.)

kontignációs kontegnációjós mn. 'emeletes'. (Régies; ma már gyakoribb: *emeletes*.)

kontó *kontóu* (-t, -ja) fn. 'számla'. *Na-gyom megnőött a kontóu*. **Sz.** *Kontóura veszen* (= hitelbe vásárol).

kontózik *kontóuzik* (-ok, -öl) tn. i. 'kontóra, hitelbe vásárol, bolti adósságot csinál'.

kontrabontra ~ (-át) fn. 'civakodás, veszekedés, kontrabont'. *O-jan naty kontrabontrács csinált illt ez az as-szõ, hogy i-de csõidült a fél: vég.*

kontraktus *kontrektus* (-t, -ok, -sa) fn. '(adás-vételi) szerződés'. *A hár-madik õl ja nõt-csem benne a kontrektuzs:ba*. Vö. *komenció*.

kontrás ~ (-t, -ok) fn. 'másodhegedús, aki a zenekarban a kontrát játssza'.

kontrázik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'másodhegedüt játszik, kontrát hegedül a zenekarban'. **K.** *A meg nem-hoty hãl-gat-talla vóna:; hanem mék kontrázol ne:ki* (= pártjára állt, vele együtt zsémbelt, segített szidni valakit).

kontrektus l. *kontraktus*.

konty *konyty* (-ot, -ok, -a) fn. 'a hajfonatoknak különböző módon való elrendezése, felrakása a fejen' (nőknél). **Sz.** *Fêrakja a konytyát* (= elkészíti). *Ju-li nêni ma is a konyty alá tõe ütött: (= becsipett; asszonyról). Fê-re csapta a konytyát* (= lerészegedett, becsipett; asszonyról). L. *füles-konty*, *koszorú-konty*, *pacsirta-konty*, *zsuzsi-konty*.

konty alá való konyty alá valóu fn. 'édes bor, asszonyoknak való bor (v. pálinka)'.

kontyol l. *megkontyol*.

kontyoló *konytyolõu* (-t, -ja) fn. 'a lakodalom második v. fő napja'. *Hét-jõ vóut a si-ratõu, ked-dê vóut a konytyolõu*. (Garbole).

konvenció l. *komenció*.

konya ~ mn. 'lekonyult, kajla' (pl. fül, kalap).

konyha ~ (-át, -ája) fn. 'küche'. **Sz.** *Nem sokat hoz a konyhá:ra* (= nem sok hasznót hajt).

konyhakendõ *konyhakendõi* fn. 'durva vászonkendõ, mellyel a konyhai edényeket törülgetik'.

konyhás ~ mn. 'a konyhába beszokott, konyhában tartózkodni szerető' (pl. malac).

konyít *konyit* (-ok, -öl; -ottam; -anék; -csak) tn. i. 'egy kicsit ért hozzá'.

konyul l. *lekonyul*.

[kop] ~ (*kopra*) fn. **Sz.** *Kopra se jut* (= egynek-egynek alig jut valami). *Ha min-denkinek akãrsz juttatni a kõlbãzbãl, kop-ra se jut*. Vö. *kopp*.

kopács vö. *kopács*.

kopácsol *kopácsöl* (-*olok*, -*ősz*) ts. i. **1.** 'kocogtat, kalapál, nagy zajjal ütöget' (pl. fát). **2.** 'aprit, vág'. *Ko-pácsolok ety kis: fát. E-riggyetek ha-za, osz ko-pácsójjatok ety kis: fát.*

kopánes *kopáncs* (-*ot*, -*ok*, -*a*) fn. **1.** 'dió v. gesztenye zöld burka'. **2.** 'a tölgyfamakk csészéje, melyben a makk ül'. **K.** *A líg eset ki a kopáncsá: búl* (= alig serdült fel), *mán a já-nyok utá futkos:*

kopánesol *kopáncsöl* (-*olok*, -*ősz*) ts. i. 'burkából, tokjából kifejt' (diót, gesztenyét, makkot).

kopánesolódik l. kikopánesolódik.

kopárog ~ (*kopárgott*) tn. i. 'kopár földön legel, éhezik'. *It kopárog ez a szegén disz:nőü az e-géssz ál-dot nyáron keresz-tüll: ezenn az u-garonn:*

kopás ~ (-*t*, -*a*) fn. 'abwetzung'. **Sz.** *Nem az ü kőrme kopása:* (= nem ő csinálta, nem ő dolgozott rajta).

kopasz ~ (-*onn*) mn. 'kahl, kahlköpfig'. **Sz.** *Nem ered el haja:son, Ko-paszonn izs bajosonn:* (= nem ered el ebben az életben).

kopasz-búza *kopaz-buza* fn. 'tar búza, szálkátlan kalászú búza'.

kopaszfejű-búza *kopaszfejű-buza* fn. = kopasz-búza.

kopasz-kákó *kopasz-kákóü* mn. 'rövidre nyírt hajú, kopaszra nyírt'. **Sz.** *Kopasz-kákóü! Szárba vájóü!* (mondják tréfásan a frissen nyírt gyermeknek).

kopaszodik l. megkopaszodik.

kopaszt l. koppaszt.

kopaszter *kopaszter* (-*t*, -*erek*, -*je*) fn. 'a katonák kaszárnyai párnája'. Vö. ném. kopfpolster.

kop-cihér l. hopcihér, kupcihér.

kóperta *kóupërta* (-*át*, -*ája*) fn. 'levélboriték'.

kópieskál *kóupicskáll* (-*kállok*, -*kász*) ts. i. 'kocogtat, vereget, gyöngén ütöget'.

kópik ~ (-*ott*; -*na*; -*jon*, v. -*jék*) tn. i. 'zerrieben werden, sich abwetzen'. L. el-, megkopik.

Kópiskert *Kóupiskért* hn. (Olcsvaapáti).

kópler l. kókler.

kopó *kopóü* (-*t*, -*ja*) fn. 'jagdhund'.

kopog ~ (-*ok*, -*ksz*) tn. i. **1.** 'klopfen' (az ajtón). — *kupog* **2.** 'kup-kup hangot ad' (pl. a csizma a fagyon). *Csakuty ku-pogott a jég a zsinde:jenn.*

kopogtat l. megkopogtat.

koponya kaponya (-*át*, -*ája*) fn. 'schädel'.

koporsó *kopörsóü* (-*t*, -*ja*) fn. **1.** 'sarg'. **2.** 'apróra tört gránitkő rakás az országutak mentén' (alakja a koporsó-födélhez hasonló). **Sz.** *Ha-sam legyen a kopörsóütok!* (házi szárnyasok tréfás szidása). **Km.** *A Krisz-tus kopörsóüját se*

őjriszték ingy:gyenn (= ne kívánj senkitől ingyen munkát, fáradságot).

koporsótétel *kopōrsōutētēl* fn. **1.** 'előkelőbb halott koporsóba tételekor tartott ünnepi szertartás hajdan' (harang, ének-szó, rövid papi búcsúztató a halotthoz). **2.** 'a görögkeletiek temetésén a temetési menet megállapodása az utcán, míg a pap rövid imát mond'. (Minél előkelőbb, gazdagabb a halott, annál több 'koporsótétel' van.)

kopószar *kopóúszār* fn. 'véreshurka megmaradt töltelése, melyet töltetlenül sütnék meg és fogyasztanak el'.

kopott ~ mn. 'viseltés' (ruha).

kopp ~ *isz. Sz. Ec·cēr hop·, más·szōr kopp·* (= mikor van valamijök, hamarosan elköltik, azután meg éheznek). Vö. kop.

koppán *kuppan (-t, -nyon)* tn. i. 'kemény ütéstől *kup* hangot ad'. *Ugy· a fejemre ütöt·, csakuty kup·pant·: Ugy· odapüffentetem a keze:met, hocs csakuty kup·pant·*

koppant *kuppant* ~ (-ok, -öl; -ott; -ana; -nson) tn. i. 'úgy üt, hogy koppanjon' (körmére, fejére).

koppantó *koppantōu (-t, -ja)* fn. 'a gyertya hamvát lecsipő eszköz' (elavult).

koppaszt *kopaszt (-ok, -öl; -ott; -ana; kopasszon)* ts. i. 'szőrétől, tollától megfoszt, megtisztít, kopasszá tesz'. *Sz. Ne· kopazd előüre a vere:bet* (= ne igyál előre a medve bőrére, hanem előbb lódd meg).

kopra l. kop.

kopré ~ mn., gyny. (tr.) 'kopaszra nyirott' (gyermek).

koptat ~ (-ok, -öl; -tam; -nék, -tassak) ts. i. 'zerreiben, abwetzen'. *Sz. Nem· sokat koptattam a küszōb:jél* (= nem sokat jártam nála). *Koptattya a nyelvít* (= pletykál, sokat fecseg).

kor *kōr (-t, korába)* fn. **1.** 'idő'. *Me·gēm megyen ety kis korig* (Kisar). *Ott· űll ety keves korig* (Szamosszeg). **2.** 'életkor'. *ÉN is ugy altam oda Tizennyōu·c esztendōis koromba* (Nd.). **3.** 'állapot'. *Mendikás koromba űltem a kücigba* (mondóka). *Katona koromba. Birōu koromba. Sz. A ki·rájfi mikōr má kōrt· ért·, az· a kívásága lett·:...* (= mikor felserdült). L. időkör, kicsi-korában.

kora ~ *hsz.* 'jókor, korán'. *Más·nap reggēl ko·ra ē·mentek a ki·rájfinak a meg·nēzésire.* (Lázári).

Korajos ~ hn. (Lázári).

kórál *kōuráll (-ok, -álsz)* tn. i. 'kószál, kóborol, csavarog'.

korántom-se ~ *hsz.* 'korántsem'. *Nem· kavārgatták azok a bu:zát ko·rántom·se*

korású *korásu* mn. 'egydős, egyenlőkorú'. *Az a Bo·gár fiju ép·peṅ ko·rásu vōut ve:lem. Ojan ko·rásu vōut ve:lem, ot·kōrūl járt·: ű· is:*

kórászik kórászik (-ok, -öl) tn. i. 'kószál, csatangol, kódorog'. *Ot kórásztā fél-délig, de nem tanállam: ém még mag-vát, pél-dáját, mék hímondani se:*

kore kõrc (-ot, -a) fn. **1.** 'szoknyának, gatyának ráncos szegélye a derékon'. *Foklam egy naty pétikulát A gatyám kõrcába* (tréfás mondókából). **2.** 'zsúp, vagy nádfedél beszegése, bekötése a háztető gerincén'.

koreol kõrcöl (-olok, -õsz) ts. i. **1.** 'a gatyá korcát, felső szegélyét szabályos redőkbe, ráncokba szedi'. **2.** 'zsúp- vagy nádfedést a háztető gerincén, beköt, beszeg'.

koresma kõrcsma (-át, -ája) fn. 'wirtshaus, schenke'.

koresmáros kõrcsmáros (-t, -ok) fn. 'wirt'.

koresmárosné kõrcsmárosné fn. 'wirtin'.

koresolya kõrcsoja (-át, -ája) fn. **1.** 'a két végükön keresztfákkal párhuzamosan egymáshoz rótt két gerenda, melyen hordót csúsztatnak' (szekérre, pincébe). **2.** 'schlittschuh'.

koresolyázik kõrcsojázik (-ok, -öl) tn. i. 'schlittschuh laufen'.

kordában kõrdába hsz. **Sz.** *Kõrdába tårt* (= szigorúan fog, szoros fegyelem alatt, rövid pórázon tart).

kordéra kõrdéra hsz. **Sz.** *Kõrdéra enged* (= szabadjára, gondviseletlenül, veszendőbe enged).

kordován kõrdovány (-vánt) fn. 'korduanleder'. **Sz.** *O-jā fekete a nya:kad, mint a kõrdovány:* (= a pizsoktól fekete).

kordován-esizma kõrdován-esizma fn. 'korduanstiefel'. *Bereg Náni kõrdován-esizmája* (Nd.). **Sz.** *O-jan a nya:kad, mint a kõrdován-esizma:* (= a pizsoktól fekete).

korela, korelás l. kolera, kolerás.

korhad l. elkorhad.

korhadt kõrhadt mn. 'morsch, verfault, verwittert'.

kórház kõrház fn. 'krankenhaus, spital'. *De ispotály* is (l. ott).

kóricál kóricáll (-ok, -ász) tn. i. 'kószál, csatangol, csavarog'.

kóringyál kóringgyáll (-ok, -ász) tn. i. 'kószál, csavarog, kóborol'.

Korjos Kõrjos hn. (Kishodos).

korlát kollát (-ot, -tya) fn. 'deszkakerítés' (Szamoskóród).

II. Kollát hn. (Szárzaberek).

kormány kõrmány (-mánt, -mányok, -mánya) fn. 'görbe vaslap az eke hátulján, mely az ekevastól fölhasított földet fölfordítja'.

kormánydeszka kõrmándészka fn. 'a faeke földforgató alkatrésze'.

Kormányföld Kõrmáfõüd fn. hn. (Kisar).

kormos *kõrmos* mn. 'russig'.

kormos-alma *kõrmos-álma* fn. 'lederapfel'.

kormoz l. be-, összekormoz.

kornyácsol *kõrnyácsõl* (-t, -csojjon) tn. i. 'nyávog' (macska; hangut.).

kórnyadozik *kõrnyadozik, kõrnyadozik* (-ok, -õl) tn. i. 'gyöngélkedik, betegeskedik'. *Én az õrõk i-dém min-dék kõrnyadosztam* :

kornyau *kõrnyau* isz. 'a macskanyávogást utánzó szó'.

kornyiesol *kõrnyicsõl* (-t, -csojjon) tn. i. **1.** 'csúful nyávog' (macska). **2.** 'csúnyán énekel' (ember).

kornyikál *kõrnyikáll* (-ok, -ász) tn. i. 'fülsértõen énekel'.

kóró *kõurõu* (-t, -ja) fn. 'dürrer stengel'. a) 'napraforgó szára'. b) 'kukorica szára'. **Sz.** *O-jã száraz* ; *mint a kõu-rõu* : (= sovány emberrõl). L. katangkóró, málékóró, napraforgókóró.

Kóród *Kõurõugy* falunév, Szamoskóród neve.

korog l. korrog.

Kórógy l. Kóród.

Kórógyhát *Kõurõutyhát* hn. (Szamosszeg).

kóró-ízék *kõurõu-ézek* fn. 'a jászolból kihányt kukorica-kóró, melyrõl a jóság már minden ehetõt (levelet) lerágott'.

korom ~ (*kõrmo*t, *koromja*) fn. 'russ'.

Koromhát ~ hn. (Halmi, Homok).

korompér l. kolompér.

korona ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'krone'. **2.** 'száz filléres pénzdarab'. (Csak terjedõben volt az iskolázottak közt, de a *krajcár* és *forint*, *pengõ* számítást nem tudta teljesen kiszorítani.)

Koronghát *Koromhát* hn. (Kökönyösd).

kórószál *kõurõuszál* fn. 'dürrer stengel'. **Sz.** *O-jã sovám* ; *mint ety kõu-rõuszál* :

korpa *kõrpa* (-át, -ája) fn. **1.** 'kleie'. **2.** 'schuppen' (a fejbõrõn). **Sz.** *Ugy lèhok* ; *hogy e-fjũina ety kosár kõr:pát* (mondják tréfásan a fáradságtól pihegõ emberre). *Hũ van anyád?* — *A há·szijájã, kõr·pa v a m b e n : n e* (tréfás kitérõ válasz). **Km.** *A·kad ep kõrpa:ra* v. *kap·ni ebet kõrpa:ra* (=anyagi haszonért mindenféle munkára, nehéz feladatra is akad vállalkozó). *Aki kõrpa közé keveredik, meg-eszi a disz:nõu* (=válogasd meg, kikkel barátkozol).

korpacibere *kõrpa*cbere fn. **1.** 'kovással savanykássá erjesztett korpale'. (Forró nyári melegben víz helyett isszák a mezõn mint savanykás, kellemes üdítõ italt.) **2.** 'a fenti lèbõl habarással és tojással fõzött híg éték'.

körpakõtél *kõrpa*kõtél fn. 'korpából sodrott kötél' (tréfás mesében).

korpás kōrpás mn. 1. 'kleilig'. 2. 'schuppig' (fejbőr).

korrog kōrog (kōrogott, -rogna, -rogjon) tn. i. 'knurren' (gyomor). Vö. kurrog.

Kōrsó.

kōrsó kōrsóu, kossóu (Ugocsában és a Tiszaháton, pl. Kisbábony, Avasújváros, Nagypalád) (-t, -ja) fn. 1. 'szűrős szájjal, szopókás (csecses) füllel ellátott vitzartó cserépedény'. Részei: 1. a szája, vagyis szűrővel ellátott nyílása; 2. a nyak, vagyis fent a száját az öblével összekötő összeszűkült része; 3. füle, vagyis fogója; 4. csęcsi: kis szopókája a fülén, melyen át vizet lehet belőle szopni; 5. tálpa; 6. hasa, vagyis az öble, melyben a víz áll. 2. 'kōrsónyi'. *Ety kōrsóu viz.* Sz. *Ē-tōrt a kis kōr:sóu* (mondják Mezőgecsén,

mikor a gyermek vmiért elkezdi a sirást). **Km.** *Ad-dig jár a kōrsóu a kut:ra, míg nya-ka szakad*: v. *ē-tōrik*: *Ad-dig megyen a kōrsóu a vi-zem, míg ec-cēr csak ē-merüll*: (jelentésük: a vakmerő vagy a rosszban járó ember rajta veszt egyszer). L. pálinkás-kōrsó.

kōrsótök kōrsótök fn. 'cucurbita lagenaria L.'. Vö. nyakastök.

kortés kōrtés (-t, -ek, -se) fn. 'parteiwerber'.

korty kōrtý (-ot, -a) fn. 1. 'schluck'. 2. 'kortynyi, egy nyelésnyi, korty mennyiségű; csekély'. *I-gyál etý kōrtý pájij:kát. Njnes: má abba a kōrsóu:ba etý kōrtý: viz se*:

kortyint kōrtýint (-ok, -öl; -ott; -ana; -jncson) tn. i. 'nyelint, egyet nyel'. L. felkortyint.

kortyintas kōrtýintas (-t, -a) fn. 'korty, nyelés'. *Eszť meg-izsom etý kōr-tyintásra*:

kortyol l. felkortyol.

kortyos kōrtýos mn. 'részeges, iszákos'.

kortyuk kōrtýuk (-ot, -ja) fn. 'nehezen gyógyuló fekély a szarvasmarha nyelve tövén, melyet a szénában lappangó iglicetövis (gelice-tövis) szúrása okoz'. *Mék tány kōr-tyukja van a Lombár:nak, a-zér nem eszik*:

kortyukos kōrtýukos mn. 'kortyuk nevű fekély miatt sinylődő, kortyuk betegségben szenvedő'. *Kōrtýukos tehen.* Vö. kortyuk.

kos ~ (-t, -ok, -sa) fn. 'wider'. Sz. *O-kos*: *mjnt a tōrdaji kos*: *seg-gē megyen a válu:ra* (mondják az ostoba, bugyuta emberről). Vö. cap, bak, kan.

Kosánláz Kosáláz hn. (Kökönyösd).

kosár ~ (kosárt, kosárok, kosárja) fn. 1. 'korb'. a) 'kosárnyi'. *Ety kosár kōrpa*. — 2. 'tűskesövénnnyel, tűskés gypűvel kerített éjjeli tanya gulya, ménes, v. sertésnyáj

számára'. *Nap-leszállottára a sēr-tések mint ko-sára mentek* :
II. Kosár hn. (Nagypeleske). L. Disznó-, fahordó-, fás-,
 füles-, háti-, Kecske-, kézi-, ruhás-, szakasztó-, vessző-
 kosár.

Kosár alatt ~ hn. (Nagypeleske).

Kosárdomb ~ hn. (Egri).

kosárijával *kosárijávál* hsz. 'kosárszámra'. *Ko-sárijávál*
hörtuk haza jele a din:nyét.

Kosáros ~ családnév (Szatmárnémeti).

kóser kóysēr mn. 'koscher'. **K.** *Nēm kóyser embēr* (= nem
 megbízható, nem tisztességes).

koslat ~ (-olt, -na, -lasson) tn. i. 'párizk, üzekedik'
 (kutya).

koslatás ~ (-t, -a) fn. 'üzekedés, párzás' (kutyaé).

Kosmonta *Kosmonta* hn. (Atya).

kosoncérozik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'farsangol, kutyagol,
 hasztalan jár'. *O-da kosoncérozlam : Szak-mára : (Egyszer*
hallottam.)

kossó l. korszó.

Kossuth *Kosut* a nagy szabadsághős. **Sz.** *Ko-suttāl*
gyere vis:sza! (= soha ne jöjj vissza).

kossuth-szakáll *kosut-szakáll* fn. 'körszakáll'.

kóstál *kóustáll* (-táll, -tálna) tn. i. 'kerül'. *Mi-be kóustáll*
ez a pár csizma?

kóstol *kóustól*, *kóustül* (Kisbábony, Józsefháza, Avas-
 újváros stb., ugcasai nyj.) (-tolok, -tősz; -tőlam) ts. i. 'ízlel'
 (ételt, italt). **a)** *Dohánt kóustól* (= pipában megízleli a füst-
 jét). L. megkóstol.

kóstolgat *kóustōlgat* (-ok, -öl) ts. i. 'ízlelget'.

kóstoló *kóustolōu* (-t) fn. 'ízeltőnek küldött étel'. (Disznó-
 ölés után a szomszédoknak, atyafiaknak küldött kolbász,
 hurka stb.)

kóstolóban *kóustolōuba* hsz. 'ízeltőnek, kóstolólul'. *Hosz-*
tam ety kis āl-māt kóustolōu:ba.

kostőkzaeskö *kostōzacskōu* fn. 'bocksbeutel, tabaks-
 beutel'.

kosz ~ (-t) fn. **1.** 'szenny, piszok' (kül. a testen). *Meg-*
mozsd a nya:kad! Még vas-tagō vā rāiṭa a : kosz! **2.** 'szenny
 miatt keletkezett ragályos kiütés a bőrön'. **Sz.** *Meg-eszi*
ū:kōt a kosz (= nagyon piszkosak). *Ra-gad, mint a kosz-*
(tolakodó emberre).

kószál *kóyszáll* (-ok, -szász) tn. i. 'csavarog, kóborol'.

koszlat, vő. kikoszlat.

koszlik ~ (*koszlott, koszlana, koszojjon*) tn. i. 'kopás
 nyüvés következtében vásik, foszlik, bomlik, rojtosodik'
 (ruha széle). L. kikoszlik.

Koszlobaj *Koszlobāi* hn. (Kőszegremete).

koszmó koszmóu (-t, -ja) fn. 'a nem elég tisztán tartott csecsemő hajszálai közt megtermő kosz, var'.

koszmós koszmóus mn. 'hajszálai közt varas, koszos' (csecsemő). *Kosz-móus a fe:je ennek a puja:nak.*

koszmósodik, l. megkoszmósodik.

koszolódik, l. bekoszolódik.

koszorú koszoróu (-t, -ja) fn. **1.** 'kranz'. *Koszoróut köt.*

2. '(hagymából kötött) fonat'. *Vel-tem ety ko:szoróu hagy-mát.*

3. 'a ház falaira fektetett gerendázat, melyre a szarufák támaszkodnak'. *Ten-nap má jē-tellük az új házra a koszo:róut.*

koszorú-konty koszoru-konyty, koszoróu-konyty fn. 'a hajfonatoknak a fejen koszorú módjára való elrendezése, felrakása' (fiatal leányok hajviselete).

koszos ~ mn. **1.** 'szennyes, piszkos'. *Jāi, mi-jeŋ koszos a lábod! É- ne menny abba a koszos inŋ:be!* **2.** 'szenny miatt kiütéses' (bőr). **Sz.** *Ag-gyon az Istē száz-óulat meg ety ko-szos malacot!* (tréfás áldás). **Km.** *Mi-nél ko-szosabb, an-nál va-karóusabb* (mondják az ugorkafára felkapaszkodott gögös emberről).

koszpitol koszpitol (-olok, -ōsz) ts. i. 'koptat, dörzsöl, nyó'. *Nem sokat koszpitolom a küszöb:jit* (= nem sokszor látogatom). *Vö. kōszpitōl, kuszpitol.*

1. koszt ~ (-ot, -tya) fn. 'kost'.

2. koszt ~ (-ok, -ōl; -ott; -ana; kosszon) ts. i. **1.** 'ágaitól, gallyaitól megtisztít' (fát). **2.** 'a fáról levagdal, lefoszt' (ágot, gallyat). *Vö. foszt. L. le-, megkoszt.*

kosztos ~ (-t, -ok, -sa) fn. 'kostgänger, koststudent'.

koszvájó koszvájóu fn. 'borbély' (tr.).

kota ~ (-át) isz. **1.** 'tyúkhivogató szó'. **2.** egy dalban előforduló réja. *Megy a kisjány a templomba, kota!* (Nd.) — fn. **3.** 'tyúk' (gyny.). *Be- ne erезд a ko:tát!*

kóta kóyta (-át, -ája) fn. **1.** 'lejegyzett dallam'. **2.** 'hangjegyzet'.

Kóte Kóuté hn. (Ricsé).

kótis l. kótis.

kótis kóytics (-ot, -csa) fn. **1.** 'fából készült verő sulyok, mellyel a lent törik, kótolják'. **2.** 'karhosszúságú, gömbölyű, síma rudacska, melyre a fonalat gombolyítják'.

kotkodácsol kotkodácsōl (-t) tn. i. 'gackern' (a tyúk, mikor megtojik).

kotlik ~ (*kollott, kollana, kotojjon*) tn. i. 'brüthen'. **K.** = 'tétlenül ül'. *Ái- jē: má, ne- kotoj azonn a szé:kenn. E min-dék csak ot-huŋ kollik:* L. megkotlik.

kotló kollóu (-t, -ja) fn. 'gluckhenne, bruthenne'. **Nr.** Mikor a kotló a fészken ül, nem jó gúzt tenni a tűzre, mert nyaktekercs lesz a csirke. Mikor a kotló ül (= költ a fészken), nem szabad körülötte sípolni, mert *beleful a kis-csirke*

(= belefulladás a tojásába, nem kel ki). Ha a kotló tojni kezd, meg kell főzni a tojását s fölaprózva eléje szórni, hogy csirkéivel együtt egye meg s akkor nem fogja elhagyni a csirkéket. A kotló hangjának megjelölései: *kotyog* (ha a fiait hívja), *vartyog* (ha nyugtalan), *vertyog* (ha haragitják), *kodácsöl* (ha meg van ijedve).

kotlóalja kollóajja mn. 'egy költés, egy fészek, egy kotlótól egy ülésre költött'. *Ety kollóajja tojás, ety kollóajja csírke* (20—25 drb).

kotlós kollóús mn. 'elzápult, kotyogós, romlott' (tojás).
Vö. kotyós.

kotlósodik l. megkotlósodik.

kotlós-tojás szag v. **szagú kollóús-tojás szag** v. **szagu** mn. 'kénes, kénszagú' (ásványvíz).

kotlószar kollóuszár fn. 'kotlópiszok'.

kótog kóutog (-ok, -sz) tn. i. 'ütögetéssel zajt üt, kopácsol, kalapál'.

kótól kóutól (-olok, -ősz) ts. i. 'sulyokkal, kótissal tilol, zúzással a lenszálakból a szöszet kiválasztja'. *Lent kóutól*.

kotor *kotör* (*kotrok, kotörsz; kotruņk, kotörtok; kotörtam* v. *kotrottam; kotranék; kotörjak*) ts. i. **1.** 'kapar, kaparással tisztít'. — tn. i. **2.** (*kotorok, kotoruņk; kotörtam; kotörnék*) 'kotródik, siet'. *U-gyag kotörtam hazafe:le. De bez-zeg reg-gel oz kotörtam utánna fe:le.* L. elkotor, kikotor.

kotorász ~ (-ok, -öl) tn. i. 'kezével tapogatva keresgél' (pl. a ládafiában).

kotoz ~ (-ok, -öl) ts. i. 'kutat, kotorász, keresgél'.

kotty ~ *isz.* 'találta' (lapdaütő a lapdát). *Cé-mēr se kotty, bisz-se kotty, tēr-se kotty.* (Mondják a cémerezésnél, ha egyszer se találják el a lapdát.)

kottyán ~ (-t) tn. i. 'kotty hangot ad' (pl. vízbe dobott kő). L. el-, megkottyán.

kottyánó kottyánóu (-t) fn. **1.** 'vízzel telt gödör, kátyú, mély pocsolya (a szekérúton)'. **2.** 'mélység, örvényes hely (a folyóvízben), melyben elmerül az ember'. *Be-lekerült valami kot-tyánóuba oszt ot-mekhótt*:

kottyán l. elkottyánt, kikottyánt.

kótyalagos ~ mn. **1.** 'részeses'. **2.** 'hibás eszű (a sok ivástól), hóbortos, kevés eszű'. Vö. kótyós.

kótyavetyél l. elkótyavetyél.

kotyész ~ (-t, -ek, -sze) fn. 'szűk ólaeska, rossz félszer, ketrec'. *Zár-be mán aszt a dísznóut abb' a kotyez:be.* Vö. oláh *coteț*.

kotyfad ~ (-fadt) tn. i. L. kikotyfad.

kotyfadt kotyfadt mn. 'kotyós, romlott, rothadni kezdő'. *Koty-fadt ez a cseresz:nye.*

kotyfaszt l. kotyvaszt.

kotyfol *kotyfól* (-*olok*, -*ősz*) ts. i. 'kotyvaszt, izetlen, rossz ételt főz, rosszul főz'.

kotyka ~ (-*át*) fn. 'kátyú, mély, híg sár a szekérúton'.
A gyig vágott a szekér a kotykág:ba.

kotykás ~ mn. 'kátyús, pocsettás'. *Bi-zom még most: is kotykás az: ut, kivált ott: az á-kácák közt:*

kotyó *kotyóú*, *kotyóú* (-*t*) fn. 'hibás, alacsony ütés'.
Kotyóút ütött. A loptát kotyóra ütötte. (Lapdázás közben használt kifejezés, ha vki úgy üti meg a lapdát, hogy nehezen lehet megkapni, kifogni.) Vö. *katyót* is.

kotyog ~ (-*ott*, -*na*, -*jon*) tn. i. **1.** 'zakatol, kótog, zökög' (a vastengelyű szekér menetközben). **2.** 'lötyög' (a félig üres kulacs, a kotlós v. záptojás). **3.** 'koty-koty hangot ad' (a kotlóstyúk, mikor kotlani kezd vagy a fiait maga után hívja). **4.** 'fecseg, locsog' (ember). **5.** 'lazán áll, fityeg' (pl. a leesni készülő patkó). *Kotyog rájta a: nyél* (a villán).

kotyog-fityeg *kotyok-fityeg* tn. i. 'kotyog, koty-koty hangot ad' (a kotlani kezdő tyúk). *E-gész nap it: kotyok-fityeget:; má lát-tam, hogy mekkot:lik.*

kotyogósodik, l. megkotyogósodik.

kotyós *kotyóús* mn. 'túlérés miatt ellágyult, törődött, erjedni kezdő' (gyümölcs, kül. szilva). *Ne: edd aszt a kotyóús szilv:át, mē be-léd ál tülle a kőuji:ka.*

kotyós *kotyóús* mn. 'bolondos, hóbortos'. L. félkotyós.

kotyósodik l. el-, megkotyósodik.

kotyvalék *kotyvalék* (-*ot*, -*ja*) fn. 'rosszul készített, izetlen étel'.

kotyvaszt ~, *kotyfaszt* (-*ok*, -*öl*; -*ott*; -*ana*; -*fasszon*) ts. i. 'hozzáértés nélkül, rosszul főz'. Vö. *kotyfol*, *kotyfad*.

kova ~ (-*át*, -*ája*) fn. 'kieselstein, feuerstein'. L. *fakova*.

kovács ~ (-*ot*, -*ok*, -*csa*) fn. 'schmied'. **Nr.** A falusi kovácsnak a mesterségén kívül értenie kell az állatgyógyászathoz, foghúzáshoz is.

Kovácsdomb *Kovácsdomb* hn. (Fertősalmás).

Kovácsfok ~ hn. (Szárazberek).

kovácsház ~ fn. 'a falu kovácsának a lakása' (rendesen a faluvégen). **II. Kovácsház** hn. (Garbold).

kovácsinas ~ fn. 'kovácsmesterséget tanuló tanonc'.

Sz. *Kovácsinas, kő-rog a has* (= kovácsinasoknak mondott ingerkedő, tréfás szólás).

kovácslegény *kovácslegény* fn. 'a kovácsmester segédje'.

kóvályog *kóvályog* (*kóvályogott*) tn. i. 'kering' (a levegőben).

koványi ~ mn. 'darabka, olyan piciny darab, mint egy kova'. *Ag-gyá neki ety koványi szalon:nát* (Szárazberek).

kovárté l. kvártély.

Kovásdomb *Kovácsdomb* hn. (hol?)

kovász ~ (-t, -sza) fn. 'sauerteig'. **K.** *Te vóútál ennek a kovás:sa* (= indítója, sugalmazója, értelmi szerzője). **Sz.** *O-jā lágy* ; *mínt a ko-vász* (elhígitott kenyértésztára mondják). *Kovászl teszen* (= kovászt készít a kenyértésztához). **Nr.** *Mikor kovászl tesznek*, a kovászhoz való vízbe három darabra tört tüzes szenet oltanak, a szilke szájára pedig, melyben a víz áll, a kinyújtott kéz élével keresztet vetnek s ezután a tenyérrel befödik. — A kovász találós meséje: *Öklömnyi falut jut*.

kovászfá ~ fn. 'kétágú fa, melyet a kovász fölött a dagasztótekenőn keresztül fektetnek, hogy a kovászra takart kendőt és vánkost tartsa'.

kovászos ~ mn. 'kovással savanyított'. *Kovászos ugórka*. Vö. ecetes 1.

kozma ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'az edény fenekéhez, falához odaégett tej v. étel'. **2.** 'a pipa falához égett bagómocsok'. **3.** 'égett iz a tejen v. ételen'.

kozmás ~ mn. **1.** 'kozmával lepett, kozmától fődött' (edény feneké, fala). *Kozmás lábos, kozmás pipa*. **2.** 'égett ízű, kozma ízű'. *Kozmás étel*.

kozmásodik l. bele-, meg-, odakozmásodik.

kő ~ (-t, -je) fn. 'a k betű egyik neve'.

kő kü (követ, kövek, kövenn ; küje, künek, künél, kühöz, kütüll, künel, kübe, kübüll stb.) fn. **1.** 'stein'. **2.** 'súly a kézi mérlegen'. Vö. fontos, körte **2. 3.** 'fenőkő'. *Hászén így is, úgy is az ű küjévél fenem* : **4.** 'malomkő'. *Ha, hoty kalapáll a móynár, hogy vágja a követ ! Sima a kü, māj megvágattatom* (Nd.). **5.** 'a pattanás genyedésének sűrű, kemény alja'. **Sz.** *Ré-gem még a kü is lágy vóút* : (mondják tréfásan annak, aki folyton a régi idöket dicséri). *Ety követ fűinak* : (= ugyanazon gonoszságon török a fejüket). *Minden követ megmozgat* : = mindent elkövet, minden eszközt felhasznál). *Mind-egy a-kar a fejemet a kühöz, a-kar a követ a fejemhez* (= mindkét eljárás v. választás egyformán káros). *Kü-bül van a fe:je* (= nem jut eszébe semmi) (Óvári). *O-jā szerencsés* : *hogy a kü is aranynak vállik a kezi:be*. *O-jā szerencsétlő* : *hogy az a-rany is künek vállik a kezi:be*. **Km.** *Amék kö-vel so-kat jörgatnak, so-hase mohosodik* : *meg* (= aki sokat változtatja a foglalkozását, állását, helyét stb., nem gazdagodik meg). *Egy bolond be-lelöki a kudba a kö:vet, száz okos se huzza* : *ki* (= egy ember oktalan, ostoba cselekedetét néha semmi fáradsággal, jóakarattal nem lehet jóvátenni). *Nem lehet annak küvel hajigálni, aki üvekházba la:kik* (= akinek tört cserepei vannak, ne lépjen az fel erkölcsbírónak) (Adorján). *Ha min-den kühöz hozzárug az ember, e-kopik a csizma:ja* = nem kell minden semmiséget a szívedre venni, belöle nagy hühdöt csinálni ; ne hajts min-

den apró mendemondára). **Nr.** *Kü höz legyem mérve* vagy *neki legyem mérve*. Ezt kell mondani olyankor, mikor az ember valami seb, fekély, daganat nagyságát, helyét a saját testén mutatja meg. E babonás mondás elúzi, távol tartja (a köre háritja) az illetőtől a szóban levő bajt. L. alsó malomkő, büdöskő, fenkő, gálickő, határkő, kaszakő, kékkő, malomkő, márványkő, mennykő, terméskő.

kőbálvány *kőbálvány* fn. 'steinsäule'. *Ne legyen a szívet* *kőbálvány* (Nd.).

köblös ~ mn. **1.** 'akkora területű (szántóföld), melybe egy köből (4 véka) vetőmag kell.' — fn. **2.** 'kb. 16 liter tartalmú, kétfülű szüretelő dézsa' (más néven *sáfli*) (Szatmárhegy).

köböl *köböl* (*köblöt*) fn. **1.** 'négy vékányi ürmérték, négy véka mennyiség'. *Két köböl buza*. **2.** 'egy köblös vetés'. *Kértem alatt van ety köböl köles, Az éccaka rájta hált a mènes* (Nd.).

köce ~ (-ét, -éje) fn. 'színes bőrszalagokkal cifrázott báránybőrbekecs' (kül. juhászok viselik).

köd ~ (-öt) fn. 'nebel'. *Köd van. Éfujja a szél a ködöt. Sz. Be-lepte a köd a sze:mit* (= részeg). *Nem· nész se-mére, csak megy· ne·ki, miny Gyö·kös a köd:-nek* (= vaktában, ész nélkül fog hozzá). **Nr.** A paládiakat a környező falvak azzal csúfolják, hogy megüszták a ködöt. Maguk előtt látva a mindent elborító ködöt, víznek nézték és neki vetkeztek, hogy megüszák. — Ha a köd felszáll, esős vagy legalábbis felhős idő lesz, de ha lehull a földre, jó idő lesz.

ködös ~ mn. 'nebelig' (idő).

kőfal *küfal* fn. 'mauer'. **Sz.** *Ugy· áll a bu:za, mint a kü-fäl* (= szép egyenesen, meg nem dőlve).

köhécsel *köhécsél* (-elek, -ész) tn. i. 'halkan, kis mértékben, de folyton köhög'.

köhint ~ (-ek, -él) tn. i. 'egyed köhög'.

köhög ~ (-ök, -ksz v. -öl) tn. i. 'husten'. **Sz.** *Még· mán a te-tü is köhög*: (mondják gúnyosan a módja fölött cifrálkodóra, vagy arra, aki többnek akar látszani, mint ami). L. felköhög. Vö. kehel, keh, kehes.

köhögés *köhögés* (-t, -e) fn. 'husten'. *Ö-li a mej:jét ez a köhögés. Km. A sze-géséget meg a kö-högést nem· lehet étit-köl:ni* (= mindkettő hamar kiviláglik, kiüti magát).

köhös-böhös *köhös-böhös* mn. 'köhögős, köhécselős'. (Szárazberek.)

kökény *kökény* (*köként*) fn. 'a kökényfa termése, schlehe'.

II. Kökény 'ló- és kutyanév'.

Kökényeibere *Kökencibere* fn., gúnynev (Adorján).

kökényfa *kökéfa* fn. 'schlehenbaum, schlehenbusch'.

kökényszemű kökészemű mn. 'sötétkék szemű' (költéményekben).

Kökert Kükert hn. (Gacsály).

Kökönyösd Kökönyözsöd falunév (Szatmár m.).

kököresin kökőrcsény (-csént, -csények, -csénnye) fn. 'colchicum autumnale L.' **Nr.** Kökőrcsinből készült fejmósó víz elpusztítja a tetüt.

kőláb küláb (-ot, -ja) fn. 'házoszlop, a ház tornácának oszlopa' (kőből v. téglából).

kőlábas-ház külábos-ház fn. 'oszlopos tornáccal ellátott ház'.

kölesön köücsön, köücsön hsz. **1.** 'leihweise, zu leihen'. *Tes-sék adni ety fél liter olajat köücsön; hóu-nap mek-hozzuk: 2.* 'geliehen'. *Köücsöm pész. Sz. Vis-szaatta neki a köücsönt* (= megtorolta a sértést, visszaadta a tréfát). **Km.** *Aty köücső, ha aszt akarol, hogy rosszembered le:gyen* (= az adósod rendesen haragosod lesz). *Köücsőny kenyer vis-szajár:* (= aki bottal köszön, annak doronggal felelnek; amilyen a jónapot, olyan a fogadj Isten). *A há-zasság nem köücsőny kenyér* (= nem lehet visszaadni, visszacsínálni, mikor akarod).

kölesönbe köücsönbe hsz. 'leihweise'.

kölesönkér köücsönkér ts. i. 'entlehen'.

kölesönkérés köücsönkérés fn. 'entlehnung'. **Sz.** *O-jam, mint a köücsönkérés: Ros-szabb a köücsönkérésnél:* (emberről = barátságatlan, mogorva, fagyos, nem nyájas).

köldök köüök (-öt, -e) fn. **1.** 'nabel'. **2.** 'az eke gerendelyének végén a földig nyúló széles, lapos vas, melyen az eke csúszik'.

köles ~ (-t, -ek, -se) fn. **1.** 'hirse' (a növény, a magja). **2.** 'kölesvetés'. *Be-szallt a tu:zok a kö-lezsbe: Sz. Fi-zet, mint a kö-les* (= sokat fizet). **Km.** *Ké-sőü vetel kölesnek ve-rebek örülnek:* (= nem érik be, az már a verébe lesz).

köleskása ~ fn. **1.** 'héjától megtisztított kölesszem v. szemekből álló rakás'. **2.** 'meghéjalt kölesszemekből főzött étel'. **Nr.** A köleskása a puliszkához hasonló lágy étel. Tejjel öntik le, mint a tejespuliszkát vagy pedig zsirral jól leöntve, tepertővel eszik. — A kis csirkének legelső étkezésre köleskása szemeket szoktak adni, hogy mikor felnő, jó tojó legyen.

köles-szem ~ fn. 'hirsekorn'.

Kölestartó Kölestártóy hn. (Sima).

kölömöl kölöml (-ölök, -ősz) tn. i. 'zakatol, zörög, kalamol'. (Lázári).

kölönc ~ (-öt, -ök, -e) fn. **1.** 'uhrgehänge, uhrgewicht' (ingaórán). **2.** 'a kútgém végére függesztett súly, mely könnyíti a vödör felhúzását' (l. kút). **3.** 'a kutya nyakáról lecsüngő fadarab, mely akadályozza a futásban'. **4.** 'az osztovátán a nyüst mögött a hosszanti fonalrétegen keresztülfektetett

pálca, mely egy közepéről lecsüngő súly segítségével a fonal-
réteget vízszintesen és egyensúlyban tartja'. Vö. osztováta.
K. *Ne hozd oda eszt a puját kölönc:nek* (= alkalmatlan teher-
nek, ki mindig a nyakadon csüng). L. órakölönc.

kölöncös-kutya ~ fn. 'a nyakában kölöncel járó kutya'.
(Különösen juhászkutyára kötnek kölöncöt, hogy a nyájtól
el ne kódorogjon.) **Sz.** *Nem akarom, hogy vésésemre a
kölöncös-kutya dijjára jus:sak* (= hogy öreg
koromra úgy bánjanak velem, mint a kutyaival).

költ *köüt* (-ök, -öl; -öttem; -enek v. -nék; *köüccsek*)
ts. i. 1. 'ébreszt' (álmából). *Köü-csételk man aszt a: jánt.*
2. 'kiad, fordít vmire' (pl. pénzt). *Ha köütöm, a ma-gamél
köütöm*: 3. 'kohol'. *A jóü. Isten tudná, mit nem köütöttek,
ára a szegé já:ra. Hóüt. hírít köütöttek*: 4. 'brüten'. *Nem akar
ez a kollóü köüte:ni. Ros-szül köütött a kot:lóü, fe-le be-lefült*:
5. 'az áztatóból kiszed' (kendert, lent). *Itt a lá-lóü, hóünap
le-het köütteni a ken:dert.* **Sz.** *Siróüba köüt* (= megrikat, köny-
nyekre fakaszt). *Mozgásba köütöttek* (= mozgásba hozták).
Nr. Akinek holt híret költik, az sokáig fog élni. L. belé-, el-,
fel-, ki-, rákölt.

költekez *köütekez* (-ek, -él) tn. i. 'sok pénzt költ'.

költemény *köüitemény* (-mēnt) fn. 'koholmány, kitalálás,
valótlanság'. (Sárközüjlek). *A csak köüitemény*:!

költes *köüttes* mn. 'élesztővel készült' (tészta, sütemény).

költés *köütés* (-t, -e) fn. 'brüten'.

költő *köütöü* mn. 'költeni való, kotló alá való'. *A kö-tésire
vi-gyázz. Ha meg-van, akkór jóü köütöü tojás.*

költöget *köütöget* (-ek, -él) ts. i. 'álmából ébresztget'.

költözik *köütözik* (-ök v. -öm, -öl, -ik) tn. i. 'hurcolkodik,
lakást cserél'. L. el-, kiköltözik.

költöztet *köütöztet* (-ek, -él) ts. i. 'vkinek ingóságát új
lakásba szállítja'. L. elköltöztet.

költség *köüccség* (-el, -e) fn. 'kosten, unkosten, spesen'.
En-nek a pu-jának is kén a csizs:ma, de nıncs-rá köüccség.
L. perköltség.

költséges *köüccséges* mn. 'kostspielig, kostbar'.

kölyök *köjök* (*köüköt, köike*) fn. 'fratz'. *Dö-göjjetek má le-
fele, te köi-kök! É-kérgezd innen ezeket a köikö:ket! Eb-atta
köike! a) (félíg dicsérő mellékertelemmel) A köjök napját!
Hoty felugrott ár' a lúra!*

kölyökesizma *köjökcsizma* fn. 'bakkancs, cipő' (tr.).

köménymag *kömémag, kemémag* fn. 'kümmel'.

köménymagos-leves *kömémagos-, kemémagos-leves* fn.
'kümmelsuppe'.

kömüves *kümüves* fn. 'maurer'.

könny l. könnyü.

könnyesepp *köncsepp* fn. 'zähre, träne'.

könnyebb ~ (-enn) mn. **1.** 'leichter'. **2.** 'gyógyultabb, fájdalomtól enyhültebb'. *Most-ety ki-csit kön-nyebben érzi ma:gát (a beteg). Hērvadok, hērvadok, Jāī, de nagyom beteg vagyok ; Ha megölel a babám, Mínygyá könnyeb vagyok (Nd.). Sz. Kön-nyeb végit fogja a dolog:nak (= felületesen végzi). Kōn·nyebb a lēlki:nēk, ha űthet rájta eg:gyet (= jobban esik neki...).*

könnyebbedik l. megkönnyebbedik.

könnyebbít l. megkönnyebbít.

könnyebbség könnyepség fn. 'erleichterung'. *Naty· könnyepsék, ha van az embērnek, kit kűdözni ide-o:da.*

könnyedén könnyedēnn hsz. 'könnyű, vékony ruhában'. *Könnyedēnn űtőzik.*

könnyen könnyenn hsz. 'leicht'. *In-nen nem· szabadūl ki kön:nyenn. Sz. Kön-nyem meglehet : (= könnyen megtörténhetik). Kōnnyē jár az asztālfija (= tágon jár, könnyen kihúzható s betolható). Könnyem beszél (= könnyű neki beszélni, nincs bajban). Könnyē veszi a dōugot (= nem aggasztja, nem bántja a dolog). Könnyenn ál nálla a sírás (= kicsinységért elpityeredik). Km. Kön-nyē jól, kön-nyem ment (= fáradság nélkül jutott hozzá, hamar el is tékozolta).*

könnyes ~, **könyves** (Szárazberek) mn. 'tränenvoll'.

könnyezik ~, **könyveddzik** (-ek, -ēl) tn. i. 'könnyet hullat, könnyet áraszt'. **K.** *Kön-nyezik az e:sőū (= lassú cseppekben hull).*

könnyít könnyit (-ek, -ēl ; -ett ; -ne v. -ene ; -csen) tn. i. 'erleichtern'.

könnyű könnyű (könnyük) mn. **1.** 'leicht'. **2.** 'könnyen emészthető'. *Könnyű étēl. Sz. Könnyű hējre tedd (= könnyen hozzáférhető helyre, hogy hamar megtalálhassuk). Kön-nyū, mint a tal-lu (= csekély súlyú). Kön-nyū ne:ked, de ne-héz a becsūlletes embē:nek (tréfás, de sértő szólás). Km. Kön-nyū an:nak, akinek nem ne:héz (= aki nincs bajban, könnyen adja a bölcs tanácsokat). Kön-nyū a szegēnt kicsufōl:ni, de ne-hész fēruház:ni (= hamarabb kicsúfolják, mint megsegítik). Kön-nyū beszél:ni, ne-héz mekten:ni (= a szó könnyű, a tett nehéz). Kön-nyū Katit tándzba vin:ni, ha neki is kedve : van (= könnyű vkit olyanra rávenni, amit maga is óhajt). Vö. könnyebb, könnyen.*

könnyűeszű könnyűeszű mn. 'könnyelmű, felületes, meg-gondolatlan'.

könnyű-gondolkozású könnyű-gondolkozásu mn. 'könnyelmű'.

könnyűség könnyűség fn. 'könnyű dolog'. *Jāī, mi-jen könnyűség ! Mēk-se tuggya : !*

köntörködik köntörködik (-ök, -ōl) tn. i. 'settenkedik, forgolódik'. *A nagy· macska csak· ot köntörködöl körüllöt:tem.*

könyök ~ (-öt, -e) fn. 'ellbogen'. Sz. Ugy. igyekszik :, *máj. lejön a könyökirüll a : búr* (tr. = nem igyekszik). Uty. szégyellem ma:gam, csakuty pi-rull a könyö:köm (tr. = nem szégyellem magam). An-nyit hallottam :, *hogy mán a kö-nyö-kömő jöñ : ki* (= nagyon unom).

könyököl *könyököl* (-ölok, -ösz) tn. i. 'könyökével vhová támaszkodik'. L. bele-, ki-, le-, rákönyököl.

könyökös-esákó *könyökös-csákó* mn. 'kissé szét s a közepén hátragörbülő' (szarv).

könyörög ~ (-örgött) tn. i. 'nagybeteg felgyógyulásáért a gyülekezetben imádkozik'. *O-jam beteg vóyt :, hogy mán kö-nyöröktek is ér:te. Vajon ki-jér kö-nyöröktek ma a temp-lom:ba ? Nr.* A néphit szerint a könyörgésnek döntő hatása van a nagybeteg sorsára. Utána vagy meggyógyul a beteg, vagy a halál hámarosan megszabadítja szenvedéseitől.

könyörül *könyörül* (-rült, -rűjñ) tn. i. 'sich erbarmen, mitleid haben'. *Ráitam még a jóy Istē se könyörül* (Nd.). L. megkönyörül.

könnyü *könnyü* (könyüt v. -nyet ; könnye v. könyve) fn. 'träne'. *Piros két örcámő hömbörög a könnyü* (Nd.).

könyv ~ (-et, -e) fn. 'buch'. *Beírták a nevemet a naty kömbe, Három évig nem huzzák ki belőülle* (Nd.).

könyvtár *könyvtár* fn. 'bibliothek'.

1. köp ~ (-öl, -je) fn. 'kiköpött nyál, köpet'. *Tü-rül le a köpöt a hátam:rull.*

2. köp ~ (-ök, -sz v. -öl) ts. i. 'spucken, speien'. Sz. *Lapossat köp* (= széleset, nagyot, locsogósat köp). *Hegyeset köp* (= nagy ívben köp). *Hosszut köp* (= rókázik). *Vért köp* (= véres a köpete). *Köp-jél eg-gyet oszt űj. rá : !* (mondják tr., ha a gyermek arról panaszkodik, hogy nincs, hova üljön). *U-gyancsak köpte a már:kát* (= ugyancsak fogadkozott, kötötte az ebet a karóhoz). *Se-nem köp-heti, se-nem nyél-heti* (= nem tudja, hogy szabaduljon tőle ; szeretne már tőle menekedni). Nr. Tűzbe nem szabad köpni, mert kisebesedik az ember szája. — Ha a gyermek retteg álmában, úgy orvosolják, hogy észak, kelet, dél és nyugat felé köpnek, közben pedig imádságot mondanak. — Ha attól tart valaki, hogy nézésével a gyermeket megigézte, ráköpköd a gyermek arcára. Ha a kofa (apró) pénzt kap a vevőtől, ráköpköd a pénzre s e szavakkal teszi el : „*Apád, anyád idejőjön !*” — Mikor a szapulni való fonalat a szapulókádba rakják, ráköpdösnek s azt mondják : „*A szom-szédba sza-pűlnak :, mik-mek fej-jér fonalat mosunñ :*” Vagy pedig ezt : „*Él-ne feléjzsd a ke:lést, mñnt a já-nyok a fěr-hezmenést :, az as-szonyok a mek-szöül-lást : !*” L. ki-, le-, megköp.

3. köp l. beköp.

köpeös ~ mn. 'zömök, vaskos'.

köpdös *köbdös* (-ök, -öl) ts. i. 'köpköd'. **K.** *Köb-dös a hūr:ka* (= pattog a zsirja, mikor sül).

köpdösödik *köbdösöüdik* (-ök, -öl) tn. i. 'mást köpköd'. **Nr.** Aki köpdösödik, a másvilágon tüzes tányért nyal. (Ezzel ijeszti a köpködő gyermeket.)

köpece ~ (-ét, -éje) fn. 'egy negyedrészes vékás félfülű faedény'. (Eredetileg nem dongás faedény volt, hanem falemezből volt görbitve a kávája.)

köpedelem ~ fn. 'útalat, útálság'. *O-jam pizskos a lá:bot, hoty kö-pedelem rá-nézni:*

köpenyeg ~ (-et, -je) fn. 'mantel'. **Sz.** *För-ditok a köpenye:genn* (= változtatok a helyzetemen). *Ha igy nem tudom aszt a pészti kicsinálni, hát för-ditok a köpenye:genn.* **Km.** *É-mült esőünek nem-kél köpe:nyeg* (= késő akkor védekezni, mikor már megesett a baj). **Nr.** Az öreg disznó, mikor a hűvös, kora tavasszal kihajtják a legelőre, hazajövet ezt mondogatja: „*Ha én eszlet tuttā vóuna, Köpenyeget vettē vóuna.*” A kis malac ráfeleli: „*Én is! Én is! Én is!*”

Köpdék *Köpöüdek* hn. (Kölcse). (Állítólag régen mocsaras hely volt.) L. Kis-, Nagyköpdék.

köpöláda *köpöüláda* fn. 'spuckkasten'.

köpörcöl *köpörcöl* (-cölök, -cősz) ts. i. 'kapargál, vakarcsál' (pl. üres láda fenekét, üres edényt stb.). *Mit köpörcötök ott? Vagy a macs-ka köpörcöl-ot valami ja-zo-ka?*

köppöly *köpü* (*köpüt*) fn. 'schröpfglas'. Vö. pohár.

köppölyöz *köpüjöz* (*köpüjözi, köpüjöszte*) ts. i. 'schröpfen'.

köppölyöztet l. megköppölyöztet.

1. **köpü** l. köppöly.

2. **köpü** ~, *köpü* (az öregek beszédében) (-t, -k, -je) fn. 1. 'belül kivájt faderékből készült méhkaptár'. 2. 'villának, ásonak cső forma része, melybe a nyelet erősítik'. L. ásó.

köpül *köpüll* (*köpüllök, köpűsz*) ts. i. 'ver, kavarással készít' (vaját). *Ety kis vaját szeretnék má köpül:ni, de nem tudok rámen:ni.*

köpülő n., l. zürbölő.

körcöl *körcöl* (-ölök, -ősz) ts. i. 'karcol, karmol'.

körfésű *körfűsü* fn. 'görbe fésű a haj összetartására' (kis leányoknál).

körhaj *körháj* fn. 'hátnál lecsüngő és a nyak fölött körül nyírt haj' (kis leányoknál).

Köri ~ fn., kutyanev. (A *Körös* deminutivuma.)

körishogár *köüröszbogár* fn. 'cantharis vesicatoria'. **Nr.** A körishogárból készült főzetet veszettség ellen hasznos italnak tartják. — Ha a leány a körishogarat pogácsába süti s a legénnyel megéteti, a legény utána bolondul.

körisfa *köürösfa* fn. 'eschenbaum'. **Nr.** Egyike a faluban divatos díszfáknak. Udvarokban, utca mellékén díszlik.

körmendi bojtár *körmendi bōjtár* fn. **Sz.** *Az öt- körmendi bōjtár a nya-kadi pusztán csakuty lé-ringette a nyá:jat* (tetves, vakaródzó emberről).

körmöl *körmöl* (-ölök, -ősz) ts. i. 'karmol, körmével karcol, sebez'. **K.** *Körmöl a szarufa* (építkezésnél használt kifejezés) (= nem a talpán áll, hanem a talpa hegyén: a körmén).

Körmöndi *Körmöndi* tn., családnév.

körmös *körmös* (-t) fn. **1.** 'pálcaütés a kéz összefogott körmeire' (iskolai büntetés). *Kör-möst kapól:!* **2.** 'tolvaj, nyveskezű'.

körmös-esuka *körmös-esuka* fn. 'béka' (tr.).

körmös-hal *körmös-hāl* fn. 'béka' (tr.). **Sz.** *Kör-mös-hāl legyen a szerencsé:je!* (rossz kívánság halászoknak).

körmösködik *körmösködik* (-ök, -öl) tn. i. 'igyekszik, iparkodik'. *A-kārhoty körmösködünk, i-gyekezünk, lá-tom, még-is a mijénk lesz a vār:ju* (= kudarcot vallunk). **Vö.** *körmösködik*.

környedes-körül *környedes-körüll* hsz. 'mindenfelől körül, minden oldalról'.

környék *környék* (-et) fn. 'umgebung, umgegend'.

környékez *környékez* (-ett) ts. i. 'kerülget, közel jár hozzá'. *Az á-sítás környékezett: Ez nem is környékezi az én tinő:mat* (= meg sem közelíti, nem oly szép). **L.** *megkönyékez*.

környös-körül *környös-körüll, környös-kürüll* (Vetés) hsz. 'kereken körül, minden felől körül'.

körorvos *körörvas* fn. 'kreisarzt'.

köröm ~ (*körmöl, körme, körmit*) fn. **1.** 'nagel'. **2.** 'klaue, kralle'. **3.** 'pata' (lóé). **4.** 'a lábnál kisebb legelőrész'. *Vam-mék két- köröm* (legelő), *asz jē-se tessék ven:ni*. **Vö.** láb 6. (Szamosszeg). **5.** 'csöpp, parányi, kevés'. *Nem- aluttam: ety kör-möt se:* (Kisar). **Sz.** *Köröm közzé vette* (= eltulajdonította, ellopta, elcsente). *An-nyit se adott:, mint a kör-mő feketéje:* (= egy csöppet se adott). *Le-huszták a husz körmi:rüll* (= lefektették s elpáholták). *A körme alá néz* (= szigorúan ellenőrzi, hogy vmit el ne lopjon). *A körmire égelt a dolog v. a körmire hatta égni a dóugot* (= addig halogatta, hogy most már nem tudja idejére elvégezni). *Mid- bännya ű, ha ē-tentázza is a kaszliteritőüt!* *Nem- az ű körme kopás a:* (= nem az ő keze munkája). **Km.** *Es-te ö-römmel, reg-gē kö-römmel:* (= a vacsorai mosatlan felmosását ne halaszd reggelre, mert körömmel kell lekaparnod). **Nr.** A gyermeknek egyéves koráig nem szabad a körmét levágni, mert *körmös* (azaz: tolvaj) lesz. Egyéves koráig az édesanya a fogával rája le a gyermek körmét. — Körmöt vágni hétfő napon kell, mert akkor inkább nem fájul meg az ember

foga. A levágott körmöt nem szabad kisépni, mert a másvilágon a tűzből kell majd a gazdájának összeszedni. Legjobb a levágott körmöt az embernek a kebelébe hányni (ott leg hamarabb megkapja a túlvilágon), vagy pedig a tűzbe dobni. A levágott körmökből alakul az a sip, mellyel Szent Péter az embert a feltámadáskor felsípolja. L. ökor-köröm.

körömeipő *körömeipőü* fn. 'női félcipő, mely csak a lábujjakat s a láb széleit fűdi el'.

körömfájás *körőfájás* fn. 'klauenseuche'.

köröm feketéje *körő feketéje* fn. 'a köröm hegye (mely olykor fekete az alája került piszoktól)'. Sz. *Nē. vout ab:ba an-nyj zsir se* :, *mint a körmő feketéje* : (= egy csöpp zsir sem).

körömház ~ fn. 'a körmöt befoglaló bőr az ujjak végén'.

köröm-hegye *köröm-hegyi* (*köröm heggyi, köröm heggyi* stb.) fn. 'az ember körmének az éle'.

körömködik ~ (-ök, -öl) tn. i. 'iparkodik, serénykedik'. *Csak kö-römkögyetek* :, *fija:jim, ha élni akártok ezenn a vilá:gonn.*

körömméreg *körömméreg* fn. 'nagelgeschwür'. Sz. *Ez a legény a tál:pánn ! Kö-römméreg a sár:kánn.* (Tréfás dicséret.)

körömszől *körömszöl* (-ölök, -ősz) ts. i. 'körmölget, karmolász, körmével vakargat'. L. megkörömszöl.

Körös ~ fn., kutyanév. Vö. Kőri.

Köröság *Kőüröság* fn., erdőnév (Egri); hn. (Mikola).

Körösbogár *Kőüröszbogár* fn., gúnynév (Adorján). L. kőrishogár.

körösfa l. kőrifa.

körös szentelt víz *kőürösi szentelt víz* fn. Sz. *An-nyit ér* : a, *mint a köü-rösi szentelt víz* : (orvosságról = hatástalan, se nem használ, se nem árt).

köröskörül l. környöskörül.

körté, körtécsutka, körtéfa l. körtvély, körtvélycsutka, körtvélyfa.

Körtélyes *Körtéjes* fn., pataknev (Egri); hn. (Kispalád, Garbolc, Sima).

körtvély *körté* (-t, -k, -rk, -je) fn. **1.** 'birne'. **2.** 'mázsáló mérleghez való súly'. Km. *Mikör meg-érík a körté, be-leesik* : a *szár:ba is* :, *mikör még é-rellen, asz: monygya* : „*Se-jem-kötőübe pottyanok* :“ (= a nagyon válogatós vagy vén leány végül azzal elégszik meg, aki éppen feleségül veszi). L. birs-, bivaly-, búzával érő, eperrel érő, fontos, méz-, muskotály-, pirosbélü, rúddal érő, téli, vadkörte.

körtvélyesutka *körtécsutka* fn. 'a körte magtokja vagyis azon része, mely a magvakat magában rejti'.

körtvélyfa *körtéfa* fn. 'birnbaum'.

körül *körüll, kürüll* nu. **1.** 'um'. *Leg-alap csi-nász valamit*

a hász kö:rüll. *Nem tom, mit jártak a kerten körül mek kö:rüll* (= egymásután többször a kerten körül). **2.** 'felé, táján'. *Mán azóqta Ba-tisz körül járnak: Dél körülüg itt-ot jészán-tom: Sz. So-kat járt a vénasszon kö:rüll* (= járt utána, fáradozott körülötte). *Az ap-ja Istene körül jár*: (= az apja Istenét szidja). L. környedes-körül, környös-körül.

körüláll körüláll ts. i. 'umstehen'.

körülbé körülbé hsz. 'körülbelül'. (Tatárfalva.)

körülbelül körülbelőüll hsz. **1.** 'a közelben, a környéken'. *Nē vetettek ot körülbe:lőüll se-hūse tö:köt. Mīn-denūt mekpocsé-kolta a jég it körülbe:lőüll*. **2.** 'beiläufig'.

körülesíkos körülcsíkos mn. 'mind a négy szélén csíkos' (pl. kendő).

körülfolý körülfőj ts. i. 'körülfut, köröskörül befut'. *Háza táját körülfőjja a szekfü* (Nd.).

körülgányol körülgányól ts. i. 'körülfon, körülrekeszt'. *Azokat az őg-toványokat tö-vissél gányóltam kö:rüll, ugy-marattak: meg.*

körülgyepjűz körülgyepjüz ts. i. 'gyepűvel, élősövénnel körülkerít' (Nagypalád).

körüljár körüljár ts. i. 'umgehen'.

körülkaros körülkaros mn. 'hátral támlás és két oldalt karos' (szék).

körül-körül körül-körül hsz. 'körülbelül' (Szamosszeg).

körül néz körül néz tn. i. 'sich umsehen, umherblicken'.

körülötte körülötte (-m, -d stb.) hsz. 'közelében, körüle, körében, vele, mellette'. *Asz szeretné:, hogy mīn-deny gyēr-meke ot legyen kö:rüllötte.*

körülseper körülsepēr ts. i. 'umkehren'. **Nr.** Ha körülseperik a leányt (pl. amint a ház-söprögetés közben széken ül), nem viszik férjhez; ha pedig a legényt seperik körül, nem házasodik meg.

Körülzaros Körülzaros fn., gúnynév (Kispeleske).

körülül körülül ts. i. 'umsitzen' (pl. asztalt).

kösmöl kösmöl (-ölök, -ősz) ts. i. 'karmol' (Szatmárhegy).

kósó kósó fn. 'eredeti, kibányászott formájában levő konyhasó, öröletlen só'. Vö. lágy-só.

Kőszeg Kőszeg hn. (Olesva).

kőszikla kőszikla fn. 'fels'.

kőszköpü l. közköpü.

kőszméte ~ (-ét, -éje) fn. 'stachelbeere'. **Nr.** A gyermeket azzal ijesztik a zöld, éretlen kőszméte evésétől, hogy béka nő tőle a hasában.

kőszmétefa ~ fn. 'stachelbeerstrauch'.

kőszmété mártás ~ fn. 'kőszmétéből készült vastagétel'.

kőszmété-s étel kőszmété-s-étél fn. 'kőszméte főzelék, kőszmétéből készült habart étel'.

köszön ~ (-ök, -ősz) ts. i. 1. 'grüssen'. *Kö-szöny nagy-apádnak egy jóu-reg:ge'llt.* 2. 'dank sagen'. 3. 'tulajdonít'. *Kö-szönt* :, *hogy nagy-apádnak szöüllitottál* :, *mēr más-külömbem be-kaptalak vóuna* : **Sz.** Köszönő szöulások : *Kö-szönöm alá:sonn.* *Kö-szönöm szé:penn.* *Kö-szönöm, mig mek-szögál:lom.* *Ag-gyon az Is:ten e-zerannyit* : Tréfásan : *Kö-szönöm, mig visszadó:löm.* Gyerekek a felnött így köszön meg valamit : *Na-gyot nőüjj* : ! Feleletek a köszönő szöavakra : *Jóu-szöivvél* : *Szi-vesenn* : *Szi-vesem* :, *más-kor is, ha ugy e:sik.* *Nincs, mit. Van is mit* ! *Ne köszönt* :, *hanem e-gyél* : Gyermekeknek : *Na-gyot nőüjj* : Tréfás és ironikus feleletek : *Jóu-szöivvél, naly sír:va, más-kor is nagy mörtyog:va.* *Szi-vesem* :, *míntha csak a fo-gam huznák.* L. be-, ki-, meg-, rá-, vissza-köszön.

köszönés köszönés (-l, -e) fn. 'grüssen, gruss'. **Sz.** A köszönés formái : 1. érkezéskor : *Jóu-reggell, jóu-napot, jóu-estét kivá:nok.* *Jóu-reggell, jóu-napot, jóu-estét aggyon Is:ten.* *Sze-rencsés jóu-reggell, napot, estét kivá:nok.* 2. Távozáskor : a) bármily időben : *Mín-dē jóut aggyon Is:ten.* *Mín-dē jóut kivá:nok.* *Is:ten ál-gya meg mago:kal.* b) Este : *Jóu-éccakát aggyon Is:ten.* *Jóu-éccakát kivá:nok.* 3. A köszönés viszonzása ugyanazokkal a formákkal történik, mint a köszönés. Rövidebb forma mindenik esetben : *Ag-gyon Isten v. ag-gyon Isten ne-ked is.* **Nr.** A szokás szerint az utcán elmenők köszönnek be a gazdának a portán. A portáján álló nem tartozik előre köszönni, ő csak fogadja a köszönést.

köszönet ~ (-et) fn. 1. 'hála'. A *sok nyüg-löüdjésemér ez a köszö:net.* 2. 'megköszönni való, hálaóra méltó'. *Uty-szántotta* : *mek, hogy nün-csem benne köszö:net.* *Mek-táncöltatom én üt:et, hogy nem-lez benne köszö:net.* *Mék kö-szönet* :, *hogy vis-szaatta* :

köszönet köszönet (-ek, -él) ts. i. 1. 'gyakran köszön'. 2. '(vkire áldomást mondva) iszogat'. *Alig, alig, alig várja az estét, Hoty párvávál köszöngesse az iccést (Nd.).* **K.** = 1. 'ritmikusan ing'. *Köst-fejjebb aszt a kölön:cöt, ne köszöngessen* : *ott.* 2. = 'fejét ingatva sántít'. *Ez-ugyan kö-szönget* :, *szegé* : *lú.*

köszönt ~ (-ök, -öl) ts. i. 'ivás közben vkire áldást, jókivánságot mond'. *Csaplárosné, gyönygy vijólám ! Köszön-csön egy icce bört rám (Nd.).* L. felköszönt, ráköszönt.

köszörükö köszörükü fn. 1. 'korongalakú homokkő, melyen kést élesítenek'. 2. 'forgatható köszörülő koronggal fölszerelt gép'. **Sz.** *Ugy-űsz azonn a lo:vam, mnt a macs-ka a köszörükö:venn* (= előre görbülve). **Km.** *Á-ra valóq az ö:rek, hoty hāi-csa a köszörükö:vel* (= az öregnek is kell vmi hasznát venni). **Vö.** fenkö.

köszörül köszörüll (-ök, -rűsz) ts. i. 'schleifen'

(köszörüköven). **K.** *Köszörüll* a *törkát* (= köhögésszerű módon hangját tisztítja, élesíti pl. éneklés előtt). **Vö.** fen. **L.** kiköszörül.

köszörűs l. slájferes.

köszpitöl *köszpitöl* (-ölök, -ősz) **ts.** i. 'koptat, nyó' (ruhát). **Vö.** koszpitol.

köszvény *köszvény* (-vént, -vénnye) **fn.** 'podagra, gicht'. *Na-győ hazsgat a kösz:vé, valami i-dőüváltozás lessz :*

köszvényes *köszvényes* **mn.** 'gichtkrank, gichtbrüchig'.

köt ~ (-ök, -öl ; -öttem ; -nék ; kössek) **ts.** i. **1.** 'binden, knüpfen'. **a)** 'kévébe köt'. *Dél-utám me-gyeg za-bot kötni* : **2.** 'stricken, flechten' (pl. strimflit, koszorút). **tn.** i. **3.** 'termőrügyet, termést hajt'. *Nem köt a paszujj ebbe a száraz időü:be.* **Sz.** *Es-te virágzik a : tök, reg-gél köt* (mondják gúnyosan, ha vki estefelé nagyon kicsipi magát pl. látogatási szándékból). *Nem kötöm az őrod:ra* (= nem árurom el, nem közlöm veled a titkomat). *U-gyancsak kötötte az ebet a karóü:hoz* (= ugyan csak fogadkozott, hogy megteszi). *Köt-ve hiszem* (= nem hiszem). *Gu-zsajat kötött a má:lé* (= kihányta a selymét). **Km.** *Aki jóü: köt, jóü: óüd* : (= aki jól kezd, jól végez, *dimidium facti, qui bene coepit, habet*). **L.** be-, bele-, fel-, ki-, meg-, ráköt.

köt *köü* **ts.** i. **Sz.** *Há-tül köü* (igy!) *a sárko:dat!* (tréfás fenyegetés). (**Vö.** Kertész : Szokásmondások, 237).

kötél *kötél* (-elet, -ele, -elenn) **fn.** **1.** 'strick, seil'. *Óüd-le a kötelet a járom:rull.* **a)** 'szénahordó kötél a szénásszekérhez'. *Szeg-gyétek össze a köle:let.* **b)** 'ruhaszáritó kötél'. *Le-szedem mán a ruhát a kötē:rüll.* **c)** 'szalmából, szénából sodort kötél pl. póznának a boglyához'. **d)** 'zsúpból készített kötél a kévék bekötéséhez'. *Még it van-ety keresztre valóü kö:tél.* **2.** 'annyi (szalma v. széna), amennyi egy szalmahordó kötélbe fér, egy köteg'. *Hoz-zál a lóügērbüll ety kötél szäl:mát.* **Sz.** *Kötelet vér* (= a kötélsodró gépen szöszből kötelet sodor). *Kötelet vét* (= zsúpból kévékötelet készít). *O-da-adnám ety kötél hamu:jér* (= ingyen, semmiért is odaadnám. A hamut u. i. nem lehet kötélbe kötni, mint a szalmát). *Hun- a kötelen tud lenni?* (= hol a pokolban? hol a manóban? hol az akasztófán lehet?) *Hóü:fügytá szüetet ; kö-telē hāl : meg* (= szerencsétlen). *Bu-rogba szüetlēt ; kö-telē hāl:sz : meg* (= nagyon is szerencsés vagy, akasztófán halsz meg). **Km.** *Nagy- a vármegye köle:le, mes-szi elēr : a* (= a hatóságok kezét, hatalmát nehéz elkerülni). *Ot- szakad el a kö:tel, ahü leg-véknyabb* : (= ott történik leghamarabb baj, ahol leggyöngébb a védelem). **L.** korpakötél, ruhaszáritó kötél, szalmakötél, szénahordó kötél, zabkötél.

kötélék *kötöllek* (-et, -je) **fn.** 'band, binde' (pl. seben).

kötelesség *kötelesség* (-et, -e) **fn.** 'pflicht'. **Sz.** *Tártozóü*

kötelesség (= szoros kötelesség). *Míg az u-ra a me-zőüre jár, addig neki tār · lo-zó-ü kö · te-le-s-sé-ge a ház-ra ü-gy-élni.*

kötelez ~ (-em, -lesztem) ts. i. 'verpflichten'.

kötelezvény kötelezvény (-vént, -vénnye) fn. 'schuld-schein, obligation'.

Kötélhát *Kötélhát* hn. (Nagypeleske).

kötélre-való *kötélre-való* mn. 'akasztani való, akasztó-fára való, huncut'. *Most is a jobbik csizsmáját huszta fel a vőn kö-té-re-va:ló-ü. Mám me-g-é-nt a kö-r-cs-má vó-ü-ü ez a kö-té-re-va:ló-ü. Asz · mon-gya rá ez a kö-té-re-va-ló-ü Zsi:ga : „Tes-sék hát a nya-kamba akasztá:ni.”*

kötélverő *kötélverő*ü fn. 'seiler'.

kötény n., l. kötő, surc.

kötés *kötés* (-t, -ek, -e) fn. **1.** 'stricken' (harisnyakötés). *Le-teszem e kicsit a kö-tést.* **2.** 'termőrügy' (pl. ugorkán, diny-nyén, tökön, paszulyon). *O-jā szép kö-tések vannak a paszuj-jonn !* **3.** 'a világosság felé tartott tojás tompa végén észlel-hető krajcárforma kerek folt v. üres tér'. *A to-jás-nak a kö-té-sire vi-gyázz. Ha meg-van, akkór jó-ü kö-üt-ő-ü tojás.* **4.** 'a vető keresztfája, vagy küllőfája, mely a vetőinakat széttartja'. L. vető. **5.** 'a rosta szövete alatt keresztben áthúzott két erős drót, mely a rosta szövetét vízszintesen tartja'. **6.** 'gerendák egybe-rovása, eresztéke'. **7.** 'a fedélsúp-nak dróttal a lécelés-hez való erősítése'. **8.** 'a derékon az a hely, ahol a ruhát meg-kötik'. *Kö-tés-ig ért a : víz, vaty kö-tés-nél is fej-ebb :* **9.** köteg'. *Ety kö-tés dohány* (= 8—10 levélből álló összekötött csomó).

kötínvaló *kötínvaló* mn. 'akasztani való, akasztófára való, huncut, gazember'. Vö. *kötélre-való*.

kötő *kötő*ü (-t, -je) fn. 'kötény'. L. *főkötő*.

kötődik *kötődik* (-ök, -öl) tn. i. **1.** 'ingerkedik, köteke-dik'. *Én-nyé ! Ne · köt-ő-ü-gy má ve-lem, mē mek-harakszom :* **2.** 'nyügösködik, zsembeskedik, siránkozik' (pl. a beteg gyer-mek). *Na-gy-ö sokat köt-ő-ü-d-öt ma ez a kis fi:ju ; nem · tom, nem beteg:-é.*

kötőfék *kötőfék*ü fn. 'a ló fejére húzott, kötélből készült kantár, melyen nincs zabola'. **Km.** *Dög-löt lúnak nem · kél köt-ő-ü:fék* (= késő eső után köpenyeg).

kötőfékszár *kötőfékszár*ü fn. 'a kötőfék kötele, melyet a ló hátán ülő ember a kezében tart'.

kötőlék l. *kötélék*.

kötőlőzködik *kötőlőzsködik* (-ök, -öl) tn. i. 'akadékos-kodik, gáncoskodik'. *Mám meg a szé-nába köt-öl-ő-zsködik ;, hoty pe-nyészes :*

kötött-laska *kötött-laska*ü fn. 'bogra hurkolt laskából készült leves'.

kötőtű *kötőtű*ü fn. 'stricknadel'.

kötöz ~ (-ök, -öl) ts. i. **1.** 'markokba szedett kalászos

növényekből kévéket köt'. *Sán·dor o·da vā za·bol kötözni : a Ná·dasonn* : **2.** 'karójához kötöget'. *Szōjllōjūt kötöz.* L. be-, fel-, le-, meg-, összekötöz.

kötöző kölözőjű (-t, -je) fn. 'az a munkás, ki a markokba gyűjtött kalászkokat kévékbe köti'.

kővágás küvágás fn. 'a megkopott malomkőnek érdes felületűvé kalapálása' (t. i., hogy jobban őrljön). *Kü·vágás utánn őjrték eszt a lizs:tel, hēr·segōjūs lessz a kēnye:re.*

kővár küvár fn. 'felsenburg' **Sz.** *Ab·búl má nē·veszūj kúvá:rat* (= az olyan csekély összeg, hogy nem leszünk vele gazdagabbak).

kövees, köveeses l. kövics, köviceses.

kövér ~ mn. **1.** 'fett, dick' (hús, ember). *Sze·retem a kövé:rit* (= a zsíros részét). **2.** 'termékeny'. *Kö·vér főjggye van annak az őrszág:nak.* **3.** 'termékenyítő, termékenységet okozó'. *Kövér időj. Sz. O·jan kövér :*, *mīnt a puk·kantóy :* (jószágról, pl. hizott marhárol).

kövérség kövérség (-et, -e) fn. 'fettigkei ; dicke'.

köves ~ mn. **1.** 'kavicsozott' (út). **2.** 'kemény, dagadt' (emlő, tőgy). *Kö·ves a tehen tōj:gyi.*

kövesedik l. megkövesedik.

Kövespatak ~ hegynév (Halmi).

1. követ Sz. *Szokását követi* (= úgy cselekszik, amint szokott). L. elkövet.

2. követ ~ (-et, -jnk) fn. 'képviselő'. *Domahidi lesz követjnk* (kortesnótából).

követel követel (-elek, -ész) ts. i. 'fordern'.

követelés követelés (-t, -e) fn. 'forderung, anspruch'.

követelőzik követelőjddzik (-ök, -öl) tn. i. 'fordern, beanspruchen'.

következés következés fn. 'folgerung, schluss'. *Azér hoty tu·dakolójzot, nēm·következés, hogy meg is akārja ven:ni.*

következik ~ (-ek, -él) tn. i. 'folgen, erfolgen, nachfolgen'.

követség köveccség fn. 'megkövetés, engedelemkérés, bocsánatkérés'. *Űk·röndōsztem, mek — kö·veccsēggēl legyem mondva — mek hán·tam is.*

követváltás ~ fn. 'képviselőváltás'.

kövics köviccs (-et, -e) fn. 'kavics'.

köviceses köviccses mn. 'kavicsos'. **II. Köviceses** hn. (Avasújváros, Sárköz); a Túr egyik szakasza Ricsse mellett.

Kövicesmező Köviccsesmezőj hn. (Dabolc).

kövő köjvōj 'keljél'. *Kōjvōj, kovász, köjvōj !* (kovász-kavaráskor énekelt gyermeki mondóka).

köz ~ (-szl, -ök) fn. **1.** 'rés, nyílás, hasadék'. *O·jan naty köz van az ājtōy meg az ājtōyfēlja :* *kōszl, hogy az uj·jom be·le·fēr :* **2.** 'vmi között levő hely'. *Meg·nēzem a lába kö:zil.* **3.** 'vkinek beleszólása vmibe, baja, dolga vmivel'. *Mi·közöt*

hózzá, hogy mire köütöm a pözem? Mi közí vele? Sz. Két közbe van (= nem tudja, hogyan döntsön). L. borközi állapot, Vízköz.

közbaka ~ fn. 'gyalogos közlegény'.

közben közbe hsz. 'zwischen, inzwischen, während'.

Km. E-vés közbe jöm meg az ét:vágy (= a siker mind többre ösztönöz).

közben-közben közbe-közbe hsz. 'egyszer-egyszer, néha-néha, olykor-olykor'.

közbul közüll hsz. 'középütt, közében'. E-lőüll Is-ten, köz-bül ki-ráj, há-tull a nagy lom-posz cigány.

közbülső közbülsőü mn. 'középső, közében levő'. **II.**

Közbülső Közbülsőü hn. (Szamosszeg).

közé közzé (-ηk, -tek, -jek) nu. 'zwischen'. Aki kör-pa közzé keveredik, meg-eszi a dísz-nóú. Sz. A szeme közzé néz (= a szemébe). A nyaka közzé vág (= a nyakára). A keze közzé kap (= a kezébe).

közél közél, közzél (Nagypalád, Tiszahát) hsz. 'nahe'. Sz. A te börnyut kö-z-él se jár az enyém:hez (= meg sem közelíti, nincs olyan szép).

közelebb ~, közélébb (lek~) hsz. 'näher'.

közelenen közelenen hsz. **1.** 'a közelben' (tér). Nem-lakott ol kovács közele:senn. **2.** 'a közeli időben, a közel jövőben'. Ha mos kö-zelesē Szak-mára mennég, be-vinném eszt a rossz óu:rál.

közélit közelit (-ek, -él) tn. i. 'közeledik, közel jó'. Nem-szeretek én tehoz:zát kö-zelíteni se:, mē na-gyon kār-mōsz (macskához).

közérűnnen közérűnnen hsz. 'közelről'.

közép közep (-et, -enn, -i) fn. 'mitte'. Ott-ál kö-zepenn. Tedd-i-de kö-zepre a tá:lat. Sirassátok a két végít, Ém mek csak itt a közepít (tréfás halottsiratóból). Ne-áj ki vele az ucca közepi:re. L. kellemes (kellemes közepi), kellős-közepé, szárközép.

közepében közepibe, közepibe (Pusztadaróc) hsz. 'in der mitte'. Érdőü, érdőü, közepibe töütyfa, Jái, be sokat meg-ásztam alatta (Nd.).

közepes ~ mn. 'középszerű'.

középidéjü középidéjü mn. 'középkorú, meglett' (ember).

Középösvény Középösveny hn. (Homok).

középső közepsőü mn. 'középen levő'.

középtermetü középtēmetü mn. 'se nem magas, se nem alacsony'.

középujj ~ fn. 'mittelfinger'.

közévág közzévág ts. i. **1.** 'közéje aprít'. Vág-jál ety kis rē-pát is kö:z:é a kolompér:nak. tn. i. **2.** 'közé csapkod, egyikre is, másikra is rácsapdos'. Vák-közzé annak az ökōr:nek, had-

mennyen : Sz. Köz-zévágot ; *mínt a zsi-dóu az egy lú:nak*, v. *köz-zévágot* ; *mínt a zsi-dóu a miatyánk:nak* (= hamarosan, kurtán-furcsán elintézte).

közfal *köszfál* fn. 'zwischenwand, scheidewand'. Sz. *A fe-ne rágja ki az ő-rábull a kösz-falat!* (átkozódás).

közföld *köszföüd* fn. 'terület, járóföld'. *Naty. köszföüded bejártnk* : II. **Közföld** hn. (Vámosoroszi).

köz hír *köszhir* fn. 'köztudomás'. *Kösz-hiré té-tetik* (= mindenkinek tudtára adatik). (A bakter hirdetését bevezető hivatalos formula.)

közhuszár *köszhuszár* fn. 'huszár közlegény'.

közkatona *köszkatona* fn. 'legénységi állományban levő katona'.

közköpü *köszköpü* fn. 'pletykahordó, hírhordó'.

közlegény *köszlegény* fn. 'közkatona, közember'.

közöl l. megközöl.

közönséges *köszöses* mn. 'egyszerű, alsóbbrendű'.

közös ~ (-önn) mn. **1.** 'gemeinsam, gemeinschaftlich, gemein' (pl. kút, szerzemény stb.). — (-t, -ök) fn. **2.** 'közös hadseregbeli katona a régi osztrák-magyar monarchiában'. *A bát-tya a kö-zösöknél szöüggált* :

között n., l. közt.

közpéldabeszéd *köszpéldabeszéd* fn. 'közmondás'. *H u η · k e r é k* ; *h u n · t ā l p* ; *asz. monygya āra a köszpélda-be:széd.*

község *kösség* (-et, -e) fn. 'gemeinde'. Sz. *O-szöi, kös-ség, nıncs vendék:ség* (= e szavakkal oszlatják szét a bámészködő gyereksapatot).

községháza *kössékháza* fn. 'gemeindehaus'.

községi adó *kösségi adóu* fn. 'a falu közterheinek fedezése céljából a lakosságra kivetett adó'.

közszeg *kösszeg* fn. 'a jármot a rúdföhöz erősítő erős vaspálca'. *Vö. járom.*

közt *kösz* (-em, -ed, -e ; -ünk, -etek, -ök) nu. 'zwischen, unter, inmitten'. *Nıncs azok köszt kiválasztás* (= különbség), *mínt szép: a. Aki em-berek köszt nē forog, az ē-marad a vilák:tull.* Sz. *Szóu kösz-tün maraggyon* : v. *kösz-tünk legyem mond:va* (= amit mondtam, maradjon kettőnk titka).

közül *köszüll* (-ünk, -etek, -ök) nu. 'aus, aus der mitte, von'.

közül-akaratul *köszüll-akarattull* hsz. 'közakarattal, közös erővel'. *Hoz-ni kén a hászjára ety kisz szé:nát közüll-akara:tull.*

krajcár *krāicár* (-t, -ok, -ja) fn. **1.** 'kreuzer'. **2.** 'pénz'. *Nem igē van krāicár a ház:nál.* **Km.** *Aki a krāi-cárt nem becsülli, a fo-rintot nem érdemli* : (= aki a kisértékű dolgot nem becsüli, nem érdemli, hogy vagyona legyen). *Krāi-cártul lessz a fo-rint* (= apránként gyűl a vagon).

krajeáros *krājcáros* (-t, -ok) mn. 1. 'krajcár értékű, krajcár áru'. *Néty krājcáros pakli* (dohány). — fn. 2. 'krajcár értékű pénzdarab'. *Ölkrājcáros, tisztkrājcáros*. — mn. 3. 'fösvénykedő, csekély mennyiségért sokáig alkudozó, rimánkodva, cigánykodva alkuvó'. *Fe-ne krājcáros ember: ez a La-ci is: Osz nem tom kineg gyü:ti.*

krajeároskodik *krājcároskodik* (-ok, -öl, -ik) tn. i. 'kicsinyesen fösvénykedik, apró összegekért erősen alkuszik'.

krákog n., l. hártog, kártyog, harákol.

krassi ~ mn. 'krassai, krassói'.

Krassó *Krassó* fn., falunév.

Kraszna *Karaszna* 'folyónév'. (Szamosszeg).

Krasznahát ~ hn. (Szamosszeg).

krci *krci* isz. 'sertésterelő szó'. *Krci! Ne-, kani, ne!* *Krci szöüke, krci bärna, Mäi leväg a kondázsbalta!* (Így is: *Krici szöüke, krici bärna...* Nd.)

kredene ~ (-et, -ek, -e) fn. 'konyhaszekrény, ebédlőszekrény, melyben a kenyér s az evőeszközök állanak'. **Sz.** *Köucs a zse-bembe, ke-nyér a kre-dendzbe; ak-kor egyél; fi-jam, mikör kell* (fösvény embert gúnyoló szólás).

kréta ~ (-át, -ája) fn. 'kreide'.

krétás ~ mn. 'kreidig'.

krétáz l. bekrétáz.

krci l. krci.

krinolin *krinalin* (-t, -ok, -nya) fn. 'kávás szoknya, crinoline'. *A kisasszom Pozsomba, Krinalimba, Sēimet lopott a boudba* (Nd.).

kripta ~ (-át, -ája) fn. 'sírbolt'.

kristály *kristái* (-t, -ájok) fn. 'kristall'. **Sz.** *Tisz-ta, mint a kris-tái* (vízről).

Krisztus ~ (-t, -sa) fn. 'Christus'. *Krisztus urunk. Jézus Krisztus. Sz. Meg-rázlak; mint Krisz-tus a vár-gát!* (Fenyegetőzés.) *A Krisztussát neki!* (Káromkodás.) *Én-értem is mekhóvtt a Krisz-tus!* (= engem sem a gólya költött! engem is számba kell venni!) *Ki-füstöl a Krisztus kémē:nyinn* (= meghal). *Ki-fingott a Krisztus (v. a vilák) kémē:nyinn* (= meghalt). *El-lopná a Krisz-tus palástyarull a csat-tol* (= elvetemült tolvaj). **Km.** *Krisz-tus urunk is kitért a részeg ember e:löüll* (= a részeg emberrel ne állj vitába). *A Krisz-tus kopörsőuját se öüriszték iny:gyenn* (= ne kívánj senkitől ingyen fáradságot). *Niņ-csen ojan Krisztus, aki Jézussäl ne tanálkoz:na* (értelme? Adorján). *Akinek Krisz-tus a barát-tya, nem kárhozik az: él* (= boldogul az, akinek magas pártfogója van).

krónikázik *króunikázik* (-ok, -öl) tn. i. 'beszélgetéssel tölti az időt'. *Mos nem érek rá króunikáz:ni.*

krumpli n., l. kolompér.

ku ~ (-*t*, -*ja*) fn. 'a q betű neve'.

kubikos ~ (-*t*, -*ok*) fn. 'földmunkás' (árokvájó, út-feltöltő).

kucik ~ (-*ol*, -*ja*) fn. 'kemence melletti zug, a boglya-kemence és a fal közötti meleg zug'. *Mendikás koromba Űllem a kucigba* (tréfás vers).

kuckó *kuckóu*, *kuckóu* (Nagypeleske) (-*t*, -*ja*) fn. 1. 'zug a szobában, kucik'. 2. 'viskó, kunyhó'.

kucorit *kucorit* (-*ok*, -*öl*; -*ott*, -*na*, -*ricson*) ts. i. 'görbit, hajlít, húz'. *Ma-gam alá kucoritottam a lábo:mat.* L. fel-, összekucorit.

kucorodik ~ (-*ok*, -*öl*) tn. i. 1. 'kuporodik, húzódik'. *Ec-ceribe a jám mellé kucorodott*: 2. 'vhová kuporodva szarrik'. *Ma-ga meg i-de kucoro-dik a re-kesz a-lá? Nem tud másfele men-ni?* L. be-, le-, összekucorodik.

kucorog ~ (*kucörgök*, *kucoroksz*, *kucörgünk*, *kucoroktok*; *kucoroktam*, *kucörgött*; *kucorognék*; *kucorogjak*) tn. i. 'guggol, kuporog, zsugorog, összehúzódva ül'.

kucu ~ isz. malachivogató szó.

kucuri l. didiri-kucuri.

kueskó l. kuckó.

kudina-kémény *kudina-kémény* fn. 'sövénykémény, veszsőzből font kémény'. Vö. kulina-kémény.

kufer l. koffer.

kuferecs *kuferecs* mn. 'fárasztó, nehéz, fáradságos'. *Mín-dég az ijen kuferecsz dóugokká szerel nyöveked:ni.* *Kuferecs munka.*

kufta, *kuftálkodik* l. kukta, *kuktálkodik*.

kugli ~ (-*t*, -*ja*) fn. 1. 'tekejáték'. 2. 'tekepálya'.

kuglibáb ~ fn. 'a tekepályán leütés végett felállított figura'.

kugligolyó *kugligójóu* fn. 'kuglijátékhoz való fagolyó'.

kuglizik ~ (-*ok*, -*öl*) tn. i. 'kegel spielen, kegeln'.

kujj ~ isz. sertéskergető szó. *Kujj innen!*

kuk *kukk* (-*ol*, *kukja*) fn. 'a tél fagya ellen szalmával betakart és beföldelt kúp, kupac, halom (répa, krumpli)'. *Hóu-nap ki-bonytyuk a kuk:kol. Eszt a ko-lompért a kug-bül hoztam*: **Nr.** Amely háznál nincs pince vagy verem, ott így rakják el télire a krumplit, zöldséget, répát.

1. **kukk** ~ isz., rejtekhelyről való kukucsálást kísérő szó. *Kukk! Lát-lak!*

2. **kukk** ~ (-*ol*) fn. 'mukk, mukkanás'. *Az Is-tenér, ety kuk-kol se szóujj! Ety kuk-kol se hajjak! Ety kuk-kol se tudott a lecké:büll.* (Csak tárgyasetben hallottam.)

3. **kukk** ~ mn. 'magas'. *Ugy odavákta; hogy mék kuk-ra ugrott*: *Mi-jen kukkō vóut a sár:kány!* Vö. kukkos.

4. **kukk**, l. kuk.

kukkan ~ (-ok, -ász) tn. i. 'mukkan, megszólal'. L. megkukkan.

kukkos ~ mn. 'magas'. *Ém· mék te·nállad is kukkosabra hajítottam : O·jat szóújjom, mint a vár·megye puskája, még·annál is kuk·kosabbát, haη·gosabbat !* (pukkantózás közben mondott szólás).

kukorékol *kukoréköl* (-t, -na, -ojjon) tn. i. 'krähen'. **K.** *Ne· kukorékojjom má· annyi·t a filem·be* (siránkozva, jajgatva panaszkodó vénasszonynak mondták). Vö. kukurikú. L. elkukorékolhat.

kukorékolás *kukorékolás* (-t, -a) fn. 'krähen'.

kukorica n., l. málé. Vö. 2. kukurica.

kukrázik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'tréfál, bolondozik, tréfát üz vkivel'. *Ne· kukráz ve·lem, mē hōy·kony nyomlak : !*

kuksol *kuksöl* (-olok, -ős) tn. i. 'kuporog, guggolva, tétlenül ül'. *E·gész té·len beη kuksölt az ö·reg a jú·tōū mellett :*

kukta *kuf·ta* (-át, -ája) fn. 'szakács legény'. *Nīnes· az a kuf·ta a vi·lágonn, amēk jobbā főűz, mint : én. K. E·riggy innen, nem· kēl nekem kuf·ta* (= kéretlen szakács, konyhában lábatlankodó, nyalakodó gyerek).

kuktálkodik *kuftálkodik* (-ok, -öl) tn. i. 'a konyhán kotnyeleskedik, nyalakodik; ennivalók közt kutat'.

kukuca ~ (-át, -ája) fn. 'kenyérsütéskor a gyermekek számára süített percc'. Vö. kukuri.

kukueskál *kukucskáll* (-ok, -kász) tn. i. 'gucken, lügen'.

Kukuj-malom *Kukūi-malom* hn. (Apa.)

1. **kukukk** l. kakukk.

2. **kukukk** ~ isz., a kakukkmadár szólását utánzó szó.

3. **kukukk** ~ isz. 'kukk !' (lesést, kukucskálást kísérő szó).

kukukkmadár l. kakukkmadár.

Kukukkmalom *Kukukmalom* hn. (Sárköz).

kukukknapkor l. kakukknapkor.

kukuri ~ (-t, -ja) fn. 'sütéskor a dagasztó-tekenő oldaláról levakart tésztából süített percc' (gyerekcsemege).

1. **kukurica** ~ (-át, -ája) fn. 'vakarék-tésztából a gyermekek számára süített percc'. *Ku·kurica Ben·ce ! Ki·sült a kemen·ce* (mondják a gyerekek a percc lyukán félszemmel átkukucskálva).

2. **kukurica** ~ 'tengeri, kukorica' (csak költ.). *Zabot vittem a malomba, Asz hittem, hoty kukurica* (Nd.).

kukurikú ~ isz., a kakas szólását utánzó szó.

Kukutyin ~ fn., költött, tréfás helynév. **Sz.** *Ē·mehec : Ku·kutyimba : za·bol hegyezni :* (= elmehetsz a vaslőcs árával, odább állhatsz a kudareccal). Vö. Nárityten.

kulaes ~ (-ot, -ccsa) fn. 'fából készült, lapos, kerek, utazáshoz való borosedény'.

kules kőucs (-ot, -ccsa) fn. 1. 'schlüssel'. Részei : 1.

fogó-ja (= melyet a kézbe fogunk s mellyel fordítjuk);
 2. *szára*; 3. *talla* (= taréja, melyet a kulcslyukba dugunk);
 2. 'csavar kulcs, csavarforgató, csavarfogó' (pl. az ekén).
 3. 'a kútostor végén a horgot, vagyis hangarékot elzáró kulcsforma vas eszköz'. Vö. hangaré. **Sz.** *Kóúcs· a zse-bembe, ke-nyér a kre-dendzbe, ak-kor egyél* :, *fi-jam, mikör kell*· (fősvény embert v. gazdasszonyt gúnyoló szólás).
Be-atta a mennyörszág kóúcs:csát (= meghalt). *Az e-resz alatt a : kóúcs* (= hibázik egy kereke, nem épeszű). *É-veszett az eresz alóúll a : kóúcs* (= félkótya, nem épeszű). Vö. Kolcs. L. béklyó-, eke-, kamarakulcs, mennyország-kulcsa.

kulesár *kóúcsár* (-ja) fn. 'úri háznál az éléskamra és pince felügyelője'. **Km.** *Ú-res kamoránag bo-lond a kóúcsár:ja* (= üres kamara mellett nem lehet gazdasszonykodni; ahol nincs, ott ne keress).

kuleslyuk *kóúcsjuk* fn. 'schlüsselloch'.

kulesol *kóúcsól* (-olok, -ősz) ts. i. '(egymásba) fon, csatol, kapcsol'. *A két kezít a fejjère kóúcsójja* (Nd.). L. bekulesol.
kulesolat, l. kolcsolat.

kulimász ~ (-t, -ssza) fn. 'szekérkenő kátrány'. **Sz.** *Vi-lágos* :, *mint a ku-limász* : (ir. = világos, mint a vakablak).

kulina ~ (-át, -ája) fn. 'a falba épített kéménynek alul kitáguló, terjedelmes ürege, melybe télen a konyha felől rakják a tüzet, de a szobát is bemelegíti'.

kulinakémény *kulinakémény* fn. 'a falba épített s alul kulinává bővülő kémény'.

kulipintyó *kulipinytyóú* (-t, -ja) fn. 'vityilló, viskó, kunyhószerű házikó'.

kullanacs *kollanacs* (-ol, -a) fn. 'scharfzacke'.

kullog ~ (-ok, -ksz) tn. i. 'lassan lépked, lustán ballag'. L. kikullog.

kumma ~ (-át) mn. 'egy csöpp, szemernyi'. *Mozs-dani akärnék* :, *osz niñdzs· benn* : *ety kum-ma visz se* : *Nem-alltam ety kum-mát se* :

kumpó, **kumpós** l. kampó, kampós.

kunc l. kunszt.

kuncog ~ (-ok, -sz) tn. i. 1. 'panaszosan szűköl, vincog (a kutya); kunkog, ümmög (a béka)'. 2. 'kényeskedve, nyafogva sír, halkán siránkozik' (gyermek). ts. i. 3. 'sírva kunyorál, siránkozva kér'. **Sz.** *Engedélmet kuncogok, Többet nem huncutkodok* (tréfás bocsánatkérés).

kuncorál *kuncoráll* (-ok, -rász) ts. i. 'kunyorál, sokszor kér'. *Fi-zes ki a kon-dásnét is* :, *ne kuncorájjon an:nyit*.

kunesorog *kuncsorog*, *koncsorog* (-csörgök, -csoroksz; -csörögnek; -csörögött) tn. i. 1. 'várakozva egy helyben kuporog'. 2. 'ácsorog, lézeng'. *Mín-dég ot kuncsorog* :, *ahun az an:nya van* :

kunéroz ~ (-ok, -öl) ts. i. 'gúnyol, csúfol, kifiguráz'.
Még ü. kunérozza az em:bért, a nyava:jás. Jóül. tuttok mást kunéroz:ni.

kunérozós *kunérozóus* mn. 'gúnyolódó, mást kicsúfoló'.

kunkorgós *kun̄körgóus, kon̄körgóus* mn. 'göndör, sodrás, csavaros, fölfelé kunkorodó' (pl. bajusz). *Valamennyi gácsér ruca, Minnek kun̄körgóus a fárka* (Nd.).

kunkorgózik *kun̄körgóuzik, kon̄körgóuzik* (-ok, -öl) tn. i. 'csavarszerűen göndörödik'. L. felkunkorgózik.

kunkorodik *kun̄korodik, kon̄korodik* (-ok, -öl) tn. i. 'csavarszerűen göndörödik, csavarodik'. L. felkunkorodik.

kunkuruc-madár *kun̄kuruc-madár* fn. 'fing' (tr.).

kunszt *kunc* fn. 'mutatvány, mesterség'. *E nem. naty kunc:!*

kunyhó *kunyhóu, kunyhóu* (Szárazberek) (-t, -ja) 'hirtenház, hütte'.

kunyhóeska *kunyhóucska, kunyhóucska* (Szárazberek) (-át, -ája) fn. 'hüttlein'.

kunyorál *kunyoráll* (-ok, -rász) tn. i. 'rimánkodik, siránkozva kér'.

kúp n., l. kuk.

kupa ~ fn. 'fő'. Sz. *Uty. kupá váglak :, hogy ē-szédűsz :* (= úgy fejen v. főbe ütlek).

kupak ~ (-ot, -ja) fn. 'pipafedél'.

kupás-cserép *kupás-cserép* fn. 'a háztető gerincére való görbe cserépszindely'.

kupás-marokvas ~ fn. 'olyan marokvas, melyet a tengely végére húzott öblös vas (kupa) erősít a tengelyhez'. Vö. marokvas.

kupeihér ~, *hupcihér* mn. 'jött-ment, semmirekellő, szélhámos'. *Ne. légy ojan kőütele:zöü, fi-jam, mint egyyik-má:sik ; mint ezek a kup-cihér urak, akinek sem-mije sincs, oszt ē-mulatná a vi-lák kiñcsit is a:zér.*

kupé ~ (-t, -k, -ba) fn. 'személykocsi a vasúti szerelvényben'. Vö. ném. (fr.) *coupé*.

kupec ~ (-et, -ek, -ce) fn. 'jóságkereskedő'. L. disznó-, ló-, marhakupec.

kupecbot *kupedzbot* fn. 'vastag kampósbót, amilyen a jóságkereskedőké'.

kupeces ~ mn. 'kupec-divatú; olyan, amilyet a kupecsek viselnek'. *Kupeces kalapot veszek, Mellé rozmaringot teszek* (Nd.).

kupeckedés *kupeckedés* (-t, -e) fn. 'jósággal való üzérkedés'.

kupeckedik ~ (-ek, -él) tn. i. 'jóságokkal üzérkedik'.

kupi ~ (-t, -ba) fn. 'bordélyház'.

kupica ~ (-át, -ája) fn. 'pálinkás pohárka'.

kupleráj kupleráj (-t, -ba) fn. 'bordélyház'. Vö. ném kupplerei.

kupog l. kopog.

kupola kopula (-át, -ája) fn. 'kuppel' (ri.).

kuporékos kuporékos mn. 'takarékos'. *Nem tudom, hogy az u-ra ojam pan-golóus-é, vaty pedig valami ku-porékos.*

kuporgat kupörgat (-ok, -öl) ts. i. 'zsugorgat, apránként félrerak' (pl. pénzt). L. megkuporgat.

kupori ~ mn. 'zsugori, fösvény'.

kuporodik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'guggol, lábait maga alá szedve ül'. *Ű meg a jám mellé kuporodott*: L. lekuporodik.

kuporog ~ (-örgök, -roksz; -örgött; -rogjon, -rogna) tn. i. 'kucorog, guggol, lábait maga alá szedve ül'.

kuppan l. koppan.

kurázi ~ (-t, -ja) fn. 'merészség, mersz'.

kurgat kűrgat (-ok, -öl) ts. i. 'nagy lármával kerget, hajt' (kül. állatot). L. el-, kikurgat.

kurjant kűrjant (-ok, -öl) tn. i. 'nagyot kiált, rikolt'. L. elkurjant.

kurjantás kűrjantás (-t, -a) fn. 'erős kiáltás'.

kurjongat kűrjongat (-ok, -öl) tn. i. **1.** 'krúgat' (a daru). *Magassá repüll a daru, nagyokat is kűrjongat* (Nd.). **2.** 'gyakran felkiált, egyre-másra rikolt'. **Sz.** *Úty kűrjongat*; *mint a da-ru* (mondják tr. a részegről, ha erősen dalol).

kurkász kűrkász (-ok, -öl) ts. i. 'keresgél, kutat, fürkészt'. *Nines ojan nap, hogy ne kűrkásznák eszt a : fát* (t. i. a gyümölcsért). L. lekurkász.

kurrens kűrűs (-el, -ek) fn. 'köröző levél'. *A ki-ráj kur-rűsed bocsát min-déjele.*

kurrog ~ (-olt) tn. i. 'kurr-kurr hangot ad' (a disznó).

kurta kűrta mn. **1.** 'kurz' (pl. szoknya). **2.** 'kevés' (Szatmárhegy). *Bi-zon na-gyon kűrta birt mirtek ne:kem. Mi-szina terem ott? Kűr-ta az ety tehén:nek* (Szatmárhegy). **Sz.** *Ű huzza a kűr:tát* (= ő huzza a rövidebbet, ő kap ki, ő jár rosszul). *Mi-nél kűr-tább, an-nál fűr-csább* (tr. alacsony, kurta emberről). **Km.** *Ka-pār kűr-ta, ne-ked is lessz*: (= dolgozzál s neked is lesz).

kurtán-furesán kűrtá-fűrcsánn hsz. 'felületesen, hamar és rosszul'.

kurtaseggű kűrtaseggű mn. *Á, bé, cé, dé, kondaré, Kűrtaseggű mőynárné* (gyermekvers).

kurtavas kűrtavas fn. 'kéznek és lábnek (pl. jobbkéznek és ballábnak) büntetésből egymáshoz láncolása' (kaszárnyai büntetés).

Kuruc ~ fn., lónév.

kuruc-világ ~ fn. 'veszedelem, hét baj' (tr.). *Ne-lármázzatok, pu-ja, mē ku-ruc-világ lessz*: !

kurueska ~ (-át, -ája) fn. 'csónakvonó csáklya' (Kisar, Szamoszeg).

kuruttyol *kuruttyól* (-t) tn. i. 'quaken'. L. elkuruttyolhat.

kuruttyolás ~ (-t, -a) fn. 'quaken'.

kurva *kürva* (-át, -ája) fn. **1.** 'hure'. **2.** 'ász a kártyában' (öregektől hallottam).

kurvás *kürvás* mn. 'kurvákcal barátkozó, kurvák után járó'.

kurváz *kürváz* (-ok, -öl) ts. i. 'kurvának szid'. L. megkurváz.

kuss ~ isz., sertéskergető szó. *Kusz· bé ! Kuss· innen ! Kus· te !*

kustorog ~ (-örgök, -roksz ; -örgött ; -rogjon) tn. i. 'gubbaszt, kucorog, összehúzódva ácsorog'. *Men·nyünk ha·za, ne· kustorogjunk : itt ebbe az esőü:be.*

kusz l. kusz-kusz.

kuszár ~ mn. 'nyurga, hosszú, sudár'. *Ojan ku·szár suhanc vóyt : nē, mint ez a Fe·ri. Meg·ájj ; egge meg a fene aszt a kuszár dereka:dal ! Nagy·, ma·gas, ku·szár fák.*

kúszik *kuszik* (-ok, -öl) tn. i. 'klettern'. L. felkúszik.

kuszkuria *kuszkurija* (-át, -ája) fn. 'házikó, viskó, vityilló'.

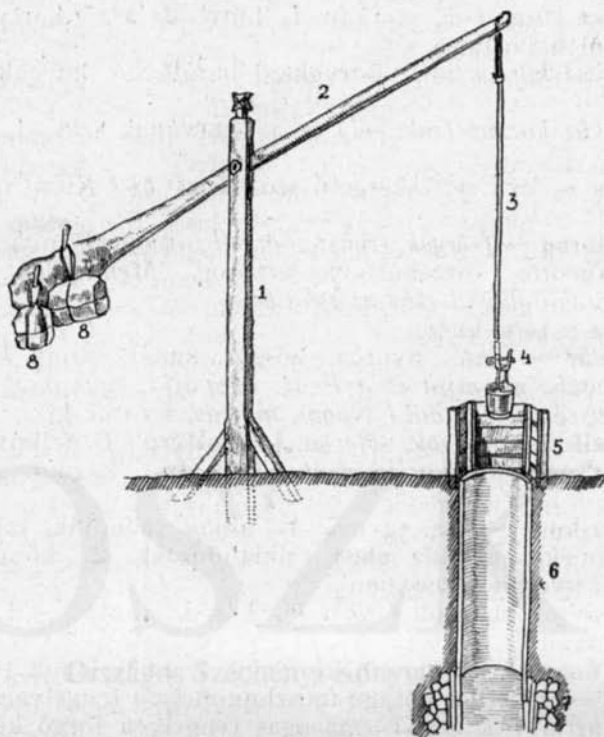
kusz-kusz ~ isz. (gyny.) **1.** akkor mondják, mikor a kis gyermeket az álla alatt csiklandozzák. **2.** 'köpd ki !' **3.** 'fog a gyermek szájában'.

kuszpitol *kuszpitöl* (-olok, -ősz) ts. i. 'koptat'. Vö. koszpitol, köszpitol.

kút kut (-at, -ak, -tya) fn. 'brunnen'. L. a köv. lapon. Részei: **1.** *ágas* (= eredetileg kétágú faoszlop, mely a tengelyen forgó gémet tartja); **2.** *gém* (= az ágas tengelyén forgó kétkarú emelő, melynek hátsó, rövidebb karjáról a kölönc, hosszabbik karjáról a kútostor csüng alá); **3.** *ostör* (= a gém hosszabbik karjának végére lánccal vagy gúzzsal kötött hosszú farúd, mely a vödörrel lejár a kútba); **4.** *hangarék* (= a kútostor alsó végére erősített, kulccsal zárható horog, melyre a vödört akasztják); **5.** *gárd* v. *gárdolat* (= a kút kávája, kerítése); **6.** *bodony* (= a kútüreg fala, melyet régebben üreges nagy szálfából vájtak); **7.** *sijjeszlőü* (= a kút vízének cölöpökkel való körülgátlása a bodon alatt); **8.** *kölönc* v. *kolonc* (= a gém rövidebbik, vastagabbik karjára akasztott súly, mely könnyíti a vödör felhúzását). **K.** *Nem· eszik ez a dísztóu a válu:búl, hanem o·da áll .; osz tur· ety ku·tat fele :* (= mély gödröt). **Sz.** *Ugy· járnak : rá, mint a jóu· kutra :* (= világ dámája, nagy kurva). **Km.** *Ad·dig jár a körsóu a kut:ra, míg nya·ka szakad : v. ē·törík :* (= a vakmerő v. rosszban járó ember rajta veszt egyszer). **Nr.** *Kudba estem, ki husz ki ?* egy társasjáték neve (zálogkiváltással jár). L. Belső-, bor-

ó-, szivattyús-, szökőkút. Vö. nyitott járom, vésett járom, hangaréek.

kútágas *kutágas* fn. 'a kútnak eredetileg két ágban vég-

Kút.

ződő faoszlopa, mely a tengelyen forgó gémet tartja'. L. *kút* részei 1. Sz. *Mekfeji a kutágast* (= vizet önt a tejbe).

Kutasdomb *Kutazsdomb* hn. (Mikola).

kutat ~ (-ok, -öl) ts. i. 'mindent felhányva keres'.

kútbodon *kudbodony* fn. 'a kútüreg fala, melyet régebben üreges nagy szálfából vájtak'. L. *kút*, részei 4. II. **Kútbodon** hn. (Vári).

Kút-ergéje *Kut-ergéje* hn. (Atya).

kútgárd *kudgárd* fn. 'a kút kávája, gárdolata'. L. *kút-gárdja*.

kút-gárdja *kud-gárgya* fn. 'négyzetű v. kör alakú védőkerítés a gémeskút szájánál'. L. *kút* részei 5. Nr. Csinálják faderékből, deszkából, fonják vesszőből.

kútgém *kudgém* fn. 'a kútágas tengelyén forgó kétkarú

emelő, melynek hosszabbik karjáról a kútostor csüng alá'.
Vö. *kút*, részei 2.

kútkölönc *kutkölönc* fn. 'a kútgém rövidebbik karjára akasztott súly, mely könnyíti a vödör felhúzását'. Vö. *kút*, részei 8.

kútostor *kutostör* fn. 'a kútgém hosszabbik karjának végéről lefüggő hosszú pózna, mely a vödörrel lejár a kútba'.
Vö. *kút*, részei 3. **Sz.** *Fé-szalatt a kutos:tör* (= elkésett a gazdasszony a főzéssel).

kuttog ~ (-ok, -ksz v. -öl) tn. i. **1.** 'kullog'. *Nem sippet; e, csak min-dék há-tul kuttog*; **2.** 'gubbaszt, gunnyaszt'. *Ben-kuttog: ez e-gész nap a ház-ba: Fej-kuttoktam: én ti-zenkét órájig is*; **3.** 'lappang, rejtőzködik'. *Mig más-á hárc:térē járt, ű ot-kuttogott: a kőp-házagba érēb-ā:rabb*.

Kútvápa-dülő *Kutvápa-düllő* hn. (Szárzaberek).

kútvíz *kutviz* fn. 'brunnenwasser'.

kutya ~ (-át, -ája) fn. **1.** 'hund'. **2.** 'a szövőszék fogas-kerekébe kapaszkodó kampós fa'. L. *osztovata*, rajz. **3.** 'rossz természet, kutyaság, rosszaság'. *Mán ebbe a ki-csibe izs benne van a ku:tya. Ku-tyávāl vaty te:lī!* **4.** 'szörnyű, rettentő'. *Be-kutya rossz eszt a főüdet szántani! Ku-tya rossz ökrök ezek! Hü-! be-kutya bűdös van itt!* **5.** 'kutyaféle, rosszféle'. *Kutya bírőy, te jártál végemre!* (Nd.). **K.** *Gye-re má, te szá-rasz kutya, te!* (= sovány gyerek). *Te-ve-szel kutya!* (= veszekedős). *Innen oda nem jár a szóy, Tehozzád a kutya se szóyull* (= senki se szól hozzád). **Sz.** *Bört igyunk: rá* (pl. a sertés-pecsenyére), *ne-monygya, hogy a kutya ette: meg* (t. i. a kutya a hús után vizet iszik, nem bort, már pedig a sertéshús bort érdemel). *Nem-lesz an:nak ku-tya baja se:* (= semmi baja). *Ku-tya ba-ja, ha jóylla:kik* (= nincs semmi baja, egészséges). *Ety-kutya: az a-ka-eggyik-, a-kär másik:* (= mindegy). *Ety-kutya: az a-kärméket küdöm:* (= mindegy, egyik sem jobb a másiknál). *O-yan időy vā-, hogy a ku-tyát is kär kivērni a ház:bull* (= ziman-kós). *E-ggyik ku-tya, má-sik eb-:* (= egyik se jobb a másiknál). *Te-, eb-vaty ku-tya!* (= te ez vagy az.) *De hogy mek-kérdezné tüllem, hogy na- te, eb-vaty ku-tya, nīnc-szükséged valami-re, nīnc-s valami hijánossá-god? So-hase: a!* — *De fus-sál:!* [Fel.:] *Fu-s-son a fu-tóy-s kutya:!* (= én nem futok!) *Irēty kutya* (= irigy ember). *Ku-tya mosogattya fel az edē:nyit* (= rest gazdasszony, a kutya nyaldossa a mosatlanát). *Ugy-vannak egymás:säl, mint a ku-tya meg a macs-ka* (= folyton veszekednek, haragban vannak). *Ve-res-nadrág a kutya:nak, ma-ga kereste magá:nak* (mondják a gyermeknek, ha rosszalkodásáért verést kap). *Lesz-mék szóyüllőy, látý ke:nyēr, lesz-még a kutýára: dēr* (= lesz még olyan idő, hogy rám szorulsz). *Ott-az: ut, ahun a ku-tya fut:!*

(= le is út, fel is út!) *Té-li kutya, nyá-ri menyasszony ety· se jóu* : (szokták mondani nyár közepén tartott lakodalomkor). *Nem· szégyelled magad a kutya·tull?* (= szégyeld magad!) *Ha·rangoznak a pap kutyjá·nak* (mondják tr., ha vkinek kinn csüng a gatyamadzaga). *Ak·kő leszél te kutya·k h ā r m i n c a g : g y á n n* (= mostoha sorsban, szorult helyzetben). *U·gat a halál kutya·ja* (mondják, ha vki nagyon mélyről köhög). *Ē·kapod, amittűl a kutya vi·sit* (= verést kapsz). *Ku·tya utá szoktág betenni az āi·tőgt* (= sértés a vendég után az ajtót betenni). *Be·kenné háj·jal az ěsko·lát, hogy vi·gye el a ku·tya* (= iskolakerülő). *Es· se kutya : !* (= ez is valami, ezt is figyelembe kell venni). *A ku·tyádnak parancsōsz :*, *nem· nekem :* (felelik a fölényes, parancsoló hangra). *Nem· ety·két kutya rugja a szemete domb·ját* (= gazdag ember). (Adorján). *A ku·tya se ugat után·na* (= nincs hozzátartozója, senki se siratja meg halála után). *Nem· akarom, hogy vēsēgemre a kō·lōncōs kutya dījjára jus·sak* (= könyöradományból éljek, hulladékokon tengődjek). *Ku·tya is harakszik az ōrá·ēr* (= érzékenységet senkinek se bántsd). *Ű·gyes, mint a si·ket kutya :*, *ē·re híjják, oszt ā·ra szalad* (ir. = ügyetlen). *Ugy· megbánta :*, *mint amék ku·tya ki·lencet fíjaddzik :* (= keservesen megbánta). *Ma·rakodnak, mint a ku·tyák* (= csúful civódnak). *Ve·szekedōūs, mint a ku·tya* (= mindenkibe beleköt). *O·jam piszkos az ōr·cád, mintha ku·tyát szoptál vōuna :* (= mocskos a szájad környéke). *Jōu· dōuga vam :*, *mint a ku·tyának a karōu : kōszl* (ir. = rossz dolga van). *Hogy vagy ? — Mint a ku·tya a ka·róu kōszl* (= rosszul). *Ugy· ē vagyok fārad·va, mint a lūt·kutya :* (= holt·fāradt vagyok). *An·nyi vōgt ott a ci·gām, mint a ku·tyába a bāl·ha* (= sok volt). *An·nyi finānc vōgt : ot, hoty ha az em·bēr ku·tyát akārt vōum mekhajítani, ak·kor is fināncot tanált vōgn :* (= sok volt a finānc). *Ugy· áll a szá·ja, mint akinek ē·vette a kutya a kēnye·rit* (= síróra áll a szája). *Il·lik ne·ki, mint a ku·tya szá·jába a to·jās, v. mint a ku·tya szá·jába a tallusep·rū* (ir. = rosszul illik). *Ugy· aggya :*, *mint a ku·tyának :* (= nem szépen adja, hanem dobja). *A·kar a ku·tyánag beszélnek :*, *akār ne·ki* (= nem hallgat rám, nem fogad szót). *Ō·dōng :*, *mint a ku·tya seggibe a sa·vōu* (= lábatlankodik alá s fel). *O·janokat mōnt :*, *hogy a ku·tya se enné : meg* (= sületlenségeket beszél). *O·janokat mōnt :*, *hogy a ku·tya is hasra esne tül·le* (= ostobaságokat beszél). *Jōu· dōuga vam :*, *mint a Szē·kēi kutyjának :* (= rosszul van dolga) (Szārazberek). *Ugy· megbántam :*, *mint amék ku·tya he·tel fíjaddzott :*, *osz nīncs· mivēl tārta·ni* (= keservesen megbántam). *Ma·rakodik :*, *mint a ve·szet kutya :* (= mindenkibe beleköt). *Ku·tya legyek, ha nem i·gaz ! Ku·tya legyek, ha lát·tam !* (Esküdözések.) *Ku·tyák nyajják fel a vēred !*

(átok). *A·kutya·mindenit neki! A·kutya-fáját neki!* (káromkodások.) **Km.** *I-degen kutyának lá-ba köszl a fár-ka* (= szerényen, meghunnyászkodva viselkedik az ember, míg idegen). *Ve-res kutya, ve-res lóy, Ve-ress ember ety·se jóy* (mondják a vereshajú emberről). *Aki ku-tyávál kezd, bot·legyen a kezi-be* (= ne bizzál a kutya emberségében). *Had·ugasson a ku:tya, csak meg·ne harapjon*: (mondják a nagyhangú fenyegetőzésre). *Dög-löl kutyának á-rok a hej:je* (gyakran citálják a családtalan agglagény sorsára vonatkoztatva). *Nem-csak ety tárka kutya van a vilá:gonn* (mondják pl. a gyermeknek, ha amely hasonló tárgyról, állatról stb. azt hiszi, hogy az övék). *Nem·jöm be a kutya a pitvárba, ha beteszik az aī:tóyt* (= nem esik meg a leánnyal a szégyen, ha maga is nem ad rá alkalmat). *Fél-kél a kutya, ha megéhe:zik* (= megtanít a nyomorúság dolgozni). *Ak·kőr vész meg a ku:tya, mikör leg-job dóuga van*: (mondják, ha vki jó helyzetbe kerül, de nem tudja megbecsülni). *Cse-lédnek, ku-tyának kinn·a hej:je* (= a cselédet ne engedd be családi körödbe). *A ku:tya is hust enne, ha pēze vóy:na* (= csak az a ha ne volna!) *Ku-tyából so-se lesz szalon:ná* (= naturam expellas furca, tamen usque recurret, gonosz emberből soha se lesz jó ember). *Ad-dig nem uszik a ku:tya, míg a fár-kát nem éri a: viz* (= a szükség nagy erőfeszítésre készíti az embert). *Ku-tyának ku:tya az embēr-sē:ge* (= aki kutyával játszik, bot legyen a kezében). *Aki dē-lik kutya, dē-lutánn is kutya*: (= kutyából nem lesz szalonna). *Kön-nyebb utóüllérni a hazug embērt, mīnt a sánta ku:tyát* (= a hazug embert könnyen rajtafognak a hazugságon). *Kö-lönce van a kutyá:nak, Ma-ga kereste magá:nak* (= maga szerezte magának a bajt, hát viselje). *Ku-tyának kinn·a hejje* (= nem kell megtűrni a szobában). *Ha a kutyát el·akārják pusz-títani, ve-szet hirit kōjítik*: (mondják az ártatlanul megrágalmazott emberről). *Rosz·kutya az, amēked bottāl kē hāitani a nyul u:tánn* (= nincs köszönet a kedvetlen s erőszakolt munkában). **Nr.** A kutya hangját utánzó igék: *ugat, vonít, nyiváköl, vinnyog, vincog, kuncog, vakog, vakkant, nyekeg, prűszköl, hēreg.* — A kutya, ha idegen embert lát, azt ugatja: „*Hū·lakik kent? Hūn·? Hūn·?*” Ha a kutyát valamivel megdobják, ezt kiabálja: „*Favēk! favēg!*” A kutyát folyónévre azért keresztelik (pl. *Szami, Bodri, Tisza, Duna, Rajna, Kōri, Sajó, Száva* stb.), mert azt tartják, hogy akkor nem vész meg. — Ha új fésűt vesz az ember, előbb a kutyát vagy a macskát kell vele megfésülni s akkor nem hull el az ember haja. Az új ruhát, inget először a kutyára v. macskára kell ráadni, hogy arra szálljon a betegség. Ha a kutyát rostán megrostálják, nem nő tovább, kicsinek marad. Akinek ablaka alatt éjjel a kutya vonít, az rövidesen meghal. A kutya vonítása pusztulást jósol. Ha kiül a hidra

és fejét az ég felé tartva vonít, tüzet, tűzvészt jelent; ha fejét lefelé tartva vonít, halált jelent. Kutyával álmodni azt jelenti, hogy alattomos ellenséged van. L. fakutya, juhász-kutya, pumikutya, pulikutya.

kutyabarátság *kutyabarátság* fn. 'szívesség' (tr.). *Asz-hittem ; mek-teszed nekem azt a kutyabarátságod.*

kutyabőr *kutyabür* fn. 'hundsleder, hundsfell'.

kutyafa ~ fn. 'ramnus frangula L.'

kutya-fasza ~ fn. 'a kutya nemző vesszeje'. **Sz.** *Ku-tya-fa-sza!* (vmit tagadó vagy semmibe vevő indulatos felkiáltás). *Hun. a kutya-faszába jártatok?* (indulatos beszédben = hol jártatok?)

kutyafejű *kutyafejü* mn. 'hundköpfig'. *Kutyafejü tatárok* (hagyományban és mesében).

kutyaféle ~ mn. 'rosszféle, gonosz, vásott'. *Ku-tya-féle köi-kök vattok :? Hogy nem unnya meg azokkal a kutyaféle rosz köi-kökkél nyövedeni?*

kutyafuttában *kutyafuttába* hsz. 'hevenyészve, sietve, felületesen' (pl. csinál v. megnéz vmit).

kutyafuttából *kutyafuttábúll* hsz. = kutyafuttában.

kutya-gummi *kutya-gumi* fn. 'kutyaszar' (tr.).

kutyaharapás ~ fn. 'ebmarás'. **Km.** *Ku-tyaharapást szöü-rivē kē gyógyita:nī* (= szeget szeggel, hasonlót hasonlóval). **Nr.** A veszett v. a közönséges kutyaharapást is azzal gyógyítja ill. fertőtleníti a nép, hogy a kutya szőréből lenyír egy csomót, megtüzesített lapáton megégeti és a lángjára ráartja a sebet, hogy pörköljék meg.

kutyaházi ~ mn. 'hitvány, semmirekellő, huncut' (szidalmazó szó).

kutyakankarékban *kutyakan-karégba* hsz. 'kuporgó helyzetben, összegubbaszkodva'. *Az e-géssz u-ton ku-tyakan-karégba ültem a szeke:renn. E-géssz ec-caka ku-tyakan-karégba fekültem ; uty fájt a ha:sam.*

kutyakapor *kutyakapör* fn. 'anthemis arvensis L.'

kutyakee ~ fn. 'kutyaól, kutyaketrec'.

kutyákkodik *kutyákkodik* (-ok, -öl) tn. i. 'hamiskodik, dévajkodik'. Vö. kutyázik.

kutyának-való *kutyának-valóú* mn. 'semmirekellő, pokolra-való' (szidalmazó szó). *Ez a két ku-tyának-valóú sü-gér, at-hatnóunq an:nak pás-tétomot is ; ngm. kell an:nak.*

kutyánszki *kutyászki* mn. 'kutyaházi' (tr.).

kutyapecér ~ fn. **1.** 'kutyákkal játszani szerető gyerek'. **2.** 'valami növény'. **Nr.** Ha valakit a hideg lél, húzzon a csizmájába kutyapecért.

kutyaporeió *kutyapör-cijóú* fn. 'verés'. *Mek-ka-pod a kutyapör-ci:jóú.*

kutyás ~ mn. 'veszett, rossz természetű'. *Még az a má-sik mék ku-tyásabb* :

kutyasintér ~ fn. 'schinder'.

kutyásul *kutyásul* hsz. 'veszettül, kutyául, fene módon'. *Be-kutyásul jái a bál sóúdórom ! Jái, be-kutyásul belenyilalott a derekamba !*

kutyaszar *kutyaszār* fn. 'hundsreck'. **Sz.** *Meg-ette a fejjérkutyas:szärt* (= szerencsés). *Ki-marat* :, *mínt a ku-tyaszar a hóu:bull* (= elkésett, elesett vmitől). **Km.** *Fo-gadattlam próukátörnak ku-tyaszar a fizelē:se* (= nincs szükség hivataln szószólóra). **Nr.** Aki megeszi a fehérkutyaszart (=a fehér kutya szarát), szerencsés lesz.

kutyaszorító *kutyaszoritóu* fn. 'zsákutca, szűk hely'.

kutyaszöllő *kutyaszöüllőü* fn. 'solanum dulcamara L.'

kutyateremtette ~ ísz. 'ebadta !' (káromkodó szó).

kutyátor *kutyátör* fn. 'a kurátor tr., ingerkedő neve'. L. ebházi.

kutyaugatás ~ fn. 'hundegebell'. **Km.** *Ku-tyaugatás, sza-márböügēs nem hallik a menyőrszág:ba* (= okos ember nem vesz komolyan mindenféle szóbeszédet).

kutyázik ~ (-ok, -öl) tn. i. 'kutyáldok'. *Sá-ri, ne-kutyáz* :, *mē szá-jō hegedüllek* : (= szájba váglak).

kutyavilág ~ fn. 'veszedelem, baj'. *Míny-gyá kutyavilág lesz* : ! (= mindjárt kikapsz.)

kü l. kő.

Küjök-alja *Küjök-ajja* hn. (Köszegremete).

küld *küd* (-ök, -öl ; *kültem* ; *küdenék, kügygek*) ts. i. 'schicken'. L. el-, leküld.

küldött-patkány *küdt-patkány* fn. 'varázslással üzött patkány'. **Nr.** Hajdan a Túron a vízi molnárok varázslással a szomszéd vízimalomba tudták küldeni az elszaporodott patkányokat. Ha azonban a molnár ügyes volt, idejében észrevette a vizen úszó patkánysereget és visszatérítette őket ilymódon: Telemerítette a köpécét (negyedrészes vékát) kukoricával, kiállt a malomhidra s mikor már közel voltak a patkányok, varázsige mondogatás közben eléjük öntötte a Túr vizébe a köpéce tengerit. Erre a patkányok visszafordultak és visszaúsztak abba a malomba, ahonnan elűzték őket.

küldöz *küdöz* (-ök, -öl) ts. i. 'oft schicken'.

küllő *küvöü* (-t, -je) fn. 'radspeiche'.

küllőfél *küvöüfél* fn. 'a kerékküllő közepe'. *Kü-vöüfélíg jár a kerek a sár:ba*.

küllőfélezik l. elküllőfélezik.

Küllős *Küllöüs* hn. (Avasújváros).

külön ~ hsz. 'besonders'.

különb *külömb* (ff. *lekkülömb*) mn. 'jobb, derekabb'.

különben l. máskülönben.

különbféle külömpfélé mn. 'jobbnál jobb'. *Válogattya a sejmeket, különnél külömpféléket* (Nd.).

különbözik l. összekülönbözik.

különbség külömpség (-et, -e) fn. 'unterschied'.

külön-külön külön-külön hsz. 'besonders'.

különös ~ mn. 'szeszélyes, kiszámíthatatlan természetű'. Sz. *Különös* :, *mínt a ha-rapóúfogóú* : (szeszélyes, bogaras, összeférhetetlen emberről).

külső külsőü mn. 'äusserlich'.

Külsőház Külsőüláz hn. (Kispalád).

Külsőputru Külsőüputru hn. (Pálfalva).

kürt kürt (-öt, -tye) fn. 'horn, blasehorn'.

kürtő kürtőü (-t, -je) fn. 'füstvezető bádogsó'. Sz. *Kürtőüre, kan-dür* ! (mondják tréfásan, ha a gyermek pajkosságból az ajtón kopogtat).

kürtődugó kürtőüdügőü fn. 'összegöngyölt rongycsomó, mellyel nyáron a nem használt kürtölyukat a falban be szokták dugni'. Sz. *O-jam piszkos vagy* :, *mínt ety kürt-tőüdügőü* : (= igen piszkos a ruhád).

kürtöl kürtöl (-ölök, -ősz) tn. i. 1. 'blasen, hornen'. 2. 'bőg, ordítva sir' (pl. a gyermek). 3. 'hirdet'. *Mán az új-ságoqba is kürtölik* : 4. 'pipázás közben nagy füstöket ereget'. L. kikürtöl.

kürtölyuk kürtőüjuk fn. 'falba vágott lyuk, melyen át a kürtöből kitóduló füst a kéménybe jut'.

kürtősfánk kürtőüsfánk fn. 'dorongsfánk, dorongra tekert tészta megsütve'.

kürtőskalács kürtőüskalács fn. = kürtősfánk.

Kürtőszeg Kürtőüszeg hn. (Botpalád).

kürül l. körül.

kürüszpöl kürüszpöl (-ölök, -ősz) ts. i. 1. 'zajjal horzsol' (vmi üres tárgy fenekét). *A bá-dőú mán a dé-zsa fenekít kürüszpöli* : 2. 'csizmája sarkával a földet horzsolva jár'. *Ne- kürüszpöjjetek ojan na:gyom, mē rányk szalad a ku:tya.*

Küsszeg Kűsz-szeg hn. (Olecsvaapáti).

küszöb ~ (-öt, -je) fn. 'schwelle'. Sz. *Mo-hosoggyom be a küszö:böd* ! (átok, Adorján) *Nem sokat koszpitolom a küszöb:ji* (= nem sokat látogatom).

küzködik küzködik (-ök, -öl) tn. i. 'bajlódik'. *Hogy vā, hogy van, ta-nitóú úr?* — *Kűsz-ködök* : *Ne- küzköggy avval a szekē:rél, māi, hējre toszitom* : én.

küzködés küzködés (-t, -e) fn. 'bajlódás, vesződés'.

küvő l. küllő.

küvül l. kívül.

kvártély kovárté (-t, -ja, -nyk, -tok) fn. 'szállás, lakás'.

Hū- vattok kovártéba? *Husz- pengőübü*l nem- ál ki a koszt meg a kovár:té.

HIBAIGAZÍTÁS.

ajak címszó 2. sorában *findzsa* helyesen *findzsa*. | **ajtó** 1. sorában *ajtóu* h. *ajtóu*. | **amilyen** 3. s. *sak** h. *csak*. | **Ángli** 2. s. *orgatja** h. *forgatja*. | **Aranysződör** 1. s. *Aranysződör* h. *Aranysződör*. | **árpa** 9. s. *fejér* h. *fejér*. | **árva** csalán 4. s. *é** h. és. | **bab** 2. s. *rāja* h. *rāja*. | **barlang** 1. s. *ballang* h. *ballang*. | 63. l. alulról 3. s. *felistenelt* h. *felistenelt*. | **beesinál** 4. s. *kertáj:tóut* h. *kertáj:tóut*. | 72. l. 4. s. *békalencse* h. *békalencse*. | 101. l. alulról 3. s. *bosszósan* h. *bosszúsan*. | 102. l. 11. s. *s ázacs** h. *százacs*. | uo. alulról a 7. s. *-ő** h. *-öl*. | 115. l. alulról 6. s. *Gyēr ek** h. *Gyērtek*. | **búza** 6. s. *harmadrendü* h. *harmadrendü*. | **eigányhajnal** 2. s. *Cigányhajnal* h. *Cigányhajnal*. | **esak** 9. s. *gaz** h. *igaz*. | **esapás** 2. s. Isten = h. = Isten. | **esáva** 3. s. *csává ba** h. *csává:ba*. | **esees** 2. s. l *kacska** h. *likaeska*. | **esepp** 7. s. *E'fogyott* h. *E'fogyott*. | **esereg** 2. s. *cseregős* h. *cseregős*. | **esúnya** 4. s. *csunya* h. *csunya*. | 144. l. alulról 2. s. *csik andozzák** h. *csiklandozzák*. | **esúszató** 1. s. *csu zlatóu** h. *csuszlatóu*. | **esutka** 5. s. *csu :kát** h. *csut:kát*. | **diesekszik** 1. s. *dicsekedő* h. *dicsekedőü*. | **díj** 2. s. *i** h. *is*. | **dirib-darab** 1. s. *dirab-* h. *dirib-*. | 175. l. 13. s. *sorja* h. *sörja*. | 179. l. 5. s. *re ben** h. *reiben*. | 181. l. 2. s. *előül: e** h. *előül:le*. | 183. l. 4. s. *dűf nt** h. *dűfjent*. | **egyenesen** 5. s. *Ment** h. *Ment*. | **egyetmás** 2. s. *piritussál* h. *piritussál*. | **elherdá** l h. **elherdál**. | **elhúz** 7. s. *hóna:pig* h. *hóna:pig*. | **elkerül** 1. s. *ekerül** h. *ekerül*. | **felvirrad** 2. s. *szomorúságra* h. *szomorúságra*. | **fotyog** 2. s. *fotyogj* h. *fotyokj*. | **fütttyentgett** h. **fütttyentget**. | **jegyző** 1. s. *jedzőü* h. *jedzőü*. | **borjadzik** 1. s. *börnyadzik* h. *börnyadzik*. | **dögödzik** 1. s. ~ és *dögödzik* h. *dögödzik*. | **edz** 1. s. ~ h. *eddz*, 2. s. *edzeni* h. *edzeni*. | **fiadzás, -ik, -ós** 1. ill. 2. s. *fiadzás* stb. h. *fiadzás, -ddzik, -ddzon, -ddzós*. | **bebőrödik** 1. s. *bebőrödik* h. *bebőrödik*. | **juházik** 1. s. *juhádzik* h. *juhádzik*. | **katholikus** 1. s. *katholikus* h. *katholikus*. | 470. l. 2. s. *kéne indülni* h. *kéne indülni*. | **kéredzik** és 2. **kérezik** 1. s. *kézőüdik* h. *kézőüdik*, 2. s. *kézőüdzött* h. *kézőüdzött*. | **kérelem** 1. s. *parancsō-* h. *parancsō-*. | **kerít** 4. s. *á** h. *rá*. | 486. l. utolsó s. *ömlik* h. *ömlig*. | **ki** 9. s. *menyasszonak* h. *menyasszonak*. | **kifú** 4. s. és 500. l. 5. s. *me* h. *mē*. | **kileneszer** 1. s. *neumaln* h. *neumaln*. | 507. l. 12. s. h . *ne*. | **kiragaszt** 4. s. *kiragasztóm* h. *kiragasztóm*.

A *-gal jelölt nyomdatechnikai hiba, vagyis egy-egy betű helyének üresen maradása nem minden példányban, hanem csak a példányok egy részében fordul elő.

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

